

THE AMARAKOŚHĀ

WITH

A SHORT COMMENTARY.

EDITED BY

VASUDEV LAXUMAN SHASTRI PANSIKER.

PRINTED AND PUBLISHED

BY

TUKĀRAM JĀVAJĪ,

PROPRIETOR OF JAVAJI DADAJI'S "NIRVĀṆA SĀGARA" PRESS

BOMBAY

1896

Price 12 Annas

(Registered under act XXV. of 1867.)

(All rights reserved by the publisher.)

श्रीः । १० भा०

अमरकोषः ।

संक्षिप्तमाहेश्वर्या टीकया समेतः

पणशीकरोपाह्वलक्ष्मणात्मजवासुदेवशमेणा
सशोधित ।

स च

मुम्बय्यां

जावजी दादाजी इत्येतेषां

‘निर्णयसागरा’ख्यमुद्रणयन्त्रालयाधिपति-

तुकाराम जावजी इत्येते मुद्रयित्वा प्रकाशित ।

शके १८१८ वत्सरे

मूल्य पादोनरूप्यक ।

॥ श्रीः ॥

नामलिङ्गानुशासनं नाम

अमरकोषः ।

सटीकः ।

प्रथमं काण्डम् ।

१. मङ्गलाचरणम् ।

यस्य ज्ञानदयासिन्धोरगाधस्यानघा गुणाः १
सेव्यतामक्षयो धीराः स श्रिये चामृताय च २

२ प्रस्तावना ।

समाहृत्यान्यतन्त्राणि संक्षिप्तैः प्रतिसंस्कृतैः ३
संपूर्णमुच्यते वर्गेर्नामलिङ्गानुशासनम् ४

१-२ ओ धीरा , अगाधस्यातिगम्भीरस्य ज्ञानदयासिन्धोरज्ञानकरुणयो ममुद्रस्य
यस्यानघा निर्मला गुणा क्षान्त्यादय सन्ति, सोऽक्षय श्रिये सपत्तयेऽमृताय ओ
क्षार्थं च भवद्भिः सेव्यतामागध्यताम् ॥

३-४ अन्येषां तन्त्राणि शास्त्रान्तराणि समाहृत्यैकत्र कृत्वा संक्षिप्तैरल्पविस्त-
रबद्धैर् प्रतिसंस्कृतै प्रतिपदप्रकृतिप्रत्ययविचारेण कृतसंस्कारवर्गे सजातीयसमूहं
संपूर्णं साद्वोपाद्ग नात्रा स्वरित्यादीनां लिङ्गानां च स्त्रीपुनपुंसकाख्यानामनुशासनं
व्युत्पादकं शास्त्रं मयोच्यते ॥

३. परिभाषा ।

प्रायशो रूपभेदेन साहचर्याच्च कुत्रचित्	९
स्त्रीपुंनपुंसकं ज्ञेयं तद्विशेषविधेः क्वचित्	९
भेदाख्यानाय न द्वन्द्वो नैकशेषो न संकरः	७
कृतोऽत्र भिन्नलिङ्गानामनुक्तानां क्रमादृते	८
त्रिलिङ्ग्यां त्रिविविति पदं मिथुने तु द्वयोरिति	९
निषिद्धलिङ्गं शेषार्थं त्वन्ताथादि न पूर्वभाक्	१०

५-१०. अत्र प्रायशो बाहुल्येन रूपभेदेनाकारविशेषेण स्त्रीपुंनपुंसकं ज्ञेयम् । यथा—‘लक्ष्मीः पद्मालया पद्मा’ (५४), ‘पिनाकोऽजगवं धनुः’ (६९) । तथा कुत्रचित्साहचर्याच्चब्दान्तरसंनिध्यालिङ्गं ज्ञेयम् । यथा—‘अश्वयुगश्विनी’ (१८७), ‘ब्रह्मात्मभूः सुरज्येष्ठः’ (३१), ‘वियद्विष्णुपदम्’ (१४५) । अत्र संदिग्धानि ‘अश्वयुग्ग्रहवियन्ति’ ‘अश्विन्यात्मभूविष्णुपद’साहचर्यात्स्त्रीपुंनपुंसकलिङ्गानि । तथा क्वचित्तद्विशेषविधेर्लिङ्गविशेषोक्तेः । यथा—‘मेरी स्त्री दुन्दुभिः पुमान्’ (३७३), ‘क्रीबे त्रिविष्टपम्’ (१२) । अत्रास्मिन्ग्रन्थेऽनुक्तानामव्युत्पादितानां भिन्नलिङ्गानामसमानलिङ्गानां नाम्नां भेदाख्यानाय लिङ्गभेदं समाख्यातुं द्वन्द्वो न कृतः । यथा—‘कुलिशं भिदुरं पविः’ (९३) । न तु ‘कुलिशभिदुरपवयः’ इति । तथैकशेषोऽपि न कृतः । यथा—‘नभः खं श्रावणो नभाः’ (२८८१) । न तु ‘खश्रावणौ तु नभसी’ इति । तथा क्रमादृते क्रमं विना संकरोऽपि भिन्नलिङ्गानां मिश्रीभावोऽपि न कृतः । किं तु स्त्रीपुंनपुंसकानि क्रमेण पठितानि । यथा—‘स्तवः स्तोत्रं नुतिः स्तुतिः’ (३३३) । न तु ‘स्तुतिः स्तोत्रं स्तवो नुतिः’ इति । त्रिलिङ्ग्यां लिङ्गत्रयसमाहारे ‘त्रिषु’ इति पदमुक्तम् । यथा—‘त्रिषु स्फुलिहोऽन्निकणः’ (११४) । ‘स्फुलिङ्ग’शब्दो लिङ्गत्रयेऽपि वर्तत इत्यर्थः । तथा मिथुने स्त्रीपुंसयोस्तु ‘द्वयोः’ इति पदम् । यथा—‘वदे-द्वयोज्ज्वलक्रीलौ’ (११३) । तथा निषिद्धलिङ्गं शेषार्थम् । यत्र लिङ्गं निषिद्धं तत्र तदवगिष्टं लिङ्गं ज्ञेयम् । यथा—‘व्योमयानं विमानोऽस्त्री’ (९५) इत्यत्र स्त्रीलिङ्गे निषिद्धे विमानस्य पुंनपुंसकविधिः । तथा ‘तु’शब्दोऽन्तो यस्य तत् ‘त्वन्तम्’ ।

४ स्वर्गवर्ग ।

स्वरच्ययं स्वर्गनाकत्रिदिवत्रिदशलयाः	११
सुरलोको द्योदिवौ द्वे स्त्रिया ऋवे त्रिविष्टपम्	१२
अमरा निर्जरा देवास्त्रिदशा विबुधाः सुराः	१३
सुपर्वाणः सुमनसस्त्रिदिवेशा दिवौकसः	१४
आदितेया दिविपदो लेखा अदितिनन्दनाः	१५
आदित्या ऋभवोऽस्वप्ना अमर्त्या अमृतान्धसः	१६
वर्हिर्मुखाः क्रतुभुजो गीर्वाणा दानवारयः	१७
वृन्दारका दैवतानि पुंसि वा देवताः स्त्रियाम्	१८
आदित्यविश्ववसवस्तुपिताभास्वरानिलाः	१९
महाराजिकसाध्याश्च रुद्राश्च गणदेवताः	२०

अथ'शब्द आदिर्यस्य तत् 'अथादि' । इदं द्वय पूर्वमाह न भवति पूर्वेण न सचध्यते । यथा—'पुलोमजा शचीन्द्राणी नगरी तमरावती' (८९) इत्यत्र 'नगरी' इति सन्त पदमिन्द्राण्या न सचध्यते । किं तमरावत्या संयद्धम् । तथा 'निलानवरताजम्भ-
प्ययातिशयो भर' (१३१) इत्यथादि पदं न पूर्वभाक् । किं तु भरस्य पर्याय ॥

११-१४२ स्त्र, स्वर्ग, नाक, त्रिदिव, त्रिदशलया, सुरलोक, द्यौ, द्यौ, त्रिविष्टपम्, इति ५ नामानि स्वर्गस्य । तत्र 'स्त्र' इत्यव्ययम् । लिङ्गस्येयाकारका-
भावयदित्यर्थः । 'द्योदिवौ' द्वे स्त्रीलिङ्गे । 'त्रिविष्टपम्' ऋवे त्रिपुंसक एव ॥—अमरा,
निर्जरा, देवा, त्रिदशा, विबुधा, सुरा, सुपर्वाण, सुमनस, त्रिदिवेशा, दिवौ-
कस, आदितेया, दिविपद, लेखा, अदितिनन्दना, आदित्या, ऋभव, अस्वप्ना,
अमर्त्या, अमृतान्धस, वर्हिर्मुखा, क्रतुभुज, गीर्वाणा, दानवारय, वृन्दारका,
दैवतानि, देवता, इति २५ देवानाम् । ध्वक्त्याहुल्याद्बहुवचनप्रयोगः । विकरणेन
'दैवत'शब्द पुंसि । यथा—'दैवतमिदम्' 'दैवतोऽयम्' इति । 'देवता' स्त्रियाम् ॥—
आदित्या, विश्वे, वसव, तुपिता, भास्वरा, अनिला, महाराजिका, साध्या,

विद्याधरोप्सरोयक्षरक्षोगन्धर्वकिंनराः	२१
पिशाचो गुह्यकः सिद्धो भूतोऽमी देवयोनयः	२२
असुरा दैत्यदैतेयदनुजेन्द्रारिदानवाः	२३
शुक्रशिष्या दितिसुताः पूर्वदेवाः सुरद्विपः	२४
सर्वज्ञः सुगतो बुद्धो धर्मराजस्तथागतः	२५
संमन्तभद्रो भगवान्मारजिल्लोकजिज्जिनः	२६
षडभिज्ञो दशबलोऽद्वयवादी विनायकः	२७
मुनीन्द्रः श्रीघनः शास्ता मुनिः शाक्यमुनिस्तु यः	२८
सं शाक्यसिंहः सर्वार्थसिद्धः शौद्धोदनिश्च	२९
गौतमश्चार्कबन्धुश्च मायादेवीसुतश्च सः	३०
ब्रह्मात्मभूः सुरज्येष्ठः परमेष्ठी पितामहः	३१
हिरण्यगर्भो लोकेशः स्वयंभूश्चतुराननः	३२
धातान्जयोनिर्दुहिणो विरिञ्चिः कमलासनः	३३
स्रष्टा प्रजापतिर्वेधा विधाता विश्वसृष्टिधिः	३४

स्रष्टाः, एता ९ गणदेवताः ॥—विद्याधराः, अप्सरसः, यक्षाः, रक्षांसि, गन्धर्वाः, किंनराः, पिशाचाः, गुह्यकाः, सिद्धाः, भूताः, एता १० देवयोनयः । जातावेक-
वचनानि ॥—असुराः, दैत्याः, दैतेयाः, दनुजाः, इन्द्रारयः, दानवाः, शुक्रशिष्याः,
दितिसुताः, पूर्वदेवाः, सुरद्विपः, इति १० असुराणाम् ॥—सर्वज्ञः, सुगतः, बुद्धः,
धर्मराजः, तथागतः, संमन्तभद्रः, भगवान्, मारजित्, लोकजित्, जिनः, षडभिज्ञः,
दशबलः, अद्वयवादी, विनायकः, मुनीन्द्रः, श्रीघनः, शास्ता, मुनिः, इति १०
बुद्धस्य ॥—शाक्यमुनिः, शाक्यसिंहः, सर्वार्थसिद्धः, शौद्धोदनिः, गौतमः, अर्क-
बन्धुः, मायादेवीसुतः, इति ७ बुद्धावान्तरभेदस्य शाक्यमुनेः ॥—ब्रह्मा, आत्मभूः,
सुरज्येष्ठः, परमेष्ठी, पितामहः, हिरण्यगर्भः, लोकेशः, स्वयंभूः, चतुराननः, धाता,

‘नाभिजन्माण्डजः पूर्वो निधनः कमलोद्भवः ।

*+

सदानन्दो रजोमूर्तिः सत्यको हंसवाहनः ॥’

**

विष्णुर्नारायणः कृष्णो वैकुण्ठो विष्टरश्रवाः

३९

दामोदरो हृषीकेशः केशवो माधवः स्वभूः

३६

दैत्यारिः पुण्डरीकाक्षो गोविन्दो गरुडध्वजः

३७

पीताम्बरोऽच्युतः शार्ङ्गो विष्वक्सेनो जनार्दनः

३८

उपेन्द्र इन्द्रावरजश्चक्रपाणिश्चतुर्भुजः

३९

पद्मनाभो मधुरिपूर्वासुदेवस्त्रिविक्रमः

४०

देवकीनन्दनः शौरिः श्रीपतिः पुरुषोत्तमः

४१

वनमाली बलिध्वसी कसारातिरधोक्षजः

४२

विश्वंभरः कैटभजिद्विधुः श्रीवत्सलाञ्छनः

४३

‘पुराणपुरुषो यज्ञपुरुषो नरकान्तकः ।

**

जलशायी विश्वरूपो मुकुन्दो मुरमर्दनः ॥’

~**

वसुदेवोऽस्य जनकः स एवानकदुन्दुभिः

४४

अञ्जयोनि, बुद्धिण, विरिञ्चि, कमलासन, स्रष्टा, प्रजापति, वैधा, विधाता, विश्वग्रह, विधि, इति २० ग्रहणः॥—विष्णु, नारायण, कृष्ण, वैकुण्ठ, विष्टरश्रवा, दामोदर, हृषीकेश, केशव, माधव, स्वभू, दैत्यारि, पुण्डरीकाक्ष, गोविन्द, गरुडध्वज, पीताम्बर, अच्युत, शार्ङ्ग, विष्वक्सेन, जनार्दन, उपेन्द्र, इन्द्रावरज, चक्रपाणि, चतुर्भुज, पद्मनाभ, मधुरिपु, वासुदेव, त्रिविक्रम, देवकीनन्दन, शौरि, श्रीपति, पुरुषोत्तम, वनमाली, बलिध्वसी, कसाराति, अधोक्षज, विश्वंभर, कैटभजित, विधु, श्रीवत्सलाञ्छन, इति ३९ विष्णो ॥—अस्य कृष्णस्य जनकः पिता वसुदेव । वसुदेव एवानकदुन्दुभिः । २ कृष्णपितु

वलभद्रः प्रलम्बघ्नो बलदेवोऽच्युताग्रजः	४९
रेवतीरमणो रामः कामपालो हलायुधः	४६
नीलाम्बरो रौहिणेयस्तालाङ्को मुसली हली	४७
संकर्षणः सीरपाणिः कालिन्दीभेदनो बलः	४८
मदनो मन्मथो मारः प्रद्युम्नो मीनकेतनः	४९
कंदर्पो दर्पकोऽनङ्गः कामः पञ्चशरः स्मरः	५०
शम्बरारिर्मनसिजः कुसुमेषुरनन्यजः	५१
पुष्पधन्वा रतिपतिर्मकरध्वज आत्मभूः	५२
‘अरविन्दमशोकं च चूर्तं च नवमल्लिका ।	**
नीलोत्पलं च पञ्चैते पञ्चबाणस्य सायकाः ॥	**
उन्मादनस्तापनश्च शोषणस्तम्भनस्तथा ।	**
संमोहनश्च कामस्य पञ्च बाणाः प्रकीर्तिताः ॥’	**
ब्रह्मसूर्विश्वकेतुः स्यादनिरुद्ध उपापतिः	५३
लक्ष्मीः पद्मालया पद्मा कमला श्रीहरिप्रिया	५४
‘इन्दिरा लोकमाता मा क्षीरोदतनया रमा ।	**
भार्गवी लोकजननी क्षीरसागरकन्यका ॥’	**

॥—वलभद्रः, प्रलम्बघ्नः, बलदेवः, अच्युताग्रजः, रेवतीरमणः, रामः, कामपालः, हलायुधः, नीलाम्बरः, रौहिणेयः, तालाङ्कः, मुसली, हली, संकर्षणः, सीरपाणिः, कालिन्दीभेदनः, बलः, इति १७ वलरामस्य ॥—मदनः, मन्मथः, मारः, प्रद्युम्नः, मीनकेतनः, कंदर्पः, दर्पकः, अनङ्गः, कामः, पञ्चशरः, स्मरः, शम्बरारिः, मनसिजः, कुसुमेषुः, अनन्यजः, पुष्पधन्वा, रतिपतिः, मकरध्वजः, आत्मभूः, इति १९ मदनस्य ॥—ब्रह्मसूः, विश्वकेतुः, अनिरुद्धः, उपापतिः, इति ४ प्रद्युम्नसू-
नोः ॥—लक्ष्मीः, पद्मालया, पद्मा, कमला, श्रीः, हरिप्रिया, इति ६ लक्ष्म्याः ॥

शङ्खो लक्ष्मीपतेः पाञ्चजन्यश्चक्रं सुदर्शनः	५५
कौमोदकी गदा खड्गो नन्दकः कौस्तुभो मणिः	५६
‘चापः शार्ङ्गं मुरारेस्तु श्रीवत्सो लाञ्छनं स्मृतम् ।	**
अश्वश्च शैव्यसुग्रीवमेघपुष्पवलाहकाः ॥	**
सारथिर्दारुको मन्त्री द्युद्धवश्चानुजो गदः ॥’	**
गरुत्मान्गरडस्तादर्यो चैनतेयः खगेश्वरः	५७
नागान्तको विष्णुरथः सुपर्णः पन्नगाशनः	५८
शम्भुरीशः पशुपतिः शिवः शूली महेश्वरः	५९
ईश्वरः शर्व ईशानः शंकरश्चन्द्रशेखरः	६०
भूतेशः सण्डपरशुर्गिरीशो गिरिशो मृडः	६१
मृत्युञ्जयः कृत्तिवासाः पिनाकी प्रमथाधिपः	६२
उग्रः कपर्दी श्रीकण्ठः शितिकण्ठः कपालभृत्	६३
धामदेवो महादेवो विरूपाक्षस्त्रिलोचनः	६४
कृशानुरेताः सर्वज्ञो धूर्जटिर्नौललोहितः	६५
हरः स्मरहरो भर्गरूपम्बकस्त्रिपुरान्तकः	६६

—लक्ष्मीपतेर्विष्णोः शङ्खं पाञ्चजन्यः । तस्य चक्रं सुदर्शनं । तस्य गदा कौमोदकी । तस्य गङ्गो नन्दकः । तस्य मणिः कौस्तुभः ॥—गदामारु, गदह, तादर्य, चैनतेय, खगेश्वर, नागान्तक, विष्णुरथ, सुपर्ण, पन्नगाशन, शम्भु, ईश, शंकर, चन्द्रशेखर, भूतेश, सण्डपरशु, गिरीश, गिरिश, मृड, मृत्युञ्जय, कृत्तिवासा, पिनाकी, प्रमथाधिप, उग्र, कपर्दी, श्रीकण्ठ, शितिकण्ठ, कपालभृत्, धामदेव, महादेव, विरूपाक्ष, त्रिलोचन, कृशानुरेता, सर्वज्ञ, धूर्जटि, नौललोहित, हर, स्मरहर, भर्ग, रूपम्बक, त्रिपुरा वध,

गङ्गाधरोऽन्धकरिपुः क्रतुध्वंसी वृषध्वजः	६७
व्योमकेशो भवो भीमः स्थाणू रुद्र उमापतिः	६८
‘अहिर्बुध्न्योऽष्टमूर्तिश्च गजारिश्च महानटः ।’	***
कपर्दोऽस्य जटाजूटः पिनाकोऽजगवं धनुः	६९
प्रमथाः स्युः पारिषदा ब्राह्मीत्याद्यास्तु मातरः	७०
‘ब्राह्मी माहेश्वरी चैव कौमारी वैष्णवी तथा ।	***
वाराही च तथेन्द्राणी चामुण्डा सप्त मातरः ॥	***
विभूतिर्भूतिरैश्वर्यमणिमादिकमष्टधा	७१
‘अणिमा महिमा चैव गरिमा लघिमा तथा ।	***
प्राप्तिः प्राकाम्यमीशित्वं वशित्वं चाष्टसिद्धयः	***
उमा कात्यायनी गौरी काली हैमवतीश्वरा	७२
शिवा भवानी रुद्राणी शर्वाणी सर्वमङ्गला	७३
अपर्णा पार्वती दुर्गा मृडानी चण्डिकाम्बिका	७४
‘आर्या दाक्षायणी चैव गिरिजा मेनकात्मजा ।	***
विनायको विघ्नराजद्वैमातुरगणाधिपाः	७५

गङ्गाधरः, अन्धकरिपुः, क्रतुध्वंसी, वृषध्वजः, व्योमकेशः, भवः, भीमः, स्थाणूः, रुद्रः, उमापतिः, इति ४८ शिवस्य ॥—अस्य शंभोर्जटाजूटः कपर्दः । अस्य धनुरजगवम् । तदेव पिनाक इत्यपि । अस्य पारिषदाः परिषदि साधवः प्रमथाः । ब्राह्मीत्याद्या मातरः ॥—विभूतिः, भूतिः, ऐश्वर्यम्, इति ३ ऐश्वर्यस्य । तत्तु ‘अणिमा’ इत्यादिभेदैरष्टधाष्टविधम् ॥—उमा, कात्यायनी, गौरी, काली, हैमवती, ईश्वरा, शिवा, भवानी, रुद्राणी, शर्वाणी, सर्वमङ्गला, अपर्णा, पार्वती, दुर्गा, मृडानी, चण्डिका, अम्बिका, इति १७ पार्वत्याः ॥—विनायकः, विघ्नराजः, द्वैमातुरः,

अप्येकदन्तहेरम्बलम्बोदरगजाननाः	७६
कार्तिकेयो महासेनः शरजन्मा पडाननः	७७
पार्वतीनन्दनः स्कन्दः सेनानीरग्निभूर्गुहः	७८
बाहुलेयस्तारकजिद्विशाखः शिखिवाहनः	७९
पाण्मातुरः शक्तिधरः कुमारः क्रौञ्चदारणः	८०
‘शृङ्गी भृङ्गी रिटिस्तुण्डी नन्दिको नन्दिकेश्वरः ।	**
कर्ममोटी तु चासुण्डा चर्ममुण्डा तु चर्चिका ॥’	**
इन्द्रो मरुत्वान्मघवा विडौजाः पाकशासनः	८१
वृद्धश्रवाः सुनासीरः पुरुहूतः पुरंदरः	८२
जिष्णुर्लेखर्षभः शक्रः शतमन्युर्दिवस्पतिः	८३
सुत्रामा गोत्रभिद्वज्जी वासवो वृत्रहा वृषा	८४
वास्तोष्पतिः सुरपतिर्वलारातिः शचीपतिः	८५
जम्भभेदी हरिहयः स्वाराण्णमुचिसूदनः	८६
संक्रन्दनो दुश्चयवनस्तुरापाण्मेघवाहनः	८७
आखण्डलः सहस्राक्ष ऋभुक्षास्तस्य तु प्रिया	८८

गणाधिप, एवदन्त, हेरम्ब, लम्बोदर, गजानन, इति ८ गणेशस्य ॥—कार्ति-
केय, महासेन, शरजन्मा, पडानन, पार्वतीनन्दन, स्कन्द, सेनानी, अग्निभू,
गुह, बाहुलेय, तारकजित्, विशाख, शिखिवाहन, पाण्मातुर, शक्तिधर, कुमार,
क्रौञ्चदारण, इति १७ स्कन्दस्य ॥—इन्द्र, मरुत्वान्, मघवा, विडौजा, पाक-
शासना, वृद्धश्रवा, सुनासीर, पुरुहूत, पुरंदर, जिष्णु, लेखर्षभ, शक्र, शतमन्यु,
दिवस्पति, सुत्रामा, गोत्रमित्, वज्जी, वासव, वृत्रहा, वृषा, वास्तोष्पति, सुरपति,
वलाराति, शचीपति, जम्भभेदी, हरिहय, स्वाराट्, नमुचिसूदन, संक्रन्दन,
दुश्चयवन, तुरापाट्, मेघवाहन, आखण्डल, सहस्राक्ष, ऋभुक्षा, इति ३५ इ-

पुलोमजा शचीन्द्राणी नगरी त्वमरावती	८९
हय उच्चैःश्रवाः सूतो मातलिर्नन्दनं वनम्	९०
स्यात्प्रासादो वैजयन्तो जयन्तः पाकशासनि	९१
ऐरावतोऽभ्रमातङ्गैरावणाभ्रमुवल्लभाः	९२
हादिनी वज्रमस्त्री स्यात्कुलिशं भिदुरं पविः	९३
शतकोटिः स्वरुः शम्बो दम्भोलिरशनिर्द्वयो	९४
व्योमयानं विमानोऽस्त्री नारदाद्याः सुरर्षयः	९५
स्यात्सुधर्मा देवसभा पीयूषममृतं सुधा	९६
मन्दाकिनी वियद्गङ्गा स्वर्णदी सुरदीर्धिका	९७
मेरुः सुमेरुर्हेमाद्री रत्नसानुः सुरालयः	९८
पञ्चैते देवतरवो मन्दारः पारिजातकः	९९
संतानः कल्पवृक्षश्च पुंसि वा हरिचन्दनम्	१००

न्द्रस्य ॥—तस्येन्द्रस्य प्रिया तु पुलोमजेत्युत्तरेण संबन्धः । पुलोमजा, शची, इन्द्राणी, इति ३ इन्द्रप्रियायाः । इन्द्रस्य नगरी तु अमरावती । तस्य हयोऽथ उच्चैः-श्रवाः । तस्य सूतः सारथिर्मातलिः । तस्य वनमुपवनं नन्दनम् । तस्य प्रासादो गृहविशेषो वैजयन्तः ॥—जयन्तः, पाकशासनिः, इति २ इन्द्रपुत्रस्य ॥—ऐरावतः, अभ्रमातङ्गः, ऐरावणः, अभ्रमुवल्लभः, इति ४ ऐरावतस्य ॥—हादिनी, वज्रम्, कुलिशम्, भिदुरम्, पविः, शतकोटिः, स्वरुः, शम्बुः, दम्भोलिः, अशनिः, इति १० वज्रस्य । तत्र 'हादिनी' स्त्री । 'वज्रम्' अस्त्री पुंनपुंसकलिङ्गम् । पव्यादयः पुंसि । 'अशनिः' द्वयोः स्त्रीपुंसयोः ॥—व्योमयानम्, विमानः, इति २ विमानस्य । तत्र 'विमानः' पुंसि क्लीबे च ॥—नारदाद्याः सुरर्षयः । आद्येन तुम्बुरु-भरत-पर्वत-देवलादयः ॥—सुधर्मा, देवसभा, इति २ देवसभायाः ॥—पीयूषम्, अमृतम्, सुधा, इति ३ अमृतस्य ॥—मन्दाकिनी, वियद्गङ्गा, स्वर्णदी, सुरदीर्धिका, इति ४ मन्दाकिन्याः ॥—मेरुः, सुमेरुः, हेमाद्रीः, रत्नसानुः, सुरालयः, इति ५ कनकाचलस्य ॥—मन्दारः, पारिजातकः, संतानः, कल्पवृक्षः, हरिचन्द-

सनत्कुमारो वैधात्रः स्वर्वेद्यावश्विनीसुतौ	१०१
नासत्यावश्विनौ दक्षावाश्विनेयौ च तावुभौ	१०२
स्त्रिया बहुष्वप्सरसः स्वर्वेद्या उर्वशीमुखाः	१०३
‘घृताची मेनका रम्भा उर्वशी च तिलोत्तमा ।	***
सुकेती मञ्जुघोषाद्याः कव्यन्तेऽप्सरसो बुधैः ॥’	***
हाहा ह्रह्रश्चैवमाद्या गन्धर्वास्त्रिदिवौकसाम्	१०४
अग्निर्वैश्वानरो वह्निर्वीतिहोत्रो धनंजयः	१०५
कृपीटयोनिर्ज्वलनो जातवेदास्तनूनपात्	१०६
वर्हिः शुष्मा कृष्णवर्त्मा शोचिष्केत उपवुधः	१०७
आश्रयाशो बृहद्भानुः कृशानुः पावकोऽनलः	१०८
रोहिताश्वो वायुसप्तः शिखावानाशुशुक्षणिः	१०९
हिरण्यरेता हुतभुग्दहनो हव्यवाहनः	११०
सप्तार्चिर्दमुनाः शुक्रश्चित्रभानुर्विभावसुः	१११

नम, एते ५ देवतरव । तत्र ‘हरिचन्दाम्’ ह्रीवपुनो ॥—घात्कुमार, वैधान, इति २ सनकादे ॥—स्वर्वेद्या, अश्विनीसुती, नासत्यी, अश्विनी, दक्षी, आश्वि-
नेयौ, इति ६ अश्विनीकुमारयो । तावुभौ यमली, अतएव द्विवचनम् ॥—
उर्वशीमुखा ‘उर्वशी’ इत्याद्या अप्सरस, स्वर्वेद्या, इति नोच्यन्ते । अत्र
‘अप्सरस’ शब्द एकस्यामपि व्यक्ती बहुवचनान्त स्त्रीलिङ्ग ॥—हाहा, ह्रह्र,
एवमार्था येषां ते तथा त्रिदिवींसां देवानां गन्धर्वा गायना । आद्यशब्दास्तुम्बुर-
विश्वामनु चित्ररथप्रभृतय ॥—अग्नि, वैश्वानर, वह्नि, वीतिहोत्र, धनजय, कृपी
टयोनि, ज्वलन, जातवेदा, तनूनपात्, वर्हि, शुष्मा, कृष्णवर्त्मा, शोचिष्केत, उ-
पवुध, आश्रयाश, बृहद्भानु, कृशानु, पावक, अनल, रोहिताश्व, वायुसप्त, शि-
खावार, आशुशुक्षणि, हिरण्यरेता, हुतभुग्, दहन, हव्यवाहन, सप्तार्चि, दमुना,

शुचिरपिप्तमौर्वस्तु वाडवो वडवानलः	११२
वहेर्द्वयोज्ज्वालकीलावर्चिर्हेतिः शिखा स्त्रियाम्	११३
त्रिषु स्फुलिङ्गोऽग्निकणः संतापः संज्वरः समौ	११४
‘उल्का स्यान्निर्गतज्वाला भूतिर्भसितभस्मनी ।	***
क्षारो रक्षा च दावस्तु दवो वनहुताशनः ॥’	***
धर्मराजः पितृपतिः समवर्ती परेतराट्	११५
कृतान्तो यमुनाभ्राता शमनो यमराज्यमः	११६
कालो दण्डधरः श्राद्धदेवो वैवस्वतोऽन्तकः	११७
राक्षसः कौणपः क्रव्यात्क्रव्यादोऽस्रप आशरः	११८
रात्रिचरो रात्रिचरः कर्बुरो निकपात्मजः	११९
यातुधानः पुण्यजनो नैर्ऋतो यातुरक्षसी	१२०
प्रचेता वरुणः पाशी यादसांपतिरप्पतिः	१२१
श्वसनः स्पर्शनो वायुर्मातरिश्वा सदागतिः	१२२

शुक्रः, चित्रभातुः, विभावस्तुः, शुचिः, अपिप्तम्, इति ३४ अग्नेः ॥—और्वः, वाडवः, वडवानलः, इति ३ वाडवाग्नेः ॥—ज्वालः, कीलः, अर्चिः, हेतिः, शिखा, इति ५ वहेरर्चिषि । तत्र ‘ज्वालकीलौ’ स्त्रीपुंसयोः । ‘अर्चिः’ स्त्रीपुंसकृतयोः । ‘हेतिशिखे’ स्त्रियाम् ॥—स्फुलिङ्गः, अग्निकणः, इति २ अग्नेः कणिकायाम् । त्रिषु लिङ्गत्रये ॥—संतापः, संज्वरः, इति २ अग्नेः संतापे ॥—धर्मराजः, पितृपतिः, समवर्ती, परेतराट्, कृतान्तः, यमुनाभ्राता, शमनः, यमराट्, यमः, कालः, दण्डधरः, श्राद्धदेवः, वैवस्वतः, अन्तकः, इति १४ यमस्य ॥—राक्षसः, कौणपः, क्रव्यात्, क्रव्यादः, अस्रपः, आशरः, रात्रिचरः, रात्रिचरः, कर्बुरः, निकपात्मजः, यातुधानः, पुण्यजनः, नैर्ऋतः, यातु, रक्षः, इति १५ राक्षसस्य । तत्र ‘यातुरक्षसी’ नपुंसके ॥—प्रचेताः, वरुणः, पाशी, यादसांपतिः, अप्पतिः, इति ५ वरुणस्य ॥—श्वसनः, स्पर्शनः, वायुः, मातरिश्वा, सदागतिः,

पृपदश्वो गन्धवहो गन्धवाहानिलाशुगाः	१२३
समीरमारुतमरुज्जगत्प्राणसमीरणाः	१२४
नभस्वद्वातपवनपवमानप्रभञ्जनाः	१२५
‘प्रकम्पनो महावातो झंझावातः सवृष्टिकः ।’	* *
प्राणोऽपानः समानश्चोदानव्यानौ च वायवः	१२६
‘हृदि प्राणो गुदेऽपानः समानो नाभिमण्डले ।	* *
उदानः कण्ठदेशे स्याद्व्यानः सर्वशरीरगः ॥’	- *
शरीरस्था इमे रंहस्तरसी तु रयः स्यदः	१२७
जवोऽथ शीघ्रं त्वरितं लघु क्षिप्रमरं द्रुतम्	१२८
सत्वरं चपलं तूर्णमविलम्बितमाशु च	१२९
सततानारताश्रान्तसंतताविरतानिशम्	१३०
नित्यानवरताजस्रमप्यथातिशयो भरः	१३१
अतिप्रेलभृशात्यर्थातिमात्रोद्गाढनिर्भरम्	१३२
तीव्रैकान्तनितान्तानि गाढवाढदृढानि च	१३३

पृपदश्व, गन्धवह, गन्धवाह, अश्व, आशुग, समीर, मारुत, मरुत, जगत्प्राण, समीरण, नभस्वा, वात, पवा, पवमान, प्रभञ्जन, इति २० वायो ॥—
प्राण, अपान, समान, उदान, व्यान, इमे ५ शरीरस्था वायुभेदा ॥—
रंह, तर, रय, स्यद, जव, इति ५ वेगस्य ॥—शीघ्रम्, त्वरितम्, लघु, क्षिप्रम्, अरम्, द्रुतम्, सत्वरम्, चपलम्, तूर्णम्, अविलम्बितम्, आशु, इति ११ त्व
गितस्य ॥—सततम्, अनारतम्, अश्रान्तम्, संततम्, अविरतम्, अनिशम्, नि
लम्, अपरतम्, अजस्रम्, इति ५ नित्यस्य ॥—अतिशय, भर, अतिप्रेलम्,
भृशम्, अत्यर्थम्, अतिगम्, उद्गाढम्, निर्भरम्, तीव्रम्, एकान्तम्, नितान्तम्,

ह्रीवे शीघ्राद्यसत्त्वे स्यात्रिष्वेपां सत्त्वगामि यत्	१३४
कुवेरस्यम्बकसखो यक्षराड्गुह्यकेश्वरः	१३५
मनुष्यधर्मा धनदो राजराजो धनाधिपः	१३६
किंनरेशो वैश्रवणः पौलस्त्यो नरवाहनः	१३७
यक्षैकपिङ्गलविलश्रीदपुण्यजनेश्वराः	१३८
अस्योद्यानं चैत्ररथं पुत्रस्तु नलकूवरः	१३९
कैलासः स्थानमलका पूर्वमानं तु पुष्पकम्	१४०
स्यात्किंनरः किंपुरुषस्तुरंगवदनो मयुः	१४१
निधिर्ना शेवधिर्भेदाः पद्मशङ्खादयो निधेः	१४२
‘महापद्मश्च पद्मश्च शङ्खो मकरकच्छपौ ।	* :
मुकुन्दकुन्दनीलाश्च खर्वश्च निधयो नव ॥’	* :

गाढम्, वाढम्, दढम्, इति १४ अतिशयस्य ॥—शीघ्रादि ‘शीघ्रं त्वरितम्’ (१२८) इत्यारभ्य ‘दढ’ शब्द (१३३) पर्यन्तं ह्रीवे नपुंसकलिङ्गे यदुक्तम्, तत्त्वसत्त्वे द्रव्यवृत्तित्वाभाव एव ज्ञेयम् । यथा—‘शीघ्रं कृतवान्’, ‘भृशं मूर्खः’, ‘भृशं याति’ । एषां शीघ्रादीनां मध्ये यत्सत्त्वगामि द्रव्यवृत्ति, तत्तिषु । तस्य द्रव्यस्य यद्विज्ञं तदेवास्त्येत्यर्थः । यथा—‘शीघ्रा धेनुः’, ‘शीघ्रो वृषः’, ‘शीघ्रं गमनम्’ । भरातिशययोः सत्त्वगामित्वं नास्ति । नित्यं पुंस्त्वम् ॥—कुवेरः, त्र्यम्बकसखः, यक्षराट्, गुह्यकेश्वरः, मनुष्यधर्मा, धनदः, राजराजः, धनाधिपः, किंनरेशः, वैश्रवणः, पौलस्त्यः, नरवाहनः, यक्षः, एकपिङ्गः, ऐलविलः, श्रीदः, पुण्यजनेश्वरः, इति १७ कुवेरस्य ॥—अस्य कुवेरस्योद्यानं चैत्ररथम् । अस्य पुत्रो नलकूवरः । अस्य स्थानं कैलासः । अस्य पूर्णगरम् अलका । अस्य विमानं पुष्पकम् ॥—किंनरः, किंपुरुषः, तुरंगवदनः, मयुः, इति ४ किंनरमात्रस्य ॥—निधिः, शेवधिः, इति २ सामान्यनिधेः । ना पुंलिङ्गः । काकाक्षिवदुभयत्रास्य संबन्धः ॥—पद्मः, शङ्खः, इत्यदयो निधेर्भेदाः ॥

५ व्योमवर्ग ।

द्योदिवौ द्वे स्त्रियामभ्रं व्योम पुष्करमम्बरम्	१४३
नभोऽन्तरीक्षं गगनमनन्तं सुरवर्त्म खम्	१४४
वियद्विष्णुपदं वा तु पुस्याकाशविहायसी	१४५
‘विहायसोऽपि नाकोऽपि द्युरपि स्यात्तदव्ययम् ।	* *
तारापथोऽन्तरिक्षं च मेघाध्या च महाविलम् ॥	* *
विहायाः शकुने पुंसि गगने पुनर्पुंसकम् ॥’	* *

६ दिग्वर्ग ।

दिशस्तु ककुभः काष्ठा आशाश्च हरितश्च ताः	१४६
प्राच्यवाचीप्रतीच्यस्ताः पूर्वदक्षिणपश्चिमाः	१४७
उत्तरा दिग्गुदीची स्याद्विश्यं तु त्रिषु दिग्भवे	१४८
‘अवाग्भवमवाचीनमुदीचीनमुदग्भवम् ।	* *
प्रत्यग्भवं प्रतीचीन प्राचीन प्राग्भव त्रिषु ॥’	* *
इन्द्रो वह्निः पितृपतिर्नैर्ऋतो वरुणो मरुत्	१४९

१४३-१४५ द्यौः, द्यौः, अभ्रम्, व्योम, पुष्करम्, अम्बरम्, गग, अन्तरीक्षम्, गगनम्, अनन्तम्, सुरवर्त्म, खम्, वियत्, विष्णुपदम्, आकाशम्, विहाय, इति १५ आकाशस्य । तत्र ‘द्योदिवौ’ श्रीलिङ्गे । ‘आकाशविहायसी’ श्वीयपुत्रो । श्वीय श्वीये ॥

१४६-१४९ दिग्, ककुभः, काष्ठा, आशा, हरित, इति ५ दिग्नाम् ता पूर्वदक्षिणपश्चिमा यमेण प्राची-अवाची-प्रतीच्य स्युः । यथा—पूर्वा दिग्प्राची । दक्षिणा दिग्प्राची । पश्चिमा दिग्प्रतीची । उत्तरा दिग् उदीची ॥—दिश्यमिति दिग्भवे । तत्रिषु वाच्यलिङ्गम् । यथा—‘दित्यो हस्ती’, ‘दित्यो हस्तिनी’ इत्यादि ॥—इन्द्र, वह्निः, पितृपतिः, नैर्ऋत, वरुण, मरुत्,

कुवेर ईशः पतयः पूर्वादीनां दिशां क्रमात्	१९०
रविः शुक्रो महीसूनुः स्वर्भानुर्भानुजो विधुः ।	* *
बुधो बृहस्पतिश्चेति दिशां चैव तथा ग्रहाः ॥	* *
ऐरावतः पुण्डरीको वामनः कुमुदोऽञ्जनः	१९१
पुष्पदन्तः सार्वभौमः सुप्रतीकश्च दिग्गजाः	१९२
करिण्योऽभ्रमुकपिलापिङ्गलानुपमाः क्रमात्	१९३
ताम्रकर्णीं शुभ्रदन्तीं चाङ्गना चाञ्जनावती	१९४
ह्रीवाव्ययं त्वपदिशं दिशोर्मध्ये विदिविस्त्रियाम्	१९५
अभ्यन्तरं त्वन्तरालं चक्रवालं तु मण्डलम्	१९६
अभ्रं मेघो वारिवाहः स्तनयित्नुर्वलाहकः	१९७
धाराधरो जलधरस्तडित्वान्वारिदोऽम्बुभृत्	१९८
घनजीमूतमुदिरजलमुग्धूमयोनयः	१९९
कादम्बिनी मेघमाला त्रिषु मेघभवेऽभ्रियम्	१६०

कुवेरः, ईशः, इति ८ क्रमात्पूर्वादीनां दिशां पतयः ॥—ऐरावतः, पुण्डरीकः, वामनः, कुमुदः, अञ्जनः, पुष्पदन्तः, सार्वभौमः, सुप्रतीकः, इति ८ क्रमात् दिग्गजाः । पूर्वादिदिशां धारका गजा इत्यर्थः ॥—अभ्रमुः, कपिला, पिङ्गला, अनुपमा, ताम्रकर्णी, शुभ्रदन्ती, अङ्गना, अञ्जनावती, एताः ८ क्रमात् करिण्यः । दिग्गजानां स्त्रिय इत्यर्थः ॥—अपदिशम्, विदिवि, इति २ दिशोर्मध्ये दिग्द्वयमध्यभागे । तत्र 'अपदिशम्' ह्रीवाव्ययम् । नपुंसकमव्ययं चेत्यर्थः । 'विदिवि' स्त्रियाम् ॥—अभ्यन्तरम्, अन्तरालम्, इति २ अन्तरवकाशस्य ॥—चक्रवालम्, मण्डलम्, इति २ मण्डलस्य ॥—अभ्रम्, मेघः, वारिवाहः, स्तनयित्नुः, वलाहकः, धाराधरः, जलधरः, तडित्वान्, वारिदः, अम्बुभृत्, घनः, जीमूतः, मुदिरः, जलमुक्, धूमयोनिः, इति १५ मेघस्य ॥—कादम्बिनी, मेघमाला, इति २ मेघवृन्दस्य ॥—अभ्रियमिति १ मेघभवे । तत्त्रिषु । यथा—'अभ्रिया आपः', 'अभ्रिय आसारः', 'अभ्रियं ज-

स्तनितं गर्जित मेघनिर्घोषे रसितादि च	१६१
शंपाशतद्ददाहादिन्यैरावत्यः क्षणप्रभा	१६२
तडित्सौदामनीविद्युच्चञ्चला चपला अपि	१६३
स्फूर्जथुर्वज्रनिर्घोषो मेघज्योतिरिरंमदः	१६४
इन्द्रायुधं शक्रधनुस्तदेव ऋजुरोहितम्	१६५
वृष्टिर्वर्षं तद्विघातेऽवग्राहावग्रहौ समौ	१६६
धारासंपात आसारः शीकरोऽम्बुकणाः सृताः	१६७
वर्षोपलस्तु करका मेघच्छन्नेऽहि दुर्दिनम्	१६८
अन्तर्धा व्यवधा पुंसि त्वन्तर्धिरपवारणम्	१६९
अपिधानतिरोधानपिधानाच्छादनानि च	१७०
हिमांशुश्चन्द्रमाश्चन्द्र इन्दुः कुमुदवान्धयः	१७१

लम्' ॥—स्तनितम्, गर्जितम्, रसितम्, इति ३ मेघनिर्घोषे । आदिशब्दाद्गु-
त्तादि ॥—शंपा, शतद्वदा, द्वादिगी, ऐरावती, क्षणप्रभा, तडित्, सौदामनी, वि-
द्युत्, चञ्चला, चपला, इति १० विद्युल्लताया ॥—स्फूर्जथु, वज्रनिर्घोष, इति
२ अन्नानिर्घोषस्य ॥—मेघज्योति, इरंमद, इति २ मेघज्योतिष ॥—
इन्द्रायुधम्, शक्रधनुः, ऋजुरोहितम्, इति ३ मेघप्रतिफलितारधिरदमयो
धनुराकारेण भ्रान्ति तस्य धनुष ॥—वृष्टिः, वर्षम्, इति २ मेघवर्ष-
णस्य ॥—अवग्राहः, अवग्रहः, इति २ तद्विघाते वर्षनिरोधे ॥—धारासंपात,
आसारः, इति २ मेघधाराणां निरन्तरपतनस्य ॥—शीकर इति १ सृत्तानां
धारायुनेतस्ततः प्रेरितानामम्बुकणानाम् ॥—वर्षोपल, करका, इति २
यत्प्रथमवृष्टौ मेघोदक कठिन सदुपलवत्पतति तस्य ॥—दुर्दिनाग्नि
१ मेघच्छन्नेऽहि ॥—अन्तर्धा, व्यवधा, अन्तर्ध, अपवारणम्, अपिधानम्,
तिरोधानम्, पिधानम्, आच्छादनम्, इति ८ आच्छादनस्य । तत्र 'अन्तर्धाव्यवधे'
स्त्रियाम् । 'अन्तर्धा' पुंलि ॥—हिमांशुः, चन्द्रमा, चन्द्र, इन्दुः, कुमुदवान्धयः,

विधुः सुधांशुः शुभ्रांशुरोषधीशो निशापति	१७२
अञ्जो जैवातृकः सोमो ग्लौर्मृगाङ्कः कलानिधिः	१७३
द्विजराजः शशधरो नक्षत्रेशः क्षपाकरः	१७४
कला तु षोडशो भागो विम्बोऽस्त्री मण्डलं त्रिषु	१७५
भित्तं शकलखण्डे वा पुंस्यर्धोऽर्धं समेऽशके	१७६
चन्द्रिका कौमुदी ज्योत्स्ना प्रसादस्तु प्रसन्नता	१७७
कलङ्काङ्गो लाञ्छनं च चिह्नं लक्ष्म च लक्षणम्	१७८
सुपमा परमा शोभा शोभा कान्तिर्द्युतिश्छविः	१७९
अवश्यायस्तु नीहारस्तुपारस्तुहिनं हिमम्	१८०
प्रालेयं मिहिका चाथ हिमानी हिमसंहतिः	१८१
शीतं गुणे तद्वदर्थः सुपीमः शिशिरो जडः	१८२

विधुः, सुधांशुः, शुभ्रांशुः, ओषधीशः, निशापतिः, अञ्जः, जैवातृकः, सोमः, ग्लौः, मृगाङ्कः, कलानिधिः, द्विजराजः, शशधरः, नक्षत्रेशः, क्षपाकरः, इति २० चन्द्रस्य ॥—चन्द्रमण्डलस्य षोडशो भागः कलासंज्ञः ॥—विम्बः, मण्डलम्, इति २ विम्बस्य ॥—भित्तम्, शकलम्, खण्डम्, अर्धम्, इति ४ शकलस्य । तत्र 'भित्तम्' नपुंसकम् । तत्र 'शकलखण्डे' क्लीबपुंसोः । 'अर्धः' पुंसेव । यथा—कम्बल-सार्धः । खण्ड इत्यर्थः । वाच्यलिङ्गोऽपि । यथा—'अर्धो शाटी', 'अर्धः पटः', 'अर्धं यस्त्रम्' ॥—अर्धमिति समेऽशके विभागे । तत्रपुंसकमेव ॥—चन्द्रिका, कौ-मुदी, ज्योत्स्ना, इति ३ चन्द्रप्रभायाम् ॥—प्रसादः, प्रसन्नता, इति २ नैर्म-ल्यस्य ॥—कलङ्कः, अङ्कः, लाञ्छनम्, चिह्नम्, लक्ष्म, लक्षणम्, इति ६ चिह्न-स्य ॥—सुपमेति १ परमायाः शोभायाः ॥—शोभा, कान्तिः, द्युतिः, छविः, इति ४ शोभामात्रस्य ॥—अवश्यायः, नीहारः, तुपारः, तुद्दिनम्, हिमम्, प्रालेयम्, मिहिका, इति ३ हिमस्य ॥—हिमानी, हिमसंहतिः, इति २ महतो हिमस्य ॥—नपुंसकमितिः 'शीत'शब्दश्च गुणे स्वर्णविशेष एव । न तु शुनिनि ॥—सुपीमः, शि-

तुषारः शीतलः शीतो हिमः सप्तान्यलिङ्गकाः	१८३
ध्रुव औत्तानपादिः स्यादगस्त्यः कुम्भसंभवः	१८४
मैत्रावरुणिरस्यैव लोपामुद्रा सधर्मिणी	१८५
नक्षत्रमृक्षं भं तारा तारकाप्युडु वा स्त्रियाम्	१८६
दाक्षायण्योऽश्विनीत्यादितारा अश्वयुगश्विनी	१८७
राधा विशाखा पुष्ये तु सिध्यतिप्यौ श्रविष्ठया	१८८
समा धनिष्ठाः स्युः प्रोष्ठपदा भाद्रपदाः स्त्रियः	१८९
मृगशीर्षं मृगशिरस्तस्मिन्नेवाग्रहायणी	१९०
इत्थलास्तच्छिरोदेशे तारका निवसन्ति याः	१९१

शिर, जड, तुषार, शीतल, शीत, हिम, एते ७ तद्वदथास्त्रद्वाञ्शीतगुणवानर्थो
 येषां ते तथा । ते चान्यलिङ्गका विशेष्यनिष्ठा । 'तुषार-हिम शीत'शब्दा निरुद्धलक्ष-
 णेया गुणिन्यपि वर्तन्त इत्युभयत्र पठिता ॥—ध्रुव, औत्तानपादि, इति २ उक्ता
 नपादपुत्रस्य ॥—अगस्त्य, कुम्भसंभव, मैत्रावरुणि, इति ३ अगस्त्यस्य ॥—
 अस्यागस्त्यस्य सधर्मिणी पत्नी लोपामुद्रा ॥—नक्षत्रम्, नक्षत्रम्, मम, तारा,
 तारका, उडु, इति ६ नक्षत्रमात्रस्य । 'उडु' स्त्रीनपुंसकयोः । 'अपि'शब्दात्तारकापि
 तथा ॥—अश्विनीत्यादितारा अश्विन्यादि (अश्विनी, भरणी, कृत्तिका, रोहिणी, मृग
 शीर्षम्, आर्द्रा, पुनर्वसु, पुष्य, आश्लेषा, मघा, पूर्वा, उत्तरा, दक्ष, चित्रा, स्वाती,
 विशाखा, अनूराधा, ज्येष्ठा, मूलम्, पूर्वाषाढा, उत्तराषाढा, श्रवण, धनिष्ठा, शततारका,
 पूर्वाभाद्रपदा, उत्तराभाद्रपदा, रेवति, इति) २७ नक्षत्राणि दाक्षायणीचक्रानि ॥—
 अश्वयुक्, अश्विनी, इति २ अश्विन्या ॥—राधा, विशाखा, इति २ विशाखाया ॥—
 पुष्य, सिध्य, सिध्य, इति ३ पुष्यस्य ॥—श्रविष्ठा, धनिष्ठा, इति २ धनिष्ठाया ।
 श्रविष्ठया समा श्रविष्ठानुल्येत्थं ॥—प्रोष्ठपदा, भाद्रपदा, इति २ पूर्वाभाद्रपदो
 उत्तराभाद्रपदास्तु । पूर्वं प्रोष्ठपदे द्वे, उत्तरे च द्वे । एतं चतुःसप्तत्याख्यातत्वाद्बहुवच-
 नम् । स्त्रिय स्त्रीलिङ्गा स्युः ॥—मृगशीर्षम्, मृगशिर, आग्रहायणी, इति ३ मृग-
 शीर्षस्य ॥—तस्य मृगशीर्षस्य शिरोदेशे या पञ्च तारकास्तारा निवसन्ति ता

बृहस्पतिः सुराचार्यो गीर्पतिर्धिषणो गुरुः	१९२
जीव आङ्गिरसो वाचस्पतिश्चित्रशिखण्डिजः	१९३
शुक्रो दैत्यगुरुः काव्य उशना भार्गवः कविः	१९४
अङ्गारकः कुजो भौमो लोहिताङ्गो महीसुतः	१९५
रौहिणेयो बुधः सौम्यः समौ सौरिशनैश्चरौ	१९६
तमस्तु राहुः स्वर्भानुः सैहिकेयो विधुंतुदः	१९७
सप्तर्षयो मरीच्यत्रिमुखाश्चित्रशिखण्डिनः	१९८
राशीनामुदयो लग्नं ते तु मेषवृषादयः	१९९
सूरसूर्यार्यमादित्यद्वादशात्मदिवाकराः	२००
भास्कराहस्करब्रध्नप्रभाकरविभाकराः	२०१
भास्वद्विवस्वत्सप्ताश्वहरिदश्वोष्णरश्मयः	२०२

इल्वलाः ॥—बृहस्पतिः, सुराचार्यः, गीर्पतिः, धिषणः, गुरुः, जीवः, आङ्गिरसः, वाच-
स्पतिः, चित्रशिखण्डिजः, इति १ बृहस्पते । काव्यः, उशनाः,
भार्गवः, कविः, इति २ धिषणः । उशनात् सान्तम् ॥—अङ्गारकः, कुजः, भौमः,
इति ३ मङ्गलस्य ॥—रौहिण्यः, बुधः, सौम्यः, इति ३
॥—सौरिः, शनैश्चरः, इति २ शनेः ॥—तमः, राहुः, स्वर्भानुः, सैहिकेयः,
विधुंतुदः, इति ५ राहोः । तमः सान्तं क्लीवे पुंसि च कचित् ॥—मरीच्यत्रिमुखाः
सप्तर्षयः चित्रशिखण्डिसंज्ञाः । मुखशब्दात्पुलस्त्यादयः । ('मरीचिरक्षिरा अत्रिः
पुलस्त्यः पुलहः क्रतुः । वसिष्ठश्चेति सप्तैते ज्ञेयाश्चित्रशिखण्डिनः') ॥—राशीना-
मुदयो लग्नम् इत्युच्यते ॥—मेषवृषादयो राशयः स्युः । आदिना मिथुनकर्कट-
कादयः । ('मेपो वृषोऽथ मिथुनं कर्कटः सिंहकन्यके । तुला च वृश्चिको धन्वी मकरः
कुम्भमीनकौ') ॥—सूरः, सूर्यः, अर्यमा, आदित्यः, द्वादशात्मा, दिवाकरः, भास्करः,
अहस्करः, ब्रध्नः, प्रभाकरः, विभाकरः, भास्वान्, विवस्वान्, सप्ताश्वः, हरिदश्वः,

विकर्तनार्कमार्तण्डमिहिरारुणपूपणः	२०३
शुमणिस्तरणिमित्रश्चित्रभानुर्विरोचनः	२०४
विभावसुर्ग्रहपतिस्त्वपापतिरहर्षतिः	२०५
भानुर्हसः सहस्रांशुस्तपनः सविता रविः	२०६
‘पद्माक्षस्तेजसां राशिदृष्टायानाथस्तमिस्रहा ।	* *
कर्मसाक्षी जगच्चक्षुर्लोकबन्धुस्त्रयीतनुः ॥ .	* *
प्रद्योतनो दिनमणिः खद्योतो लोकवान्धवः ।	* *
इनो भागो धामनिधिश्चाशुमाल्यञ्जनीपतिः ॥’	* *
माठरः पिङ्गलो दण्डश्चण्डांगोः पारिपार्श्विकाः	२०७
सूरसूतोऽरुणोऽनूरुः काश्यपिर्गरुडाग्रजः	२०८
परिवेपस्तु परिधिरुपसूर्यकमण्डले	२०९
किरणोत्तमयूखांशुगमस्तिघृणिपृश्नयः	२१०
भानुः करो मरीचिः स्त्रीपुसयोर्दीधितिः स्त्रियाम्	२११

उष्णरश्मि, विकर्तन, अर्क, मार्तण्ड, मिहिर, अरुण, पूषा, शुमणि, तर-
णि, मित्र, चित्रभानु, विरोचन, विभावसु, ग्रहपति, त्विषापति, अहर्षति,
भानु, हस, सहस्रांशु, तपन, सविता, रवि, इति ३७ सूर्यस्य ॥—माठर,
पिङ्गल, दण्ड, इति ३ चण्डांगो पारिपार्श्विका परितः पार्श्वे विद्यमाना ।
('क्षत्तोऽस्य वामपार्श्वे तु दण्डारयो दण्डनायक । वदितु दक्षिणे पार्श्वे पिङ्गलो
वाममागत । यमोऽपि दक्षिणे पार्श्वे भवेन्माठरसमग्रया') ॥—सूरसूत, अरुण,
अनूरु, काश्यपि, गरुडाग्रज, इति ५ अरुणस्य ॥—परिवेप, परिधि,
उपसूर्यकम्, मण्डलम्, इति ४ परिवेपस्य सूर्यमभित कदाचिद्दृश्यमानस्य
कुण्डलाकारतेजोविशेषस्य । 'परिवेप'साहचर्यात् 'परिधि' पुष्टि हेतुः ॥—
किरण, उत्तम, मयूर, अंशु, गमस्ति, घृणि, पृश्नि, भानु, कर, मरीचि,
दीधिति, इति ११ किरणस्य । 'मरीचि' स्त्रीपुसयो । 'दीधिति' स्त्रियाम् ।

स्युः प्रभारुचिस्त्विद्भाभाश्छविद्युतिदीप्तयः
 रोचिः शोशिरुभे क्लीवे प्रकाशो द्योत आतपः
 कोष्णं कवोष्णं मन्दोष्णं कदुष्णं त्रिषु तद्वति
 तिग्मं तीक्ष्णं खरं तद्वन्मृगतृष्णा मरीचिका

२१२

२१३

२१४

२१५

७. कालवर्गः ।

कालो दिष्टोऽप्यनेहापि समयोऽप्यथ पक्षतिः
 प्रतिपदे इमे स्त्रीत्वे तदाद्यास्तिथयो द्वयोः
 घसो दिनाहनी वा तु क्लीवे दिवसवासरौ
 प्रत्यूषोऽहर्मुखं कल्यमुषःप्रत्युषसी अपि
 'व्युष्टं विभातं द्वे क्लीवे पुंसि गोसर्ग इष्यते ।'

२१६

२१७

२१८

२१९

* *

'स्त्रियाम्' इत्यस्य काकाक्षिणे कल्यायेनोत्तरश्लोकेऽप्यन्वयः ॥—प्रभा, दृक्, शक्ति,
 त्विद्, भा, भाः, छविः, द्युतिः, राचार्यः, रोचिः, शोचिः, इति ११ प्रभामात्रस्य ।
 तत्र दीप्यन्तास्त्रिषु स्युः । रोचिः शोचिः सन्ति क्लीवे । 'भाः' सान्तः ॥—
 प्रकाशः, द्योतः, आतपः, इति ३ सूर्यप्रभायाः ॥—कोष्णम्, कवोष्णम्, मन्दोष्ण-
 म्, कदुष्णम्, इति ४ ईषदुष्णे । इदं धर्ममात्रे रूपभेदात्क्लीवे । तद्वति घर्मणि त्रिषु
 वाच्यलिङ्गमित्यर्थः ॥—तिग्मम्, तीक्ष्णम्, खरम्, इति ३ अत्युष्णस्य । तद्वत्को-
 णवत् । घर्मे क्लीबम् । घर्मणि त्रिषु ॥—मृगतृष्णा, मरीचिका, इति २ मृगज-
 लस्य मरुदेशादौ सिकताषु प्रतिच्छुरिताः सूर्यकिरणा जलाकारेण भान्ति तस्य ।
 जलाभासस्येत्यर्थः ॥

२१६—२७७. कालः, दिष्टः, अनेहा, समयः, इति ४ कालस्य । अनेहाः
 सान्तः ॥—पक्षतिः, प्रतिपत्, इमे २ प्रथमतिथेः ॥—तदाद्याः प्रतिपदाद्याः तिथय
 इत्युच्यन्ते । 'तिथि' शब्दो द्वयोः स्त्रीपुंसयोः ॥—घसः, दिनम्, अहः, दिवसः, वासरः,
 इति ५ दिवसस्य । तत्र 'दिवसवासरौ' क्लीबपुंसोः ॥—प्रत्यूषः, अहर्मुखम्,

प्रभातं च दिनान्ते तु सायः संध्या पितृप्रसूः	२२०
प्राह्णापराह्णमध्याह्नास्त्रिसंध्यमथ शर्वरी	२२१
निशा निशीथिनी रात्रिस्त्रियामा क्षणदा क्षपा	२२२
विभावरीतमस्विन्यौ रजनी यामिनी तमी	२२३
तमिस्रा तामसी रात्रिज्यौत्स्नी चन्द्रिकयान्विता	२२४
आगामिवर्तमानाहर्युक्ताया निशि पक्षिणी	२२५
गणरात्रं निशा बह्वथः प्रदोषो रजनीमुखम्	२२६
अर्धरात्रनिशीथौ द्वौ द्वौ यामप्रहरौ समौ	२२७
स पर्वसंधिः प्रतिपत्यश्चदश्योर्यदन्तरम्	२२८
पक्षान्तौ पञ्चदश्यौ द्वे पौर्णमासी तु पूर्णिमा	२२९
कलाहीने सानुमतिः पूर्णे राका निशाकरे	२३०

कल्पम्, उष, प्रत्युष, प्रभातम्, इति ६ प्रभातस्य । तत्र 'प्रत्युष' अदन्त
 पुंलिङ्गे च ॥—दिनान्त, साय, संध्या, पितृप्रसू, इति ४ दिनान्ते । तत्र
 सायमिहोक्तं नपुंसकलिङ्गं वा ॥—प्राह्ण, अपराह्ण, मध्याह्ण, इति समाहृता
 त्रिसंध्यं ज्ञेयम् ॥—शर्वरी, निशा, निशीथिनी, रात्रि, त्रियौ च । क्षणदा,
 क्षपा, विभावरी, तमस्विनी, रजनी, यामिनी, तमी, इति १२ निशाया ॥—या
 तामसी तमोयुक्ता रात्रि सा तमिस्रा ॥—या चन्द्रिकया चन्द्रप्रकाशेनान्विता
 युक्ता रात्रि सा ज्यौत्स्नी ॥—आगमिवर्तमानाहर्युक्ताया पूर्वापरदिनाभ्यां युक्ता
 या निशि रात्रौ पक्षिणी ॥ बह्वथो निशा गणरात्रं स्यात् । १ रात्रिसमुदा-
 यस्य ॥—प्रदोष, रजनीमुखम्, इति २ रात्रे पूर्वभागस्य ॥—अर्धरात्र,
 निशीथ, इति २ रात्रिमध्यसमयस्य ॥—याम, प्रहर, इति २ अहो
 रात्राष्टमांशस्य ॥—प्रतिपत्यश्चदश्योर्यदन्तरं संधिः पर्वसन्ध्यम् ॥—द्वे अमा-
 पूर्णिमे । पक्षान्तौ, पञ्चदश्यौ, इति २ पक्षान्ततिथयो । द्वित्वाद्विवचनम् । न तु
 निसम् ॥—पौर्णमासी, पूर्णिमा, इति २ शुक्लपक्षान्ततिथ्यौ ॥—सा पूर्णिमा कला
 हीने चन्द्रे सति अनुमतिरित्युच्यते ॥—सैव पूर्णिमा पूर्णे निशाकरे सति राका ॥—

अमावास्या त्वमावस्या दर्शः सूर्येन्दुसंगमः	२३१
सा दृष्टेन्दुः सिनीवाली सा नष्टेन्दुकला कुहूः	२३२
उपरागो ग्रहो राहुग्रस्ते त्विन्दो च पूणि च	२३३
सोपप्लवोपरक्तौ द्वावश्रुत्पात उपाहितः	२३४
एकयोक्त्या पुष्पवन्तौ दिवाकरनिशाकरौ	२३५
अष्टादश निमेषास्तु काष्ठा त्रिंशत् ताः कला	२३६
तास्तु त्रिंशत्क्षणस्ते तु मुहूर्तो द्वादशास्त्रियाम्	२३७
ते तु त्रिंशदहोरात्रः पक्षस्ते दश पञ्च च	२३८
पक्षौ पूर्वापरौ शुक्लकृष्णौ मासस्तु तावुभौ	२३९
द्वौ द्वौ मार्गादिमासौ स्यादृतुस्तरयनं त्रिभिः	२४०
अयने द्वे गतिरुदग्दक्षिणार्कस्य वत्सरः	२४१

अमावास्या, अमावस्या, दर्शः, सूर्येन्दुसंगमः, इति ४ कृष्णपक्षान्त्यतिथेः ॥—तामा-
 मास्या दृष्टेन्दुश्चेदृष्ट इन्दुः इति—सिनीवाली—सा नष्टेन्दुकला कुहूः
 यस्यां दृष्टेन्दुस्तु इति ३ राहुग्रस्ते त्विन्दो च पूणि सूर्यं च ग्रस्ते सति
 प्रकाशं कुहूः ॥—उपरागः, ग्रहः, इति २ राहुग्रस्तस्येन्दोः सूर्यस्य
 तस्य ग्रासस्य ॥—सोपप्लवः, उपरक्तः, इति २ द्वावश्रुत्पातस्य ॥—एकयो-
 क्त्या पृथग्वचनेन पुष्पवन्तौ इत्युक्तौ दिवाकरनिशाकरौ सूर्याचन्द्रमसौ श्रेयौ ॥—
 निमेषोऽक्षिपन्दकालः । अष्टादश निमेषा मिलित्वैका काष्ठा भवति । त्रि-
 षत्काष्ठा मिलित्वैका कला । ताः कलास्त्रिंशन्मिलित्वैकः क्षणः । ते क्षणा
 द्वादश मिलित्वैको मुहूर्तः । अस्त्रियां क्षीवपुंसोः । ते त्रिंशन्मुहूर्ता एकः
 अहोरात्रः । तेऽहोरात्राः पञ्चदशसंख्याका एकः पक्षः । पक्षौ द्विविधः । शुक्लः
 कृष्णश्चेति । तत्र मासस्य पूर्वः शुक्लः, कृष्णस्त्वपरः । तावुभौ पक्षावेको मासः ।
 मार्गादी द्वौ द्वौ मासौ ऋतुः एकः । स च हेमन्तादिसंज्ञः । तैर्ऋतुभित्तिभिरेकम्
 अयनम् । तद्विधा । सूर्यगतिभेदात् । अर्कस्योदग्गतिः उत्तरायणम् । दक्षिणा-

समरात्रिदिवे काले विपुवद्विपुव च तत्	२४२
‘पुण्ययुक्ता पौर्णमासी पौषी मासे तु यत्र सा ।	* *
नाम्ना स पौषो माघाद्याश्चैवमेकादशापरे ॥’	* *
मार्गशीर्षे सहा मार्ग आग्रहायणिकश्च सः	२४३
पौषे तैपसहस्यौ द्वौ तपा माघेऽथ फाल्गुने	२४४
स्यात्तपस्यः फाल्गुनिकः स्याच्चैत्रे चैत्रिको मधुः	२४५
वैशाखे माधवो राधो ज्यैष्ठे शुक्रः शुचिस्त्वयम्	२४६
आपादे श्रावणे तु स्यान्नभाः श्रावणिकश्च सः	२४७
स्युर्नभस्यप्रौष्ठपदभाद्रभाद्रपदाः समाः	२४८
स्यादाश्विन इषोऽप्याश्वयुजोऽपि स्यात्तु कार्तिके	२४९
बाहुलोजौ कार्तिकिको हेमन्तः शिशिरोऽस्त्रियाम्	२५०
वसन्ते पुष्पसमयः सुरभिर्ग्रीष्म उष्मकः	२५१
निदाघ उष्णोपगम उष्ण उष्मागमस्तपः	२५२

गतिस्तु दक्षिणायनम् । एव द्वे अयो एको घत्सर ॥—विपुवत्, विपुवम्, इति २
सम रात्रिदिवे यस्मिंस्तस्मिन्काले तुलायकान्तौ मेपसमान् ॥ दिनरात्री
समे भवतस्त्वस्य कालस्येत्यर्थः ॥—मार्गशीर्षे, सहा, मार्ग, आग्रहायणिक, इति ४
मार्गशीर्षस्य ॥—पौष, तैप, महस्य, इति ३ पौषस्य ॥—तपा, माघ, इति
२ माघस्य ॥—फाल्गुन, तपस्य, फाल्गुनिक, इति ३ फाल्गुनस्य ॥—चैत्र,
चैत्रिक, मधु, इति ३ चैत्रस्य ॥—वैशाख, माधव, राध, इति ३ वैशाखस्य ॥
—ज्यैष्ठ, शुक्र, इति २ ज्यैष्ठस्य ॥—शुचि, आपाद, इति २ आपादस्य ॥—
श्रावण, नभा, श्रावणिक, इति ३ श्रावणस्य । तत्र नभा सान्त ॥—नभस्य, प्रौष्ठ-
पद, भाद्र, भाद्रपद, इति ४ भाद्रपदस्य ॥—आश्विन, इष, आश्वयुज, इति ३
आश्विनस्य ॥—कार्तिक, बाहुल, ऊर्ज, कार्तिकिक, इति ४ कार्तिकस्य ॥—
हेमन्त इत्येक शब्दः ॥—शिशिर इत्यपर ऋतु । स च पुनपुनरुल्लिख्यते ॥—वसन्त,
पुष्पसमय, सुरभि, इति ३ वसन्तस्य ॥—ग्रीष्म, उष्मक, निदाघ, उष्णो-

स्त्रियां प्रावृद् स्त्रियां भूम्नि वर्षा अथ शरत्स्त्रियाम्	२५३
षडमी ऋतवः पुंसि मार्गादीनां युगैः क्रमात्	२५४
संवत्सरो वत्सरोऽब्दो हायनोऽस्त्री शरत्समाः	२५५
मासेन स्यादहोरात्रः पैत्रो वर्षेण दैवतः	२५६
दैवे युगसहस्रे द्वे ब्राह्मः कल्पौ तु तौ नृणाम्	२५७
मन्वन्तरं तु दिव्यानां युगानामेकसप्ततिः	२५८
संवर्तः प्रलयः कल्पः क्षयः कल्पान्त इत्यपि	२५९
अस्त्री पङ्कं पुमान्पाप्मा पापं किल्बिषकल्मषम्	२६०
कलुषं वृजिनैनोऽघमंहोदुरितदुष्कृतम्	२६१
स्याद्धर्ममस्त्रियां पुण्यश्रेयसी सुकृतं वृषः	२६२

पगमः, उष्णः, ऊष्मागमः, तपः, इति ७ ग्रीष्मस्य । 'तपः' अकारान्तः पुंसि ॥—
 प्रावृद्, वर्षाः, इति २ वर्षर्तौ । तत्र 'प्रावृद्'शब्दः पान्तः स्त्रियाम् । 'वर्षाः'-
 शब्दस्तु स्त्रीलिङ्गो भूम्नि । नित्यं बहुवचनान्त इत्यर्थः ॥—शरत् इत्येक ऋतुः । स
 स्त्रीलिङ्गो दकारान्तः ॥—अमी हेमन्तादयः षडपि ऋतवः । 'ऋतु'शब्दः पुंलि-
 ङ्गः । ते ऋष्मन्तादयो मार्गशीर्षादिमासानां षड्युगैर्युगैः क्रमाद्भवन्ति ॥—
 संवत्सरः, वत्सरः, अब्दः, हायनः, शरत्, समाः, इति ६ वर्षस्य । तत्र हाय-
 नान्ता अस्त्रियाम् । 'समाः' स्त्रियां बहुत्वे च ॥—मानुषेण मासेनैकः पैत्रोऽहोरा-
 त्रः ॥—तथा मानुषेण वर्षेण दैवतो देवानामहोरात्रः ॥—मानुषाणां यत्कृ-
 तादि युगचतुष्टयं तदैवं युगं ज्ञेयम् । एवं दैवे द्वे युगसहस्रे ब्राह्मोऽहोरात्रः ॥—
 ये द्वे दैवे युगसहस्रे तौ नृणां कल्पौ । स्थितिप्रलयकालावित्यर्थः ॥—दिव्या-
 नां युगानां यैकसप्ततिरेकाधिका सप्ततिस्तत् मन्वन्तरम् ॥—संवर्तः, प्रलयः, क-
 ल्पः, क्षयः, कल्पान्तः, इति ५ प्रलयस्य ॥—पङ्कम्, पाप्मा, पापम्, किल्बिषम्,
 कल्मषम्, कलुषम्, वृजिनम्, एनः, अघम्, अंहः, दुरितम्, दुष्कृतम्, इति १२ पाप-
 स्य । तत्र 'पङ्कम्' अस्त्री क्लीबपुंसोः । 'पाप्मा' नकारान्तः पुंसि । शेषं क्लीवे ॥—
 धर्मम्, पुण्यम्, श्रेयः, सुकृतम्, वृषः, इति ५ सुकृतस्य । तत्र 'धर्मः' अस्त्रियां

मुत्प्रीतिः प्रमदो हर्षः प्रमोदामोदसंमदाः	२६३
स्यादानन्दधुरानन्दः शर्मसातमुखानि च	२६४
श्वःश्रेयसं शिवं भद्रं कल्याणं मङ्गलं शुभम्	२६५
भावुकं भविकं भव्य कुशल क्षेममस्त्रियाम्	२६६
शस्त चाथ त्रिषु द्रव्ये पापं पुण्यं सुखादि च	२६७
मतल्लिका मर्चार्चिका प्रकाण्डमुद्धतलज्जा	२६८
प्रशस्तवाचकान्यमून्ययः शुभावहो विधिः	२६९
दैवं दिष्टं भागधेयं भाग्य स्त्री नियतिर्विधिः	२७०
हेतुर्ना कारणं बीजं निदानं त्वादिकारणम्	२७१
क्षेत्रज्ञ आत्मा पुरुषः प्रधानं प्रकृतिः स्त्रियाम्	२७२

स्त्रीयपुस्तो । उप पुष्टि ॥—मुत्, प्रीति, प्रमद, हर्ष, प्रमोद, आमोद, संमद, आनन्दधु, आनन्द, शर्म, सातम्, मुखम्, इति १२ हर्षस्य । तत्र प्रीति-साहचर्यान्मुदपि स्त्रिया दवारान्त ॥—श्व श्रेयसम्, शिवम्, भद्रम्, कल्याणम्, मङ्गलम्, शुभम्, भावुकम्, भविकम्, भव्यम्, कुशलम्, क्षेमम्, शस्तम्, इति १२ कल्याणमात्रस्य । तत्र 'क्षेमम्' 'शस्तम्' च पुनपुनरेधौ । 'पापपुण्य'शब्दा तथा सुखादिशब्दा श्व श्रेय शिवभद्रादयः शस्तान्ता द्रव्ये विशेष्ये वर्तमानास्त्रिषु । विशेष्यलिङ्गा इत्यर्थः । यथा—'पापा स्त्री', 'पाप पुमान्', पाप कुलम्' इत्यादि ॥—मतल्लिका, मर्चार्चिका, प्रकाण्डम्, उद्ध, तल्लज, अमृति ५ प्रशस्तवाचकानि । एतेषु पञ्च नित्य द्रव्य एव लिङ्गान्तरेण सामानाधिकरण्येऽपि स्त्रिलिङ्ग न जहति । यथा—प्रशस्तो नाक्षणो नाक्षणमतल्लिका, प्रशस्ता गीर्गोमचर्चिका, गोप्रकाण्डम्, ग्रात्रणोद्ध, कुमारीतल्लज, ॥—अयं शुभावहो विधिः । शुभोत्पादक देव सोऽय उच्यते ॥—दैवम्, दिष्टम्, भागधेयम्, भाग्यम्, नियति, विधिः, इति ६ प्राक्तनकर्मण । 'नियति' स्त्री । 'विधि' पुष्टि ॥—हेतुः, कारणम्, बीजम्, इति ३ हेतुमात्रस्य । 'हेतु' ना पुनि ॥—यदादिकारण त-निदानम् । १ उपादानकारणस्य ॥—क्षेत्रज्ञ, आत्मा, पुरुषः, इति ३ शरी-

विशेषः कालिकोऽवस्था गुणाः सत्त्वं रजस्तमः	२७३
जनुर्जननजन्मानि जनिरुत्पत्तिरुद्भवः	२७४
प्राणी तु चेतनो जन्मी जन्तुजन्युशरीरिणः	२७५
जातिर्जातं च सामान्यं व्यक्तिस्तु पृथगात्मता	२७६
चित्तं तु चेतो हृदयं स्वान्तं ह्यन्मानसं मनः	२७७

८. धीवर्गः ।

बुद्धिर्मनीषा धियणा धीः प्रज्ञा शेमुषी मतिः	२७८
प्रेक्षोपलब्धिश्चित्संबित्प्रतिपज्ज्ञप्तिचेतनाः	२७९
धीर्धारणावती मेधा संकल्पः कर्म मानसम्	२८०
‘अवधानं समाधानं प्रणिधानं तथैव च ।’	* *
चित्ताभोगो मनस्कारश्चर्चा संख्या विचारणा	२८१
‘विमर्शो भावना चैव वासना च निगद्यते ।’	* *

राधिदैवस्य ॥—प्रधानम्, प्रकृतिः, इति २ सत्त्वादिगुणसाम्यावस्था-
याः ॥—यः कालिको विशेषः कालकृतो देहादेर्विशेषो यौवनादिः सा अवस्थो-
च्यते ॥—सत्त्वम्, रजः, तमः, एते गुणाः प्रकृतेर्धर्माः । तत्र रजस्तमसी सान्ते ॥—
जनुः, जननम्, जन्म, जनिः, उत्पत्तिः, उद्भवः, इति ६ जन्मनः ॥—प्राणी, चेतनः,
जन्मी, जन्तुः, जन्युः, शरीरी, इति ६ प्राणिनः ॥—जातिः, जातम्, सामान्यम्,
इति ३ घटत्वादिजातेः ॥—व्यक्तिः, पृथगात्मता, इति २ घटादिव्यक्तेः ॥—
चित्तम्, चेतः, हृदयम्, स्वान्तम्, हृत्, मानसम्, मनः, इति ७ चित्तस्य ॥

२७८-३११. बुद्धिः, मनीषा, धियणा, धीः, प्रज्ञा, शेमुषी, मतिः, प्रेक्षा,
उपलब्धिः, चित्, संवित्, प्रतिपत्, ज्ञप्तिः, चेतना, इति १४ बुद्धेः ॥—या धारणा-
वती धीः सा मेधा ॥—ग्रन्मानसं कर्म मनोव्यापारः स संकल्पः ॥—चित्ताभोगः,
मनस्कारः, इति २ मनसः सुखादौ तत्परतायाः ॥—चर्चा, संख्या, विचारणा,

अध्याहारस्तर्क ऊहो विचिकित्सा तु सशयः	२८२
संदेहद्वापरौ चाथ समौ निर्णयनिश्चयौ	२८३
मिथ्यादृष्टिर्नास्तिकता व्यापदो द्रोहचिन्तनम्	२८४
समौ सिद्धान्तराद्धान्तौ भ्रान्तिर्मिथ्यामतिभ्रमः	२८५
संविदागूः प्रतिज्ञानं नियमाश्रवसंश्रवाः	२८६
अङ्गीकाराभ्युपगमप्रतिश्रवसमाधयः	२८७
मोक्षे धीर्ज्ञानमन्यत्र विज्ञानं शिल्पशास्त्रयोः	२८८
मुक्तिः कैवल्यनिर्वाणश्रेयोनिःश्रेयसामृतम्	२८९
मोक्षोऽपवर्गोऽथाज्ञानमविद्याहंमतिः स्त्रियाम्	२९०
रूपं शब्दो गन्धरसस्पर्शाश्च विषया अमी	२९१
गोचरा इन्द्रियार्थाश्च हृषीकं विषयीन्द्रियम्	२९२

इति ३ प्रमाणैरर्थपरीक्षणस्य ॥ अध्याहार, तर्क, ऊह, इति ३ तर्कस्य ॥
 —विचिकित्सा, संशय, सन्देह, द्वापर, इति ४ सशयज्ञानस्य ॥—निणय,
 निश्चय, इति २ निश्चयज्ञानस्य ॥—मिथ्यादृष्टि, नास्तिकता, इति २
 परलोकाभाववादिज्ञानस्य ॥—व्यापाद, द्रोहचिन्तनम्, इति २ परद्रो
 हचिन्तनस्य ॥—सिद्धान्त, राद्धान्त, इति २ सिद्धान्तस्य ॥—भ्रान्ति, मि-
 थ्यामति, भ्रम, इति ३ भ्रमार्थज्ञानस्य ॥—संविद, आगू, प्रतिज्ञानम्, नि-
 यम, आश्रव, संश्रव, अङ्गीकार, अभ्युपगम, प्रतिश्रव, समाधि, इति १० अङ्गी
 कारस्य ॥—मोक्षविषये या धीर्वुद्विस्तज्ज्ञानम् ॥—मोक्षशास्त्रादन्यत्र शास्त्रे शिल्पे
 चेन्नादौ च धीर्विज्ञानमुच्यते ॥—मुक्ति, कैवल्यम्, निर्वाणम्, श्रेय, नि-
 श्रेयसम्, अमृतम्, मोक्ष, अपवर्ग, इति ८ मोक्षस्य ॥—अज्ञानम्, अविद्या,
 अहमति, इति ३ अज्ञानस्य ॥ रूपम्, शब्द, गन्ध, रस, स्पर्श, अमी
 ५ विषया इति गोचरा इति इन्द्रियार्था इति चोच्यन्ते ॥—हृषीकम्, विषयि,

कर्मेन्द्रियं तु पाय्वादि मनोनेत्रादि धीन्द्रियम्	२९३
तुवरस्तु कपायोऽस्त्री मधुरो लवणः कटुः	२९४
तिक्तोऽम्बलश्च रसाः पुंसि तद्वत्सु षडमी त्रिषु	२९५
विमर्दोत्थे परिमलो गन्धे जनमनोहरे	२९६
आमोदः सोऽतिनिर्हारी वाच्यलिङ्गत्वमागुणात्	२९७
समाकर्षी तु निर्हारी सुरभिर्घ्राणतर्पणः	२९८
इष्टगन्धः सुगन्धिः स्यादामोदी मुखवासनः	२९९
पूतिगन्धिस्तु दुर्गन्धो विस्त्रं स्यादामगन्धि यत्	३००
शुक्लशुभ्रशुचिश्चेतविशदं द्येत पाण्डराः	३०१
अवदातः सितो गौरो बलक्षो धवलोऽर्जुनः	३०२

इन्द्रियम्, इति ३ चक्षुरादेरिन्द्रियस्य ॥—पाय्वादि पायूपस्थादि कर्मेन्द्रियमुच्यते । आदिना वागादि । ('पायूपस्थं पाणिपादौ वाक्चेतीन्द्रियसंग्रहः । उत्सर्ग आनन्दादानगत्यालापाश्च तत्किंवाः') ॥—मनोनेत्रादि धीन्द्रियमुच्यते । आदिना श्रोत्रादि । ('मनो वर्णस्तथा नेत्रं रसना च त्वचा सह । नासिका चेति षट् तानि धीन्द्रियाणि प्रचक्षते') ॥—तुवरः, कपायः, इति २ तुवरस्य । मधुरः, लवणः, कटुः, तिक्तः, अम्बलः, एते तुवराद्याः षडपि रसा उच्यन्ते । अमी तुवराद्याः षडपि रसमात्रे वर्तमानाः पुंसि । तद्वत्सु रसवत्सु वर्तमानास्त्रिषु । वाच्यलिङ्गा इत्यर्थः ॥—विमर्दोत्थे संघर्षणादिनोत्पन्ने जनमनोहरे गन्धे परिमल इति ॥—योऽतिनिर्हार्यत्यन्तसमाकर्षी स गन्ध आमोद उच्यते ॥—इतः परमा गुणात् 'गुणे शुक्लादयः' (३११) इति वक्ष्यमाणानुशब्दात्प्रागवाच्यलिङ्गत्वमभिधेयानुसारेण त्रिलिङ्गत्वम् ॥—समाकर्षी, निर्हारी, इति २ दूरनिपातिनो गन्धद्रव्यस्य ॥—सुरभिः, घ्राणतर्पणः, इष्टगन्धः, सुगन्धिः, इति ४ शोभनगन्धयुक्तस्य ॥—आमोदी, मुखवासनः, इति २ यन्मुखं वासयति तस्य ताम्बूलादेः ॥—पूतिगन्धिः, दुर्गन्धः, इति २ अनिष्टगन्धयुक्तस्य ॥—यदामगन्धि तद्विस्त्रम् । अपक्वमांसादिगन्धस्य ॥—शुक्लः, शुभ्रः, शुचिः, श्वेतः, विशदः, द्येतः, पाण्डरः, अवदातः, सितः, गौरः, बल-

हरिणः पाण्डुरः पाण्डुरीपत्पाण्डुस्तु धूसरः	३०३
कृष्णो नीलासितश्यामकालश्यामलमेचकाः	३०४
पीतो गौरो हरिद्राभः पालाशो हरितो हरित्	३०५
लोहितो रोहितो रक्तः शोणः कोकनदच्छविः	३०६
अव्यक्तरागस्त्वरुणः श्वेतरक्तस्तु पाटलः	३०७
श्यावः स्यात्कपिशो धूम्रधूमलौ कृष्णलोहिते	३०८
कडारः कपिलः पिङ्गपिशङ्गौ कटुपिङ्गलौ	३०९
चित्र किर्मीरकल्माषशबलैताश्च कर्बुरे	३१०
गुणे शुक्लादयः पुंसि गुणिलिङ्गास्तु तद्वति	३११

९ शब्दादिवर्ग ।

ब्राह्मी तु भारती भाषा गीर्वाण्वाणी सरस्वती ३१२

क्ष, धवल, अशुन, हरिण, पाण्डुर, पाण्डु, इति १६ शुक्लस्य ॥—ईप-
त्पाण्डु, धूसर, इति २ ईपद्धवलस्य ॥—कृष्ण, नील, असित, श्याम,
काल, श्यामल, मेचक, इति ७ नील्यादिगतवर्णस्य ॥—पीत, गौर,
हरिद्राभ, इति ३ पीतस्य ॥—पालाश, हरित, हरित्, इति ३ शिरीषादि
पत्रगतवर्णस्य ॥—लोहित, रोहित, रक्त, इति ३ रक्तस्य ॥—य कोकनद-
च्छवी रक्तोत्पलम स शोण इति ॥—योऽव्यक्तराग ईपद्रक्त सोऽरुण ॥—
य श्वेतमिश्रो रक्त स पाटल इति ॥—श्याव, कपिश, इति २ धूसराद्य-
णवर्णस्य ॥—धूम्र, धूमल, कृष्णलोहित, इति ३ कृष्णमिश्रलोहितवर्ण-
स्य ॥—कडार, कपिल, पिङ्ग, पिङ्गल, कटु, पिङ्गल, इति ६ पिङ्गल-
वर्णस्य ॥—चित्रम्, किर्मीर, कल्माष, शबल, एत, कर्बुर, इति ६ कर्बु-
रस्य । विचित्रवर्णस्यैवार्थः ॥—शुक्लादयो गुणे गुणमाने वर्तमाना पुंसि । यथा—
'अयं पटम्य शुक्ल रूपम्' । तद्वति गुणवति वस्तुनि वर्तमाना गुणिलिङ्गा अभिधे-
यलिङ्गा । यथा—'शुक्ला शाटी', 'शुक्ल पटः', 'शुक्ल वस्त्रम्' ॥

३१२-३६२ ब्राह्मी, भारती, भाषा, गी, वाहू, वाणी, सरस्वती, व्याहार,

मिथ्याभियोगोऽभ्याख्यानमथ मिथ्याभिशंसनम्	३३१
अभिशापः प्रणादस्तु शब्दः स्यादनुरागजः	३३२
यशः कीर्तिः समज्या च स्तवः स्तोत्रं नुतिः स्तुतिः	३३३
आम्नेडितं द्विस्त्रिरुक्तमुच्चैर्घुष्टं तु घोषणा	३३४
काकुः स्त्रियां विकारो यः शोकभीत्यादिभिर्ध्वनेः	३३५
अवर्णाक्षेपनिर्वादपरीवादापवादवत्	३३६
उपक्रोशो जुगुप्सा च कुत्सा निन्दा च गर्हणे	३३७
पारुष्यमतिवादः स्याद्भर्त्सनं त्वपकारगीः	३३८
यः सनिन्द उपालम्भस्तत्र स्यात्परिभाषणम्	३३९
तत्र त्वाक्षारणा यः स्यादाक्रोशो मैथुनं प्रति	३४०
स्यादाभाषणमालापः प्रलापोऽनर्थकं वचः	३४१

२. प्रतिवचनस्य ॥—मिथ्याभियोगः, अभ्याख्यानम्, इति २ 'शतं मे धारयति' इत्याद्यसत्याक्षेपस्य ॥—मिथ्याभिशंसनम्, अभिशापः, इति २ सुरापानादि-मिथ्यापापोद्भावनस्य ॥—अनुरागजो गुणानुरागोत्थः शब्दः प्रणाद इत्युच्यते ॥—यशः, कीर्तिः, समज्या, इति ३ कीर्तिः ॥—स्तवः, स्तोत्रं, नुतिः, स्तुतिः, इति ४ स्तुतेः ॥—द्विद्विवारं त्रिद्विवारं चोक्तमाम्नेडितमुच्यते । यथा—सर्पः सर्प इति ॥—उच्चैर्घुष्टम्, घोषणा, इति २ उच्चैर्घोषस्य ॥—शोकभीतिकामादि-भिर्ध्वनेर्यो विकारः सा काकुः ॥—अवर्णः, आक्षेपः, निर्वादः, परीवादः, अपवादः, उपक्रोशः, जुगुप्सा, कुत्सा, निन्दा, गर्हणम्, इति १० निन्दायाः । 'अपवादवत्' इति वत्प्रत्ययेनावर्णादीनामुपक्रोशस्य चैकलिङ्गत्वं ज्ञापितम् । उपक्रोशान्ता अवर्णादयः पुंस्त्रीति तात्पर्यम् ॥—पारुष्यम्, अतिवादः, इति २ निष्ठुरभाषणस्य ॥—अपकारगीरपकारार्थकं भाषणं तद्भर्त्सनमुच्यते ॥—यः सनिन्दो निन्दायुक्त उपालम्भः क्रोधपूर्वकं दोषप्रतिपादनं तत्र परिभाषणमिति ॥—मैथुनं प्रति परस्त्रीपुरुषसंयोगेन निमित्तेन य आक्रोशस्तत्र आक्षारणेति ॥—आभाषणम्, आलापः, इति २ अन्योन्य-

अनुलापो मुहुर्भाषा विलापः परिदेवनम् ,	३४२
विप्रलापो विरोधोक्तिः संलापो भाषणं मिथः	३४३
सुप्रलापः सुवचनमपलापस्तु निह्वः	३४४
‘चोद्यमाक्षेपाभियोगौ शापाक्रोशौ दुरेपणा ।	* *
अस्त्री चादु चदु श्लाघा प्रेम्णा मिथ्या विकत्यनम् ॥’ * *	
संदेशवाग्वाचिकं स्याद्वाग्भेदास्तु त्रिपूतरे	३४५
रुशती वागकल्याणी स्यात्कल्या तु शुभात्मिका	३४६
अत्यर्थमधुरं सान्त्वं सगतं हृदयंगमम्	३४७
निष्ठुरं परुष ग्राम्यमश्लीलं सूनुतं प्रिये	३४८
सत्येऽथ सकुलह्निष्टे परस्परपराहते	३४९
लुप्तवर्णपदं ग्रस्तं निरस्तं त्वरितोदितम्	३५०

सद्योधनपूर्वकभाषणस्य ॥—यदनर्थकवच स प्रलाप इति ॥—अनुलाप, मुहु-
र्भाषा, इति २ बहुशो भाषणस्य ॥—विलाप, परिदेवनम्, इति २ रोदनपूर्वक-
भाषणस्य ॥—विप्रलाप, विरोधोक्ति, इति २ अन्योन्यविरुद्धभाषण
स्य ॥—मिथ परस्परमुक्तिप्रत्युक्तियुक्त यद्भाषणस्य संलाप ॥—सुप्रलाप, सुव-
चनम्, इति २ सुभाषितस्य ॥—अपलाप, निह्व, इति २ गोपनकारिण्य-
नस्य ॥—संदेशवाक्, वाचिकम्, इति २ दूतादिमुपेन सदिश्यमानवच-
नस्य ॥—उत्तरेऽतः परं वक्ष्यमाणा वाग्भेदा सम्यगन्तास्त्रिषु त्रिभिः ।
यथा—रुशशब्द, रुशद्वचनम् । वाक्कल्याणी वाक्सा रुशती ॥—या शुभात्मिका
वाक्सा कल्या ॥—यदत्यर्थमतिशयेन मधुरं तत्सान्त्वनम् ॥—सगतम्, हृदय-
गमम्, इति २ सव्यञ्जवचनस्य ॥—निष्ठुरम्, परुषम्, इति २ कर्कशवच-
नस्य ॥—ग्राम्यम्, अश्लीलम्, इति २ शिथिलञ्चस्य ॥—यत्प्रिय सत्य वचा
तत्र सूनुतमिति ॥—यत्परस्परेण पराहत पूर्वापरविरुद्धं तत्र सकुलम्, ह्निष्टम्,
इति नामद्वयम् । यथा—‘पश्यलचक्षुः सभृणोत्पलकण’ ॥—यल्लुप्तवर्णपदमसृणोवा-

वंशादिकं तु सुषिरं कांस्यतालादिकं घनम्	३७०
चतुर्विधमिदं वाद्यं वादित्रातोद्यनामकम्	३७१
मृदङ्गा मुरजा भेदास्त्वङ्ग्यालिङ्ग्योर्ध्वकास्त्रयः	३७२
स्याद्यशःपटहो ढक्का भेरी स्त्री दुन्दुभिः पुमान्	३७३
आनकः पटहोऽस्त्री स्यात्कोणो वीणादिवादनम्	३७४
वीणादण्डः प्रवालः स्यात्ककुभस्तु प्रसेवकः	३७५
कोलम्बकस्तु कायोऽस्या उपनाहो निबन्धनम्	३७६
वाद्यप्रभेदा डमरुमड्डुडिण्डिमझर्रराः	३७७
मर्दलः पणवोऽन्ये च नर्तकीलासिके समे	३७८
विलम्बितं द्रुतं मध्यं तत्त्वमोघो घनं क्रमात्	३७९

मुच्यते ॥—वंशादिकम् । आदिना शङ्खादि तत्सुषिरं ज्ञेयम् ॥—यत्कांस्यमयतालादिकम् । आदिना घण्टाञ्जल्यार्थादि तद्धनं ज्ञेयम् ॥—इदं ततादिकं चतुर्विधं वाद्यं वादित्रातोद्यनामकं वादित्रमातोद्यं च नाम यस्य तत् ॥—मृदङ्गाः, मुरजाः, इति २ मृदङ्गस्य । बहुविधत्वाद्वहुवचनम् ॥—अङ्गयः, आलिङ्गयः, ऊर्ध्वकः, एते ३ मृदङ्गस्य भेदाः ॥—यशसे य आदौ पटहो वाद्यते स यशःपटहः । स एव ढक्केत्युच्यते । इति २ ढक्कायाः ॥—भेरी, दुन्दुभिः, इति २ दुन्दुभेः ॥—आनकः, पटहः, इति २ पटहस्य ॥—वीणादि वाद्यते येन तद्वनुराकृति काष्ठं कोण उच्यते ॥—वीणाया दण्डः प्रवालः ॥—ककुभः, प्रसेवकः, इति २ वीणादण्डादधो दारुमयं भाण्डं शब्दगाम्भीर्यार्थं यच्चर्मणाच्छाद्यते तस्य ॥—अस्या वीणायाः कायस्तन्नीरहितो दण्डादिसमुदायः कोलम्बक इत्युच्यते ॥—यत्र वीणाप्रान्ते तन्मयो निबन्ध्यन्ते तन्निबन्धनमुपनाह इत्युच्यते ॥—डमरुः, मड्डुः, डिण्डिमः, झर्ररः, मर्दलः, पणवः, एते वाद्यप्रभेदा वाद्यविशेषा ज्ञेयाः । अन्ये च हुट्टुकगोमुखादयः सन्ति ॥—नर्तकी, लासिका, इति २ नर्तक्याः ॥—करचरणादिभिर्विलम्बितं द्रुतं मध्यं तत्त्वमित्युच्यते ॥—यद्द्रुतं शीघ्रं वृत्तादिकं तदोघ इ-

तालः कालक्रियामानं लयः साम्यमथास्त्रियाम्	३८०
ताण्डवं नटन नाट्यं लास्यं नृत्यं च नर्तने	३८१
तौर्यत्रिकं नृत्यगीतवाद्यं नाट्यमिदं त्रयम्	३८२
भ्रुकुंसश्च भ्रुकुंसश्च भ्रुकुंसश्चेति नर्तकः	३८३
स्त्रीवेषधारी पुरुषो नाट्योक्तौ गणिकाज्जुका	३८४
भगिनीपतिराबुक्तो भावो विद्वानथाबुक्तः	३८५
जनको युवराजस्तु कुमारो भर्तृदारकः	३८६
राजा भट्टारको देवस्तत्सुता भर्तृदारिका	३८७
देवी कृताभिषेकायामितरासु तु भट्टिनी	३८८
अब्रह्मण्यमवध्योक्तौ राजशालस्तु राष्ट्रियः	३८९
अम्ना माताथ बाला स्याद्वासूरार्यस्तु मारिपः	३९०

त्युच्यते ॥—यन्मध्य न विलम्बित नापि द्रुत तद्धनमित्युच्यते ॥—कालक्रिययोर्मान नियमहेतुस्ताल इत्युच्यते ॥—गीतवाद्यपादादियासाना क्रियाकालयो साम्य लय इत्युच्यते ॥—ताण्डवम्, नटनम्, नाट्यम्, लास्यम्, नृत्यम्, नर्तनम्, इति ६ नृत्यस्य ॥—नृत्यगीतवाद्यमितीदं त्रयं मिलित्वा तौर्यत्रिकमिति चोच्यते ॥—य स्त्रीवेषधारी नर्तकं पुरुषस्तत्र भ्रुकुंस, भ्रुकुंस, भ्रुकुंस, इति ३ नामानि ॥ नाट्योक्ती नाट्यप्रकरणे। नाट्यादन्यत्र प्रयोगो नास्तीत्यर्थः। ना गणिका सा अज्जुका ॥—भगिन्या पतिराबुक्त इत्युच्यते ॥—यो विद्वान्स भाव इत्युच्यते ॥—जनकस्तु आबुक्त इत्युच्यते ॥—युवराजस्तु कुमार, भर्तृदारक, इति २ ॥—भट्टारक, देव, इति २ शब्द ॥—तस्य राज्ञ सुता भर्तृदारिका ॥—कृतोऽभिषेको यस्यान्तम्या राश्या देवीति ॥—इतरासु राज्ञीषु भट्टिनीति ॥—अवध्यस्य वधानर्हस्य ब्राह्मणादेर्ज्ञा दोषोक्तिवरणे अब्रह्मण्यमिति ॥—राज्ञ शालो राष्ट्रिय उच्यते ॥—अम्ना, माता, इति २ मातायाः ॥—बाला, वाम्, इति २ कुमार्या ॥—

पश्चात्तापोऽनुतापश्च विप्रतीसार इत्यपि	४१२
कोपक्रोधामर्षरोषप्रतिघा रुदक्रुधौ स्त्रियौ	४१३
शुचौ तु चरिते शीलमुन्मादश्चित्तविभ्रमः	४१४
प्रेमा ना प्रियता हार्दं प्रेम स्नेहोऽथ दोहदम्	४१५
इच्छा काङ्क्षा स्पृहेहा तृङ्गाञ्छा लिप्सा मनोरथः	४१६
कामोऽभिलाषस्तर्षश्च सोऽत्यर्थं लालसा द्वयोः	४१७
उपाधिर्ना धर्मचिन्ता पुंस्याधिर्मानसीव्यथा	४१८
स्याच्चिन्ता स्मृतिराध्यानमुत्कण्ठोत्कलिके समे	४१९
उत्साहोऽध्यवसायः स्यात्स वीर्यमतिशक्तिभाक्	४२०
कपटोऽस्त्री व्याजदम्भोपधयश्छद्मकैतवे	४२१
कुसृतिर्निकृतिः शाठ्यं प्रमादोऽनवधानता	४२२
कौतूहलं कौतुकं च कुतुकं च कुतूहलम्	४२३

पश्चात्तापः, अनुतापः, विप्रतीसारः, इति ३ पश्चात्तापस्य ॥—कोपः, क्रोधः, अमर्षः, रोषः, प्रतिघः, रुद, क्रुध, इति ७ क्रोधस्य । स्त्रियौ स्त्रीलिङ्गे ॥—शुचौ शुद्धे चरित आचरणे शीलम् ॥—उन्मादः, चित्तविभ्रमः, इति २ चेतसोऽनवस्थितेः ॥—प्रेमा, प्रियता, हार्दम्, प्रेम, स्नेहः, इति ५ प्रेम्णः । तत्र 'प्रेमा' ना पुमान्, स्नेहश्च ॥—दोहदम्, इच्छा, काङ्क्षा, स्पृहा, ईहा, तृ, वाञ्छा, लिप्सा, मनोरथः, कामः, अभिलाषः, तर्षः, इति १२ स्पृहायाः ॥—स तर्षो महान्श्रेष्ठलालसा । द्वयोः स्त्रीपुंसयोः ॥—उपाधिः, धर्मचिन्ता, इति २ धर्मचिन्तनस्य । तत्र 'उपाधिः' पुंसि ॥—आधिः, मानसीव्यथा, इति २ मनःपीडायाः । 'आधिः' उच्यते पुंसि ॥—चिन्ता, स्मृतिः, आध्यानम्, इति ३ स्मरणस्य ॥—उत्कण्ठा, उत्कलिका इति २ उत्कठायाः ॥—उत्साहः, अध्यवसायः, इति २ उत्साहस्य ॥—स उत्साहोऽतिशक्तिभाक्सातिशक्तिश्चेद्वीर्यमुच्यते ॥—कपटः, व्याजः, दम्भः, उपधिः, छद्म, कैतवम्, कुसृतिः, निकृतिः, शाठ्यम्, इति ९ शाठ्यस्य ॥—प्रमादः, अनवधानता, इति २ कर्तव्यानवधानस्य ॥—कौतूहलम्, कौतुकम्, कुतुकम्, कुतूहलम्,

स्त्रीणा विलासविच्योकविभ्रमा ललित तथा	४२४
हेला लीलेत्यमी हावाः क्रियाः शृङ्गारभावजाः	४२५
द्रवकेलिपरीहासाः क्रीडा लीला च नर्म च	४२६
व्याजोऽपदेशो लक्ष्यं च क्रीडा खेला च कूर्दनम्	४२७
घर्मो निदाघः स्वेदः स्यात्प्रलयो नष्टचेष्टता	४२८
अवहित्थाकारगुप्तिः समौ संवेगसंभ्रमौ	४२९
स्यादाच्छुरितकं हासः सोत्प्रासः स मनाक्स्मितम्	४३०
मध्यमः स्याद्विहसितं रोमाञ्चो रोमहर्षणम्	४३१
क्रन्दितं रुदितं कुष्ट जृम्भस्तु त्रिषु जृम्भणम्	४३२
विप्रलम्भो विसंवादो रिङ्गणं स्वलनं समे	४३३
स्यान्निद्रा शयनं स्वापः स्वप्नः सवेश इत्यपि	४३४

इति ४ कौतुकस्य ॥—विलास, विच्योक, विभ्रम, ललितम्, हेला, लीला, इति ६ स्त्रीणा शृङ्गारभावजा शृङ्गारससमुद्भूता क्रियाधेष्टा हावा उच्यन्ते ॥—द्रव, केलि, परीहास, क्रीडा, लीला, नर्म, इति ६ क्रीडामात्रस्य ॥—व्याज, अपदेश, लक्ष्यम्, इति ३ स्वरूपाच्छादनस्य ॥—क्रीडा, खेला, कूर्दनम्, इति ३ बाललीलाया ॥—घर्म, निदाघ, स्वेद, इति ३ स्वेदस्य ॥—प्रलय, नष्टचेष्टता, इति २ परिस्पन्दनाशस्य ॥—अवहित्था, आकारगुप्ति, इति २ आकारगोपनस्य ॥ संवेग, संभ्रम, इति २ हर्षादिना फर्मसु व्यरणस्य ॥—सोत्प्रास साभिप्रायो हास आच्छुरितकमुच्यते ॥—त हासो मनागी पुष्टेस्मितमुच्यते ॥—स हासो मध्यमधेदनल्पाधिकस्वार्हि विहसित स्यात् ॥—रोमाञ्च, रोमहर्षणम्, इति २ रोमोद्भ्रमस्य ॥—क्रन्दितम्, रुदितम्, कुष्टम्, इति ३ रुदितस्य ॥—जृम्भ, जृम्भणम्, इति ३ जृम्भिकाया ॥—विप्रलम्भ, विसंवाद, इति २ वञ्चनायुक्तभाषणस्य ॥—रिङ्गणम्, स्वलनम्, इति २ स्वधर्मादेशलनस्य ॥—निद्रा, शयनम्, स्वाप, स्वप्न, सवेश, इति ५ निद्रा-

तन्द्री प्रमीला भ्रुकुटिर्भ्रुकुटिर्भ्रुकुटिः स्त्रियाम्	४३९
अदृष्टिः स्यादसौम्येऽक्षिण संसिद्धिप्रकृती त्विमे	४३६
स्वरूपं च स्वभावश्च निसर्गश्चाथ वेपथुः	४३७
कम्पोऽथ क्षण उद्धर्षो मह उद्धव उत्सवः	४३८

११. पातालभोगिवर्गः ।

अधोभुवनपातालं वलिसद्व रसातलम्	४३९
नागलोकोऽथ कुहरं शुपिरं विवरं विलम्	४४०
छिद्रं निर्व्यथनं रोकं रन्ध्रं श्वभ्रं वपा शुपिः	४४१
गर्तावटौ भुवि श्वभ्रे सरन्ध्रे शुपिरं त्रिषु	४४२
अन्धकारोऽस्त्रियां ध्वान्तं तमिस्रं तिमिरं तमः	४४३
ध्वान्ते गाढेऽन्धतमसं क्षीणेऽवतमसं तमः	४४४
विष्वक्संतमसं नागाः काद्रवेयास्तदीश्वरः	४४५

याः ॥—तन्द्री, प्रमीला, इति २ निद्राया आदावन्ते च यदालस्यं त-
स्य ॥—भ्रुकुटिः, भ्रुकुटिः, भ्रुकुटिः, इति ३ क्रोधादिजनितभ्रूवक्रता-
याः ॥—असौम्येऽक्षिण सरोपे चक्षुषि अदृष्टिरिति ॥—संसिद्धिः, प्रकृतिः, खल-
पम्, स्वभावः, निसर्गः, इति ५ स्वभावस्य ॥—वेपथुः, कम्पः, इति २ कम्प-
स्य ॥—क्षणः, उद्धर्षः, महः, उद्धवः, उत्सवः, इति ५ उत्सवस्य ॥

४३९-४६०. अधोभुवनम्, पातालम्; वलिसद्व, रसातलम्, नागलोकः, इति ५
पातालस्य ॥—कुहरम्, शुपिरम्, विवरम्, विलम्, छिद्रम्, निर्व्यथनम्, रोकम्,
रन्ध्रम्, श्वभ्रम्, वपा, शुपिः, इति ११ छिद्रमात्रस्य ॥—गर्तः, अवटः, इति २
भुवि यच्छुभ्रं तत्र ॥—शुपिरमिति सरन्ध्रे—रन्ध्रयुक्ते वस्तुनि । तत्रिषु वाच्य-
लिङ्गम् ॥—अन्धकारः, ध्वान्तम्, तमिस्रम्, तिमिरम्, तमः, इति ५ अन्धकार-
स्य । तत्र 'अन्धकारः' क्लीबपुंसोः ॥—गाढे ध्वान्ते सातिशये तमसि अन्धतमस-
मिति ॥—क्षीणे ध्वान्ते अवतमसमिति ॥—विष्वक्तमः सर्वव्यापि ध्वान्तं संत-
मसमुच्यते ॥—नागाः, काद्रवेयाः, इति २ नागानाम् ॥—तदीश्वरो नागानामीशः

शेषोऽनन्तो वासुकिस्तु सर्पराजोऽथ गोनसे	४४६
तिलित्सः स्यादजगरे शयुर्वाहस इत्युभौ	४४७
अलगर्दो जलव्यालः समौ राजिलडुण्डुभौ	४४८
मालुधानो मातुलाहिर्निर्मुक्तो मुक्तकञ्चुकः	४४९
सर्पः पृदाकुर्भुजगो भुजंगोऽहिर्भुजंगमः	४५०
आशीविषो विषधरश्चक्री व्यालः सरीसृपः	४५१
कुण्डली गूढपाच्चक्षुःश्रवाः काकोदरः फणी	४५२
दर्वाकरो दीर्घपृष्ठो दन्दशूको विलेशयः	४५३
उरगः पन्नगो भोगी जिह्मगः पवनाशनः	४५४
‘लेलिहानो द्विरसनो गोकर्णः कञ्चुकी तथा ।	* *
कुम्भीनसः फणधरो हरिर्भोगधरस्तथा ॥	* *
अहेः शरीरं भोगः स्यादाशीरप्यहिदंष्ट्रिका ।’	* *
त्रिष्वाहेय विषास्थ्यादि स्फटायां तु फणा द्वयोः	४५५
समौ कञ्चुकनिर्मोकौ क्षेडस्तु गरलं विषम्	४५६

शेष अनन्त इति चोच्यते ॥—वासुकि, सर्पराज, इति १ नागराजस्य ॥—
 गोनस, तिलित्स, इति १ गोनसस्य ॥—अजगर, शयु, वाहस, इति १ अजग-
 रस्य ॥—अलगर्द, जलव्याल, इति १ जलसर्पस्य ॥—राजिल, डण्डुम,
 इति १ निर्धिपस्य द्विमुखसर्पस्य ॥—मालुधान, मातुलाहि, इति १ राट्टा
 कारचित्रसर्पस्य ॥—निर्मुक्त, मुक्तकञ्चुक, इति १ त्यक्तकञ्चुकस्य ॥—सर्प,
 पृदाकु, भुजग, भुजग, अहि, भुजंगम, आशीविष, विषधर, चक्री, व्याल,
 सरीसृप, कुण्डली, गूढपात्, चक्षुःश्रवा, काकोदर, फणी, दर्वाकर, दीर्घपृष्ठ, दन्द-
 शूक, विलेशय, उरग, पन्नग, भोगी, जिह्मग, पवनाशन, इति १-१ सर्पस्य ॥—
 यद्विषास्थ्यादि अहिभवे तत् आहेयमुच्यते ॥—स्फटा, फणा, इति १ फणाया ।
 द्वे अपि स्त्रीपुंसयो ॥—कञ्चुक, निर्माक, इति १ सर्पत्वच्च ॥—क्षेड, गरलम्,

पुंसि क्लीबे च काकोलकालकूटहलाहलाः	४९७
सौराष्ट्रिकः शौक्तिकेयो ब्रह्मपुत्रः प्रदीपनः	४९८
दारदो वत्सनाभश्च विपभेदा अमी नव	४९९
विपवैद्यो जाङ्गलिको व्यालग्राह्यहितुण्डिकः	४९९

१२. नरकवर्गः ।

स्यान्नारकस्तु नरको निरयो दुर्गतिः स्त्रियाम्	४९१
तद्भेदास्तपनावीचिमहारौरवरौरवाः	४९२
संघातः कालसूत्रं चेत्याद्याः सत्त्वास्तु नारकाः	४९३
प्रेता वैतरणी-सिन्धुः स्यादलक्ष्मीस्तु निर्ऋतिः	४९४
विष्टिराजः कारणा तु यातना तीव्रवेदना	४९५
पीडा बाधा व्यथा दुःखमामनस्यं प्रसूतिजम्	४९६
स्यात्कष्टं कृच्छ्रमाभीलं त्रिष्वेषां भेद्यगामि यत्	४९७

विपम्, इति ३ विपमात्रस्य ॥—काकोलः, कालकूटः, हलाहलः, सौराष्ट्रिकः, शौक्तिकेयः, ब्रह्मपुत्रः, प्रदीपनः, दारदः, वत्सनाभः, इति ९ स्थावरविपभेदाः ॥—विपवैद्यः, जाङ्गलिकः, इति २ विपहरवैद्यस्य ॥—व्यालग्राही, अहितुण्डिकः, इति २ सर्पग्राहिणः ॥

४९१—४९७. नारकः, नरकः, निरयः, दुर्गतिः, इति ४ नरकस्य ॥—तपनः, अवीचिः, महारौरवः, रौरवः, संघातः, कालसूत्रम्, इत्याद्या नरकभेदाः । आद्यशब्दात्तामिस्र-कुम्भीपाकादयः ॥—नारका नरके भवाः सत्त्वाः प्राणिनः प्रेता उच्यते ॥—नारकी सिन्धुर्नदी वैतरणी ज्ञेया ॥—नारक्यलक्ष्मीरशोभा निर्ऋतिरुच्यते ॥—विष्टिः, आजूः, इति २ नरके हठात्प्रक्षेपस्य ॥—कारणा, यातना, तीव्रवेदना, इति ३ नरकपीडायाः ॥—पीडा, बाधा, व्यथा, दुःखम्, आमनस्यम्, प्रसूतिजम्, कष्टम्, कृच्छ्रम्, अभीलम्, इति ९ दुःखस्य । एषां मध्ये यदुःखादिकं भेद्यगामि

१३ चारिवर्ग ।

समुद्रोऽन्धिरकूपारः पारावारः सरित्पतिः -	४६८
उदन्वानुदधिः सिन्धुः सरस्वान्सागरोऽर्णवः	४६९
रत्नाकरो जलनिधिर्यादः पतिरपापतिः	४७०
तस्य प्रभेदाः क्षीरोदो लवणोदस्तथापरे	४७१
आपः स्त्री भूमि चार्वारि सलिलं कमलं जलम्	४७२
पयः कीलालममृतं जीवनं भुवनं वनम्	४७३
कवन्धमुदकं पाथः पुष्करं सर्वतोमुखम्	४७४
अम्भोऽर्णस्तोयपानीयनीरक्षीराम्बुगम्बरम्	४७५
मेघपुष्पं घनरसस्त्रिषु द्वे आप्यमम्मयम्	४७६
भङ्गस्तरङ्ग कर्मिर्वा स्त्रिया वीचिरथोर्मिषु	४७७
महत्सूलोलकलोलौ स्यादावर्तोऽम्भसा भ्रमः	४७८

निशेष्यरति तन्निषु । यथा—‘सैय सेवा दु या च बहुरूपा’ ‘मोऽयं दु समुतोऽगुण’
‘सर्वं दु ख विदेकिन’ इति ॥

४६८-५५३ समुद्र, अन्ध, अकूपार, पारावार, सरित्पति, उदन्वान्, उ-
दधि, सिन्धु, सरस्वान्, सागर, अर्णव, रत्नाकर, जलनिधि, याद पति, अपा-
पति, इति १५ समुद्रमात्रस्य ॥—तस्य समुद्रस्य प्रभेदास्तु—क्षीरोद, लवणोद
तथापरे दध्युद घृतोद-सुरोद-क्षूद-स्नादूदा ॥—आप, वा, चारि, सलिलम्, कम-
लम्, जलम्, पय, कीलालम्, अमृतम्, जीवनम्, भुवनम्, वनम्, कवन्धम्, उद-
कम्, पाथ, पुष्करम्, सर्वतोमुखम्, अम्भ, अर्ण, तोयम्, पानीयम्, नीरम्, क्षीरम्,
अम्बु, गम्बरम्, मेघपुष्पम्, घनरस, इति २७ जलस्य । तत्र ‘आप’ स्त्रिया बहुत्वे
च नित्यम् ॥—आप्यम्, अम्मयम्, इति २ जलविकारस्य । त्रिषु ॥—
भङ्ग, तरङ्ग, कर्मि, वीचि, इति ४ लहर्या ॥—उल्लोल, कल्लोल, इति
२ महत्सूर्मिषु ॥—अम्भसा भ्रमो मण्डलाकारेण भ्रमणमाचर्तः स्यात् ॥—

पृषन्तिविन्दुपृषतः पुमांसो विप्रुषः स्त्रियाम्	४७९
चक्राणि पुटभेदाः स्युर्भ्रमाश्च जलनिर्गमाः	४८०
कूलं रोधश्च तीरं च प्रतीरं च तटं त्रिषु	४८१
पारावारे परार्वाची तीरे पात्रं तदन्तरम्	४८२
द्वीपोऽस्त्रियामन्तरीपं यदन्तर्वारिणस्तटम्	४८३
तोयोत्थितं तत्पुलिनं सैकतं सिकतामयम्	४८४
निषद्वरस्तु जम्बालः पङ्कोऽस्त्री शादकदर्मौ	४८५
जलोच्छ्वासाः परीवाहाः कूपकास्तु विदारकाः	४८६
नाव्यं त्रिलिङ्गं नौतार्ये स्त्रियां नौस्तरणिस्तरिः	४८७
उडुपं तु प्लवः कोलः स्रोतोऽम्बुसरणं स्वतः	४८८
आतरस्तरपण्यं स्याद्गोणी काष्ठाम्बुवाहिनी	४८९

पृषन्ति, विन्दवः, पृषतः, विप्रुषः, इति ४ जलविन्दूनाम् । तत्र 'पृषत्' क्लीबे, 'विन्दु-
पृषतौ' पुंसि, 'विप्रुट्' स्त्री ॥—चक्राणि, पुटभेदाः, भ्रमाः, जलनिर्गमाः, इति ४ यानि
चक्राकारेण जलान्यधो यान्ति तेषाम् ॥—कूलम्, रोधः, तीरम्, प्रतीरम्,
तटम्, इति ५ तीरस्य । 'तटं' त्रिलिङ्गम् ॥—परं चार्वाक्च परार्वाची तीरे क्रमेण
पारावारे उच्येते । नद्याः परतीरं पारम्, अवाक्तीरमवारमित्यर्थः ॥—तयोः पारा-
वारयोरन्तरं मध्यं पात्रमुच्यते ॥—वारिणोऽन्तर्मध्ये यत्तटं तत् द्वीप इति अन्तरी-
पमिति चोच्यते ॥—तोयोत्थितं तोयक्रमेणोत्थं तत्पुलिनमुच्यते ॥—सैकतम्, सि-
कतामयम्, इति २ चालुकाप्रचुरस्थानस्य ॥—निषद्वरः, जम्बालः, पङ्कः, शादः,
कर्दमः, इति ५ कर्दमस्य । तत्र 'पङ्कः' पुंनपुंसकयोः ॥—जलोच्छ्वासाः, परीवाहाः,
इति २ निर्गममार्गैः प्रवृद्धं जलं परिवहति तेषाम् ॥—कूपकाः, विदारकाः,
इति २ शुष्कनद्यादौ हि जलार्थं गताः क्रियन्ते तेषाम् ॥—नौतार्ये नावा-
तारितुमर्हं जलादौ नाव्यम् । तत्रिषु ॥—नौः, तरणिः, तरिः, इति ३ नौ-
कायाः ॥—उडुपम्, प्लवः, कोलः, इति ३ अल्पनौकायाः ॥—स्रोतो यदम्बुस-
रणं जलगमनं तत्स्रोत उच्यते ॥—आतरः, तरपण्यम्, इति २ नद्यादितरणे

सायात्रिकः पोतवणिक्कर्णधारस्तु नाविकः	४९०
नियामकाः पोतवाहाः कूपको गुणवृक्षकः	४९१
नौकादण्डः क्षेपणी स्यादरित्रं केनिपातकः	४९२
अत्रिः स्त्री काष्ठकुहालः सेकपात्रं तु सेचनम्	४९३
ह्रीवेऽर्धनावं नावोऽर्धेऽस्तीतनौकेऽतिनु त्रिषु	४९४
त्रिष्वगाधात्प्रसन्नोऽच्छः कलुपोऽनच्छ आविलः	४९५
निम्नं गभीरं गम्भीरमुत्तानं तद्विपर्यये	४९६
अगाधमतलस्पर्शं कैवर्तं दाशधीवरौ	४९७
आनायः पुंसि जालं स्यात्सणसूत्रं पवित्रकम्	४९८

देयमूल्यस्य ॥—काष्ठान्नुवाहिनीं काष्ठमयीं जलवाहिनीं सा द्रोणी उच्यते ॥
 सायात्रिक, पोतवणिक्, इति २ नौकया घाणिज्यकारिणः ॥—कर्णधारः,
 नाविक, इति २ अरित्रं धृत्वा यस्तारयति तस्य ॥—नियामका, पोत
 वाहा, इति २ पोतमध्यस्थितकाष्ठाग्रे दुष्टजन्त्वादिब्रानाय स्थित्वा ये नि
 यन्तुं शक्तास्तेषाम् ॥—कूपक, गुणवृक्षक, इति २ रज्याद्याधारमध्यस्त
 मस्य ॥—नौकादण्ड, क्षेपणी, इति २ नौकायाहकदण्डस्य ॥—अरित्रम्, के-
 निपातक, इति २ कर्णस्य ॥—अत्रिः, काष्ठकुहाल, इति २ पोतादेर्मलापनयनार्थं
 काष्ठकुहालस्य ॥—सेकपात्रम्, सेचनम्, इति २ चर्मोदिरचितस्य जलो
 त्सर्जनपात्रस्य ॥—नावोऽर्धे अर्धनावम् । तल्लीवे ॥—अस्तीतनौके नौकामतीत्य
 वर्तमाने मनुष्यादी अतिनु । त्रिषु ॥ अतः परमगाधात् 'अगाध' शब्दमभिव्याज्य
 त्रिषु याच्यलिङ्गा इत्यर्थः ॥—प्रसन्न, अच्छ, इति २ निर्मलस्य ॥—कलुप, अ-
 नच्छ, आविल, इति ३ मलमिश्रस्य ॥—निम्नम्, गभीरम्, गम्भीरम्, इति ३
 गम्भीरस्य ॥—तद्विपर्यये गम्भीरादितरस्मिन् उत्तानमिति ॥—अगाधम्, अ-
 तलस्पर्शम्, इति २ अत्यन्तगम्भीरस्य ॥—कैवर्तं, दाश, धीवर, इति ३ कैव-
 र्तस्य ॥—आनायः, जालम्, इति २ जालस्य ॥—सणसूत्रम्, पवित्रकम्, इति २

मत्स्याधानी कुवेणी स्याद्वडिशं मत्स्यवेधनम्	४९९
पृथुरोमा झपो मत्स्यो मीनो वैसारिणोऽण्डजः	५००
विसारः शकली चाथ गडकः शकुलार्भकः	५०१
सहस्रदंष्ट्रः पाठीन उलूपी शिशुकः समौ	५०२
नलमीनश्चिलिचिमः प्रोष्ठी तु शफरी द्वयोः	५०३
क्षुद्राण्डमत्स्यसंघातः पोताधानमथो झपाः	५०४
रोहितो मद्गुरः शालो राजीवः शकुलस्तिमिः	५०५
तिमिंगिलादयश्चाथ यादांसि जलजन्तवः	५०६
तद्भेदाः शिशुमारोद्रशङ्खो मकरादयः	५०७
स्यात्कुलीरः कर्कटकः कूर्मे कमठकच्छपौ	५०८
ग्राहोऽवहारो नक्रस्तु कुम्भीरोऽथ महीलता	५०९

सणसूत्रजालस्य ॥—मत्स्याधानी, कुवेणी, इति २ मत्स्यवन्धनकराण्डिकायाः ॥—बडिशम्, मत्स्यवेधनम्, इति २ मत्स्यवेधनस्य ॥—पृथुरोमा, झपः, मत्स्यः, मीनः, वैसारिणः, अण्डजः, विसारः, शकली, इति ८ मत्स्यस्य ॥—गडकः, शकुलार्भकः, इति २ मत्स्यविशेषस्य ॥—सहस्रदंष्ट्रः, पाठीनः, इति २ बहुदंष्ट्रस्य मत्स्यविशेषस्य ॥—उलूपी, शिशुकः, इति २ शिशुमाराकारमत्स्यस्य ॥—नलमीनः, चिलिचिमः, इति २ जलतृणचारिमत्स्यविशेषस्य ॥—प्रोष्ठी, शफरी, इति २ मत्स्यविशेषस्य ॥—क्षुद्राश्च ते अण्डमत्स्याश्च तेषां संघातः पोताधानमुच्यते ॥—अथो झपा मत्स्यविशेषाः वक्ष्यन्ते न तु पर्यायाः—रोहितः, मद्गुरः, शालः, राजीवः, शकुलः, तिमिः, तिमिंगिलः । तदिशब्दान्नन्यावर्तादयोऽन्ये ॥—यादांसि, जलजन्तवः, इति २ चलचरमात्रस्य ॥—तद्भेदा जलजन्तूनां विशेषाः—शिशुमारः, उद्रः, शङ्खः, मकरः । आदिशब्दाजलहस्त्यादयः ॥—कुलीरः, कर्कटकः, इति २ कर्कटस्य ॥—कूर्मः, कमठः, कच्छपः इति ३ कूर्मस्य ॥—ग्राहः, अवहारः, इति २ ग्राहस्य ॥—नक्रः, कुम्भीरः, इति २

गण्डूपदः किंचुलको निहाका गोधिका समेः	९१०
रक्तपा तु जलौकायां स्त्रियां भूमि जलौकसः	९११
मुक्तास्फोटः स्त्रिया शुक्तिः शङ्खः स्यात्कम्बुरस्त्रियौ	९१२
क्षुद्रशङ्खाः शङ्खनखाः शम्बूका जलशुक्तयः	९१३
भेके मण्डूकवर्षाभूशालूरप्लवदर्दुराः	९१४
शिली गण्डूपदी भेकी वर्षाभ्वी कमठी डुलिः	९१५
महुरस्य प्रिया शृङ्गी दुर्नामा दीर्घकोशिका	९१६
जलाशयो जलाधारस्तत्रागाधजलो हृदः	९१७
आहावस्तु निपानं स्यादुपकूपजलाशये	९१८
पुंस्येवान्धुः प्रहिः कूप उदपानं तु पुंसि वा	९१९

नक्तस्य ॥—महीलता, गण्डूपद, किंचुलक, इति ३ जलचरभेदस्य ॥—निहाका, गोधिका, इति २ जलगोधिकाया ॥—रक्तपा, जलौका, जलौकस, इति ३ जलौकाया ॥—मुक्तास्फोट, शुक्ति, इति २ शुक्तिकाया ॥—शङ्ख, कम्बु, इति २ शङ्खस्य ॥—क्षुद्रशङ्खा, शङ्खनखा, इति २ सूक्ष्मशङ्खानाम् ॥—जलशुक्तयो जलमात्रजा शुक्तयः शम्बूका उच्यन्ते ॥—भेक, मण्डूक, वर्षाभू, शालूर, प्लव, दर्दुर, इति ६ भेकस्य ॥—शिली, गण्डूपदी, इति २ स्वल्पगण्डूपदजाते ॥—भेकी, वर्षाभ्वी, इति २ क्षुद्रभेकजाते ॥—कमठी, डुलि, इति २ कूर्म्याः ॥—महुरास्यस्य मत्स्यविशेषस्य प्रिया स्त्री शृङ्गीत्युच्यते ॥—दुर्नामा, दीर्घकोशिका, इति २ जलूकाकारस्य जलचरविशेषस्य ॥—जलाशय, जलाधार, इति २ तडागादीनाम् ॥—अगाधमतलस्यर्षे जल यस्य स जलाशयो हृद उच्यते ॥—उपकूपजलाशये कूपसमीपे यो जलाशयः कूपोद्धृतामुत्थापनीयशिलादिरचितो गर्तः, तत्र आहावः, निपानम्, इति २ ॥—अन्धु, प्रहि, रूप, उदपानम्, इति ४ कूपस्य । तत्र 'उदपानं' पुंसि

नेमिस्त्रिकास्य वीनाहो मुखवन्धनमस्य यत्	१२०
पुष्करिण्यां तु खातं स्यादखातं देवखातकम्	१२१
पद्माकरस्तडागोऽस्त्री कासारः सरसी सरः	१२२
वेशन्तः पल्वलं चाल्पसरो वापी तु दीर्घिका	१२३
खेयं तु परिखाधारस्त्वम्भसां यत्र धारणम्	१२४
स्यादालवालमावालमावापोऽथ नदी सरित्	१२५
तरङ्गिणी शैवलिनी तटिनी ह्रादिनी धुनी	१२६
स्रोतस्वती द्वीपवती स्रवन्ती निम्नगापगा	१२७
‘कूलंकषा निर्झरिणी रोधोवक्त्रा सरस्वती ।’	* *
गङ्गा विष्णुपदी जहुतनया सुरनिम्नगा	१२८
भागीरथी त्रिपथगा त्रिस्रोता भीष्मसूरपि	१२९
कालिन्दी सूर्यतनया यमुना शमनस्वसा	१३०

वा ॥—अस्य कूपस्य नेमिरन्ते रज्ज्वादिधारणार्थं दास्यन्त्रं सा त्रिका ॥—
 अस्य कूपस्य पाषाणादिभिर्यन्मुखनिवन्धनं स वीनाह उच्यते ॥—पुष्क-
 रिणी, खातम्, इति २ पुष्करिण्याः ॥—अखातम्, देवखातकम्, इति
 २ अकृत्रिमखातस्य ॥—पद्माकरः, तडागः, कासारः, सरसी, सरः, इति ५
 तडागस्य ॥—वेशन्तः, पल्वलम्, अल्पसरः, इति ३ स्वल्पसरसः ॥—वापी,
 दीर्घिका, इति २ वाप्याः ॥—खेयम्, परिखा, इति २ दुर्गाद्वहिर्यत्परितः
 खातं क्रियते तस्य ॥—यत्र अम्भसां धारणं क्षेत्रादिसेकार्थं जलानां संग्रहणं स
 आधार उच्यते ॥—आलवालम्, आवालम्, आवापः, इति ३ वृक्षादिमूले
 समन्ततोऽम्भसो धारणार्थं यद्वेष्टनं तस्य ॥—नदी, सरित्, तरङ्गिणी,
 शैवलिनी, तटिनी, ह्रादिनी, धुनी, स्रोतस्वती, द्वीपवती, स्रवन्ती, निम्नगा, आपगा,
 इति १२ नद्याः ॥—गङ्गा, विष्णुपदी, जहुतनया, सुरनिम्नगा, भागीरथी, त्रिपथगा,
 त्रिस्रोताः, भीष्मसूः, इति ८ भागीरथ्याः ॥—कालिन्दी, सूर्यतनया, यमुना,

रेवा तु नर्मदा सोमोद्भवा मेकलकन्यका	५३१
करतोया सदानीरा बाहुदा सैतवाहिनी	५३२
शतद्रुस्तु शुतुद्रिः स्याद्विपाशा तु विपाद् स्त्रियाम्	५३३
शोणो हिरण्यवाहः स्यात्कुल्याल्पा कृत्रिमा सरित्	५३४
शरावती वैजवती चन्द्रभागा सरस्वती	५३५
कावेरी सरितोऽन्याश्च संभेदः सिन्धुसंगमः	५३६
द्वयोः प्रणाली पयसः पदव्या त्रिषु तूत्तरौ	५३७
देविकायां सरय्यां च भवे दाविकसारवौ	५३८
सौगन्धिकं तु कहारं हल्लकं रक्तसंध्यकम्	५३९
स्यादुत्पलं कुवलयमथ नीलाम्बुजन्म च	५४०
इन्दीवर च नीलेऽस्मिन्सिते कुमुदकैरवे	५४१

शमनस्वसा, इति ४ यमुनाया ॥—रेवा, नर्मदा, सोमोद्भवा, मेकलकन्यका
 इति ४ नर्मदाया. ॥—करतोया, सदानीरा, इति २ गौरीविवाहे कन्यादा-
 नोदकाजातायाः ॥—बाहुदा, सैतवाहिनी, इति २ कार्तवीर्यार्जुनेन याव-
 तारिता तस्या. ॥—शतद्रु, शुतुद्रि, इति २ शतरुद्रायाः ॥—विपाशा, वि-
 पाद्, इति २ पाशमोचिन्या ॥—शोण, हिरण्यवाह, इति २ नदविशे-
 पस्य ॥—याल्पा कृत्रिमा सरित्ता कुल्या ॥—शरावती, वैजवती, चन्द्रभागा, स-
 रस्वती, कावेरी, इति ५ सरित्विशेषा. ॥—अन्याश्च सरितः कौशिकी-गण्डकी चर्म-
 प्यती-नोदा वैष्णवाया सन्तीति शेष ॥—संभेद, सिन्धुसंगम, इति २ नदीमेलकस्य
 नदीसंगमस्य ॥—पयसो जलस्य पदव्या निर्गमनमार्गे मकरमुद्रादिरूपा प्रणाली
 इति । तद्वयो । पुंसि तु 'प्रणाल' ॥—उत्तरौ दाविकसारवौ त्रिषु । देविकायां नद्यां
 भवं दाविकम् । सरय्यां नद्यां भव सारवम् ॥—सौगन्धिकम्, कहारम्, इति २
 संध्याविकासिन शुक्लसरोजस्य ॥—हल्लकम्, रक्तसंध्यकम्, इति २ रक्त-
 कहारस्य ॥—उत्पलम्, कुवलयम्, इति २ कुमुदस्य ॥—नीलाम्बुजन्म, इन्दीवरम्,
 इति २ नीलेऽस्मिन्नुत्पले ॥—कुमुदम्, वैजम्, इति २ सिते शुभ्रेऽस्मिन्नुत्पले ॥

शालूकमेषां कन्दः स्याद्वारिपर्णी तु कुम्भिका	१४२
जलनीली तु शेवालं शैवलोऽथ कुमुद्वती	१४३
कुमुदिन्यां नलिन्यां तु विसिनीपद्मिनीमुखाः	१४४
वा पुंसि पद्मं नलिनमरविन्दं महोत्पलम्	१४५
सहस्रपत्रं कमलं शतपत्रं कुशेशयम्	१४६
पङ्केरुहं तामरसं सारसं सरसीरुहम्	१४७
विसप्रसूनराजीवपुष्कराम्भोरुहाणि च	१४८
पुण्डरीकं सिताम्भोजमथ रक्तसरोरुहे	१४९
रक्तोत्पलं कोकनदं नालो नालमथास्त्रियाम्	१५०
मृणालं विसमब्जादिकदम्बे षण्डमस्त्रियाम्	१५१
करहाटः शिफाकन्दः किंजल्कः केसरोऽस्त्रियाम्	१५२
संवर्तिका नवदलं बीजकोशो वराटकः	१५३

—एषामुत्पलविशेषाणां कन्दः शालूकं स्यात् ॥—वारिपर्णी, कुम्भिका, इति २ जल-
कुम्भिकायाः ॥—जलनीली, शेवालम्, शैवलः, इति ३ शैवालस्य ॥—कुमुद्वती,
कुमुदिनी, इति २ कुमुदिन्याः ॥—नलिनी, विसिनी, पद्मिनी, इति ३ कमलिन्याः ।
'मुख'शब्दात्सरोजिनीप्रभृतयः ॥—पद्मम्, नलिनम्, अरविन्दम्, महोत्पलम्, सहस्रप-
त्रम्, कमलम्, शतपत्रम्, कुशेशयम्, पङ्केरुहम्, तामरसम्, सारसम्, सरसीरुहम्,
विसप्रसूनम्, राजीवम्, पुष्करम्, अम्भोरुहम्, इति १६ कमलस्य । 'वा पुंसि' इति
षोडशभिरपि संबध्यते ॥—तत्र पुण्डरीकम्, सिताम्भोजम्, इति २ सितकमलस्य ॥—
रक्तसरोरुहम्, रक्तोत्पलम्, कोकनदम्, इति ३ रक्तकमलस्य ॥—नालः, नालम्,
इति २ पद्मादिदण्डस्य ॥—मृणालम्, विसम्, इति २ मृणालस्य । अस्त्रिले
क्लीवपुंसोः ॥—अब्जादिकदम्बे कमलादीनां समूहे षण्डमिति ॥—करहाटः, शिफा-
कन्दः, इति २ पद्ममूलस्य ॥—किंजल्कः, केसरः, इति २ केसरस्य ॥—संव-
र्तिका, नवदलम्, इति २ पद्मादीनां नवपत्रस्य ॥—बीजकोशः, वराटकः,
इति २ बीजकोशस्य ॥

१४- 'काण्डसमाप्ति' ।

उक्त स्वव्योमदिक्कालधीशब्दादि सनात्यकम्	५५४
पातालभोगि नरकं वारि चैषां च संगतम्	५५५
इत्यमरसिंहकृतौ नामलिङ्गानुशासने	५५६
स्वरादिकाण्डः प्रथमः साङ्ग एव समर्थितः	५५७

५५४-५५७ मथा स्वर-व्योम दिक् काल धी शब्द-नात्य पातालभोगि-नरक वारि उक्तम् । शब्दादीति रसगन्धादिग्रहणार्थमादिशब्दः । एषा स्वर्गादीनां संगत स पन्धवशात्प्राप्तं देवासुरमेघादिकं तस्योक्तम् ॥—एवममरसिंहस्य कृतौ नाम्ना लिङ्गानां चानुशासने स्वरादिशब्दानां काण्डः समूहः साङ्गोऽङ्गोपाङ्गसहितः प्रथमः समर्थितः कथितः ॥

द्वितीयं काण्डम् ।

१. वर्गभेदाः ।

वर्गाः पृथ्वीपुरक्षमाभृद्धनौपधिमृगादिभिः	११८
नृब्रह्मक्षत्रविदृष्टैः साङ्गोपाङ्गैरिहोदिताः	११९

२. भूमिवर्गः ।

भूर्भूमिरचलानन्ता रसा विश्वंभरा स्थिरा	१६०
धरा धरित्री धरणिः क्षोणिज्या काश्यपी क्षितिः	१६१
सर्वसहा वसुमती वसुधोर्वी वसुंधरा	१६२
गोत्रा कुः पृथिवी पृथ्वी क्षमावनिर्मेदिनी मही	१६३
‘विपुला गह्वरी धात्री गौरिला कुम्भिनी क्षमा ।	* *
भूतधात्री रत्नगर्भा जगती सागराम्बरा ॥’	* *
मृन्मृत्तिका प्रशस्ता तु मृत्सा मृत्क्षा च मृत्तिका	१६४
उर्वरा सर्वसस्याढ्या स्यादूषः क्षारमृत्तिका	१६५
ऊषवानूषरो द्वावप्यन्यलिङ्गौ स्थलं स्थली	१६६

५५८-५५९. इह वक्ष्यमाणेऽस्मिन्काण्डेऽङ्गैर्मृच्छाखानगरादिभिः, उपाङ्गैर्मृत्सा-
वेशादिभिः सहितैः पृथ्वी-पुर-क्षमाभृत्-वनौपधि-मृग-नृ-ब्रह्म-क्षत्र-विद-शूद्र-शब्दैर्वर्गा
उदिता वक्तुमारब्धाः । तत्र क्षमाभृच्छैलः । ‘मृगादिभिः’ इत्यादिशब्देन पक्षिणां ग्रहः ॥

५६०-५९३. भूः, भूमिः, अचला, अनन्ता, रसा, विश्वंभरा, स्थिरा, धरा, ध-
रित्री, धरणिः, क्षोणिः, ज्या, काश्यपी, क्षितिः, सर्वसहा, वसुमती, वसुधा, उर्वरा,
वसुंधरा, गोत्रा, कुः, पृथिवी, पृथ्वी, क्षमा, अवनिः, मेदिनी, मही, इति २७ नामानि
भूमेः ॥—मृत्, मृत्तिका, इति २ मृदः ॥—मृत्सा, मृत्क्षा, इति २ प्रशस्तमृदः ।
प्रशस्ता मृत्तिका त्वित्यन्वयः ॥—सर्वैः सस्यैराढ्या मृत्तिका उर्वरेत्युच्यते ॥—ऊषः,
क्षारमृत्तिका, इति २ क्षारमृत्तिकायाः ॥—ऊषवान्, ऊषरः, इति २ क्षारमृ-

समानौ मरुधन्वानौ द्वे खिलाग्रहते समे	५६७
त्रिष्वथो जगती लोको विष्टपं भुवनं जगत्	५६८
लोकोऽयं भारतं वर्षं शरावत्यास्तु योऽवधेः	५६९
देशः प्राग्दक्षिणः प्राच्य उदीच्यः पश्चिमोत्तरः	५७०
प्रत्यन्तो म्लेच्छदेशः स्यान्मध्यदेशस्तु मध्यमः	५७१
आर्यावर्तः पुण्यभूमिर्मध्यं विन्ध्यहिमालयोः	५७२
नीवृज्जनपदो देशविषयौ तूपवर्तनम्	५७३
त्रिष्वगोष्ठान्नडप्राये नङ्गान्नङ्गल इत्यपि ।	५७४
कुमुद्वान्कुमुदप्राये चेतस्वान्वहुवेतसे	५७५
शाद्वलः शादहरिते सजम्बाले तु पङ्किलः	५७६
जलप्रायमनूपं स्यात्पुसि कच्छस्तथाविधः	५७७

१। द्वे शिष्टस्य । द्वावप्यन्यलिङ्गी ॥—स्थलम्, स्थली, इति २ ॥—मरु, धन्वा, इति २ मरुदेशस्य ॥—खिलम्, अग्रहतम्, इति २ अकृष्टस्य क्षेत्रादे ॥—जगती, लोक, विष्टपम्, भुवनम्, जगत्, इति ५ भूतलस्य ॥—अयं जम्बुद्वीपवर्ती इत्यमानो लोको भारतनामकं वर्षं ज्ञेयम् ॥—शरावत्या अवधेर्यं प्राग्दक्षिणं प्राक्सहितो दक्षिणो देशः स प्राच्य इति ॥—शरावत्या अवधेर्यं पश्चिमोत्तरं पश्चिमसहितं उत्तरो देशः स उदीच्य इति ॥—प्रत्यन्तः, म्लेच्छदेशः, इति २ शिष्टाचाररहितस्य कामरूपादे ॥—मध्यदेशः, मध्यमः, इति २ मध्यदेशस्य ॥—आर्यावर्तः, पुण्यभूमिः, इति २ विन्ध्यहिमाचलयोरन्तरस्य ॥—नीवृत्, जनपदः, इति २ जनैर्योऽस्य मानराष्ट्रस्य मगधादेः ॥—देशः, विषयः, उपवर्तनम्, इति ३ ग्रामसमुदायलक्षणस्य देशमात्रस्य ॥—अथ गोष्ठशब्दमभिव्याप्य वक्ष्यमाणास्त्रिषु लिङ्गेषु । नङ्गान्, नङ्गलः, इति २ नङ्गयहुले देशे ॥—कुमुद्वान्, इति १ कुमुदप्राये ॥—चेतस्वान् इति १ बहुवेतसे ॥—शादैर्वाल्लर्णैर्हरिते देशे शाद्वलः इति ॥—सजम्बाले कर्दमयुक्ते देशे पङ्किलः इति ॥—जलप्रायम्, अनूपम्, इति २ जलबहुलदेशस्य ॥—तथाविधिः अनूपसदृशः

स्त्री शर्करा शर्करिलः शर्करः शर्करावति	५७८
देश एवादिमावेवमुन्नेयाः सिकतावति	५७९
देशो नद्यम्बुवृष्ट्यम्बुसंपन्नव्रीहिपालितः	५८०
स्यान्नदीमातृको देवमातृकश्च यथाक्रमम्	५८१
सुराज्ञि देशे राजन्वान्स्यात्ततोऽन्यत्र राजवान्	५८२
गोष्ठं गोस्थानकं तत्तु गौष्ठीनं भूतपूर्वकम्	५८३
पर्यन्तभूः परिसरः सेतुरालौ स्त्रियां पुमान्	५८४
वामलूरश्च नाकुश्च वल्मीकं पुंनपुंसकम्	५८५
अयनं वर्त्म मार्गाध्वपन्थानः पदवी सृतिः	५८६
सरणिः पद्धतिः पद्या वर्तन्येकपदीति च	५८७
अतिपन्थाः सुपन्थाश्च सत्पथश्चाचितेऽध्वनि	५८८

कश्चिन्नद्यादेरुपान्तदेशः कच्छ इत्युच्यते ॥—शर्करा, शर्करिलः, इति २ वालुका-
युक्तदेशे ॥—शर्करः, शर्करावान्, इति २ वालुकायुक्तस्य । देशादेः ।
आदिमौ शर्कराशर्करिलौ देशे एव । एवं सिकतावत्युन्नेया ऊहनीयाः । सैकतः,
सिकतावान्, इति २ वालुकायुक्तस्य देशादेः ॥—नद्यम्बुभिर्वृष्ट्यम्बुभिश्च
संपन्नैर्व्रीहिभिः पालितो देशः क्रमेण नदीमातृको देवमातृकश्च स्यात् ॥—
धर्मशीलः शोभनो राजा यत्र स सुराज्ञा, तस्मिन्देशे राजन्वान् इति । ततोऽन्यत्र
राजमात्रयुक्ते देशे राजवान् इति ॥—गोष्ठम्, गोस्थानकम्, इति २ गवां स्था-
नस्य ॥—तद्गोष्ठं भूतपूर्वकं चेद्गौष्ठीनमित्युच्यते ॥—पर्यन्तभूः, परिसरः, इति
२ नदीपर्वतादीनामुपान्तभुवः ॥—सेतुः, आलिः, इति २ सेतोः ॥—
वामलूरः, नाकुः, वल्मीकम्, इति ३ वल्मीकस्य ॥—अयनम्, वर्त्म, मार्गः, अध्वा,
पन्थाः, पदवी, सृतिः, सरणिः, पद्धतिः, पद्या, वर्तनी, एकपदी, इति १२ मार्ग-
स्य ॥—अतिपन्थाः, सुपन्थाः, सत्पथः, इति ३ अचितेऽध्वनि शोभने मार्गे ॥—

व्यध्वो दुरध्वो विपथः कदध्वा कापथः समाः	५८९
अपन्थास्त्वपथं तुल्ये शृङ्गाटकचतुष्पथे	५९०
प्रान्तरं दूरशून्योऽध्वा कान्तारं वर्त्म दुर्गमम्	५९१
गव्यूतिः स्त्री क्रौशयुगं नल्वः किष्कुचतुःशतम्	५९२
घण्टापथः संसरण तत्पुरस्योपनिष्करम्	५९३
‘द्यावापृथिव्यौ रोदस्यौ द्यावाभूमी च रोदसी ।	* *
दिवस्पृथिव्यौ गंजा तु रुमा स्याल्लवणाकरः ॥’	* *
३ पुरवर्गः ।	

पूः स्त्री पुरीनगर्यां वा पत्तनं पुटभेदनम्	५९४
स्थानीयं निगमोऽन्यत्तु यन्मूलनगरात्पुरम्	५९५
तच्छास्त्रानगरं वेशो वेश्याजनसमाश्रयः	५९६
आपणस्तु निपद्याया विपणिः पण्यवीथिका	५९७

व्यध्व, दुरध्व, विपथ, कदध्वा, कापथ, इति ५ दुर्मार्गस्य ॥—अपन्था, अपथम्, इति २ अमार्गस्य ॥—शृङ्गाटकम्, चतुष्पथम्, इति २ चतुष्पथस्य ॥—दूरध्वासां शून्यम् दूरशून्यदृष्ट्याजलादिर्वर्जितो दूरस्योऽध्वा मार्गः प्रान्तरमित्युच्यते ॥—यदुर्गमं चोरकण्टकाद्युपद्रवयुक्तं वर्त्ममार्गः कान्तारमित्युच्यन्ते ॥—क्रौशयुगं गव्यूतिरित्युच्यते ॥—किष्कूणा हस्तानां चतुःशतं नल्व इत्युच्यते ॥—घण्टापथ, संसरणम्, इति २ राजपथमाश्रयस्य ॥—तत्संसरणं पुरस्य नगरस्य चेतुःपनिष्करमिति ॥

५९४-६३३ पू, पुरी, नगरी, पत्तनम्, पुटभेदनम्, स्थानीयम्, निगमः, इति ७ नगरस्य ॥—यः प्राकारादिवेष्टितः विस्तीर्णः पुरं तत्स्थानीयादिनामकमिति । यन्मूलनगरादन्यत्पुरं तच्छास्त्रानगरमित्यन्वयः ॥—वेश्याजनस्य समाश्रयो निवेशस्थानं वेश इत्युच्यते ॥—आपणः, निपद्या, इति २ क्रय्यवस्तुशालाया ॥—विपणिः, पण्यवीथिका, इति २ क्रय्यवस्तुशालापङ्क्ते ॥—

रथ्या प्रतोली विशिखा स्याच्चयो वप्रमस्त्रियाम्	१९८
प्राकारो वरणः सालः प्राचीनं प्रान्ततो वृत्तिः	१९९
भित्तिः स्त्री कुड्यमेडूकं यदन्तर्न्यस्तकीकसम्	६००
गृहं गेहोदवसितं वेश्म सद्य निकेतनम्	६०१
निशान्तवस्त्यसदनं भवनागारमन्दिरम्	६०२
गृहाः पुंसि च भूर्येव निकाय्यनिलयालयाः	६०३
वासः कुटी द्वयोः शाला सभा संजवनं त्विदम्	६०४
चतुःशालं मुनीनां तु पर्णशालोटजोऽस्त्रियाम्	६०५
चैत्यमायतनं तुल्ये वाजिशाला तु मन्दुरा	६०६
आवेशनं शिल्पिशाला प्रपा पानीयशालिका	६०७
मठश्छात्रादिनिलयो गज्जा तु मदिरागृहम्	६०८

रथ्या, प्रतोली विशिखा, इति ३ ग्रामाभ्यन्तरमार्गस्य ॥—चयः, वप्रम्, इति २ परिखोद्धृतमृत्तिकाकूटस्य ॥—प्राकारः, वरणः, सालः, इति २ यष्टिका-
कण्टकादिरचितवेष्टनस्य ॥—नगरादेः प्रान्तभागे या वृत्तिर्वेष्टनं वेणुकण्टका-
दीनां तत्प्राचीनमित्युच्यते ॥—भित्तिः, कुड्यम्, इति २ भित्तेः ॥—तत्कुड्य-
मन्तर्न्यस्तकीकसं चेदेडूकसंज्ञम् ॥—गृहम्, गेहम्, उदवसितम्, वेश्म, सद्य, निके-
तनम्, निशान्तम्, वस्त्यम्, सदनम्, भवनम्, अगारम्, मन्दिरम्, गृहाः, निकाय्यः,
निलयः, आलयः, इति १६ गृहस्य ॥—वासः, कुटी, शाला, सभा, इति ४ सभागृ-
हस्य ॥—संजवनम्, चतुःशालम्, इति २ अन्योन्याभिमुखशालाचतुष्कस्य ॥—
पर्णशाला, उटजः, इति २ मुनिगृहस्य ॥—चैत्यम्, आयतनम्, इति २ यज्ञायत-
नभेदस्य ॥—वाजिशाला, मन्दुरा, इति २ अश्वशालायाः ॥—आवेशनम्,
शिल्पिशाला, इति २ स्वर्णकारादीनां शालायाः ॥—प्रपा, पानीयशालिका,
इति २ जलशालायाः ॥—छात्रादिनिलयः शिष्यादीनां गृहं मठ इत्युच्यते ।
आदिना कापालिकादिसंग्रहः ॥—गज्जा, मदिरागृहम्, इति २ मद्यस्थानस्य ॥—

गर्भागारं वासगृहमरिष्टं सूतिकागृहम्	६०९
‘कुट्टिमोऽस्त्री निवद्धा भूश्चन्द्रशाला शिरोगृहम्’	* *
जातायनं गवाक्षोऽथ मण्डपोऽस्त्री जनाश्रयः	६१०
हर्म्यादि धनिनां वासः प्रासादो देवभूभुजाम्	६११
सौधोऽस्त्री राजसदनमुपकार्योपकारिका	६१२
स्वस्तिकः सर्वतोभद्रो नन्द्यावर्तादयोऽपि च	६१३
विच्छन्दकः प्रभेदा हि भवन्तीश्वरसङ्गनाम्	६१४
ल्यगारं भूभुजामन्तःपुरं स्यादवरोधनम्	६१५
शुद्धान्तश्चावरोधश्च स्यादट्टः क्षेपस्त्रियाम्	६१६
प्रघाणप्रघणालिन्दा बहिर्द्वारप्रकोष्ठके	६१७
गृहावग्रहणी देहल्यङ्गणं चत्वरजिरे	६१८
अधस्तादारुणि शिला नासा दारूपरि स्थितम्	६१९
प्रच्छन्नमन्तद्वारं स्यात्पक्षद्वारं तु पक्षकम्	६२०

गर्भागारम्, वासगृहम्, इति २ गृहमध्यभागस्य ॥—अरिष्टम्, सूतिकागृहम्, इति २ प्रसन्नस्थानस्य ॥—जातायनम्, गवाक्ष, इति २ गवाक्षस्य ॥—मण्डप, जनाश्रय, इति २ मण्डपस्य । तत्र ‘मण्डप’ क्लीबपुंसो ॥—धनिनां धनवतां वासो गृहं तत् हर्म्यादि ॥—देवाः । राज्ञां च गृहं प्रासाद इति ॥—सौध, राजसदनम्, उपकार्य, उपकारिका, इति ४ राजगृहस्य ॥—स्वस्तिकादय ईश्वरसङ्गनां राजगृहाणां प्रभेदास्तु । तत्र चतुर्द्वारतोरणं स्वस्तिक, उपर्युपरिगृहं सर्वतोभद्रं, वतुलादृतिर्नन्द्यावर्तं, विन्मीर्णं मुन्दरो विच्छन्दकः ॥—भूभुजां राज्ञां ल्यगारं स्त्रीगृहं तत् अन्तःपुरम्, अवरोधनम्, शुद्धान्त, अवरोध, इति ४ ॥—अट्ट, क्षेपम्, इति २ हर्म्यादिषु ॥—प्रघाण, प्रघण, अलिन्द, इति ३ द्वाराद्वहिर्यः प्रकोष्ठकस्तस्य ॥—गृहावग्रहणी, देहली, इति २ गृहद्वाराग्रभागस्य ॥—अङ्गणम्, चत्वरजिरे, इति २ अङ्गणस्य ॥—अधस्तादारुणि, इति २ प्राङ्गणस्य ॥—शिलेत्येकं द्वारसम्भाषं स्थितकाष्ठस्य ॥—नासेत्येकं द्वारसम्भाषपरि स्थितस्य दारुणं ॥—प्रच्छन्नम्, अन्तद्वारम्, इति २ गु

वलीकनीत्रे पटलप्रान्तेऽथ पटलं छदिः	६२।
गोपानसी तु वलभी छादने वक्रदारुणि	६२०
कपोतपालिकायां तु विटङ्कं पुंनपुंसकम्	६२१
स्त्री द्वाद्द्वारं प्रतीहारः स्याद्वितर्दिस्तु वेदिका	६२२
तोरणोऽस्त्री वहिर्द्वारं पुरद्वारं तु गोपुरम्	६२३
कूटं पूर्व्वारि यद्धस्तिनखस्तस्मिन्नथ त्रिषु	६२४
कपाटमररं तुल्ये तद्विष्कम्भोऽर्गलं न ना	६२५
आरोहणं स्यात्सोपानं निश्रेणिस्त्वधिरोहिणी	६२६
संमार्जनी शोधनी स्यात्संकरोऽवकरस्तया	६२७
क्षिप्ते मुखं निःसरणं संनिवेशो निकर्षणम्	६२८
	६२९
	६३०

तद्धारस्य ॥—पक्षद्वारम्, पक्षकम्, इति २ पार्श्वद्वारस्य ॥—वलीकम्, त्रम्, इति २ पटलप्रान्ते गृहच्छादनस्य ॥—पटलम्, छदिः, इति २ छादनस्य ॥—गोपानसी, वलभी, इति २ छादनार्थं यद्वक्रदारु तत्र ॥—कपोतपालिका, विटङ्कम्, इति २ सौधादौ काष्ठादिरचितपक्षिगृहस्य ॥—द्वाः, द्वारम्, प्रतीहारः, इति ३ द्वारस्य । तत्र 'द्वाः' स्त्रियाम् ॥—वितर्दिः, वेदिका, इति २ वेद्याः । 'वितर्दिः' स्त्री ॥—तोरणः, वहिर्द्वारम्, इति २ तोरणस्य ॥—पुरद्वारम्, गोपुरम्, इति २ नगरद्वारस्य ॥—पूर्व्वारि नगरद्वारे सुखेनावतारणार्थं यन्मृत्कूटं क्रियते तत्र हस्तिनख इति ॥—कपाटम्, अररम्, इति २ कपाटस्य । ते त्रिषु ॥—तद्विष्कम्भस्तस्य कपाटस्यावष्टम्भकं यन्मुसलं तदर्गलमित्युच्यते ॥—आरोहणम्, सोपानम्, इति २ सोपानस्य ॥—निश्रेणिः, अधिरोहिणी, इति २ काष्ठोदिकृतारोहणमार्गस्य ॥—संमार्जनी, शोधनी, इति २ केरसुणी इति ख्यातस्य ॥—संकरः, अवकरः, इति २ तया संमार्जन्यापसारितस्य केर इति ख्यातस्य ॥—मुखम्, निःसरणम्, इति २ गृहादेर्मुखभूतस्य द्वारप्रदेशस्य ॥—संनिवेशः, निकर्षणम्, इति २ समीचीनवासस्थानस्य ॥—

समौ सवसथग्रामौ वैश्वभूर्वास्तुरस्त्रियाम्	६३१
ग्रामान्तमुपशल्य स्यात्सीमसीमे स्त्रियामुभे	६३२
घोष आभीरपल्ली स्यात्पक्कणः शबरालयः	६३३

४ शैलवर्ग ।

महीध्रे शिखरिक्ष्माभृदहार्यधरपर्वताः	६३४
अद्रिगोत्रगिरिग्रावाचलशैलशिलोच्चयाः	६३५
लोकालोकश्चक्रवालस्त्रिकूटस्त्रिककुत्समौ	६३६
अस्तस्तु चरमः क्ष्माभृदुदयः पूर्वपर्वतः	६३७
हिमवान्निपधो विन्ध्यो माल्यवान्परियात्रकः	६३८
गन्धमादनमन्ये च हेमकूटादयो नगाः	६३९
पापाणप्रस्तरग्रावोपलाश्मानः शिला दृपत्	६४०
कूटोऽस्त्री शिखर शृङ्गं प्रपातस्त्वतटो भृगुः	६४१

संवसथ, ग्राम, इति १ ग्रामस्य ॥—वैश्वभू, वालु, इति २ गृहभूमे ॥—ग्रामान्ते ग्रामस्य समीपप्रदेशे उपशल्यमिति ॥—सीम, सीमा, इति ३ ग्रामादेर्मर्यादायाम् ॥—घोष, आभीरपल्ली, इति २ गोपालग्रामस्य ॥—पक्कण, शबरालय, इति २ मिहग्रामस्य ॥

६३४-६४१ महीध्र, शिखरी, क्ष्माभृत्, अहार्य, धर, पर्वत, अद्रि, गोत्र, गिरि, ग्रावा, अचल, शैल, शिलोच्चय, इति १३ पर्वतसामान्यस्य ॥—लोकालोक, चक्रवाल, इति २ सप्तद्वीपवत्या भूमे ॥—त्रिकूट, त्रिककुत्, इति २ त्रिकूटाचलस्य ॥—अस्त, चरमक्ष्माभृत्, इति २ अस्ताचलस्य ॥—विन्ध्य, पूर्वपर्वत, इति २ उदयाचलस्य ॥—हिमवान्, निपध, विन्ध्य, माल्यवान्, परियात्रक, गन्धमादन, हेमकूट, इति पर्वतविशेषा । आदिना मलयविग्रहमन्दरादयः ॥—पापाण, प्रस्तर, ग्रावा, उपल, अश्मा, शिला, दृपत्, इति ७ पापाणस्य । 'शिलादृपदी' त्रियाम् ॥—कूट, शिखरम्, शृङ्गम्, इति ३ पुनर्पुनर्वादि पर्वताग्रस्य ॥—प्रपात, अतट, भृगु, इति ३ पर्वतात्पत-

कटकोऽस्त्री नितम्बोऽद्रेः स्तुः प्रस्थः सानुरस्त्रियाम्	६४२
उत्सः प्रस्रवणं वारिप्रवाहो निर्झरो झरः	६४३
दरी तु कंदरो वा स्त्री देवखातविले गुहा	६४४
गह्वरं गण्डशैलास्तु च्युताः स्थूलोपला गिरेः	६४५
‘दन्तकास्तु बहिस्तिर्यक्प्रदेशान्निर्गता गिरेः’	* *
खनिः स्त्रियामाकरः स्यात्पादाः प्रत्यन्तपर्वताः	६४६
उपत्यकाद्रेरासन्ना भूमिरूर्ध्वमधित्यका	६४७
धातुर्मनःशिलाद्यद्रेर्गैरिकं तु विशेषतः	६४८
निकुञ्जकुञ्जौ वा क्लीवे लतादिपिहितोदरे	६४९

९. वनौषधिवर्गः ।

अटव्यरण्यं विपिनं गहनं काननं वनम्	६५०
महारण्यमरण्यानी गृहारामास्तु निष्कुटाः	६५१

नस्थानस्य ॥—अद्रेर्नितम्बो मध्यभागः कटक इत्युच्यते ॥—स्तुः, प्रस्थः सानुः, इति ३ पुंनपुंसकलिङ्गानि समभूभागे पर्वतैकदेशे ॥—उत्सः, प्रस्रवणम्, इति २ यत्र पानीयं निपत्य बहुलीभवति तस्य स्थानस्य ॥—वारिप्रवाहः, निर्झरः, झरः, इति ३ निर्झरस्य ॥—दरी, कंदरः, इति २ पर्वतस्य गृहाकारकृत्रिमविवरस्य ॥—गुहा, गह्वरम्, इति २ देवखाते अकृत्रिमे विले विलविषये ॥—गिरेः सकाशाच्च्युताः पतिता ये स्थूलपाषाणास्ते गण्डशैला इत्युच्यन्ते ॥—खनिः, आकरः, इति २ रत्नाद्युत्पत्तिस्थानस्य ॥—पादाः, प्रत्यन्तपर्वताः, इति २ पर्वतसमीपस्थालपर्वतानाम् ॥—अद्रेरुपसंनिहिता भूमिरुपत्यकेत्युच्यते ॥—अद्रेरूर्ध्वा या भूमिः साधित्यका इति ॥—अद्रेर्यन्मनःशिलादि स धातुरित्युच्यते । गैरिकं विशेषतो धातुः ॥—निकुञ्जः, कुञ्जः, इति २ लतादिपिहितोदरे लताद्याच्छादितगर्भे स्थाने ॥

६५०-९८९. अटवी, अरण्यम्, विपिनम्, गहनम्, काननम्, वनम्, इति ६ अरण्यस्य । तत्राटवी स्त्रियाम् ॥—महारण्यम्, अरण्यानी, इति २ महतो व-

आरामः स्यादुपवनं कृत्रिमं वनमेव यत्	६५२
अमात्यगणिकागेहोपवने वृक्षवाटिका	६५३
पुमानाक्रीड उद्यानं राज्ञः साधारणं वनम्	६५४
स्यादेतदेव प्रमदवनमन्तःपुरोचितम्	६५५
वीथ्यालिरावलिः पङ्क्तिः श्रेणी लेखास्तु राजयः	६५६
वन्या वनसमूहे स्यादङ्कुरोऽभिनवोद्भिदि	६५७
वृक्षो महीरुहः शाखी विटपी पादपस्तरः	६५८
अनोकहः कुटः सालः पलाशी द्रुद्रुमागमाः	६५९
धानस्पत्यः फलः पुष्पाक्षरपुष्पाद्वनस्पतिः	६६०
ओषध्यः फलपाकान्ताः स्युरवन्ध्यः फलेग्रहिः	६६१
वन्ध्योऽफलोऽवकेशी च फलवान्फलिनः फली	६६२

अथ । अरण्यानी ब्रियाम् ॥—गृहारामा, पिष्टुटा, इति १ गृहसमीपवृत्रि
मवनेषु ॥—यत्कृत्रिमं कृत्या निर्वृत्तं घनं तत्र आरामः, उपवनम्, इति २ ॥—
वृक्षवाटिके येकममात्यानां वेश्यानां च यद्गृहोपवनं तत्र ॥—यद्वा राज्ञः साधारणं
प्रमदाभिरचैवा सह क्रीडापर्यं घनं तत्र आक्रीड, उद्यानम्, इति २ ॥—अत उद्यानं
अन्तःपुरोचितं राज्ञीनामेव क्रीडायामुच्यते चेत्प्रमदवनं स्यात् ॥—वीथी, आलि,
आवलि, पङ्क्ति, श्रेणी, इति ५ पङ्क्ते ॥—रेखा, राजयः, इति २ लेखानाम् ॥—
वनानां समूहे वन्येत्येकम् । अभिनवोद्भिदि नूतनप्ररोहे अङ्कुर इत्येकम् ॥—वृक्षः,
महीरुहः, शाखी, विटपी, पादपः, तरुः, अनोकहः, कुटः, सालः, पलाशी, द्रुः, द्रुमः,
अगमः, इति १३ वृक्षस्य । पुष्पाक्षरं फलरूपलक्षितो वृक्षो धानस्पत्य आ-
क्रोदैः । अपुष्पाक्षरं विना जातिं फलरूपलक्षितो वृक्षो घनस्पतिः एकं पाषोदु-
म्बरादेः । फलपाकं पान्तो यासां ता ओषध्यः स्युर्मीहियवादे ॥—अपन्ध्यः,
फलेग्रहिः, इति २ यथाकालं फलधरस्य ॥—वन्ध्यः, अफलः, अवकेशी, इति ३
कृतापि फलरहितस्य ॥—फलवान्, फलिनः, फली, इति ३ सफलस्य ॥—

प्रफुल्लोत्फुल्लसंफुल्लव्याकोशविकचस्फुटाः	६६३
फुल्लश्चैते विकसिते स्युरवन्ध्यादयस्त्रिषु	६६४
स्थाणुर्वा ना ध्रुवः शङ्कुर्ह्रस्वशाखाशिफः क्षुपः	६६५
अप्रकाण्डे स्तम्बगुल्मौ वल्ली तु व्रततिर्लता	६६६
लता प्रतानिनी वीरुदुल्मिन्युलप इत्यपि	६६७
नगाद्यारोह उच्छ्राय उत्सेधश्चोच्छ्रयश्च सः	६६८
अस्त्री प्रकाण्डः स्कन्धः स्यान्मूलाच्छाखावधिस्तरोः	६६९
समे शाखालते स्कन्धशाखाशाले शिफाजटे	६७०
शाखाशिफावरोहः स्यान्मूलाच्चाग्रं गता लता	६७१
शिरोऽग्रं शिखरं वा ना मूलं बुध्नोऽद्विनामकः	६७२

प्रफुल्लः, उत्फुल्लः, संफुल्लः, व्याकोशः, विकचः, स्फुटः, फुल्लः, इति ७ विकारस्तु पुष्पिते स्युः । अवन्ध्यादयः अवन्ध्योऽफल इत्यादयो विकसितान्ताः त्रिषु त्रि-
लिङ्ग्यां स्युः ॥—स्थाणुः, ध्रुवः, शङ्कुः, इति ३ छिन्नविटपस्य । प्रकाण्डे वा ना,
स्थाणुशब्दो विकल्पेन पुंसीत्यर्थः ॥—शाखा, प्रसिद्धा । शिफा, वृक्षमूलम् । ह्रस्वे
शाखाशिफे यस्य स क्षुप इत्युच्यते ॥—न विद्यते प्रकाण्डो यस्य तस्मिन्
स्तम्बः, गुल्मः, इति २ ॥—वल्ली, व्रततिः, लता, इति ३ लतायाः ॥—वीरुदुल्मिनी,
गुल्मिनी, उलपः, इति ३ या प्रतानिनी शाखादिभिर्विस्तृता लता तत्रे-
त्यर्थः ॥ नगाद्यारोहो वृक्षादीनामुच्चत्वं तत्र उच्छ्रायः, उत्सेधः, उच्छ्रयः, इति
३ ॥—प्रकाण्डः, स्कन्धः, इति २ तरोर्मूलमारभ्य शाखापर्यन्तो यो भा-
गस्तत्र ॥—शाखा, लता, इति २ शाखायाः ॥—स्कन्धशाखा, शाला, इति २ प्र-
धानशाखायाः ॥—शिफा, जटा, इति २ तरुमूलस्य ॥—शिखायाः शिफा मूलं
अवरोह इत्युच्यते । मूलाद्वृक्षमूलमारभ्याग्रपर्यन्तं गता लता गुह्यादिरप्यवरोह
इत्युच्यते । शिरसोऽग्रं शिरोऽग्रं तत् शिखरमित्युच्यते ॥—मूलम्, बुध्नः, अद्विना-

सारो मज्जा नरि त्वक्स्त्री वल्कं वल्कलमस्त्रियाम्	६७३
काष्ठ दार्विन्धनं स्वेध इधममेधः समित्स्त्रियाम्	६७४
निष्कुहः कोटरं वा ना वल्लरिर्मज्जरिः स्त्रियौ	६७५
पत्रं पलाशं छदनं दलं पर्णं छदः पुमान्	६७६
पल्लवोऽस्त्री किसलयं विस्तारो विटपोऽस्त्रियाम्	६७७
वृक्षादीनां फलं सस्यं वृन्तं प्रसववन्धनम्	६७८
आमे फले शलाहुः स्याच्छुष्के चानमुभे त्रिषु	६७९
क्षारको जालकं क्लीवे कलिका कोरकः पुमान्	६८०
स्याद्गुच्छकस्तु स्रवकः कुड्मलो मुकुलोऽस्त्रियाम्	६८१

मक, इति ३ वृक्षादेर्मूलस्य ॥—सार, मज्जा, इति २ वृक्षादे स्थिराशौ ।
 तत्र मज्जा नान्त । नरि पुति ॥—त्वक्, वल्कम्, वल्कलम्, इति ३ त्वचः । तत्र
 त्वचोविद्वयं स्त्रीवपुषो ॥—काष्ठम्, दाह, इति २ काष्ठमात्रस्य ॥—इन्धनम्,
 एध, इधमम्, एध, समित्, इति ५ शुष्कस्य तृणकाष्ठादेः । तत्र आय एध-
 शब्दं सान्त क्लीवे । अन्यस्त्वदन्त पुति । समिद्धान्त स्त्रियाम् ॥—निष्कुहः,
 कोटरम्, इति २ वृक्षगतविचरस्य । कोटरं वा ना पक्षे पुमान् ॥—वल्लरि,
 मज्जरि, इति २ तुलस्यादेरभिनवोद्भिदि ॥—पत्रम्, पलाशम्, छदनम्,
 दलम्, पर्णम्, छदः, इति ६ पत्रस्य । तत्र छदोऽदन्त पुति ॥—पल्लवः,
 किसलयम्, इति २ पत्रादियुक्ते शाखाया पर्वणि । तत्र किसलयं पुति क्लीवे
 च ॥—विस्तार शाखापल्लवसमुदायलक्षण आमोगं विटप उच्यते ॥—वृक्षादीनां
 फल सस्यमित्युच्यते । प्रसव पुष्पादि वयते येन तत् वृन्तमुच्यते । आमेऽपक्वे
 फले शलाहुरित्येकम् ॥ शुष्के फले चानमित्येकम् । उभे शलाहुरान च त्रिषु
 त्रिलिङ्गाम् ॥ क्षारक, जालकम्, इति २ नूतनकलिकायाः । जालक
 क्लीवे एव ॥—कलिका, कोरक, इति २ अस्फुटितपुष्पस्य ॥—गुच्छः,
 स्रवक, इति २ कलिकादिभिराकीर्णस्य पल्लवग्रन्थे । पुष्पादिस्त्रवके
 गुच्छ इति ॥—कुड्मल, मुकुल, इति २ ईषट्टिकसितकलिकायाम् ॥—

स्त्रियः सुमनसः पुष्पं प्रसूनं कुसुमं सुमम्	६८१
मकरन्दः पुष्परसः परागः सुमनोरजः	६८३
द्विहीनं प्रसवे सर्वं हरीतक्यादयः स्त्रियाम्	६८४
आश्वत्थवैणवप्लाक्षनैयग्रोधैङ्गदं फले	६८५
वार्हतं च फले जम्बूवा जम्बूः स्त्री जम्बु जाम्बवम्	६८६
पुष्पे जातीप्रभृतयः खलिङ्गा व्रीहयः फले	६८७
विदार्याद्यास्तु मूलेऽपि पुष्पे क्लीवेऽपि पाटला	६८८
बोधिद्रुमश्चलदलः पिप्पलः कुञ्जराशनः	६८९
अश्वत्थेऽथ कपित्थे स्युर्दधित्थग्राहिमन्मथाः	६९०
तस्मिन्दधिफलः पुष्पफलदन्तशठावपि	६९१
उदुम्बरो जन्तुफलो यज्ञाङ्गो हेमदुग्धकः	६९२
कोविदारो चमरिकः कुहालो युगपत्रकः	६९३

सुमनसः, पुष्पम्, प्रसूनम्, कुसुमम्, सुमम्, इति ५ पुष्पस्य ॥—मकर- , पुष्परसः, इति २ पुष्पमधुनि ॥—परागः, सुमनोरजः, इति २ पुष्परेणोः । अश्वत्थकपित्थादीनामभिधानं प्रसवे पुष्पे फले मूले च वर्तमानं तद्विहीनं ज्ञेयम् । हरीतक्याः फलं हरीतकी । आदिना कोशातकी कर्कटी द्राक्षेत्यादि । अश्वत्थस्य फलं आश्वत्थम् । वैणोः फलं वैणवम् । प्लाक्षस्य फलं प्लाक्षम् । न्यग्रोधस्य फलं नैयग्रोधम् । ऐङ्गुयाः फलं ऐङ्गुदम् । बृहत्याः फलं वार्हतम् ॥—जम्बूः, जम्बु, जाम्बवम्, इति ३ जम्बूवाः फले । जम्बूः स्त्री ॥—जातीयूथिकामलिकेल्यादयः पुष्पे वर्तमानाः खलिङ्गा एव स्युः न तु क्लीवे । व्रीहयः फले खलिङ्गाः । विदारी बृहत्क्षुमतीत्याद्या मूलेऽपि खलिङ्गाः । अपिशब्दात्पुष्पेऽपि खलिङ्गाः, पाटला पुष्पे वर्तमाना क्लीवे ॥—बोधि-द्रुमः, चलदलः, पिप्पलः, कुञ्जराशनः, अश्वत्थः, इति ५ पिप्पलवृक्षस्य ॥—कपित्थः, दधित्थः, ग्राही, मन्मथः, दधिफलः, पुष्पफलः, दन्तशठः, इति ७ कपित्थस्य ॥—उदुम्बरः, जन्तुफलः, यज्ञाङ्गः, हेमदुग्धकः, इति ४ उदुम्बरस्य ॥—कोविदारः, चमरिकः, कुहालः, युगपत्रकः, इति ४ कोविदारस्य ॥—

सप्तपर्णो विशालत्वक्शारदो विषमच्छदः	६९४
आरग्वधे राजवृक्षशपाकचतुरङ्गुलाः	६९५
आरेवतव्याधिघातकृतमालसुवर्णकाः	६९६
स्युर्जम्बीरे दन्तशठजम्भजम्भीरजम्भलाः	६९७
वरुणो वरणः सेतुस्तिक्तशाकः कुमारकः	६९८
पुंनागे पुरुपस्तुङ्गः केमरो देववल्लभः	६९९
पारिभद्रे निम्बतरुर्मन्दारः पारिजातकः	७००
तिनिशे स्यन्दनो नेमी रथद्वुरतिमुक्तकः	७०१
वज्रुलश्चित्रकृचाथ द्वौ पीतनकपीतनौ	७०२
आम्नातके मधूके तु गुडपुष्पमधुद्रुमौ	७०३
वानप्रस्थमधुष्ठीलौ जलजेऽत्र मधूलकः	७०४
पीलौ गुडफलः स्रसी तस्मिंस्तु गिरिमभवे	७०५
अक्षोटकन्दरालौ द्वावङ्गोटे तु निकोचकः	७०६

सप्तपर्ण, विशालत्वक्, शारद, विषमच्छद, इति ४ सप्तपर्णस्य ॥—
 आरग्वध, राजवृक्ष, शम्पाक, चतुरङ्गुल, आरेवत, व्याधिघात, कृतमाल, सु-
 वर्णक, इति ८ कृतमालस्य ॥—जम्बीर, दन्तशठ, जम्भ, जम्भीर, जम्भल,
 इति ५ जम्बीरस्य ॥—वरुण, वरण, सेतु, तिक्तशाक, कुमारक, इति ५
 वरणस्य ॥—पुंनाग, पुरुप, तुङ्ग, केसर, देववल्लभ, इति ५ पुंनागस्य ॥—
 पारिभद्र, निम्बतरु, मन्दार, पारिजातक, इति ४ निम्बतरो ॥—
 तिनिश, स्यन्दन, नेमी, रथद्व, अतिमुक्तक, वज्रुल, चित्रकृत्, इति ७
 तिनिशस्य ॥—पीतन, कपीतन, आम्नातक, इति ३ आम्नातकस्य ॥—
 मधूक, गुडपुष्प, मधुद्रुम, वानप्रस्थ, मधुष्ठील, इति ५ मधूकस्य ॥—जल-
 जेऽत्र मधूके मधूलक इत्येकम् ॥—पील, गुडफल, स्रसी, इति ३ पीलवृक्ष
 स्य ॥—अक्षोट, कन्दगल, इति २ पर्वतपीलो ॥—अङ्गोट, निकोचक,

पलाशे किंशुकः पर्णो वातपोथोऽथ वेतसे	७०७
रथाभ्रपुष्पविदुरशीतवानीरवज्जुलाः	७०८
द्वौ परिच्याधविदुलौ नादेयी चाम्बुवेतसे	७०९
शोभाञ्जने शिश्रुतीक्ष्णगन्धकाक्षीवमोचकाः	७१०
रक्तोऽसौ मधुशिश्रुः स्यादरिष्टः फेनिलः समौ	७११
विल्वे शाण्डिल्यशैलूपौ मालूरश्रीफलावपि	७१२
प्लक्षो जटी पर्कटी स्यान्न्यग्रोधो बहुपाद्वटः	७१३
गालवः शावरो लोध्रस्तिरीटस्तिल्वमार्जनौ	७१४
आम्रश्चूतो रसालोऽसौ सहकारोऽतिसौरभः	७१५
कुम्भोलूखलकं ह्रीवे कौशिको गुग्गुलुः पुरः	७१६
शेलुः श्लेष्मातकः शीत उद्दालो बहुवारकः	७१७
राजादनं प्रियालः स्यात्सन्नकद्रुधनुःपटः	७१८

इति२अङ्कोटस्य ॥—पलाशः, किंशुकः, पर्णः, वातपोयः, इति ४ पलाशस्य ॥—
 वेतसः, रथः, आभ्रपुष्पः, विदुरः, शीतः, वानीरः, वज्जुलः, इति ७ वेतसस्य ॥—
 परिच्याधः, विदुलः, नादेयी, अम्बुवेतसः, इति ४ जलवेतसस्य । नादेयी स्त्री ॥—
 शोभाञ्जनः, शिश्रुः, तीक्ष्णगन्धकः, अक्षीवः, मोचकः, इति ५ शिश्रुः ॥—असौ
 शोभाञ्जनो रक्तो रक्तपुष्पश्चेन्मधुशिश्रुरित्युच्यते ॥—अरिष्टः, फेनिलः, इति २
 अरिष्टस्य ॥—विल्वः, शाण्डिल्यः, शैलूपः, मालूरः, श्रीफलः, इति ५ विल्व-
 स्य ॥—प्लक्षः, जटी, पर्कटी, इति ३ प्लक्षस्य ॥—न्यग्रोधः, बहुपात्, वटः, इति ३
 वटस्य ॥—गालवः, शावरः, लोध्रः, तिरीटः, तिल्वः, मार्जनः, इति ६ लोध्रस्य ॥—
 आम्रः, चूतः, रसालः, इति ३ आम्रस्य । असौ आम्रोऽतिसौरभश्चेत्सहकार इत्य-
 कम् ॥—कुम्भः, उलूखलकम्, कौशिकः, गुग्गुलुः, पुरः, इति ५ गुग्गुलुवृक्ष-
 स्य ॥—शेलुः, श्लेष्मातकः, शीतः, उद्दालः, बहुवारकः, इति ५ उद्दालस्य ॥—
 राजादनम्, प्रियालः, सन्नकद्रुः, धनुःपटः, इति ४ प्रियालस्य । धनुः, पटः,

गम्भारी सर्वतोभद्रा काश्मरी मधुपर्णिका	७१९
श्रीपर्णी भद्रपर्णी च काश्मर्यश्चाप्यथ द्वयोः	७२०
कर्कन्धूर्वदरी कोलिः कोलं कुवलफेनिले	७२१
सौवीरं वदरं घण्टाप्यथ स्यात्स्वादुकण्टकः	७२२
विकङ्कतः सुवावृक्षो ग्रन्थिलो व्याघ्रपादपि	७२३
ऐरावतो नागरङ्गो नादेयी भूमिजम्बुका	७२४
तिन्दुकः स्फूर्जकः कालस्कन्धश्च शितिसारके	७२५
काकेन्दुः कुलकः काकतिन्दुकः काकपीलुके	७२६
गोलीढो झाटलो घण्टापाटलिर्मोक्षमुक्ककौ	७२७
तिलकः क्षुरकः श्रीमान्समौ पिचुलझावुकौ	७२८
श्रीपर्णिका कुमुदिका कुम्भी कैडर्यकदफलौ	७२९
क्रमुकः पट्टिकाख्यः स्यात्पट्टी लाक्षाप्रसादनः	७३०

इति व्यस्तमपि ॥—गम्भारी, सर्वतोभद्रा, काश्मरी, मधुपर्णिका, श्रीपर्णी, भद्र-
पर्णा, काश्मर्य, इति ७ काश्मर्या ॥—कर्कन्धू, वदरी, कोलि, इति ३
वदर्या ॥—कोलम्, कुवलम्, फेनिलम्, सौवीरम्, वदरम्, घण्टा, इति ६
वदरीफलस्य ॥—स्वादुकण्टक, विकङ्कत, सुवावृक्ष, ग्रन्थिल, व्याघ्रपाद,
इति ५ विकङ्कतस्य ॥—ऐरावत, नागरङ्ग, नादेयी, भूमिजम्बुका, इति ४ ना-
गरङ्गस्य ॥—तिन्दुक, स्फूर्जक, कालस्कन्ध, शितिसारक, इति ४ तिन्दु-
कस्य ॥—काकेन्दु, कुलक, काकतिन्दुक, काकपीलुक, इति ४ काकतिन्दु-
कस्य ॥ गोलीढ, झाटल, घण्टापाटलि, मोक्ष, मुक्कक, इति ५ घण्टापाट-
ले ॥—तिलक, क्षुरक, श्रीमान्, इति ३ तिलकस्य ॥—पिचुल, झावुक, इति २
झावुकस्य ॥—श्रीपर्णिका, कुमुदिका, कुम्भी, कैडर्य, कदफल, इति ५ कुम्भ्या ॥—
क्रमुक, पट्टिकाख्य, पट्टी, लाक्षाप्रसादन, इति ४ लोहितलोध्रस्य ॥—

तूदस्तु यूपः क्रमुको ब्रह्मण्यो ब्रह्मदारु च	७३१
तूलं च नीपप्रियककदम्बास्तु हलिप्रियः	७३२
वीरवृक्षोऽरुष्करोऽग्निमुखी भल्लातकी त्रिषु	७३३
गर्दभाण्डे कन्दरालकपीतनसुपार्श्वकाः	७३४
प्लक्षश्च तित्तिडी चिञ्चाम्लिकाथो पीतसारके	७३५
सर्जकासनवन्धूकपुष्पप्रियकजीवकाः	७३६
साले तु सर्जकाश्र्याश्वकर्णकाः सस्यसम्बरः	७३७
नदीसर्जो वीरतरुर्निद्रद्रुः ककुभोऽर्जुनः	७३८
राजादनः फलाध्यक्षः क्षीरिकायामथ द्वयोः	७३९
इड्ढुदी तापसतरुर्भूर्जे चर्मिमृदुत्वचौ	७४०
पिच्छिला पूरणी मोचा स्थिरायुः शाल्मलिर्द्वयोः	७४१
पिच्छा तु शाल्मलीवेष्टे रोचनः कूटशाल्मलिः	७४२

तूदः, यूपः, क्रमुकः, ब्रह्मण्यः, ब्रह्मदारु, तूलम्, इति ६ अश्वत्थाकारे वृक्षभेदे ॥—
नीपः, प्रियकः, कदम्बः, हलिप्रियः, इति ४ कदम्बस्य ॥—वीरवृक्षः, अरुष्करः, अग्नि-
मुखी, भल्लातकी, इति ४ भल्लातक्याः ॥ त्रिषु स्त्रीपुंनपुंसकेषु ॥—गर्दभाण्डः, कन्दरालः,
कपीतनः, सुपार्श्वकः, प्लक्षः, इति ५ प्लक्षस्य ॥—तित्तिडी, चिञ्चा, अम्लिका, इति
३ चिञ्चायाः ॥—पीतसारकः, सर्जकः, असनः, वन्धूकपुष्पः, प्रियकः, जीवकः,
इति ६ जीवकस्य ॥—सालः, सर्जः, काश्र्यः, अश्वकर्णकः, सस्यसम्बरः, इति ५
शाल्वृक्षस्य ॥—नदीसर्जः, वीरतरुः, इन्द्रद्रुः, ककुभः, अर्जुनः, इति ५ अर्जुन-
वृक्षस्य ॥—राजादनः, फलाध्यक्षः, क्षीरिका, इति ३ क्षीरिकायाः ॥—
इड्ढुदी, तापसतरुः, इति २ इड्ढुद्याः ॥—भूर्जः, चर्मा, मृदुत्वक्, इति ३ भूर्जवृ-
क्षस्य ॥—पिच्छिला, पूरणी, मोचा, स्थिरायुः, शाल्मलिः, इति ५ शाल्मल्याः ।
द्वयोः स्त्रीपुंसयोः ॥—शाल्मल्या वेष्टे निर्यासे पिच्छेत्येकम् ॥—रोचनः, कूटशा-

चिरविल्वो नक्तमालः करजश्च करञ्जके	७४३
प्रकीर्यः पूतिकरजः पूतिकः कलिमारकः	७४४
करञ्जभेदाः पद्मग्रन्थो मर्कट्यङ्गारवल्लरी	७४५
रोही रोहितकः ग्रीहशत्रुर्दाडिमपुष्पकः	७४६
गायत्री बालतनयः खदिरो दन्तधावनः	७४७
अरिमेदो विट्खदिरे कदरः खदिरे सिते	७४८
सोमवल्कोऽप्यथ व्याघ्रपुच्छगन्धर्वहस्तकौ	७४९
एरण्ड उरुबूकश्च रुचकश्चित्रकश्च सः	७५०
चक्षुः पञ्चाङ्गुलो मण्डवर्धमानव्यडम्बकाः	७५१
अल्पा शमी शमीरः स्याच्छमी सक्तुफला शिवा	७५२
पिण्डीतको मरुवकः श्वसनः करहाटकः	७५३
शल्यश्च मदनः शक्रपादपः पारिभद्रकः	७५४
भद्रदारु हुकिलिमं पीतदारु च दारु च	७५५

तमलि, इति २ कूटशाटमल्या ॥—चिरविल्व, नक्तमाल, करज, करञ्जक, इति ४ करञ्जवृक्षस्य ॥—प्रकीर्य, पूतिकरज, पूतिक, कलिमारक, इति ४ पूतिकस्य ॥—पद्मग्रन्थ, मर्कटी, अङ्गारवल्लरी, इति ३ करञ्जभेदस्य ॥—रोही, रोहितक, ग्रीहशत्रु, दाडिमपुष्पक, इति ४ रोहितकस्य ॥—गायत्री, बालतनय, खदिर, दन्तधावन, इति ४ खदिरस्य ॥—अरिमेद, विट्-खदिर, इति २ दुर्गन्धिखदिरस्य ॥—सिते शक्रपादे खदिरे कदर, सोमवल्क, इति २ ॥—व्याघ्रपुच्छ, गन्धर्वहस्तक, एरण्ड, उरुबूक, रुचक, चित्रक, चक्षुः, पञ्चाङ्गुल, मण्ड, वर्धमान, व्यडम्बक, इति ११ एरण्डस्य ॥—याल्पा खल्पाकारा शमी स शमीर इत्येकम् ॥—शमी, सक्तुफला, शिवा, इति ३ शम्या ॥—पिण्डीतक, मरुवक, श्वसन, करहाटक, शल्य, मदन, इति ६ मदनस्य ॥—शक्रपादप, पारिभद्रक, भद्रदारु, हुकिलिमम्, पीतदारु, दारु,

पूतिकाष्ठं च सप्त स्युर्देवदारुण्यथ द्वयोः	७५६
पाटलिः पाटलामोघा काशस्थाली फलेरुहा	७५७
कृष्णवृन्ता कुवेराक्षी श्यामा तु महिलाह्वया	७५८
लता गोवन्दनी गुन्द्रा प्रियङ्गुः फलिनी फली	७५९
विष्वक्सेना गन्धफली कारम्भा प्रियकश्च सा	७६०
मण्डूकपर्णपत्रोर्णनटकद्वङ्गदुण्डुकाः	७६१
स्योनाकशुकनासर्क्षदीर्घवृन्तकुटन्नटाः	७६२
शोणकश्चारलौ तिष्यफला त्वामलकी त्रिषु	७६३
अमृता च वयस्था च त्रिलिङ्गस्तु विभीतकः	७६४
नाक्षस्तुपः कर्पफलो भूतावासः कलिद्रुमः	७६५
अभया त्वव्यथा पथ्या कायस्था पूतनामृता	७६६
हरीतकी हैमवती चेतकी श्रेयसी शिवा	७६७
पीतद्रुः सरलः पूतिकाष्ठं चाथ द्रुमोत्पलः	७६८

पूतिकाष्ठम्, इति ७ देवदारुणि ॥—पाटलिः, पाटला, मोघा, काचस्थाली, फलेरुहा, कृष्णवृन्ता, कुवेराक्षी, इति ७ पाटलायाः ॥ तत्र पाटलिर्द्वयोः स्त्रीपुंसयोः ॥—श्यामा, महिलाह्वया, लता, गोवन्दनी, गुन्द्रा, प्रियङ्गुः, फलिनी, फली, विष्वक्सेना, गन्धफली, कारम्भा, प्रियकः, इति १२ प्रियङ्गुवृक्षे । तत्र प्रियकः पुंसि । शेषं त्रियाम् ॥—मण्डूकपर्णः, पत्रोर्णः, नटः, कद्वङ्गः, दुण्डुकः, स्योनाकः, शुकनासः, ऋक्षः, दीर्घवृन्तः, कुटन्नटः, शोणकः, अरलः, इति १२ शोणकस्य ॥—तिष्य-फला, आमलकी, अमृता, वयस्था, इति ४ आमलक्याः । त्रिष्वित्युक्तेः आम-लकः आमलकम् ॥—विभीतकः, अक्षः, तुपः, कर्पफलः, भूतावासः, कलिद्रुमः, इति ६ विभीतकस्य ॥ त्रिलिङ्गत्वाद्विभीतकी विभीतकमिति च ॥—अभया, अव्यथा, पथ्या, कायस्था, पूतना, अमृता, हरीतकी, हैमवती, चेतकी, श्रेयसी, शिवा, इति ११ हरीतक्याः ॥—पीतद्रुः, सरलः, पूतिकाष्ठम्, इति ३ सर-

कर्णिकारः परिव्याधो लकुचो लिङ्कुचो डहुः	७६९
पनसः कण्टकिफलो निचुलो हिज्जलोऽम्बुजः	७७०
काकोदुम्बारिका फल्गुर्मलयूर्जघनेफला	७७१
अरिष्टः सर्वतोभद्रहिङ्गुनिर्यासमालकाः	७७२
पिचुमन्दश्च निम्बेऽथ पिच्छिलागुरु शिशपा	७७३
कपिला भस्मगर्भा सा शिरीषस्तु कपीतनः	७७४
भण्डलोऽप्यथ चाम्पेयश्चम्पको हेमपुष्पकः	७७५
एतस्य कलिका गन्धफली स्यादथ केसरे	७७६
वकुलो वज्जुलोऽशोके समौ करकदाडिमौ	७७७
चाम्पेयः केसरो नागकेसरः काञ्चनाह्वयः	७७८
जया जयन्ती तर्कारी नादेयी वैजयन्तिका	७७९
श्रीपर्णमग्निमन्थः स्यात्कणिका गणिकारिका	७८०

८.स्य ॥—द्विमोत्पल, कर्णिकार, परिव्याध, इति ३ कर्णिकारस्य ॥—लकुच
लिङ्कुच, डहु, इति ३ लिङ्कुचस्य ॥—पनस, कण्टकिफल, इति २ पनस-
स्य ॥—निचुल, हिज्जल, अम्बुज, इति ३ निचुलस्य ॥—काकोदुम्बारिका,
फल्गु, मलयूर्ज, जघनेफला, इति ४ मलयो ॥—अरिष्ट, सर्वतोभद्र, हिङ्गुनिर्यास,
मालक, पिचुमन्द, निम्ब, इति ६ निम्बस्य ॥—पिच्छिला, अगुरुशिशपा, कपिला,
भस्मगर्भा, इति ४ कपिलाया ॥—शिरीष, कपीतन, भण्डल, इति ३ शि-
रीषस्य ॥—चाम्पेय, चम्पक, हेमपुष्पक, इति ३ चम्पकस्य ॥—एतस्य
चम्पकस्य कलिका गन्धफलीत्येकम् ॥—केसर, वकुल, इति २ वकुलस्य ॥—
वज्जुल, अशोक, इति २ अशोकस्य ॥—करक, दाडिम, इति २ दाडि-
मस्य ॥—चाम्पेय, केसर, नागकेसर, काञ्चनाह्वय, इति ४ चाम्पेयस्य ॥—
जया, जयन्ती, तर्कारी, नादेयी, वैजयन्तिका, इति ५ वैजयन्तिकाया ॥—
श्रीपर्णम्, अग्निमन्थ, कणिका, गणिकारिका, जय, इति ५ कणिकाया ॥—

जयोऽथ कुटजः शक्रो वत्सको गिरिमल्लिका	७८१
एतस्यैव कलिङ्गेन्द्रयवभद्रयवं फले	७८२
कृष्णपाकफलाविग्रसुषेणाः करमर्दके	७८३
कालस्कन्धस्तमालः स्यात्तापिच्छोऽप्यथ सिन्दुके	७८४
सिन्दुवारेन्द्रसुरसौ निर्गुण्डीन्द्राणिकेत्यपि	७८५
वेणी खरा गरी देवताडो जीमूत इत्यपि	७८६
श्रीहस्तिनी तु भूरुण्डी तृणशून्यं तु मल्लिका	७८७
भूपदी शीतभीरुश्च सैवास्फोटा वनोद्भवा	७८८
शेफालिका तु सुवहा निर्गुण्डी नीलिका च सा	७८९
सितासौ श्वेतसुरसा भूतवेश्यथ मागधी	७९०
गणिका यूथिकाम्वष्टा सा पीता हेमपुष्पिका	७९१
अतिमुक्तः पुण्ड्रकः स्याद्वासन्ती माधवी लता	७९२
सुमना मालती जातिः सप्तला नवमालिका	७९३

कुटजः, शक्रः, वासकः, गिरिमल्लिका, इति ४ कुटजस्य ॥—एतस्यैव कुटजस्य फले कलिङ्गम्, इन्द्रयवम्, भद्रयवम् इति ३ ॥—कृष्णपाकफलः, अविग्रः, सुषेणः, करमर्दकः, इति ४ करमर्दकस्य ॥—कालस्कन्धः, तमालः, तापिच्छः, इति ३ तमालस्य ॥—सिन्दुकः, सिन्दुवारः, इन्द्रसुरसः, निर्गुण्डी, इन्द्राणिका, इति ५ सिन्दुवारस्य ॥—वेणी, खरा, गरी, देवताडः, जीमूतः, इति ५ देवतालस्य ॥—श्रीहस्तिनी, भूरुण्डी, इति २ हस्तिकर्णामपत्रस्य ॥—तृणशून्यम्, मल्लिका, भूपदी, शीतभीरुः, इति ४ मल्लिकायाः ॥—सैव मल्लिका वनोद्भवा आस्फोटेत्युच्यते ॥—शेफालिका, सुवहा, निर्गुण्डी, नीलिका, इति ४ कृष्णपुष्पायाः निर्गुण्ड्याः ॥—असौ निर्गुण्डी सिता, श्वेतसुरसा, भूतवेशी, इति चोच्यते ॥—मागधी, गणिका, यूथिका, अम्बष्टा, इति ४ यूथिकायाः ॥—सा यूथिका पीता पीतपुष्पा चेत हेमपुष्पिका स्यात् ॥—अतिमुक्तः, पुण्ड्रकः, वासन्ती, माधवी, लता, इति ५ कुन्दभेदस्य ॥—सुमनाः, मालती, जातिः, इति ३ जातेः ॥—सप्तला, नवमा-

माध्यं कुन्द रक्तकस्तु बन्धूको बन्धुजीवकः	७९४
सहा कुमारी तरणिरम्लानस्तु महासहा	७९५
तत्र शोणे कुरवकस्तत्र पीते कुरण्टकः	७९६
नीला क्षिण्टी द्वयोर्वाणा दासी चार्तगलश्च सा	७९७
सैरेयकस्तु क्षिण्टी स्यात्तस्मिन्कुरवकोऽरुणे	७९८
पीता कुरण्टको क्षिण्टी तस्मिन्सहचरी द्वयोः	७९९
ओङ्गपुष्प जपापुष्पं वज्रपुष्पं तिलस्य यत्	८००
प्रतिहासशतप्रासचण्डातहयमारकाः	८०१
करवीरे करीरे तु क्रकरग्रन्थिलाबुभौ	८०२
उन्मत्तः कितवो धूर्तो धत्तूरः कनकाह्वयः	८०३
मातुलो मदनश्चास्य फले मातुलपुत्रकः	८०४
फलपूरो बीजपूरो रुचको मातुलुङ्गके	८०५

लिङ्गा, इति २ नवमालिकाया ॥—माध्यम्, कुन्दम्, इति २ कुन्दस्य ॥—
 रक्तक, बन्धूक, बन्धुजीवक, इति ३ बन्धूकस्य ॥—सहा, कुमारी, तरणि, इति ३
 कुमार्या ॥—अम्लान, महासहा, इति २ महामहाया ॥—तत्राम्लाने शोणे
 रक्ते कुरवक इत्येकम् ॥—तत्राम्लाने पीतवर्णं कुरण्टक इत्येकम् ॥—नीली
 नीलवर्णा या क्षिण्टी तत्र वाणा, दासी, आर्तगल, इति ३ ॥ द्वयोरित्युक्तेवाण
 इत्यपि ॥—सैरेय, क्षिण्टी, इति २ क्षिण्टीमात्रस्य ॥ तस्मिन्सैरेयकेऽरुणे रक्तवर्णं
 कुरवक इत्येकम् ॥—या पीतपुष्पा क्षिण्टी सा कुरण्टक इत्युच्यते । तस्मि-
 न्कुरण्टके सहचरीत्यपि । द्वयोरित्युक्ते सहचर इत्यपि ॥—ओङ्गपुष्पम्, जपा-
 पुष्पम्, इति २ जपापुष्पस्य ॥—यत्तिलस्य पुष्पं तद्वज्रपुष्पमज्ञकमित्येकम् ॥—
 प्रतिहास, शतप्रास, चण्डात, हयमारक, करवीर, इति ५ करवीरस्य ॥—
 करीर, क्रकर, ग्रन्थिल, इति ३ करीरस्य ॥—उन्मत्त, कितव, धूर्त, धत्तूर,
 कनकाह्वय, मातुल, मदन, इति ६ धत्तूरस्य ॥ अस्मिन् धत्तूरस्य परे मातुलपुत्रक
 इत्येकम् ॥—फलपूर, बीजपूर, रुचक, मातुलुङ्गक, इति ४ मातुलुङ्गस्य ॥—

समीरणो मरुवकः प्रस्थपुष्पः फणिज्जकः	८०६
जम्बीरोऽप्यथ पर्णासे कठिञ्जरकुठेरकौ	८०७
सितेऽर्जकोऽत्र पाठी तु चित्रको वह्निसंज्ञकः	८०८
अर्काह्वयसुकास्फोटगणरूपविकीरणाः	८०९
मन्दारश्चार्कपर्णोऽत्र शुक्लेऽलर्कप्रतापसौ	८१०
शिवमल्ली पाशुपत एकाष्ठीलो वुको वसुः	८११
वन्दा वृक्षादनी वृक्षरुहा जीवन्तिकेत्यपि	८१२
वत्सादनी छिन्नरुहा गुडूची तन्त्रिकामृता	८१३
जीवन्तिका सोमवल्ली विशल्या मधुपर्ण्यपि	८१४
मूर्वा देवी मधुरसा मोरटा तेजनी सुवा	८१५
मधूलिका मधुश्रेणी गोकर्णी पीलुपर्ण्यपि	८१६
पाठाम्बष्टा विद्धकर्णी स्थापनी श्रेयसी रसा	८१७
एकाष्ठीला पापचेली प्राचीना वनतिक्तिका	८१८

समीरणः, मरुवकः, प्रस्थपुष्पः, फणिज्जकः, जम्बीरः, इति ५ जम्बीरस्य ॥—पर्णासः, कठिञ्जरः, कुठेरकः, इति ३ पर्णासस्य ॥—अत्र पर्णासे सिते काण्डपुष्पाभ्यां श्वेत अर्जक इत्येकम् ॥—पाठी, चित्रकः, वह्निसंज्ञक इति ३ चित्रकस्य ॥—अर्काह्वः वसुकः, आस्फोटः, गणरूपः, विकीरणः, मन्दारः, अर्कपर्णः, इति ७ अर्कस्य ॥—अत्रार्के शुक्ले अलर्कः, प्रतापसः, इति २ ॥—शिवमल्ली, पाशुपतः, एकाष्ठीलः, वुकः वसुः, इति ५ वुकस्य ॥—वन्दा, वृक्षादनी, वृक्षरुहा, जीवन्तिका, इति ४ वृक्षो परिजातलताविशेषस्य ॥—वत्सादनी, छिन्नरुहा, गुडूची, तन्त्रिका, अमृता जीवन्तिका, सोमवल्ली, विशल्या, मधुपर्णी, इति ९ गुडूच्याः ॥—मूर्वा, देवी, मधुरसा, मोरटा, तेजनी, सुवा, मधूलिका, मधुश्रेणी, गोकर्णी, पीलुपर्णी, इति १० मधुर्चायाः ॥—पाठा, अम्बष्टा, विद्धकर्णी, स्थापनी, श्रेयसी, रसा, एकाष्ठीला, पा

कटुः कटंभराशोकरोहिणी कटुरोहिणी	८१९
मत्स्यपित्ता कृष्णभेदी चक्राङ्गी शकुलादनी	८२०
आत्मगुप्ताजहाव्यण्डा कण्डुरा प्रावृषायणी	८२१
ऋष्यप्रोक्ता शूकशिम्बिः कपिकच्छुश्च मर्कटी	८२२
चित्रोपचित्रा न्यग्रोधी द्रवन्ती शम्बरी वृषा	८२३
प्रत्यक्श्रेणी सुतश्रेणी रण्डा मूपिकपर्ण्यपि	८२४
अपामार्गः शैखरिको धामार्गवमयूरकौ	८२५
प्रत्यक्पर्णी केशपर्णी किणिही खरमञ्जरी	८२६
हज्रिका ब्राह्मणी पद्मा भार्गी ब्राह्मणयष्टिका	८२७
अङ्गारवल्ली बालेयशाकवर्धकः	८२८
मज्जिष्ठा विकसा जिह्वी समङ्गा कालमेपिका	८२९
मण्डूकपर्णी भण्डीरी भण्डी योजनवल्लयपि	८३०
यासो यवासो दुःस्पर्शो धन्वयासः कुनाशकः	८३१

चेरी, प्राचीना वनतिक्षिरा, इति १० पाठाया ॥—कटु, कटम्भरा, अशोक रोहिणी, कटुरोहिणी, मत्स्यपित्ता, कृष्णभेदी, चक्राङ्गी, शकुलादनी, इति ८ कटुरो हिण्या ॥—आत्मगुप्ता, अजहा, अव्यण्डा, कण्डुरा, प्रावृषायणी, ऋष्यप्रोक्ता, शूक शिम्बि, कपिकच्छु, मर्कटी, इति ९ मर्कट्या ॥—चित्रा, उपचित्रा, न्यग्रोधी, द्रवन्ती, शम्बरी, वृषा, प्रत्यक्श्रेणी, सुतश्रेणी, रण्डा, मूपिक्पर्णा, इति १० मूपिक्पर् ण्या ॥—अपामार्गः, शैखरिका, धामार्गव, मयूरक, प्रत्यक्पर्णी, केशपर्णी, किणिही, खरमञ्जरी, इति ८ अपामार्गस्य ॥—हज्रिका, ब्राह्मणी, पद्मा, भार्गी, ब्राह्मणय- ष्टिका, अङ्गारवल्ली, बालेयशाक, वर, वर्धक, इति ९ भार्ग्या ॥—मज्जिष्ठा, विकसा, जिह्वी, समङ्गा, कालमेपिका, मण्डूकपर्णा, भण्डीरी, भण्डी, योजनवल्ली, इति ९ मज्जिष्ठाया ॥—यास, यवास, दुःस्पर्श, धन्वयास, कुनाशक, रो

रोदनी कच्छुरानन्ता समुद्रान्ता दुरालभा	८२
पृथ्विपर्णी पृथक्पर्णी चित्रपर्ण्यद्विवहिका	८३
क्रोष्टुविन्ना सिंहपुच्छी कलशिर्धावनिर्गुहा	८३
निदिग्धिका स्पृशी व्याघ्री वृहती कण्टकारिका	८४
प्रचोदनी कुली धुद्रा दुःस्पर्शा राष्ट्रिकेलपि	८४
नीली काला क्लीतकिका ग्रामीणा मधुपर्णिका	८५
रञ्जनी श्रीफली तुत्या द्रोणी दोला च नीलिनी	८६
अवलगुजः सोमराजी सुवह्निः सोमवह्निका	८७
कालमेपी कृष्णफला बाकुची पृतिफल्यपि	८८
कृष्णोपकुल्या वैदेही मागधी चपला कणा	८९
उपणा पिप्पली शौण्डी कोलाथ करिपिप्पली	९०
कपिवल्ली कोलवल्ली श्रेयसी वशिरः पुमान्	९१
चव्यं तु चविका काकचिञ्चीगुञ्जे तु कृष्णला	९२

दनी, कच्छुरा, अनन्ता, समुद्रान्ता, दुरालभा. इति १० धन्वयासस्य ॥—पृथ्विपर्णी, पृथक्पर्णी, चित्रपर्णी, अद्विवहिका, क्रोष्टुविन्ना, सिंहपुच्छी, कलशिः, धावनिर्गुहा, इति ९ सिंहपुच्छ्याः ॥—निदिग्धिका, स्पृशी, व्याघ्री, वृहती, कण्टकारिका, प्रचोदनी, कुली, धुद्रा, दुःस्पर्शा, राष्ट्रिका, इति १० कण्टकारिकायाः ॥—नीली, काला, क्लीतकिका, ग्रामीणा, मधुपर्णिका, रञ्जनी, श्रीफली, तुत्या, द्रोणी, दोला, नीलिनी, इति ११ नील्याः ॥—अवलगुजः, सोमराजी, सुवह्निः, सोमवह्निका, कालमेपी, कृष्णफला, बाकुची, पृतिफली, इति ८ बाकुच्याः ॥—कृष्णा, उपकुल्या, वैदेही, मागधी, चपला, कणा, उपणा, पिप्पली, शौण्डी, कोला, इति १० पिप्पल्याः ॥—करिपिप्पली, कपिवल्ली, कोलवल्ली, श्रेयसी, वशिरः, इति ५ गजपिप्पल्याः ॥—चव्यम्, चविका, इति २ च

पलकपा त्विधुगन्धा श्वदंष्ट्रा स्वादुकण्टकः	८४९
गोकण्टको गोक्षुरको वनशृङ्गाट इत्यपि	८४६
विश्वा विषा प्रतिविषातिविषोपविषारुणा	८४७
शृङ्गी महौषध चाय क्षीरावी दुग्धिका समे	८४८
शतमूली बहुसुताभीरुरिन्दीवरी चरी	८४९
ऋष्यप्रोक्ताभीरुपञ्जीनारायण्यः शतावरी	८५०
अहेरुरय पीतद्रुकालीयकहरिद्रयः	८५१
दार्वी पचंपचा दारुहरिद्रा पर्जनीत्यपि	८५२
वचोग्रगन्धा पद्मगन्धा गोलोमी शतपर्विका	८५३
शुक्ला हैमवती वैद्यमातृसिंह्यां तु वाशिका	८५४
वृषोऽदरूपः सिंहास्यो वामको वाजिदन्तकः	८५५
आस्फोटा गिरिकर्णी स्याद्विष्णुकान्तापराजिता	८५६
इधुगन्धा तु काण्डेक्षुकोकिलाक्षेक्षुरक्षुराः	८५७

व्यस्य ॥—काकचिन्वी, गुग्गा, टण्डला, इति ३ गुग्गाया ॥—पलकपा, इधु-
गन्धा, श्वदंष्ट्रा, स्वादुकण्टक, गोकण्टक, गोक्षुरक, वनशृङ्गाट, इति ७ गोक्षु-
रस्य ॥—विश्वा, विषा, प्रतिविषा, अतिविषा, उपविषा, अरुणा, शृङ्गी, महौषधम्,
इति ८ अतिविषायाः ॥—क्षीरावी, दुग्धिका, इति २ दुग्धिकायाः ॥—
शतमूली, बहुसुता, अभीरु, इन्दीवरी, चरी, ऋष्यप्रोक्ता, अभीरुपञ्जी, नारायणी,
शुक्ला, अहेरु, इति १० शतावर्या ॥—पीतद्रु, कालीयक, हरिद्रु,
पचंपचा, दारुहरिद्रा, पर्जनी, इति ७ पर्जन्या ॥—वचा, उग्र-
गन्धा, पद्मगन्धा, गोलोमी, शतपर्विका, इति ५ वचाया ॥—या शुक्ला वचा सा
हैमवतीत्येकम् ॥—वैद्यमाता, सिंह्या, वाशिका, वृष, अदरूपः, सिंहास्य, वा-
मक वाजिदन्तक, इति ८ अदरूपस्य ॥—आस्फोटा, गिरिकर्णी, विष्णुकान्ता,
अपराजिता, इति ४ विष्णुकान्ताया ॥—इधुगन्धा, काण्डेक्षु, कोकिला, क्षेक्षुरा,

शालेयः स्याच्छीतशिवश्छत्रा मधुरिका मिसिः	८५८
मिश्रेयाप्यथ सीहुण्डो वज्रः स्नुक् स्त्री सुही गुडा	८५९
समन्तदुग्धाथो वेल्ममोघा चित्रतण्डुला	८६०
तण्डुलश्च कृमिघ्नश्च विडङ्गं पुंनपुंसकम्	८६१
बला वाव्यालका घण्टारवा तु शणपुष्पिका	८६२
मृद्धीका गोस्तनी द्राक्षा स्वाद्वी मधुरसेति च	८६३
सर्वानुभूतिः सरला त्रिपुटा त्रिवृता त्रिवृत्	८६४
त्रिभण्डी रोचनी श्यामापालिन्धौ तु सुषेणिका	८६५
काला मसूरविदलार्धचन्द्रा कालमेषिका	८६६
मधुकं क्लीतकं यष्टिमधुकं मधुयष्टिका	८६७
विदारी क्षीरशुक्लेक्षुगन्धा क्रोष्टी तु या सिता	८६८
अन्या क्षीरविदारी स्यान्महाश्वेतर्क्षगन्धिका	८६९
लाङ्गली शारदी तोयपिप्पली शकुलादनी	८७०

इक्षुरः, क्षुरः, इति ५ कोकिलाक्षस्य ॥—शालेयः, शीतशिवः, छत्रा, मधुरिका, मिसिः, मिश्रेया, इति ६ मधुरिकायाः ॥—सीहुण्डः, वज्रः, स्नुक्, सुही, गुडा, समन्तदुग्धा, इति ६ वज्रदुमस्य । तत्र स्नुक् स्त्री ॥—वेल्मम्, अमोघा, चित्रतण्डुला, तण्डुलः, कृमिघ्नः, विडङ्गम्, इति ६ विडङ्गस्य ॥—बला, वाव्यालका, इति २ बलायाः ॥—घण्टारवा, शणपुष्पिका, इति २ शणपुष्पिकायाः ॥—मृद्धीका, गोस्तनी, द्राक्षा, स्वाद्वी, मधुरसा, इति ५ द्राक्षायाः ॥—सर्वानुभूतिः, सरला, त्रिपुटा, त्रिवृता, त्रिवृत्, त्रिभण्डी, रोचनी, इति ७ त्रिवृतायाः ॥—श्यामा, पालिन्दी, सुषेणिका, काला, मसूरविदला, अर्धचन्द्रा, कालमेषिका, इति ७ कृष्णवर्णायास्त्रिवृतायाः ॥—मधुकम्, क्लीतकम्, यष्टिमधुकम्, मधुयष्टिका, इति ४ यष्टिमधुकस्य ॥—विदारी, क्षीरशुक्ला, इक्षुगन्धा, क्रोष्टी, इति ४ इक्षुगन्धायाः ॥—क्षीरविदारी, महाश्वेता, ऋक्षगन्धिका, इति ३ कृष्णभूमि-कृष्माण्डस्य ॥—लाङ्गली, शारदी, तोयपिप्पली, शकुलादनी, इति ४ शाकमे-

खराश्वा कारवी दीप्यो मयूरो लोचमस्तकः	८७१
गोपी श्यामा शारिवा स्यादनन्तोत्पलशारिवा	८७२
योग्यमृद्धिः सिद्धिलक्ष्म्यौ वृद्धेरप्याह्वया इमे	८७३
कदली वारणवुसा रम्भा मोचाशुमत्फला	८७४
काष्ठीला मुद्रपर्णी तु काकमुद्रा सहेत्यपि	८७५
वार्ताकी हिङ्गुली सिद्धी भण्टाकी दुष्प्रधर्षिणी	८७६
नाकुली सुरसा रास्ना सुगन्धा गन्धनाकुली	८७७
नकुलेष्टा भुजंगाक्षी छत्राकी सुवहा च सा	८७८
विदारिगन्धाशुमती सालपर्णी स्थिरा ध्रुवा	८७९
तुण्डिकेरी समुद्रान्ता कार्पासी वदरेति च	८८०
भारद्वाजी तु सा वन्या शृङ्गी तु ऋपभो वृषः	८८१
गाङ्गेरुकी नागबला क्षपा इस्वगवेधुका	८८२

वृष्य ॥—खराश्वा, कारवी, दीप्य, मयूर, लोचमस्तक, इति ५ मयूरशि-
 क्षाया ॥—गोपी, श्यामा, शारिवा, अनन्ता, उत्पलशारिवा, इति ५ उत्पलशा-
 रियाया ॥—योग्यम्, ऋद्धि, सिद्धि, लक्ष्मी, इति ४ ऋद्धिनामकस्य
 औपधिविशेषस्य ॥—कदली, वारणवुसा, रम्भा, मोचा, अशुमत्फला, काष्ठीला,
 इति ६ कदल्या ॥—मुद्रपर्णी, काकमुद्रा, सहा, इति ३ काकमुद्रायाः ॥—
 वार्ताकी, हिङ्गुली, सिद्धी, भण्टाकी, दुष्प्रधर्षिणी, इति ५ वार्ताफ्याः ॥—नाकुली,
 सुरसा, रास्ना, सुगन्धा, गन्धनाकुली, नकुलेष्टा, भुजंगाक्षी, छत्राकी, सुवहा, इति
 ६ रास्नाया ॥—विदारिगन्धा, अशुमती, सालपर्णी, स्थिरा, ध्रुवा, इति ५
 सालपर्ण्याः ॥—तुण्डिकेरी, समुद्रान्ता, कार्पासी, वदरा, इति ४ का-
 र्पास्या ॥—सा कार्पासी वया चेन्द्राश्वराजीयुष्यते ॥—शृङ्गी, ऋपभ, वृष,
 इति ३ ऋपभस्योपधिविशेषस्य ॥—गाङ्गेरुकी, नागबला, क्षपा, इस्वग

धामार्गवो घोषकः स्यान्महाजाली स पीतकः	८८३
ज्यौत्स्नी पटोलिका जाली नादेयी भूमिजम्बुका	८८४
स्याल्लाङ्गलिक्यग्निशिखा काकाङ्गी काकनासिका	८८५
गोधापदी तु सुवहा मुसली तालमूलिका	८८६
अजशृङ्गी विपाणी स्याद्गोजिह्वादार्विके समे	८८७
ताम्बूलवल्ली ताम्बूली नागवल्चप्यथ द्विजा	८८८
हरेणू रेणुका कौन्ती कपिला भस्मगन्धिनी	८८९
एलावालुकर्मलेयं सुगन्धि हरिवालुकम्	८९०
वालुकं चाथ पालङ्क्यां मुकुन्दः कुन्दकुन्दुरू	८९१
बालं ह्रीवैरवहिष्ठोदीच्यं केशाम्बुनाम च	८९२
कालानुसार्यवृद्धाश्मपुष्पशीतशिवानि तु	८९३
शैलेयं तालपर्णी तु दैत्या गन्धकुटी मुरा	८९४

वेधुका, इति ४ वलाविशेषस्य ॥—धामार्गवः, घोषकः, इति २ घोषव-
ल्लयाः ॥—सः घोषकः पीतकः पीतपुष्पश्चेत् महाजालीत्युच्यते । खीलि-
ङ्गम् ॥—ज्यौत्स्नी, पटोलिका, जाली, इति ३ पटोलिकायाः ॥—नादेयी, भूमिज-
म्बुका, इति २ भूजम्बाः ॥—लाल्लिकी, अग्निशिखा, इति २ लाल्लिक्याः ॥—
काकाङ्गी, काकनासिका, इति २ काकजङ्घाख्यौपधिविशेषस्य ॥—गोधा-
पदी, सुवहा, इति २ हंसपादिकायाः ॥—मुसली, तालमूलिका, इति २
मुसल्याः ॥—अजशृङ्गी, विपाणी, इति २ अजशृङ्ग्याः ॥—गोजिह्वा, दा-
र्विका, इति २ गोजिह्वायाः ॥—ताम्बूलवल्ली, ताम्बूली, नागवल्ली, इति ३ नाग-
वल्लयाः ॥—द्विजा, हरेणुः, रेणुका, कौन्ती, कपिला, भस्मगन्धिनी, इति ६
रेणुकाख्यगन्धद्रव्यस्य ॥—एलावालुकम्, ऐलेयम्, सुगन्धि, हरिवालुकम्,
वालुकम्, इति ५ वालुकाख्यगन्धद्रव्यस्य ॥—पालङ्की, मुकुन्दः, कुन्दः, कुं-
न्दरुः, इति ४ कुन्दस्य ॥—बालम्, ह्रीवैरम्, बहिष्ठम्, उदीच्यम्, केशाम्बु-
नाम, इति ५ ह्रीवैरस्य ॥—कालानुसार्यम्, वृद्धम्, अश्मपुष्पम्, शतिशिवम्, शै-
लेयम्, इति ५ शैलेयस्य ॥—तालपर्णी, दैत्या, गन्धकुटी, मुरा, गन्धिनी, इति

गन्धिनी गजभक्ष्या तु सुवहा सुरभी रसा	८९५
महेरणा कुन्दुरुकी सल्लकी हादिनीति च	८९६
अग्निज्वालासुभिक्षे तु धातकी धातुपुष्पिका	८९७
पृथ्वीका चन्द्रवालैला निष्कुटिर्बहुलाथ सा	८९८
सूक्ष्मोपकुञ्चिका तुत्या कोरङ्गी त्रिपुटा त्रुटिः	८९९
व्याधिः कुष्टं पारिभाज्यं वाप्य पाकलमुत्पलम्	९००
शक्तिनी चोरपुष्पी स्यात्केशिन्यथ वितुन्नकः	९०१
झटामलाञ्जटा ताली शिवा तामलकीति च	९०२
प्रपौण्डरीकं पौण्डर्यमथ तुन्नः कुबेरकः	९०३
कुणिः कच्छः कान्तलको नन्दिवृक्षोऽथ राक्षसी	९०४
चण्डा धनहरी क्षेमदुष्पन्नगणहासकाः	९०५
व्याडायुधं व्याघ्रनखं करज चक्रकारकम्	९०६

५ मुरायाः ॥—गजभक्ष्या, सुवहा, सुरभी, रसा, महेरणा, कुन्दुरुकी, सल्लकी, हादिनी, इति ८ कुन्दुरुदक्ष्या ॥—अग्निज्वाला, सुभिक्षा, धातकी, धातुपुष्पिका, इति ४ धातक्ष्या. ॥—पृथ्वीका, चन्द्रवाला, एला, निष्कुटि, बहुला, इति ५ एलाया ॥—उपकुञ्चिका, तुत्या, कोरङ्गी, त्रिपुटा, त्रुटि, इति ५ सूक्ष्मैलाया ॥—व्याधि, कुष्टम्, पारिभाज्यम्, वाप्यम्, पाकलम्, उत्पलम्, इति ६ कुष्टस्य ॥—शक्तिनी, चोरपुष्पी, केशिनी, इति ३ चोरवल्लया ॥—वितुन्नकः, झटामला, अञ्जटा, ताली, शिवा, तामलकी, इति ६ भूक्ष्यामलक्ष्याः ॥—प्रपौण्डरीकम्, पौण्डर्यम्, इति २ पौण्डर्यस्य ॥—तुन्न, कुबेरक, कुणि, कच्छ, कान्तलक, नन्दिवृक्ष, इति ६ नन्दिवृक्षस्य ॥—राक्षसी, चण्डा, धनहरी, क्षेम, दुष्पन्न, गणहासक, इति ६ चोराख्यगन्धद्रव्यस्य ॥—व्याडायुधम्, व्याघ्रनखम्, करजम्, चक्रकारकम्, इति ४ व्याघ्रनखनामकगन्धद्रव्यस्य ॥—

सुषिरा विद्रुमलता कपोताङ्घ्रिर्नदी नली	९०७
धमन्यञ्जनकेशी च हनुर्हृद्विलासिनी	९०८
शुक्तिः शङ्खः खुरः कोलदलं नखमथाढकी	९०९
काक्षी मृत्स्ना तुवरिका मृत्तालकसुराष्ट्रजे	९१०
कुटन्नटं दाशपुरं वानेयं परिपेलवम्	९११
प्लवगोपुरगोनर्दकैवर्तीमुस्तकानि च	९१२
ग्रन्थिपर्णं शुक्रं वर्हं पुष्पं स्थौणेयकुक्कुरे	९१३
मरुन्माला तु पिशुना स्पृका देवी लता लघुः	९१४
समुद्रान्ता वधूः कोटिवर्पा लङ्घोपिकेत्यपि	९१५
तपस्विनी जटामांसी जटिला लोमशा मिसी	९१६
त्वक्पत्रमुत्कटं भृङ्गं त्वचं चोचं वराङ्गकम्	९१७
कर्चूरको द्राविडकः काल्पको वेधमुख्यकः	९१८

सुषिरा, विद्रुमलता, कपोताङ्घ्रिः, नदी, नली, धमनी, अञ्जनकेशी, इति ७ नली-
 नामकगन्धद्रव्यस्य ॥—हनुः, हृद्विलासिनी, शुक्तिः, शङ्खः, खुरः, कोलद-
 लम्, नखम्, इति ७ नखाख्यगन्धद्रव्यस्य ॥—आढकी, काक्षी, मृत्स्ना,
 तुवरिका, मृत्तालकम्, सुराष्ट्रजम्, इति ६ तुवरिकायाः ॥—कुटन्नटम्, दाश-
 पुरम्, वानेयम्, परिपेलवम्, प्लवम्, गोपुरम्, गोनर्दम्, कैवर्तीमुस्तकम्, इति ८
 कैवर्तीमुस्तकस्य ॥—ग्रन्थिपर्णम्, शुक्रम्, वर्हम्, पुष्पम्, स्थौणेयम्, कुक्कुरम्
 इति ६ ग्रन्थिपर्णस्य ॥—मरुन्माला, पिशुना, स्पृका, देवी, लता, लघुः, स
 मुद्रान्ता, वधूः, कोटिवर्पा, लङ्घोपिका, इति १० स्पृकायाः ॥—तपस्विनी
 जटामांसी, जटिला, लोमशा, मिसी, इति ५ जटामांस्याः ॥—त्वक्पत्रम्
 उत्कटम्, भृङ्गम्, त्वचम्, चोचम्, वराङ्गकम्, इति ६ त्वक्पत्रस्य ॥—कर्चूरकः
 द्राविडकः, काल्पकः, वेधमुख्यकः, इति ४ कर्चूरकस्य ॥—फलपाकान्तान

ओषध्यो जातिमात्रे स्युरजातौ सर्वमौषधम्	९१९
शाकारव्यं पत्रपुष्पादि तण्डुलीयोऽल्पमारिषः	९२०
विशल्याग्निशिखानन्ता फलिनी शक्रपुष्पिका	९२१
स्यादक्षगन्धा छगलान्व्यावेगी वृद्धदारकः	९२२
जुहो ब्राह्मी तु मत्स्याक्षी वयस्था सोमवल्लरी	९२३
पटुपर्णी हैमवती स्वर्णक्षीरी हिमावती	९२४
हयपुच्छी तु काम्बोजी मापपर्णी महासहा	९२५
तुण्डिकेरी रक्तफला विम्बिका पीलुपर्ण्यपि	९२६
वर्बरा कवरी तुङ्गी खरपुष्पाजगन्धिका	९२७
एलापर्णी तु सुवहा रास्ता युक्तरसा च सा	९२८
चाङ्गेरी चुक्रिका दन्तशठाम्बष्ठाम्बल्लोणिका	९२९
सहस्रवेधी चुक्रोऽम्बल्वेतसः शतवेध्यपि	९३०

मीमादीना जातावेन ओषध्य स्युः ॥—यदा तु ओषधे रोगहारित्वज्ञान प्रतीयते न त्वयत् तदा ओषधशब्दप्रयोगः ॥—यत्पत्रपुष्पादि तच्छाकसः शक्रम् ॥—तण्डुलीय, अल्पमारिष, इति २ तण्डुलीयस्य ॥—विशल्या, अग्निशिखा, अनन्ता, फलिनी, शक्रपुष्पिका, इति ५ अग्निशिखायाः ॥—दक्ष-गन्धा, छगलाग्री, आवेगी, वृद्धदारक, जुहो, इति ५ वृद्धदारकस्य ॥—ब्राह्मी, मत्स्याक्षी, वयस्था, सोमवल्लरी, इति ४ सोमलतायाः ॥—पटुपर्णी, हैमवती, स्वर्णक्षीरी, हिमावती, इति ४ स्वर्णक्षीर्याः ॥—हयपुच्छी, काम्बोजी, मापपर्णी, महासहा, इति ४ मापपर्ण्याः ॥—तुण्डिकेरी, रक्तफला, विम्बिका, पीलुपर्णी, इति ४ तुण्डिकेर्याः ॥—वर्बरा, कवरी, तुङ्गी, खरपुष्पा, अजगन्धिका, इति ५ खरपुष्पायाः ॥—एलापर्णी, सुवहा, रास्ता, युक्तरसा, इति ४ एला-पर्ण्याः ॥—चाङ्गेरी, चुक्रिका, दन्तशठ, अम्बष्ठ, अम्बल्लोणिका, इति ५ अम्बल्लोणिकायाः ॥—सहस्रवेधी, चुक्र, अम्बल्वेतस, शतवेधी, इति ४ अम्बल्वेतसः

नमस्कारी गण्डकारी समङ्गा खदिरेत्यपि	९३१
जीवन्ती जीवनी जीवा जीवनीया मधुस्रवा	९३२
कूर्चशीर्षो मधुरकः शृङ्गह्रस्वाङ्गजीवकाः	९३३
किराततिक्तो भूनिम्बोऽनार्यतिक्तोऽथ सप्तला	९३४
विमला सातला भूरिफेना चर्मकपेत्यपि	९३५
वायसोली स्वादुरसा वयस्थाथ मकूलकः	९३६
निकुम्भो दन्तिका प्रत्यक्श्रेण्युदुम्बरपर्ण्यपि	९३७
अजमोदा तूग्रगन्धा ब्रह्मदर्भा यवानिका	९३८
मूले पुष्करकाश्मीरपद्मपत्राणि पौष्करे	९३९
अव्यथातिचरा पद्मा चारटी पद्मचारिणी	९४०
काम्पिल्यः कर्कशश्चन्द्रो रक्ताङ्गो रोचनीत्यपि	९४१
प्रपुन्नाडस्त्वेडगजो दद्रुघ्नश्चक्रमर्दकः	९४२
पद्माट उरणाख्यश्च पलाण्डुस्तु सुकन्दकः	९४३

वेतसस्य ॥—नमस्कारी, गण्डकारी, समङ्गा, खदिरा, इति ४ खदिरायाः ॥—जीवन्ती, जीवनी, जीवा, जीवनीया, मधुस्रवा, कूर्चशीर्षः, मधुरकः, शृङ्गः, ह्रस्वाङ्गः, जीवकः, इति १० जीवकस्य ॥—किराततिक्तः, भूनिम्बः, अनार्यतिक्तः, इति ३ भूनिम्बस्य ॥—सप्तला, विमला, सातला, भूरिफेना, चर्मकषा, इति ५ सप्तलायाः ॥—वायसोली, स्वादुरसा, वयस्था, इति ३ वयस्थायाः ॥—मकूलकः, निकुम्भः, दन्तिका, प्रत्यक्श्रेणी, उदुम्बरपर्णी, इति ५ दन्त्याः ॥—अजमोदा, उग्रगन्धा, ब्रह्मदर्भा, यवानिका, इति ४ यवान्याः ॥—पुष्करम्, काश्मीरम्, पद्मपत्रम्, इति ३ पौष्करमूले ॥—अव्यथा, अतिचरा, पद्मा, चारटी, पद्मचारिणी, इति ५ पद्मचारिण्याः ॥—काम्पिल्यः, कर्कशः, चन्द्रः, रक्ताङ्गः, रोचनी, इति ५ रोचन्याः ॥—प्रपुन्नाडः, एडगजः, दद्रुघ्नः, चक्रमर्दकः, पद्माटः, उरणाख्यः, इति ६ पद्माटस्य ॥—पलाण्डुः, सुकन्दकः, इति

लतार्कदुर्द्धमौ तत्र हरितेऽथ महौषधम्	९४४
लशुनं गृजनारिष्टमहाकन्दरसोनकाः	९४५
पुनर्नवा तु शोथघ्नी वितुन्नं सुनिषण्णकम्	९४६
स्याद्वातकः शीतलोऽपराजिता शणपण्यपि	९४७
पारायताद्विः कटभी पण्या ज्योतिष्मती लता	९४८
वार्षिकं त्रायमाणा स्यात्त्रायन्ती बलभद्रिका	९४९
विष्वक्सेनप्रिया गृष्टिर्वाराही बदरेत्यपि	९५०
मार्कवो भृङ्गराजः स्यात्काकमाची तु वायसी	९५१
शतपुष्पा सितच्छत्रातिच्छत्रा मधुरा मिसिः	९५२
अवाकपुष्पी कारवी च सरणा तु प्रसारिणी	९५३
तस्यां कटभरा राजबला भद्रबलेत्यपि	९५४
जनी जतूका रजनी जतुकृच्चक्रवर्तिनी	९५५
सस्पर्शाथ शटी गन्धमूली पङ्गुन्धिकेत्यपि	९५६

२ पलाण्डो ॥—हरिते हरिद्वर्णे पलाण्डी लतार्क, दुर्द्धम, इति २ ॥—
 महौषधम्, लशुनम्, गृजाम्, अरिष्ट, महाकन्द, रसोनक, इति ६ लशुनस्य ॥—
 पुनर्नवा, शोथघ्नी, इति ७ पुनर्नवाया. ॥—वितुन्नम्, सुनिषण्णकम्, इति २
 वितुन्नस्य ॥—वातक, शीतल, अपराजिता, शणपणी, इति ४ शणप
 ण्या ॥—पारायताद्वि, कटभी, पण्या, ज्योतिष्मती, लता, इति ५ ज्यो
 तिष्मत्या ॥—वार्षिकम्, त्रायमाणा, त्रायन्ती, बलभद्रिका, इति ४ त्रा
 यमाणाया ॥—विष्वक्सेनप्रिया, गृष्टि, वाराही, बदरा, इति ४ वाराह्या ॥—
 मार्कव, भृङ्गराज, इति २ भृङ्गराजस्य ॥—काकमाची, वायसी, इति २ वाय-
 स्या. ॥—शतपुष्पा, सितच्छत्रा, अतिच्छत्रा, मधुरा, मिसि, अवाकपुष्पी, कारवी,
 इति ७ मधुराया ॥—सरणा, प्रसारिणी, कटभरा, राजबला, भद्रबला, इति ५
 प्रसारिण्या ॥—जनी, जतूका, रजनी, जतुकृच्चक्रवर्तिनी, संस्पर्शा, इति ६
 चक्रवर्तिन्या ॥—शटी, गन्धमूली, पङ्गुन्धिका, कर्चूर, पलाश, इति ५

कर्चूरोऽपि पलाशोऽथ कारवेलः कठिलकः	९९७
सुपवी चाथ कुलकं पटोलस्तित्तकः पटुः	९९८
कूष्माण्डकस्तु कर्कारुर्वारुः कर्कटी स्त्रियौ	९९९
इक्ष्वाकुः कटुतुम्बी स्यात्तुम्ब्यलावूरुभे समे	१०००
चित्रा गवाक्षी गोडुम्बा विशाला त्विन्द्रवारुणी	१००१
अशोन्नः सूरणः कन्दो गण्डीरस्तु समष्टिला	१००२
कलम्ब्युपोदिका स्त्री तु मूलकं हिलमोचिका	१००३
वास्तुकं शाकभेदाः स्युर्दूर्वा तु शतपर्विका	१००४
सहस्रवीर्याभार्गव्यौ रुहानन्ताथ सा सिता	१००५
गोलोमी शतवीर्या च गण्डाली शकुलाक्षका	१००६
कुरुविन्दो मेघनामा मुस्ता मुस्तकमस्त्रियाम्	१००७
स्याद्भद्रमुस्तको गुन्द्रा चूडाला चक्रलोच्चटा	१००८

शम्याः ॥—कारवेलः, कठिलकः, सुपवी, इति ३ कारवेलस्य ॥—कुलकम्, पटोलः, तित्तकः, पटुः, इति ४ पटोलस्य ॥—कूष्माण्डकः, कर्कारुः, इति २ कूष्माण्डस्य ॥—उर्वारुः, कर्कटी, इति २ कर्कट्याः ॥—इक्ष्वाकुः, कटुतुम्बी, इति २ कटुतुम्ब्याः ॥—तुम्बी, अलावूरुः, इति २ तुम्ब्याः ॥—चित्रा, गवाक्षी, गोडुम्बा, इति ३ गोडुम्बायाः ॥—विशाला, इन्द्रवारुणी, इति २ इन्द्रवारुण्याः ॥—अशोन्नः, सूरणः, कन्दः, इति ३ सूरणस्य ॥—गण्डीरः, समष्टिला, इति २ गण्डीराख्यशाकभेदस्य ॥—कलम्ब्यादयः, पञ्च शाकभेदाः स्युः एकैकम् । कलम्बी, उपोदिका, मूलकम्, हिलमोचिका, वास्तुकम्, इति ५ ॥—दूर्वा, शतपर्विका, सहस्रवीर्या, भार्गवी, रुहा, अनन्ता, इति ५ दूर्वायाः ॥—सा दूर्वा सिता शुक्ला चेत् तत्र—गोलोमी, शतवीर्या, गण्डाली, शकुलाक्षका, इति ४ ॥—कुरुविन्दः, मेघनामा, मुस्ता, मुस्तकम्, इति ४ मुस्तायाः । मुस्तकं पुंनपुंसकयोः ॥—भद्रमुस्तकः, गुन्द्रा, इति २ भद्रमुस्तकस्य ॥—

वंशे त्वक्सारकर्मारत्वचिसारतृणध्वजाः	९६९
शतपर्वा यवफलो वेणुमस्करतेजनाः	९७०
वेणवः कीचकास्ते स्युर्ये स्वनन्त्यनिलोद्धताः	९७१
ग्रन्थिर्ना पर्वपरुषी गुन्द्रस्तेजनकः शरः	९७२
नडस्तु धमनः पोटगलोऽथो काशमस्त्रियाम्	९७३
इक्षुगन्धा पोटगलः पुसि भूमि तु बल्लजाः	९७४
रसाल इक्षुस्तद्भेदाः पुण्ड्रकान्तारकादयः	९७५
स्याद्वीरणं वीरतरं मूलेऽस्योशीरमस्त्रियाम्	९७६
अभयं नलद सेव्यममृणालं जलाशयम्	९७७
लामज्जकं लघुलयमवदाहेष्टकापथे	९७८
नडादयस्तृणं गर्मुच्छ्रयामाकप्रमुखा अपि	९७९
अस्त्री कुशं कुयो दर्भः पवित्रमथ कत्तृणम्	९८०

चूडाला, चक्रला, उघटा, इति ३ उघटामूलस्य ॥—वंश, त्वक्सार, कमार, त्वचिसार, तृणध्वज, शतपर्वा, यवफल, वेणु, मस्कर, तेजन, इति १० वेणो ॥—ये वेणव अनिलोद्धता स्वनन्ति ते कीचका स्युरित्येकम् ॥—ग्रन्थि, पर्व, परु, इति ३ चशादिग्रन्थे । ग्रन्थि पुसि ॥—गुन्द्र, तेजनक, शर, इति ३ शरस्य ॥—नड, धमन, पोटगल, इति ३ धमनस्य ॥—इक्षुगन्धा, पोटगल, बल्लजा, इति ३ काशस्य । तत्र बल्लजा इत्येकपुलिङ्गं बहुवचनान्ताम् ॥—रसाल, इक्षु, इति २ इक्षो ॥—पुण्ड्र, कान्तारक, इति २ इक्षोर्मण्डस्य ॥—वीरणम्, वीरतरम्, इति २ तृणभेदस्य ॥—उशीरम्, अभयम्, नलदम्, सेव्यम्, अमृणालम्, जलाशयम्, लामज्जकम्, लघुलयम्, अवदाहम्, इष्टकापथम्, इति १० वीरस्य मूलस्य ॥—नडादयः नटकादयस्तृणतृणजालीया इत्यर्थः । ये च गर्मुच्छ्रयामाकप्रमुखा ॥ कुशम्, कुयः, दर्भः, पवित्रम्, इति ४ कुश

पौरसौगन्धिकध्यामदेवजगधकरौहिपम्	९८१
छत्रातिच्छत्रपालघ्नौ मालातृणकभूस्तृणे	९८२
शष्पं बालतृणं घासो यवसं तृणमर्जुनम्	९८३
तृणानां संहतिस्तृण्या नड्या तु नडसंहतिः	९८४
तृणराजाह्वयस्तालो नालिकेरस्तु लाङ्गली	९८५
घोण्टा तु पूगः क्रमुको गुवाकः खपुरोऽस्य तु	९८६
फलमुद्वेगमेते च हिन्तालसहितास्त्रयः	९८७
खर्जूरः केतकी ताली खर्जूरी च तृणद्रुमाः	९८८

६. सिंहादिवर्गः ।

सिंहो मृगेन्द्रः पञ्चास्यो हर्यक्षः केसरी हरिः	९८९
‘कण्ठीरवो मृगरिपुर्मृगदृष्टिर्मृगाशनः ।	* *
पुण्डरीकः पञ्चनखचित्रकायमृगद्विषः’ ॥	* *

स्य । तत्र कुशं क्लीवपुंसोः ॥—कतृणम्, पौरम्, सौगन्धिकम्, ध्यामम्, दे-
वजगधकम्, रौहिपम्, इति ६ तृणभेदस्य ॥—छत्रा, अतिछत्रः, पालन्नः, माला-
तृणकम्, भूस्तृणम्, इति ५ वचाकृतेर्जलतृणभेदस्य ॥—शष्पम्, बालतृ-
णम्, इति २ कोमलतृणस्य ॥—घासः, यवसम्, इति २ गवादीनां भक्ष्यतृण-
स्य ॥—तृणम्, अर्जुनम्, इति २ तृणमात्रस्य ॥—तृणानां संहतिः समूहस्तृण्ये-
त्युच्यते एकम् ॥—नडानां संहतिर्नड्येत्युच्यते एकम् ॥—तृणराजः, तालः,
इति २ तालस्य ॥—नालिकेरः, लाङ्गली, इति २ नारिकेलस्य ॥—
घोण्टा, पूगः, क्रमुकः, गुवाकः, खपुरः, इति ५ पूगवृक्षस्य ॥—अस्य फल-
मुद्वेगमित्युच्यते एकम् ॥—हिन्तालस्तालभेदः ॥ खर्जूरः, केतकी, ताली, खर्जूरी,
इति ४ तृणद्रुमभेदाः ॥

९८९-१०७४-सिंहः, मृगेन्द्रः, पञ्चास्यः, हर्यक्षः, केसरी, हरिः, इति ६ सिंह-

शार्दूलद्वीपिनौ व्याघ्रे तरक्षुस्तु मृगादनः	९९०
वराहः सूकरो घृष्टिः कोलः पोत्री किरः किटिः	९९१
दंष्ट्री घोणी स्तब्धरोमा क्रोडो भूदार इत्यपि	९९२
कपिप्लवंगप्लवगशाखा मृगवलीमुखाः	९९३
मर्कटो चानरः कीशो वनौका अथ भल्लुके	९९४
ऋक्षाच्छभल्लभल्लूका गण्डके खड्गखड्गिनौ	९९५
लुलायो महिषो बाहद्विपत्कासरसैरिभाः	९९६
स्त्रियां शिवा भूरिमायगोमायुमृगधूर्तकाः	९९७
शृगालवञ्चक्रकोटुफेरुफेरवजम्बुकाः	९९८
ओतुर्विडालो मार्जारो वृषदशक आखुमुक्	९९९
त्रयो गौधेरगौधारगौधेया गोधिकात्मजे	१०००
श्वावित्तु शत्यस्तलोमि शलली शललं शलम्	१००१

स्य ॥—शार्दूल, द्वीपी, व्याघ्र, इति ३ व्याघ्रस्य ॥—तरक्षु, मृगादन, इति २ कुकुराकृते रुष्णरेखाचित्रितस्य मृगविशेषस्य ॥—वराह, सूकर, घृष्टि, कोल, पोत्री, किर, किटि, दंष्ट्री, घोणी, स्तब्धरोमा, क्रोड, भूदार, इति १२ सूकरस्य ॥—कपि, प्लवङ्ग, प्लवग, शाखामृग, वलीमुखा, मर्कट, चानर, कीश, वनौका, इति ५ चानरस्य ॥—भल्लुक, ऋक्ष, अच्छभल्ल, भल्लूक, इति ४ अच्छभल्लस्य ॥—गण्डक, खड्ग, खड्गी, इति ३ गण्डशृङ्गस्य ॥—उलाय, महिष, बाहद्विपत्, कासर, सैरिभ, इति ५ मरिषस्य ॥—शिवा, भूरिमाय, गोमायु, मृगधूर्तक, शृगाल, वञ्चक, क्रोष्टा, फेरु, फेरव, जम्बुक, इति १० जम्बुकस्य । शिवाशब्दो स्त्रियामेव ॥—ओतु, विडाल, मार्जार, वृषदशक, आखुमुक्, इति ५ मार्जारस्य ॥—गौधेर, गौधार, गौधेय, इति ३ स्वल्पगोधिकाया अपत्ये ॥—श्वावित्, शल्य, इति २ शल्यस्य ॥—तस्य शल्यस्य लोमि शलली, शललम्, श-

वातप्रमीर्वातमृगः कोकस्त्वीहामृगो वृकः	१००२
मृगे कुरङ्गवातायुहरिणाजिनयोनयः	१००३
ऐणेयमेण्याश्चर्माद्यमेणस्यैणमुभे त्रिषु	१००४
कदली कन्दली चीनश्चमूरुप्रियकावपि	१००५
समूरुश्चेति हरिणा अमी अजिनयोनयः	१००६
कृष्णसाररुरुन्यङ्कुरङ्कुशम्बररौहिषाः	१००७
गोकर्णपृषतैणश्यरोहिताश्चमरो मृगाः	१००८
गन्धर्वः शरभो रामः समरो गवयः शशः	१००९
इत्यादयो मृगेन्द्राद्या गवाद्याः पशुजातयः	१०१०
‘अधोगन्ता तु खनको वृकः पुं ध्वज उन्दुरः ।’	* *
उन्दुरुर्मूषकोऽप्याखुर्गिरिका वालमूषिका	१०११
सरटः कृकलासः स्यान्मुसली गृहगोधिका	१०१२

लम्, इति ३ ॥—वातप्रमीः, वातमृगः, इति २ वातमृगस्य ॥—कोकः, ईहामृगः, वृकः, इति ३ वृकस्य ॥—मृगः, कुरङ्गः, वातायुः, हरिणः, अजिनयोनिः, इति ५ हरिणस्य ॥—एण्या हरिण्याश्चर्माद्यं ऐणेयमित्युच्यते । एणस्य तु चर्माद्यं ऐणमित्युच्यते । उभे ऐणेयम्, ऐणं च त्रिषु स्पष्टम् ॥—कदली, कन्दली, चीनः, चमूरुः, प्रियकः, समूरुः, इति ६ हरिणभेदाः ॥—अमी ६ हरिणाः वक्ष्यमाणाः कृष्णसारादयश्च अजिनयोनय उच्यन्ते । यत एते चर्मण्युपयुक्ताः ॥—कृष्णसारः, रुरुः, न्यङ्कुः, रङ्कुः, शम्बरः, रौहिषः, गोकर्णः, पृषतः, एणः, ऋश्यः, रोहितः, चमरः, इति १२ मृगाः मृगभेदाः एकैकम् । गन्धर्वः, शरभः, रामः, समरः, गवयः, शशः, इति ६ मृगभेदाः ॥ मृगेन्द्राद्याः सिंहाद्याश्चमरान्ताः ये च वर्गान्तरे वक्ष्यमाणा गवाद्या गोहस्त्यश्वादयः ते सर्वे पशुजातयः पशुशब्दवाच्या इत्यर्थः ॥—उन्दुरुः, मूषकः, आखुः, इति ३ मूषकस्य ॥—गिरिका, वालमूषिका, इति २ स्वल्पमूषकजातेः ॥—सरटः, कृकलासः, इति २ सरटस्य ॥—मुसली, गृहगोधिका, इति २ गृहगोधायाः ॥—

लूता स्त्री तन्तुवायोर्णनाभमर्कटकाः समाः	१०१३
नीलङ्गुस्तु कृमिः कर्णजलौकाः शतपद्युभे	१०१४
वृश्चिकः शूककीटः स्यादलिद्रुणौ तु वृश्चिके	१०१५
पारावतः कलरवः कपोतोऽथ शशादनः	१०१६
पत्री इयेन उत्लूकस्तु वायसारातिपेचकौ	१०१७
‘दिवान्यः कौशिको घूको दिवाभीतो निशाटनः ।’ * *	
व्याघ्राटः स्याद्भरद्वाजः खञ्जरीटस्तु खञ्जनः	१०१८
लोहपृष्ठस्तु कट्टः स्यादथ चापः किकीदिविः	१०१९
कलिङ्गभृङ्गधूम्याटा अथ स्याच्छतपत्रकः	१०२०
दार्वाघाटोऽथ सारङ्गस्तोककश्चातकः समाः	१०२१
कुकवाकुस्ताम्रचूडः कुक्कुटश्चरणायुधः	१०२२
चटकः कलविङ्कः स्यात्तस्य स्त्री चटका तयोः	१०२३

लूता, तन्तुवाय, कर्णनाभ, मर्कटक, इति ४ ऊर्णनामस्य । तत्र लूता
 तिल स्त्री ॥—नीलङ्गु, कृमि, इति २ क्षुद्रकीटमात्रस्य ॥—कर्णजलौका,
 शतपरी, इति २ कर्णजलौकाया ॥—वृश्चिक, शूककीट, इति २ शूककी-
 टस्य ॥—अलि, रुण, वृश्चिक, इति ३ वृश्चिकस्य ॥—पारावत, कलरवे,
 कपोत, इति ३ पारावतस्य ॥—शशादन, पत्री, इयेन, इति ३ इयेन
 स्य ॥—उत्लूक, वायसाराति, पेचक, इति ३ उत्लूकस्य ॥—व्याघ्राट,
 भरद्वाज, इति २ भरद्वाजपक्षिण ॥—खञ्जरीट, खञ्जन, इति २ खञ्ज-
 नस्य ॥—लोहपृष्ठ, कट्ट, इति २ राणोपयोगिपत्रस्य पक्षिभेदस्य ॥—
 पृष्ठ, किकीदिवि, इति २ चापस्य ॥—कलिङ्ग, भृङ्ग, धूम्याट, इति ३ भृ-
 ङ्गस्य ॥—शतपत्रक, दार्वाघाट, इति २ काष्ठकुट्टस्य ॥—सारङ्ग, तोकक,
 ताम्रक, इति ३ चातकस्य ॥—कुकवाकु, ताम्रचूड, कुक्कुट, चरणायुध,
 इति ४ कुक्कुटस्य ॥—चटक, कलविङ्क, इति २ चटकस्य । तस्य चटकास्य

मयूरो वह्निणो बर्ही नीलकण्ठो भुजंगभुक्	१०४७
शिखावलः शिखी केकी मेघनादानुलास्यपि	१०४८
केका वाणी मयूरस्य समौ चन्द्रकमेचकौ	१०४९
शिखा चूडा शिखण्डस्तु पिच्छवर्हे नपुंसके	१०५०
खगे विहंगविहगविहंगमविहायसः	१०५१
शकुन्तिपक्षिशकुनिशकुन्तशकुनद्विजाः	१०५२
पतत्रिपत्रिपतगपतत्पत्ररथाण्डजाः	१०५३
नगौकोवाजिविकिरविविक्किरपतत्रयः	१०५४
नीडोद्भवा गरुत्मन्तः पित्सन्तो नभसंगमाः	१०५५
तेषां विशेषा हारीतो मद्गुः कारण्डवः प्लवः	१०५६
तित्तिरिः कुक्कुभो लावो जीवञ्जीवश्चकोरकः	१०५७
कोयष्टिकट्टिभको वर्तको वर्तिकादयः	१०५८
गरुत्पक्षच्छदाः पत्रं पतत्रं च तनूरुहम्	१०५९

भृङ्गः, षट्पदः, भ्रमरः, अलिः, इति ११ भ्रमरस्य ॥—मयूरः, वह्निणः, बर्ही, नीलकण्ठः, भुजंगभुक्, शिखावलः, शिखी, केकी, मेघनादानुलासी, इति ९ मयूरस्य । मयूरवाणी केकेत्युच्यते एकम् ॥—चन्द्रकः, मेचकः, इति २ पिच्छस्य नेत्राकारचिह्नस्य ॥—शिखा, चूडा, इति २ मयूरशिखायाम् ॥—शिखण्डः, पिच्छम्, वर्हम्, इति ३ मयूरपिच्छस्य ॥—खगः, विहंगः, विहगः, विहंगमः, विहायाः, शकुन्तिः, पक्षी, शकुनिः, शकुन्तः, शकुनः, द्विजः, पतञ्जी, पत्री, पतगः, पतन्, पत्ररथः, अण्डजः, नगौकाः, वाजी, विकिरः, विः, विक्किरः, पतत्रिः, नीडोद्भवः, गरुत्मान्, पित्सन्, नभसंगमः, इति २७ पक्षिमात्रस्य । अय तेषां विशेषाः—हारीतः, मद्गुः, कारण्डवः, प्लवः, तित्तिरिः, कुक्कुभः, लावः, जीवञ्जीवः, चकोरकः, कोयष्टिकः, टिट्ठिकः, वर्तकः, वर्तिका, इति १३ ॥—गरुत्, पक्षः, छदः,

स्त्री पक्षतिः पक्षमूलं चञ्चुखोटिरुभे स्त्रियो	१०६०
प्रडीनोड्डीनसंडीनान्येताः खगगतिक्रियाः	१०६१
पेशीकोपो द्विहीनेऽण्डं कुलायो नीडमस्त्रियाम्	१०६२
पोतः पाकोऽर्भको डिम्भः पृथुकः शावकः शिशुः	१०६३
स्त्रीपुंसौ मिथुन द्वन्द्व युग्मं तु युगलं युगम्	१०६४
समूहो निवहव्यूहसंदोहविसरप्रजाः	१०६५
स्तोमौघनिकरत्रातवारसघातसंचयाः	१०६६
समुदायः समुदयः समवायश्चयो गणः	१०६७
स्त्रियां तु संहतिवृन्दं निकुरम्बं कदम्बकम्	१०६८
वृन्दभेदाः समैर्वर्गः संघसार्थौ तु जन्तुभिः	१०६९
सजातीयैः कुल यूथं तिरश्चा पुंनपुंसकम्	१०७०

पत्रम्, पतत्रम्, तनूरुहम्, इति ६ पक्षस्य ॥—पक्षस्य मूल पक्षतिरित्युच्यते । पक्षति स्त्रियाम् ॥—चञ्चु, खोटि, इति ० पक्षितुण्डस्य ॥ उभे स्त्रियो ॥—प्रडीनम्, उड्डीनम्, संडीनम्, इति ३ खगानां गतिक्रियास्तु ॥—पेशी, कोश, अण्डम्, इति ३ अण्डस्य । पेशी स्त्री । कोशोऽस्त्रियाम् । अण्ड द्विहीने स्त्रीये ॥—कुलाय, नीडम्, इति २ पक्षिगृहस्य ॥—पोतः, पाकः, अर्भकः, डिम्भः, पृथुकः, शावकः, शिशुः, इति ७ शिशुमात्रस्य ॥—स्त्रीपुंसौ, मिथुनम्, द्वन्द्वम्, इति ३ स्त्रीपुरुषरूपयुग्मस्य ॥—युग्मम्, युगलम्, युगम्, इति ३ युग्मस्य ॥—समूहः, निवहः, व्यूहः, संदोहः, विसरः, मजः, स्तोमः, भोगः, निवरः, मातः, वारः, संघातः, संचयः, समुदायः, समुदयः, समवायः, चयः, गणः, संहतिः, वृन्दम्, निकुरम्बकम्, कदम्बकम्, इति २२ समूहस्य । संहति स्त्रियाम् ॥—तत्र वृन्दभेदाः । समं सजातीयैः प्राणिभिरप्राणिभिर्वा समूहो वर्ग इत्युच्यते । सजातीयैर्यिजान्तीर्यपि जन्तुभिः प्राणिभिरेव समूहः संघः, सार्थः, इति २ । सजातीयैर्जन्तुभिरेव कुलम् । तिरश्चागेव सजातीयानां समूहे यूथम् ।

पशूनां समजोऽन्येषां समाजोऽथ सधर्मिणाम्	१०७१
स्थानिकायः पुञ्जराशी तूत्करः कूटमस्त्रियाम्	१०७२
कापोतशौकमायूरतैत्तिरादीनि तद्गणे	१०७३
गृहासक्ताः पक्षिमृगाश्छेकास्ते गृह्यकाश्च ते	१०७४
७. मनुष्यवर्गः ।	

मनुष्या मानुषा मर्त्या मनुजा मानवा नराः	१०७५
स्युः पुमांसः पञ्चजनाः पुरुषाः पूरुषा नरः	१०७६
स्त्री योषिदवला योषा नारी सीमन्तिनी वधूः	१०७७
प्रतीपदर्शिनी वामा वनिता महिला तथा	१०७८
विशेषास्त्वङ्गना भीरुः कामिनी वामलोचना	१०७९
प्रमदा मानिनी कान्ता ललना च नितम्बिनी	१०८०
सुन्दरी रमणी रामा कोपना सैव भामिनी	१०८१
वरारोहा मत्तकाशिन्नुत्तमा वरवर्णिनी	१०८२

पशूनामेव वृन्दं समज इत्युच्यते एकम् । अन्येषां पञ्चतिरिक्तानां वृन्दं समाजः । सधर्मिणां एकधर्मवतां समूहो निकायः ॥—पुञ्जः, राशिः, उत्करः, कूटम्, इति ४ धान्यादिराशेः ॥—तद्गणे तेषां कपोतादीनां समूहे कापोतादीनि स्युः । यथा कपोतानां समूहः कापोतम् । शुकानां समूहः शौकम् । एवं मयूराणां समूहः मायूरम् । तित्तिराणां समूहस्तैत्तिरम् । आदिशब्दान् काकमित्यादि ॥ ये गृहासक्ताः पक्षिमृगाः छेकाः, गृह्यकाः, इति २ ॥

१०७६-१०८२ मनुष्याः, मानुषाः, मर्त्याः, मनुजाः, मानवाः, नराः, इति ७ पञ्चजनाः, पुरुषाः, पूरुषाः, नरः, इति ११ मनुष्याणाम् ॥—स्त्री, यो, योषिदवला, योषा, नारी, सीमन्तिनी, वधूः, प्रतीपदर्शिनी, वामा, वनिता, महिला, इति ११ स्त्रियाः ॥—विशेषाः स्त्रीणां भेदाः । अङ्गना, भीरुः, कामिनी, वामलोचना, प्रमदा, मानिनी, कान्ता, ललना, नितम्बिनी, सुन्दरी, रमणी, रामा, इति १२ ॥—कोपना, भामिनी, इति २ कोपशीलायाः ॥—वरारोहा, मत्तकाशिनी, उ-

कृताभिपेका महिषी भोगिन्योऽन्या नृपस्त्रियः	१०८३
पत्नी पाणिगृहीती च द्वितीया सहधर्मिणी	१०८४
भार्या जायाथ पुभूमि दाराः स्यात्तु कुटुम्बिनी	१०८५
पुरंध्री सुचरित्रा तु सती साध्वी पतिव्रता	१०८६
कृतसापत्निकाध्यूढाधिविज्ञाथ स्वयंवरा	१०८७
पतिवरा च वर्याथ कुलस्त्री कुलपालिका	१०८८
कन्या कुमारी गौरी तु नग्निकानागतार्तवा	१०८९
स्यान्मध्यमा दृष्टरजास्तरुणी युवतिः समे	१०९०
समाः क्षुपाजनीवध्वश्चिरिण्टी तु स्ववासिनी	१०९१
इच्छावती कामुका स्याद्दृपस्यन्ती तु कामुकी	१०९२

॥ तृतीया, वरवर्णिनी, इति ४ गुणैरुत्कृष्टायाः स्त्रिया । या कृताभिपेका नृपस्त्री सा महिषीत्येकम् ॥—अन्या अष्टाभिपेका नृपस्त्रियो भोगिन्य इत्युच्यन्ते एकम् ॥—पत्नी, पाणिगृहीती, द्वितीया, सहधर्मिणी, भार्या, जाया, दारा, इति ७ परिणीताया स्त्रिया । तत्र दारशब्दो नित्यं पुत्रि बहुवचनान्तश्च ॥—कुटुम्बिनी, पुरंध्री, इति २ पतिपुत्रादिमत्या ॥—सुचरित्रा, सती, साध्वी, पतिव्रता, इति ४ पतिसेवातत्पराया ॥—कृतसापत्निका, अध्यूना, अधिविज्ञा, इति ३ कृतानेकविवाहस्य पुत्रो या प्रथमोदा स्त्री तस्या ॥—स्वयंवरा, पतिवरा, वर्या, इति ३ स्वेच्छया पतिवरणोद्युक्ताया ॥—कुलस्त्री, कुलपालिका, इति २ कुलवत्या ॥—कन्या, कुमारी, इति २ अथमवयसि वर्तमानाया ॥—गौरी, नग्निका, अनागतार्तवा, इति ३ वा दृष्टरजास्त्रायाः ॥—मध्यमा, दृष्टरजा, इति २ प्रथमप्राप्तरजोयोगाया ॥ तरुणी, युवति, इति २ मध्यमप्रयसि वर्तमानाया ॥—क्षुपा, जनी, वधू, इति ३ पुत्रादिभार्याया ॥—चिरिण्टी, स्ववासिनी, इति २ किञ्चिदुत्पन्नयो वनाया परिणीतायाम् ॥—इच्छावती, कामुका, इति २ यमनादीच्छा-

ऋतुमत्यप्युदक्यापि स्याद्रजः पुष्पमार्तवम्	१११५
श्रद्धालुर्दोहदवती निष्कला विगतार्तवा	१११६
आपन्नसत्त्वा स्याद्गुर्विण्यन्तर्वत्नी च गर्भिणी	१११७
गणिकादेस्तु गाणिक्यं गर्भिणं यौवतं गणे	१११८
पुनर्भूदिधिपूरूढा द्विस्तस्या दिधिषुः पतिः	१११९
स तु द्विजोऽग्रेदिधिपूः सैव यस्य कुटुम्बिनी	११२०
कानीनः कन्यकाजातः सुतोऽथ सुभगासुतः	११२१
सौभागिनेयः स्यात्पारस्वैणेयस्तु परस्त्रियाः	११२२
पैतृष्वसेयः स्यात्पैतृष्वस्त्रीयश्च पितृष्वसुः	११२३
सुतो मातृष्वसुश्चैवं वैमात्रेयो विमातृजः	११२४
अथ वान्धकिनेयः स्याद्वन्धुलश्चासतीसुतः	११२५

पुष्पवती, ऋतुमती, उदक्या, इति ८ रजस्वलायाः ॥—रजः, पुष्पम्, आर्त-
वम्, इति ३ स्त्रीरजसः ॥—श्रद्धालुः, दोहदवती, इति २ गर्भवशादन्नादिवि-
शेषाभिलाषिण्याः ॥—निष्कला, विगतार्तवा इति २ हीनरजस्का-
याः ॥—आपन्नसत्त्वा, गुर्विणी, अन्तर्वत्नी, गर्भिणी, इति ४ गर्भिण्याः ॥—
गणिकानां समूहो गाणिक्यम् । गर्भिणीनां समूहो गर्भिणम् । युव-
तीनां समूहो यौवतम् । या द्विरूढा द्विवारं वृता तत्र पुनर्भूः, दिधिपूः,
इति २ । तस्या द्विरूढायाः पतिर्दिधिषुरित्युच्यते ॥—सा पुनर्भूर्यस्य द्वि-
जस्य कुटुम्बिनी कुटुम्बं पुत्रादिपोष्यवर्गस्तद्वती सोऽग्रेदिधिषूरित्येकम् ॥—
कन्यकाया अनूढाया जातः सुतः कानीन इत्युच्यते ॥—सुभगासुतः, सौभागि-
नेयः, इति २ सुभगापुत्रस्य । यः परस्त्रियाः सुतः पारस्वैणेयः ए-
कम् ॥—पितृष्वसुः पितृभगिन्याः सुतः पैतृष्वसेयः, पैतृष्वस्त्रीयः, इति
२ ॥—मातृष्वसुः सुतोऽप्येवं मातृष्वसेयः, मातृष्वस्त्रीयः, इति २ ॥—
विमाता मातुः सपत्नी तस्याः पुत्रो वैमात्रेय इत्युच्यते ॥—वान्धकिनेयः, वन्धुलः,

कौलटेरः कौलटेयो भिक्षुकी तु सती यदि	११२६
तदा कौलटिनेयोऽस्याः कौलटेयोऽपि चात्मजः	११२७
आत्मजस्तनयः सूनुः सुतः पुत्रः स्त्रियां त्वमी	११२८
आहुर्दुहितरं सर्वेऽपत्यं तोकं तयोः समे	११२९
स्वजाते त्वौरसोरस्यौ तातस्तु जनकः पिता	११३०
जनयित्री प्रसूर्माता जननी भगिनी स्वसा	११३१
ननान्दा तु स्वसा पत्युर्नप्त्नी पौत्री सुतात्मजा	११३२
भार्यास्तु भ्रातृवर्गस्य यातरः स्युः परस्परम्	११३३
प्रजावती भ्रातृजाया मातुलानी तु मातुली	११३४
पतिपत्न्योः प्रसूः श्वश्रूः श्वशुरस्तु पिता तयोः	११३५
पितुर्भ्राता पितृव्यः स्यान्मातुर्भ्राता तु मातुलः	११३६

असतीद्युत, कौलटेर, कौलटेय, इति ५ कुलटापुत्रस्य ॥—यदि ॥ सती भिक्षुकी भिक्षार्थिनी तर्हि तस्या आत्मज कौलटिनेय, कौलटेय, इति २ ॥ कुलानि भिक्षार्थं भटति न तु जारार्थं तस्या कुलटाया पुन कौलटिनेयः, इतरस्या कौलटेर इति ॥—आत्मज, तनय, सूनु, सुत, पुन, इति ५ पुत्रस्य ॥—अमी आत्मजादय सर्वे स्त्रिया वर्तमाना दुहितर आहु ॥—अपत्यम्, तोकम्, इति २ पुत्रे दुहितरि च । क्लीबलिङ्गे एव ॥—औरस, उरस्य, इति २ स्वजाते पुत्रे ॥—तात, जनक, पिता, इति ३ पितु ॥—जनयित्री, प्रसू, माता, जननी, इति ४ जनन्या ॥—भगिनी, स्वसा, इति २ स्वसु । या पत्यु स्वसा साननान्देत्येकम् ॥—नप्त्नी, पौत्री, इति २ सुतस्य सुतायाश्चात्मजाया ॥—भ्रातृवर्गस्य भार्या परस्पर यातर स्यु ॥—प्रजावती भ्रातृजाया, इति २ भ्रातृजायायाम् ॥—मातुलानी, मातुली, इति २ मातुलभार्याया ॥—पत्यु पत्न्याश्च प्रसूर्माता श्वश्रूरित्युच्यते ॥—तयो पतिपत्न्यो पिता श्वशुर इत्युच्यते ॥—पितु भ्राता पितृव्य ॥—मातु भ्राता

जघन्यजे स्युः कनिष्ठयवीयोऽवरजानुजाः	११६०
अमांसो दुर्बलश्छातो बलवान्मांसलोऽसलः	११६१
तुन्दिलस्तुन्दिभस्तुन्दी बृहत्कुक्षिः पिचण्डिलः	११६२
अवटीटोऽवनाटश्चावभ्रटो नतनासिके	११६३
केशवः केशिकः केशी वलिनो वलिभः समौ	११६४
विकलाङ्गस्त्वपोगण्डः खर्वो ह्रस्वश्च वामनः	११६५
खरणाः स्यात्खरणसो विग्रस्तु गतनासिकः	११६६
खुरणाः स्यात्खुरणसः प्रजुः प्रगतजानुकः	११६७
ऊर्ध्वञ्जुरुर्ध्वजानुः स्यात्संजुः संहतजानुकः	११६८
स्यादेडे बधिरः कुब्जे गडुलः कुकरे कुणिः	११६९

स्य ॥—पूर्वजः, अग्रियः, अग्रजः, इति ३ ज्येष्ठभ्रातुः ॥—जघन्यजः, कनिष्ठः, यवीयान्, अवरजः, अनुजः, इति ५ कनिष्ठभ्रातुः ॥ अमांसः, दुर्बलः, छातः, इति ३ अवलस्य ॥—बलवान्, मांसलः, अंसलः, इति ३ बलवतः ॥—तुन्दिलः, तुन्दिभः, तुन्दी, बृहत्कुक्षिः, पिचण्डिलः, इति ५ बृहद्बुदरस्य ॥—अवटीटः, अवनाटः, अवभ्रटः, नतनासिकः, इति ४ चिपिटनासिकस्य ॥—केशवः, केशिकः, केशी, इति ३ प्रशस्तकेशस्य ॥—वलिनः, वलिभः, इति २ जरया श्लथचर्मणः ॥—विकलाङ्गः, अपोगण्डः, इति २ निसर्गतो न्यूनावयवस्य ॥—खर्वः, ह्रस्वः, वामनः, इति ३ ह्रस्वस्य ॥—खरणाः, खरणसः, इति २ तीक्ष्णनासिकस्य ॥—विग्रः, गतनासिकः, इति २ गतनासिकस्य ॥—खुरणाः, खुरणसः, इति २ विकटनासिकस्य ॥—प्रजुः, प्रगतजानुकः इति २ यस्य जान्वोर्महदन्तरालं वर्तते तस्य ॥—ऊर्ध्वञ्जुः, ऊर्ध्वजानुः, इति २ तिष्ठतो यस्य जानुनी ऊर्ध्वे भवतस्तस्य ॥—संजुः, संहतजानुकः, इति २ संलग्नजानुकस्य ॥—एडः, बधिरः, इति २ श्रवणेन्द्रियहीनस्य ॥—कुब्जः, गडुलः, इति २ कुब्जस्य ॥—

पृश्निरल्पतनौ श्रोणः पङ्क्तौ मुण्डस्तु मुण्डिते	११७०
वलिरः केकरे खोडे खड्गस्त्रिषु जराधराः	११७१
जडुलः कालकः पिप्पुस्तिलकस्तिलकालकः	११७२
अनामयं स्यादारोग्य चिकित्सा रुक्प्रतिक्रिया	११७३
भेषजौषधभैषज्यान्यगदो जायुरित्यपि	११७४
स्त्री रुग्णजा चोपतापरोगव्याधिगदामयाः	११७५
क्षयः शोषश्च यक्ष्मा च प्रतिश्यायस्तु पीनसः	११७६
स्त्री ध्रुतधुत क्षवः पुंसि कासस्तु क्षवधुः पुमान्	११७७
शोफस्तु श्वयधुः शोथः पादस्फोटो विपादिका	११७८
किलाससिध्मे कच्छा तु पाम पामा विचर्चिका	११७९

शुक्ल, कुणि, इति २ रोगादिना दूषितकरस्य ॥—पृश्नि, अल्पतनु, इति ३ अत्पा तनुर्यस्य तस्य ॥—श्रोण, पङ्क्तौ, इति २ जङ्घाविकलस्य ॥—मुण्ड, मुण्डित, इति २ कृतत्रपनस्य ॥—वलिर, केकर, इति २ नेत्रविमुक्तस्य ॥—खोड, सज्ज, इति २ गतिविकलस्य ॥—जराधरा जराशब्दादधरा अर्वाभ्यपठिता उत्तानशयाया गत्रान्तास्त्रिषु स्त्रीपुनपुसकेष्वित्यर्थः ॥—जडुल, कालक, पिप्पु, इति ३ कृष्णवर्णस्य देहगतचिह्नविशेषस्य ॥—तिलक, तिलकालक, इति २ कृष्णतिलतुल्यस्य देहगतचिह्नस्य ॥—अनामयम्, आरोग्यम्, इति २ रोगाभासस्य ॥—चिकित्सा, रुक्प्रतिक्रिया, इति २ रोगप्रतिकारस्य ॥—भेषजम्, औषधम्, भैषज्यम्, अगद, जायु, इति ५ औषधस्य ॥—रुक्, रुजा, उपताप, रोग, व्याधि, गद, आमय, इति ७ रोगमात्रस्य ॥ उभे स्त्रियो ॥—क्षय, शोष, यक्ष्मा, इति ३ क्षयरोगस्य ॥—प्रतिश्याय, पीनस, इति २ पीनसरोगस्य ॥—धुत, धुतम्, क्षव, इति ३ श्रुत । धुत स्त्रियाम् ॥—कास, क्षवधु, इति २ कासरोगस्य । उभे पुंसि ॥—शोफ, श्वयधु, शोथ, इति ३ शोथस्य ॥—पादस्फोट, विपादिका, इति २ पादस्फोटस्य ॥—किलासम्, सिध्मम्, इति २

कण्डूः खर्जूश्च कण्डूया विस्फोटः पिटकः स्त्रियाम् ११८०	
व्रणोऽस्त्रियामीर्मरुः क्लीवे नाडीव्रणः पुमान् ११८१	
कोठो मण्डलकं कुष्ठश्चित्रे दुर्नामकार्शसी ११८२	
आनाहस्तु निबन्धः स्याद्ग्रहणीरुक्प्रवाहिका ११८३	
प्रच्छदिका वमिश्च स्त्री पुमांस्तु वमथुः समाः ११८४	
व्याधिभेदा विद्रधिः स्त्री ज्वरमेहभगंदराः ११८५	
‘श्लीपदं पादवल्मीकं केशघ्नस्त्विन्द्रलुप्तकः’ * *	
अश्मरी मूत्रकृच्छ्रं स्यात्पूर्वं शुक्रवधेस्त्रिषु ११८६	
रोगहार्यगदंकारो भिषग्वैद्यौ चिकित्सके ११८७	
वार्तो निरामयः कल्य उल्लाघो निर्गतो गदात् ११८८	
ग्लानगलासू आमयावी विकृतो व्याधितोऽपटुः ११८९	

सिध्मस्य ॥—कच्छूः, पामा, पामा, विचर्चिका, इति ४ खर्जूविशेषस्य ॥—
 कण्डूः, खर्जूः, कण्डूया, इति ३ खर्ज्वाः । स्त्रीलिङ्गम् ॥—विस्फोटः, पिटकः, इति २
 पिटकस्य । स्त्रियामपि पिटिका ॥—व्रणः, ईर्मम्, अरुः, इति ३ व्रणस्य ।
 व्रणः पुंनपुंसकयोः । ईर्मे अरुः क्लीवे । यो व्रणः सदा गलति तत्र नाडीव्रण
 इत्युच्यते ॥—कोठः, मण्डलकम्, कुष्ठम्, चित्रम्, इति ४ कुष्ठस्य ॥—दुर्ना
 मकम्, अर्शः, इति २ अर्शोरोगस्य ॥—आनाहः, निबन्धः, इति २ मल
 सूत्रनिरोधस्य ॥—ग्रहणीरुक्, प्रवाहिका, इति २ संग्रहणीरोगस्य ॥—
 प्रच्छदिका, वमिः, वमथुः, इति ३ वमनरोगस्य । तत्राद्यं द्वयं स्त्रियाम् । वमथु
 पुंलि । अथ व्याधिभेदा वक्ष्यन्ते ॥—विद्रधिः, ज्वरः, मेहः, भगंदरः, इति ४ ॥—
 अश्मरी, मूत्रकृच्छ्रम्, इति २ अश्मर्याः ॥—इतः परं शुक्रवधेर्वक्ष्यमाणा
 च्छुक्रशब्दात्पूर्वं मूर्च्छितान्तास्त्रिषु वाच्यलिङ्गाः ॥—रोगहारी, अगदंकारः, भि
 षक्, वैद्यः, चिकित्सकः, इति ५ वैद्यस्य ॥—वार्तः, निरामयः, कल्यः, इति ३
 रोगरहितस्य ॥—उल्लाघ इत्येकं रोगान्मुक्तस्य ॥—ग्लानः, गलासूः, इति
 २ रोगादिवशाद्धर्परहितस्य ॥—आमयावी, विकृतः, व्याधितः, अपटुः

आतुरोऽभ्यमितोऽभ्यान्तः समौ पामनकच्छुरौ	११९०
दद्गुणो दद्गुरोगी स्यादर्शोरोगयुतोर्शसः	११९१
वातकी वातरोगी स्यात्सातिसारोऽतिसारकी	११९२
स्युः क्लिन्नाक्षे चुलचिलपिलाः क्लिन्नेऽक्षिण चाप्यमी	११९३
उन्मत्त उन्मादवति श्लेष्मलः श्लेष्मणः कफी	११९४
न्युञ्जो भुग्ने रुजा वृद्धनाभौ तुन्दिलतुन्दिभौ	११९५
किलासी सिध्मलोऽन्धोऽहङ्गूर्छाले मूर्तमूर्छितौ	११९६
शुक्र तेजोरेतसी च बीजवीर्येन्द्रियाणि च	११९७
मायुः पित्त कफः श्लेष्मा स्त्रिया तु त्वगसृग्धरा	११९८
पिशितं तरसं मांसं पलल क्रव्यमामिपम्	११९९
उत्तप्त शुष्कमांसं स्यात्तद्वद्धूरं त्रिलिङ्गरुम्	१२००

आतुर , अभ्यमित , अभ्यान्त , इति ७ रोगिण ॥—पामन , कच्छुर , इति २ पामायुक्तस्य ॥—दद्गुण , दद्गुरोगी , इति २ दद्गुयुक्तस्य ॥—अर्शोरोगेण युत अर्शस इत्युच्यते । वातकी वातोऽतिशयितोऽग्नौ ॥—सातिसार , अतिमारकी , इति २ जतिसारयुक्तस्य ॥—क्लिन्नाक्ष , चुल , चिल , पिल , इति ४ क्लेदयुक्ताक्षस्य ॥—अमी चुलचिलपिलात्रय क्लिन्नेऽक्षिण च क्लेदयुक्ते नेत्रेऽपि वर्तन्ते ॥—उन्मत्त , उन्मादवान् , इति २ उन्मादयुक्तस्य ॥—श्लेष्मल , श्लेष्मण , कफी , इति ३ कफयुक्तस्य ॥—रुजा रोगेण भुग्नो वक्त्रपृष्ठोऽधोमुखस्तत्र न्युञ्ज इत्येकम् । वृद्धनाभि , तुन्दिल , तुन्दिम , इति ३ घातादिनोश्ननाभे ॥—किलासी , सिध्मल , इति २ सिध्मयुक्तस्य ॥—अन्ध , अहङ्ग , इति २ दृष्टिहीनस्य ॥—मूर्छाल , मूर्त , मूर्छित , इति ३ मूर्छायुक्तस्य ॥—शुक्रम , तेज , रेत , बीजम् , वीर्यम् , इन्द्रियम् , इति ६ रेतस ॥—मायु , पित्तम् , इति २ पित्तस्य ॥—कफ , श्लेष्मा , इति २ कफस्य ॥—त्वग् , अण्डधरा , इति २ चर्मण ॥—पिशितम् , तरणम् , मांसम् , पललम् , क्रव्यम् , आमिपम् , इति ५ मांसस्य ॥—उत्तप्तम् , शुष्क-

रुधिरेऽसृगलोहितास्त्ररक्तक्षतजशोणितम्	१२०१
बुक्काग्रमांसं हृदयं हन्मेदस्तु वपा वसा	१२०२
पश्चाद्ग्रीवाशिरा मन्या नाडी तु धमनिः शिरा	१२०३
तिलकं क्लोम मस्तिष्कं गोर्दं किट्टं मलोऽस्त्रियाम्	१२०४
अन्त्रं पुरीतद्गुल्मस्तु ग्रीहा पुंस्यथ वस्त्रसा	१२०५
स्नायुः स्त्रियां कालखण्डयकृती तु समे इमे	१२०६
सृणिका स्यन्दिनी लाला दूषिका नेत्रयोर्मलम्	१२०७
‘नासामलं तु सिंघाणं पिञ्जूपः कर्णयोर्मलम् ।’	* *
मूत्रं प्रस्राव उच्चारवस्करौ शमलं शकृत्	१२०८
पुरीषं गूथवर्चस्कमस्त्री विष्ठाविशौ स्त्रियौ	१२०९

मांसम्, वह्नूरम्, इति ३ शुष्कमांसस्य । तत्र वह्नूरं त्रिषु ॥—रुधिरम्, असृग्, लोहितम्, असम्, रक्तम्, क्षतजम्, शोणितम् इति ७ रक्तस्य ॥—बुक्का, अग्रमांसम्, इति २ हृदयान्तर्गतपद्माकारमांसभेदस्य ॥—हृदयम्, हृत्, इति २ हृदयाख्यनिम्नदेशस्य ॥—मेदः, वपा, वसा, इति ३ मांसजन्यस्नेहस्य ॥ या पश्चात्स्थिता ग्रीवाशिरा सा मन्येत्युच्यते ॥—नाडी, धमनिः, शिरा, इति ३ शिरायाः ॥—तिलकम्, क्लोम, इति २ मांसपिण्डविशेषस्य ॥—मस्तिष्कम्, गोर्दम्, इति २ मस्तकसंभूतघृताकारस्नेहस्य ॥—किट्टम्, मलः, इति २ कर्णादिगतमलस्य ॥—अन्त्रम्, पुरीतत्, इति २ अन्त्रस्य ॥—गुल्मः, ग्रीहा, इति २ वामकुक्षिस्थमांसपिण्डविशेषस्य ॥—वस्त्रसा, स्नायुः, इति २ अङ्गप्रत्यङ्गसंधिवन्धनरूपायाः स्नायोः ॥—कालखण्डम्, यकृत्, इति २ दक्षिणकुक्षिगतमांसपिण्डस्य ॥—सृणिका, स्यन्दिनी, लाला, इति ३ लालायाः ॥—दूषिकेत्येकं नेत्रयोर्मलस्य ॥—मूत्रम्, प्रस्रावः, इति २ मूत्रस्य ॥—उच्चारः, अवस्करः, शमलम्, शकृत्, पुरीषम्, गूथम्, वर्चस्कम्, विष्ठा, विट्, इति ९ विष्ठायाः । गूथं वर्चस्कं पुंसि क्लीबे च ॥—क-

स्यात्कर्परः कपालोऽस्त्री कीकसं कुल्यमस्थि च	१२१०
स्याच्छरीरास्थि ककालः पृष्ठास्थि तु कशेरुका	१२११
शिरोऽस्थनि करोटिः स्त्री पार्श्वास्थनि तु पर्शुका	१२१२
अङ्ग प्रतीकोऽवयवोऽपघनोऽथ कलेवरम्	१२१३
गात्रं वपुः सहननं शरीरं वर्ष्म विग्रहः	१२१४
कायो देहः क्लीवपुंसोः स्त्रिया मूर्तिस्तनुस्तनूः	१२१५
पादाग्रं प्रपदं पादः पदङ्घ्रिचरणोऽस्त्रियाम्	१२१६
तद्वन्थी घुटिके गुल्फौ पुमान्पार्थिणस्तयोरधः	१२१७
जङ्घा तु प्रसृता जानूरुपर्वाष्ठीवदस्त्रियाम्	१२१८
सक्थि क्लीवे पुमानूरुस्तत्सधिः पुंसि बह्वृणः	१२१९
गुदं त्वपान पायुर्ना वस्तिर्नाभेरधो द्वयोः	१२२०

परं, कपाल, इति २ शिरोस्थिखण्डस्य । कपालमस्त्रियाम् ॥—कीकसम्, कुल्यम्, अस्थि, इति ३ अस्थिमात्रस्य ॥—कङ्काल इत्येक शरीरगता स्थिपञ्जरस्य । कशेरुकेत्येक पृष्ठमध्यगतास्थिखण्डस्य । करोटिरित्येक शिरो-गतास्थिखण्डस्य । पर्शुकेत्येक पार्श्वगतास्थि ॥—अङ्गम्, प्रतीक, अवयव, अपघन, इति ४ देहावयवस्य ॥—कलेवरम्, गात्रम्, वपुः, सहननम्, शरीरम्, वर्ष्म, विग्रह, काय, देह, मूर्ति, तनु, तनू, इति १२ देहस्य ॥—पादाग्रम्, प्रपदम्, इति २ पादाग्रस्य ॥—पाद, पद, अङ्घ्रि, चरण, इति ४ चरणस्य । चरणं पुनपुसकृत्यो ॥—तद्वन्थी पादस्य पार्थस्थी प्रन्यविशेषौ घुटिके, गुल्फौ, इति २ । घुटिके स्त्रियाम् ॥—तयो गुल्फयोरधः भेदश्च पार्थिणरित्येकम् ॥—जङ्घा, प्रसृता, इति २ जङ्घाया ॥—जानु, ऊरुपर्व, अष्ठीवत्, इति ३ जानूरुसधे ॥ तत्राष्ठीवदस्त्रियाम् ॥—सक्थि, ऊरु, इति २ जानूपरिभागस्य ॥ तत्र सक्थि क्लीवे । ऊरु पुमान् । तस्योरो सधिवह्वृण पुंसि ॥—गुदम्, अपानम्, पायु, इति ३ विष्टानिर्गमहारस्य । पायु ना पुमान् ॥—वस्तिरित्येक क्लीपुसतिङ्ग नाभेरधो मूत्राश

कटो ना श्रोणिफलकं कटिः श्रोणिः ककुब्जती	१२२१
पश्चान्नितम्बः स्त्रीकट्याः क्लीवे तु जघनं पुरः	१२२२
कूपकौ तु नितम्बस्थौ द्वयहीने कुकुन्दरे	१२२३
स्त्रियां स्फिचौ कटिप्रोथावुपस्थौ वक्ष्यमाणयोः	१२२४
भगं योनिर्द्वयोः शिश्रो मेढ्रो मेहनशेफसी	१२२५
मुष्कोऽण्डकोशो वृषणः पृष्ठवंशाधरे त्रिकम्	१२२६
पिचण्डकुक्षी जठरोदरं तुन्दं स्तनौ कुचौ	१२२७
चूचुकं तु कुचाग्रं स्यान्न ना क्रोडं भुजान्तरम्	१२२८
उरो वत्सं च वक्षश्च पृष्ठं तु चरमं तनोः	१२२९
स्कन्धो भुजशिरोऽसोऽस्त्री संधी तस्यैव जनुणी	१२३०
बाहुमूले उभे कक्षौ पार्श्वमस्त्री तयोरधः	१२३१

यस्य ॥—श्रोणिः कटिस्तस्याः फलकं कटः इत्युच्यते । स पुमान् ॥—कटिः, श्रोणिः, ककुब्जती, इति ३ कट्याः ॥—स्त्रियाः कटिपश्चाद्भागो नितम्ब इत्येकम् । जघनमित्येकं स्त्रीकट्याः पुरोभागे । नितम्बस्थौ पृष्ठवंशादधोभागे विद्यमानौ कूपकौ, गर्तौ, कुकुन्दरे, इति ३ । द्वयहीने क्लीवे ॥—स्फिचौ, कटिप्रोथौ, इति २ कटिस्थमांसपिण्डयोः ॥ वक्ष्यमाणयोर्भगे शिश्रे च उपस्थ इत्येकम् ॥—भगम्, योनिः, इति २ स्त्रीणामुपस्थस्य । द्वयोरित्यस्य योनिनान्वयः ॥—शिश्रः, मेढ्रः, मेहनम्, शेफः, इति ४ शिश्रस्य ॥—मुष्कः, अण्डकोशः, वृषणः, इति ३ अण्डकोशस्य । पृष्ठवंशाधरे त्रिभिरस्थिमिधितितं स्थानं त्रिकमित्येकम् ॥—पिचण्डः, कुक्षिः, जठरम्, उदरम्, तुन्दम्, इति ५ जठरस्य ॥—स्तनः, कुचः, इति २ वक्षोजस्य ॥—चूचुकम्, कुचाग्रम्, इति २ स्तनाग्रस्य ॥—क्रोडम्, भुजान्तरम्, उरः, वत्सम्, वक्षः, इति ५ वक्षसि । तत्र क्रोडं न ना किंतु स्त्रीनपुंसकयोः । तनोः शरीरस्य चरमं पश्चाद्भागः पृष्ठमित्येकम् ॥—स्कन्धः, भुजशिरः, अंसः, इति ३ भुजशिरसः । तस्य स्कन्धस्य संधी जनुशब्दवाच्यौ एकम् ॥—बाहुमूलम्, कक्षः, इति २ कक्षस्य ।

मध्यम चावलग्न च मध्योऽस्त्री द्वौ परौ द्वयोः	१२३२
भुजबाहु प्रवेष्टो दोः स्यात्कफोणिस्तु कूर्परः	१२३३
अस्योपरि प्रगण्डः स्यात्प्रकोष्ठस्तस्य चाप्यधः	१२३४
मणिवन्धादाकनिष्ठ करस्य करभो बहिः	१२३५
पञ्चशाखः शयः पाणिस्तर्जनी स्यात्प्रदेशिनी	१२३६
अङ्गुल्यः करशाखाः स्युः पुंस्यङ्गुष्ठः प्रदेशिनी	१२३७
मध्यमानामिका चापि कनिष्ठा चेति ताः क्रमात्	१२३८
पुनर्भवः कररुहो नखोऽस्त्री नयरोऽस्त्रियाम्	१२३९
प्रादेशतालगोकर्णास्तर्जन्यादियुते तते	१२४०
अङ्गुष्ठे सकनिष्ठे स्याद्वितस्तिद्वादशाङ्गुलः	१२४१
पाणौ चपेटप्रतलप्रहस्ता विस्तृताङ्गुलौ	१२४२

तयोरधोभाग पार्श्वमित्येकम् ॥—मध्यमम्, अवलम्बम्, मध्य, इति ३ तनुमध्यस्य ॥—अस्त्रीति मध्यमादिशब्दत्रयेऽप्यन्येति ॥ परौ द्वौ भुजबाहुशब्दौ स्त्रीपुंसयोः ॥—भुज, बाहु, प्रवेष्ट, दो, इति ४ भुजस्य ॥—कफोणि, कूर्पर, इति २ कूर्परस्य । अस्य कूर्परस्योपरिभागे प्रगण्ड इत्येकम् । तस्य कूर्परस्याधोभागे प्रकोष्ठ इत्येकम् । मणिवन्धमारभ्य कनिष्ठापर्यन्त करस्य मासलौ बहिर्भाग करभ इत्युच्यते ॥—पञ्चशाख, शय, पाणि, इति ३ करस्य ॥—तर्जनी, प्रदेशिनी, इति २ अङ्गुष्ठसमीपाङ्गुल्या ॥—अङ्गुली, करशाखा, इति २ अङ्गुलीमात्रस्य । ता अङ्गुल्य क्रमेण ॥—अङ्गुष्ठ, प्रदेशिनी, मध्यमा, अनामिका, कनिष्ठिका, इति ५ । तत्राङ्गुष्ठं पुंसि ॥—पुनर्भव, कररुह, नख, नयरो, इति ४ नयस्य ॥—नयरो नख द्वौ पुंसि स्त्रीत्रे च ॥—तर्जनीसहिताङ्गुष्ठे विस्तृते प्रादेश । मध्यमासहिताङ्गुष्ठविस्तारे ताल । अनामिकायुतेऽङ्गुष्ठे गोकर्णः । कनिष्ठासहितेऽङ्गुष्ठे विस्तृते वितस्ति द्वादशाङ्गुल ॥—चपेट, प्रतल, प्रहस्त,

द्वौ संहतौ संहतलप्रतलौ वामदक्षिणौ	१२४३
पाणिर्निकुब्जः प्रसृतिस्तौ युतावज्जलिः पुमान्	१२४४
प्रकोष्ठे विस्तृतकरे हस्तो मुष्ट्या तु वद्धया	१२४५
स रत्निः स्यादरत्निस्तु निष्कनिष्ठेन मुष्टिना	१२४६
व्यामो बाह्वोः सकरयोस्ततयोस्तिर्यगन्तरम्	१२४७
ऊर्ध्वविस्तृतदोःपाणिनृमाने पौरुषं त्रिषु	१२४८
कण्ठो गलोऽथ ग्रीवायां शिरोधिः कंधरेत्यपि	१२४९
कम्बुग्रीवा त्रिरेखा सावटुर्घाटा कृकाटिका	१२५०
वक्रास्ये वदनं तुण्डमाननं लपनं मुखम्	१२५१
क्रीवे घ्राणं गन्धवहा घोणा नासा च नासिका	१२५२
ओष्ठाधरौ तु रदनच्छदौ दशनवाससी	१२५३

इति ३ विस्तृताङ्गुलिके पाणौ । वामदक्षिणौ द्वौ प्रतलौ संहतौ चेत्संहतलः स्यात् । निकुब्जो निःशेषेण कुब्जीकृतः पाणिः प्रसृतिः स्यात् । द्वौ द्वौ प्रसृती संहतौ चेद्जलिरित्येकं पुंसि । विस्तृतः करो यत्र तादृशे प्रकोष्ठे कूर्पराधोभागे हस्त इत्येकम् । स तु वद्धया मुख्योपलक्षितः रत्निरित्येकम् । निष्कनिष्ठेन विस्तृत-कनिष्ठेन मुष्टिनोपलक्षितो हस्तः अरत्निरित्येकम् । तिर्यक्ततयोर्विस्तृतयोः करसहि-तयोर्बाह्वोरन्तरं व्यामः । ऊर्ध्वविस्तृतदोषौ भुजौ पाणी च येन तस्य नुः पुंसो यन्मानं तत्र पौरुषमिति । त्रिषु ॥—कण्ठः, गलः, इति २ ग्रीवाग्रभागस्य ॥—ग्रीवा, शिरोधिः, कंधरा, इति ३ कंधरायाः । सा ग्रीवा तिस्रभी रेखाभिर्वि-शिष्टा कम्बुग्रीवा स्यादित्येकम् ॥—अवटुः, घाटा, कृकाटिका, इति ३ ग्री-वाशिरःसंधेः पश्चाद्भागस्य । वक्रम्, आस्यम्, वदनम्, तुण्डम्, आननम्, लपनम्, मुखम्, इति ७ मुखस्य ॥—घ्राणम्, गन्धवहा, घोणा, नासा, ना-सिका, इति ५ नासिकायाः ॥—ओष्ठः, अधरः, रदनच्छदः, दशनवासः, इति

अधस्ताच्चिबुकं गण्डौ कपोलौ तत्परा हनुः	१२५४
रदना दशना दन्ता रदास्तालु तु काकुदम्	१२५५
रसज्ञा रसना जिह्वा प्रान्तावोष्ठस्य सृक्किणी	१२५६
ललाटमलिक गोधिरूर्ध्वे दृग्भ्या भ्रुवौ स्त्रियौ	१२५७
कूर्चमस्त्री भ्रुवोर्मध्यं तारकाक्षः कनीनिका	१२५८
लोचनं नयनं नेत्रमीक्षणं चक्षुरक्षिणी	१२५९
दृग्दृष्टी चासु नेत्राम्बु रोदनं चास्रमश्रु च	१२६०
अपाङ्गौ नेत्रयोरन्तौ कटाक्षोऽपाङ्गदर्शने	१२६१
कर्णशब्दग्रहौ श्रोत्रं श्रुतिः स्त्री श्रवणं श्रवः	१२६२
उत्तमाङ्गं शिरः शीर्षं मूर्धा ना मस्तकोऽस्त्रियाम्	१२६३
चिकुरः कुन्तलो बालः कचः केशः शिरोरुहः	१२६४

४ ओष्ठस्य ॥—चिबुकमित्येक अधस्तात् अवराधोभागे ॥—गण्ड, कपोल, इति २ कपोलस्य ॥—ताभ्या कपोलाभ्या परा चिबुकस्याधो हनुरित्येकम् । रदन, दशन, दन्त, रद, इति ४ दन्तस्य ॥—तालु, काकुदम्, इति २ तालुन ॥—रसज्ञा, रसना, जिह्वा, इति ३ जिह्वाया । प्रान्ताविलोष्ठद्वयस्य वामदक्षिणौ प्रान्तौ सृक्किणी स्याताम् ॥—ललाटम्, अलिकम्, गोधि, इति ३ भालस्य ॥—दृग्भ्यामूर्ध्वभागी भ्रुवो एकम् । नासोपरि भ्रुवोर्मध्ये कूर्च इत्येकम् । अक्ष्ण कनीनिकामध्यगतकुण्डल तारकेत्युच्यते एकम् ॥—लोचनम्, नयनम्, नेत्रम्, ईक्षणम्, चक्षुः, अक्षि, दृक्, दृष्टि, इति ८ नेत्रस्य ॥—अश्रु, नेत्राम्बु, रोदनम्, अस्रम्, अश्रु, इति ५ नेत्रोदकस्य ॥—नेत्रयो-रन्तौ अपाङ्गौ एकम् । अपाङ्गेन दर्शने चेष्टाया कटाक्ष इत्युच्यते । कर्ण, शब्द ग्रह, श्रोत्रम्, ध्रुतिः, श्रवणम्, श्रव, इति ६ कर्णस्य । तत्र ध्रुति स्त्रियाम् ॥—उत्तमाङ्गम्, शिरः, शीर्षम्, मूर्धा, मस्तकम्, इति ५ शिरसः । मूर्धा ना पुमात् । मस्तकं ध्रुति स्त्री च ॥—चिकुर, कुन्तल, बाल, कच, केश, शिरोरुह,

तद्वृन्दे कैशिकं कैश्यमलकाश्चूर्णकुन्तलाः	१२६५
ते ललाटे भ्रमरकाः काकपक्षः शिखण्डकः	१२६६
कवरी केशवेशोऽथ धम्मिलः संयताः कचाः	१२६७
शिखा चूडा केशपाशी व्रतिनस्तु सटा जटा	१२६८
वेणिः प्रवेणी शीर्षण्यशिरस्यौ विशदे कचे	१२६९
पाशः पक्षश्च हस्तश्च कलापार्थाः कचात्परे	१२७०
तनूरुहं रोम लोम तद्वृद्धौ श्मश्रु पुंमुखे	१२७१
आकल्पवेपौ नेपथ्यं प्रतिकर्म प्रसाधनम्	१२७२
दशैते त्रिष्वलंकर्तालंकरिण्यश्च मण्डितः	१२७३
प्रसाधितोऽलंकृतश्च भूषितश्च परिष्कृतः	१२७४
विभ्राड् भ्राजिष्णुरोचिष्णू भूषणं स्यादलंक्रिया	१२७५

इति ६ केशस्य ॥—कैशिकम्, कैश्यम्, इति २ केशानां समूहे ॥—अलकाः, चूर्णकुन्तलाः, इति २ कुटिलकेशानाम् । ते अलकाः ललाटे लम्बमानाः भ्रमरकाः स्युः ॥—काकपक्षः, शिखण्डकः, इति २ कुमारचूडायाः ॥—कवरी, केशवेशः, इति २ केशवन्धरचनायाः । संयताः कचाः केशसमूहो धम्मिल्ल इत्येकम् ॥—शिखा, चूडा, केशपाशी, इति ३ शिखायाः ॥—सटा, जटा, इति २ व्रतिनः शिखायाम् ॥—वेणिः, प्रवेणी, इति २ सर्पाकाररचितकेशवेशस्य ॥—शीर्षण्यः, शिरस्यः, इति २ विशदे निर्मले केशे ॥—तेन कचपर्यायात्परे पाशादयस्त्रयः कलापार्थाः केशसमूहवाचिनः ॥—पाशः, पक्षः, हस्तः, इति ३ ॥—तनूरुहम्, रोम, लोम, इति ३ रोम्णः ॥—पुंमुखे पुंसो वक्त्रे तस्य रोम्णो वृद्धौ सखां तद्रोम श्मश्रु स्यात् ॥—आकल्पः, वेपः, नेपथ्यम् प्रतिकर्म, प्रसाधनम्, इति ५ अलंकृतस्य शोभायाम् । द्वयमलंकरणस्त्वएते अलंकर्त्रादयः वक्ष्यमाणा दश शब्दास्त्रिषु वाच्यलिङ्गाः ॥—अलंकर्ता, अलंकरिण्यः, इति २ अलंकर्तरि ॥—मण्डितः, प्रसाधितः, अलंकृतः, भूषितः, परिष्कृतः इति ५ अलंकृतस्य ॥—विभ्राड्, भ्राजिष्णुः, रोचिष्णुः, इति ३ अतिशयेन

अलकारस्त्वाभरणं परिष्कारो विभूषणम्	१२७६
मण्डनं चाथ मुकुट किरीट पुंनपुसकम्	१२७७
चूडामणिः शिरोरत्नं तरलो हारमध्यगः	१२७८
वालपाश्या पारितथ्या पत्रपाश्या ललाटिका	१२७९
कर्णिका तालपत्रं स्यात्कुण्डल कर्णवेष्टनम्	१२८०
ग्रैवेयकं कण्ठभूषा लम्बनं स्याल्ललन्तिका	१२८१
स्वर्णैः प्रालम्बिकाथोरःसूत्रिका मौक्तिकैः कृता	१२८२
हारो मुक्तावली देवच्छन्दोऽसौ शतयष्टिका	१२८३
हारभेदा यष्टिभेदाद्गुच्छगुच्छार्धगोस्तनाः	१२८४
अर्धहारो माणवक एकावत्येकयष्टिका	१२८५
मैव नक्षत्रमाला स्यात्सप्तविंशतिमौक्तिकैः	१२८६

शोभमानस्य ॥—भूषणम्, अलङ्कारः, इति २ भूषणक्रियाया ॥—
 अलङ्कारः, आभरणम्, परिष्कारः, विभूषणम्, मण्डनम्, इति ५ अलङ्कारस्य ॥—
 मुकुटम्, किरीटम्, इति २ किरीटस्य ॥—किरीटं पुति स्त्रीवे च ॥—चूडा-
 मणिः, शिरोरत्नम्, इति २ शिरोरत्नम् ॥—हारमध्यगः हारमध्यगतो नायकमणि
 तरलः स्यात् ॥—वालपाश्या, पारितथ्या, इति २ सीमन्तभूषणस्य ॥—
 पत्रपाश्या, ललाटिका, इति २ ललाटभूषणस्य ॥—कर्णिका, तालपत्रम्, इति
 २ तालपत्रस्य ॥—कुण्डलम्, कर्णवेष्टनम्, इति २ कुण्डलस्य ॥—ग्रैवेयकम्,
 कण्ठभूषा, इति २ ग्रीवाभरणस्य ॥—लम्बनम्, ललन्तिका, इति २ आना-
 मिलम्यितकण्टिकायाम् । सौ ललन्तिका स्वर्णं कृता प्रालम्बिका
 स्यात् एकम् । सैव ललन्तिका मौक्तिकै रचिता चेदुर सूत्रिकेत्येवम् ॥—
 हारः, मुक्तावली, इति २ मुक्ताहारस्य । अर्धो मुक्तावली शतयष्टिका शतल-
 तिका चेत् देवच्छन्दः एकम् । यष्टिभेदात्तानां भेदाद् गुच्छादयो हारभेदा
 स्युः ॥—गुच्छः, गुच्छार्धः, गोस्तनः, अर्धहारः, माणवकः, एकावली, इति ६ ॥—
 एकावली इति ६ । एकावली सप्तविंशतिमौक्तिकै कृता नक्षत्रमाला

आवापकः पारिहार्यः कटकौ वलयोऽस्त्रियाम्	१२८७
केयूरमङ्गदं तुल्ये अङ्गुलीयकमूर्मिका	१२८८
साक्षराङ्गुलिमुद्रा स्यात्कङ्कणं करभूषणम्	१२८९
स्त्रीकट्यां मेखला काञ्ची सप्तकी रशना तथा	१२९०
क्लीवे सारसनं चाथ पुंस्कट्यां शृङ्खलं त्रिषु	१२९१
पादाङ्गदं तुलाकोटिर्मञ्जीरो नूपुरोऽस्त्रियाम्	१२९२
हंसकः पादकटकः किङ्किणी क्षुद्रघण्टिका	१२९३
त्वक्फलकृमिरोमाणि वस्त्रयोनिर्दश त्रिषु	१२९४
वाल्कं क्षौमादि फालं तु कार्पासं बादरं च तत्	१२९५
कौशेयं कृमिकोशोत्थं राङ्गवं मृगरोमजम्	१२९६
अनाहतं निष्प्रवाणि तन्त्रकं च नवाम्बरम्	१२९७
तत्स्यादुद्रमनीयं यद्वौतयोर्वस्त्रयोर्युगम्	१२९८
पत्रोर्णं धौतकौशेयं बहुमूल्यं महाधनम्	१२९९

स्यात् ॥—आवापकः, पारिहार्यः, कटकः, वलयः, इति ४ प्रकोष्ठाभरणस्य ॥—
 केयूरम्, अङ्गदम्, इति २ प्रगण्डभूषणस्य ॥—अङ्गुलीयकम्, ऊर्मिका, इति २
 अङ्गुल्याभरणस्य । ऊर्मिकैव रामनामाद्यक्षरयुता चेदङ्गुलिमुद्रेत्येकम् । कङ्कणम्,
 करभूषणम्, इति २ मणिवन्धभूषणस्य ॥—मेखला, काञ्ची, सप्तकी, रशना,
 सारसनम्, इति ५ स्त्रीणां कटिभूषणस्य ॥—शृङ्खलमित्येकं पुंसः कटि-
 भूषणस्य । त्रिषु स्त्रीपुंस्केषु ॥—पादाङ्गदम्, तुलाकोटिः, मञ्जीरः, नूपुरः,
 हंसकः, पादकटकः, इति ६ नूपुरस्य । तुलाकोटिः स्त्री । मञ्जीरो न स्त्रियाम् ॥—
 किङ्किणी, क्षुद्रघण्टिका, इति २ क्षुद्रघण्टिकायाः ॥—त्वक्, फलम्, कृमिः,
 रोम, इति ४ वस्त्राणां योनिः ॥—वाल्कफालादयो निष्प्रवाण्यन्तास्त्रिषु ॥—
 वाल्कम्, क्षौम, फालम्, कार्पासम्, बादरम्, कौशेयम्, राङ्गवम्, अनाहतम्, नि-
 ष्प्रवाणि, इति ५ वस्त्रस्य ॥—तन्त्रकम्, नवाम्बरम्, इति २ नूतनवस्त्रस्य ।
 धौतयोर्वस्त्रयोर्युगं यत्तदुद्रमनीयमित्येकम् । यद्वौतं कौशेयं तत्पत्रोर्णं एकम् ।

क्षौमं दुकूलं स्याद्वे तु निवीतं प्रावृतं त्रिषु	१३००
स्त्रियां बहुत्वे वस्त्रस्य दशाः स्युर्वस्तयो द्वयोः	१३०१
दैर्घ्यमायाम आरोहः परिणाहो विशालता	१३०२
पटच्चरं जीर्णवस्त्रं समौ नक्तककर्पटौ	१३०३
वस्त्रमाच्छादनं वासश्चैलं वसनमंशुकम्	१३०४
सुचेलकः पटोऽस्त्री स्याद्वराशिः स्थूलशाटकः	१३०५
निचोलः प्रच्छदपटः समौ रत्नककम्पलौ	१३०६
अन्तरीयोपसंव्यानपरिधानान्यधोऽशुके	१३०७
द्वौ प्राधारोत्तरासङ्गौ समौ बृहतिका तथा	१३०८
संव्यानमुत्तरीय च चोलः कूर्पासकोऽस्त्रियाम्	१३०९
नीशारः स्यात्प्रावरणे हिमानिलनिवारणे	१३१०

बहुमूल्य पद्मल्लादिक तन्महाग्रनमित्येकम् । क्षौमम्, दुकूलम्, इति २ पट्टवस्त्रस्य ॥—निवीतम्, प्रावृतम्, इति २ प्रावृतवस्त्रस्य ॥ वस्त्रम् द्वयोर्वस्तयो प्रान्तयो दशा स्युः । एक स्त्रीलिङ्ग बहुवचनान्त च नित्यम् ॥—दैर्घ्यम्, आयाम, आरोह, इति ३ धर्मादेर्दैर्घ्यस्य ॥—परिणाह, विशालता, इति २ विस्तारस्य ॥—पटच्चरम्, जीर्णवस्त्रम्, इति २ जीर्णवस्त्रस्य ॥—नक्तक, कर्पट, इति २ जीर्णवस्त्ररण्डस्य ॥—वस्त्रम्, आच्छादनम्, वास, चैलम्, वसनम्, अशुकम्, इति ६ वस्त्रस्य ॥—सुचेलक, पट, इति २ शोभनवस्त्रस्य । तत्र पटोऽस्त्री ॥—वराशि, स्थूलशाटक, इति २ स्थूलवासस ॥—निचोल, प्रच्छदपट, इति २ वीणाडोलिकादिपिधानस्य ॥—रत्नक, कम्पल, इति २ कम्पलस्य ॥—अन्तरीयम्, उपसंव्यानम्, परिधानम्, अधोऽशुकम्, इति ४ परिहिते वाससि ॥—प्रावार, उत्तरासङ्ग, बृहतिका, संव्यानम्, उत्तरीयम्, इति ५ वामस्कन्धे धृतोत्तरीयस्य ॥—चोल, कूर्पासक, इति २ स्त्रीणां स्तनादिपिधायकस्य । पुंसि स्त्रीष्वे च । हिमानिलयो

अर्धोरुकं वरस्त्रीणां स्याच्चण्डातकमखियाम्	१२११
स्यान्निष्वाप्रपदीनं तत्प्राप्नोत्याप्रपदं हि यत्	१२१२
अस्त्री वितानमुल्लोचो दृष्ट्याद्यं वरस्त्रवेदमनि	१२१३
प्रतिसीरा जवनिका स्यात्तिस्करिणी च सा	१२१४
परिकमोद्गसंस्कारः स्यान्माष्टिर्माजना मृजा	१२१५
उद्धर्तनोत्सादनं द्वे समे आप्लाव आप्लवः	१२१६
स्नानं चर्चा तु चाचिक्यं स्यात्सकोऽथ प्रबोधनम्	१२१७
अनुबोधः पद्मलेखा पत्राहुलिरिमं समं	१२१८
तमालपत्रतिलकचित्रकाणि विशेषकम्	१२१९
द्वितीयं च तुरीयं च न स्त्रियामथ कुङ्कुमम्	१२२०
काश्मीरजन्माग्निशिखं वरं बाह्यीकपीतनं	१२२१

निवारणं यस्मात्तादृशे प्रावरणे नीशार न्येयम् । वरस्त्रीणां अर्धोदक अर्धोदधि-
धायिकं वनं तच्चण्डातकं स्यात् । यत् आप्रपदं पादाप्रपद्यन्ते प्राप्नोति वरमादि-
तत् आप्रपदीनम् । त्रिषु एकम् ॥—वितानम्, उल्लोचः, इति १ जानपाद्य-
पनयार्थमुपरिवद्धस्य चाससः । पुंलिङ्गविनाशः । दृष्ट्यामित्यादिकं वराने-
दमनि वल्लग्नितृष्टे एकम् । प्रतिसीरा, जवनिका, तिरस्करिणी, इति ३ जव-
निकायाः ॥—परिकर्म, अङ्गसंस्कारः, इति २ कुङ्कुमादिना शरीरे संस्का-
रमात्रस्य ॥—उद्धर्तनम्, उत्सादनम्, इति २ पिष्टादिना शरीरमलपकरण-
स्य ॥—आप्लावः, अप्लवः, स्नानम्, इति ३ स्नानस्य ॥—चर्चा, चान्निष्यम्,
स्यासकः, इति ३ चन्दनादिना देहविलेपस्य ॥—प्रबोधनम्, अनुबोधः, इति
२ गतगन्धस्य पुनर्गन्धव्यक्तीकरणे ॥—पद्मलेखा, पत्राहुलिः, इति २
कस्तूरिकाकेशरादिना कपोलादौ रचितपत्रावल्लथाः ॥—तमालपत्रम्,
तिलकम्, चित्रकम्, विशेषकम्, इति ४ ललाटे कस्तूर्यादिना कृततिल-
कस्य । अत्र तिलकम्, विशेषकम्, इति द्वौ पुनर्पुंसकयोः । कुङ्कुमम्, काश्मी-

रक्तसंकोचपिशुनं धीरं लोहितचन्दनम्	१३२२
लाक्षा राक्षा जतु क्लीवे यावोऽलक्तो द्रुमामयः	१३२३
लवङ्ग देवकुसुम श्रीसंज्ञमथ जायकम्	१३२४
कालीयकं च कालानुसार्य चाथ समार्थकम्	१३२५
वंशिकागुरुराजार्हलोहं कृमिजजोद्धकम्	१३२६
कालागुर्वगुरु स्यात्तन्मद्गल्या मल्लिगन्धि यत्	१३२७
यक्षधूपः सर्जरसोऽरालसर्वरसावपि	१३२८
बहुरूपोऽप्यथ वृकधूपकृत्रिमधूपकौ	१३२९
तुरुष्कः पिण्डकः मिहो यावनोऽप्यथ पायसः	१३३०
श्रीवासो वृकधूपोऽपि श्रीवेष्टसरलद्रवौ	१३३१
मृगनाभिर्मृगमदः कस्तूरी चाथ कोलकम्	१३३२
कक्कोलक कोशफलमथ कर्पूरमस्त्रियाम्	१३३३

रजन्म, अमिश्रितम्, वरम्, बाहीकम्, पीतनम्, रक्तम्, संकोचनम्, पिशुनम्, धीरम्, लोहितचन्दनम्, इति ११ कुङ्कुमस्य ॥—लाक्षा, राक्षा, जतु, याव, अलक्त, द्रुमामय, इति ६ लाक्षाया ॥—लवङ्गम्, देवकुसुमम्, श्रीसंज्ञम्, इति ३ लवङ्गस्य ॥—जायकम्, कालीयकम्, कालानुसार्यम्, इति ३ जायकस्य । वंशिकम्, अगुरु, राजार्हम्, लोहम्, कृमिजम्, जोद्धकम्, कालागुरु, इति ७ समार्थकम् । यदगुरु मल्लिगन्धि सा मद्गल्या स्यादित्येकम् ॥—यक्षधूप, सत्तरस, राल, सर्वरस, बहुरूप, इति ५ धूपस्य ॥—वृकधूप, कृत्रिमधूपक, इति २ अनेकपदार्थकृतधूपस्य ॥—तुरुष्क, पिण्डक, सिद्ध, यावन, इति ४ सिद्धाख्यगन्धद्रव्यस्य । पायस, श्रीवास, वृकधूप, श्रीवेष्ट, सरलद्रव, इति ५ सरलद्रवस्य ॥—मृगनाभि, मृगमद, कस्तूरी, इति ३ कस्तूर्या ॥—कोलकम्, कक्कोलकम्, कोशफलम्, इति ३ कक्कोलकस्य ॥—कर्पूरम्, धन-

घनसारश्चन्द्रसंज्ञः सिताभ्रो हिमवालुका	१३३४
गन्धसारो मलयजो भद्रश्रीश्चन्दनोऽस्त्रियाम्	१३३५
तैलपर्णिकगोशीर्षे हरिचन्दनमस्त्रियाम्	१३३६
तिलपर्णी तु पत्राङ्गं रञ्जनं रक्तचन्दनम्	१३३७
कुचन्दनं चाथ जातीकोषजातीफले समे	१३३८
कर्पूरागुरुकस्तूरीकक्कोलैर्यक्षकदर्दमः	१३३९
गात्रानुलेपनी वर्तिर्वर्णकं स्याद्विलेपनम्	१३४०
चूर्णानि वासयोगाः स्युर्भावितं वासितं त्रिषु	१३४१
संस्कारो गन्धमाल्याद्यैर्यः स्यात्तदधिवासनम्	१३४२
माल्यं मालास्रजौ मूर्ध्नि केशमध्ये तु गर्भकः	१३४३
प्रभ्रष्टकं शिखालम्बि पुरोन्यस्तं ललामकम्	१३४४
प्रालम्बमृजुलम्बि स्यात्कण्ठाद्वैकक्षिकं तु तत्	१३४५

सारः, चन्द्रः, सिताभ्रः, हिमवालुका, इति ५ कर्पूरस्य । पुंसि ॥—कर्पूरः, गन्धसारः, मलयजः, भद्रश्रीः, चन्दनः, इति ४ चन्दनस्य ॥—तैलपर्णिकम्, गोशीर्षम्, हरिचन्दनम्, इति ३ चन्दनभेदस्य ॥—तिलपर्णी, पत्राङ्गम्, रञ्जनम्, रक्तचन्दनम्, कुचन्दनम्, इति ५ रक्तचन्दनस्य ॥ जातीकोषम्, जातीफलम्, इति २ जातीफलस्य ॥—कर्पूरादिभिः समभागैः पिण्डीकृतो लेपविशेषो यक्षकदर्दम इति ॥—गात्रानुलेपनी, वर्तिः, वर्णकम्, विलेपनम्, इति ४ गात्रलेपनद्रव्यस्य ॥—चूर्णम्, वासयोगः, इति २ पटवासादिचूर्णमात्रस्य ॥—भावितम्, वासितम्, इति २ गन्धद्रव्येण वासितस्य । त्रिषु । गन्धमाल्याधूपादिभिर्यः संस्कारः तदधिवासनमित्युच्यते ॥—माल्यम्, माला, स्रज्, इति ३ मूर्ध्नि धृतायाः कुसुमावलेः । केशमध्ये धृता माला गर्भक इत्युच्यते । यन्माल्यं शिखायां लम्बमानं तत्प्रभ्रष्टकमिति । पुरो न्यस्तं ललाटपर्यन्तं क्षिप्तं ललामकमित्येकम् । यन्माल्यं कण्ठाद्विलम्बि सरलं लम्बमानं तत्प्रालम्बमित्ये-

यत्तिर्यविक्षप्तमुरसि शिखास्वापीडशेखरौ	१३४६
रचना स्यात्परिस्यन्द आभोगः परिपूर्णता	१३४७
उपधानं तूपवर्हः शय्याया शयनीयवत्	१३४८
शयनं मञ्चपर्यङ्कपल्यङ्काः खट्वा समाः	१३४९
गेन्दुकः कन्दुको दीपः प्रदीपः पीठमासनम्	१३५०
समुद्रकः संपुटकः प्रतिग्राहः पतङ्गहः	१३५१
प्रसाधनी कङ्कतिका पिष्टातः पटवासकः	१३५२
दर्पणे मुकुरादर्शौ व्यजन तालवृन्तकम्	१३५३

८ ब्रह्मवर्ग ।

सन्ततिर्गोत्रजननकुलान्यभिजनान्वयौ	१३५४
वंशोऽन्ववायः सतानो वर्णाः स्युर्ब्राह्मणादयः	१३५५

कम् । यन्मात्य निर्यगुपवीनमृजु उरसि शिखरं तत्चेकक्षिकमित्येकम् ॥—आपीड, शेखर, इति २ शिखासु न्यस्तमाल्यमात्रस्य ॥—रचना, परिस्यन्द, इति २ माल्यादिरचनाया ॥—आभोग, परिपूर्णता, इति २ सर्वोपचारपरिपूर्णताया ॥—उपधानम्, उपवर्हः, इति २ उच्छीर्षस्य । शय्या, शयनीयम्, शयनम्, इति ३ शय्याया ॥—मञ्च, पर्यङ्क, पल्यङ्क, खट्वा, इति ४ रत्नाया ॥—गेन्दुक, कन्दुक, इति २ कन्दुकस्य ॥—दीप, प्रदीप, इति २ दीपस्य ॥—पीठम्, आसनम्, इति २ आसनस्य ॥—समुद्रक, संपुटक, इति २ संपुटकस्य ॥—प्रतिग्राह, पतङ्गह, इति २ पतङ्गहस्य ॥—प्रसाधनी, कङ्कतिका, इति २ केशमार्जन्या ॥—पिष्टात, पटवासक, इति २ पिष्टातस्य ॥—दर्पण, मुकुर, आदर्श, इति ३ दर्पणस्य ॥—व्यजनम्, तालवृन्तकम्, इति २ व्यजनस्य ॥

१३५४-१४६८ सन्तति, गोत्रम्, जननम्, कुलम्, अभिजा, अन्वय, वंश, अन्ववाय, सतान, इति ९ वंशस्य । ब्राह्मणादयो वर्णाः स्यु एकम् ।

विप्रक्षत्रियविदूद्राश्चातुर्वर्ण्यमिति स्मृतम्	१३५६
राजबीजी राजवंश्यो वीज्यस्तु कुलसंभवः	१३५७
महाकुलकुलीनार्यसभ्यसज्जनसाधवः	१३५८
ब्रह्मचारी गृही वानप्रस्थो भिक्षुश्चतुष्टये	१३५९
आश्रमोऽस्त्री द्विजात्यग्रजन्मभूदेववाडवाः	१३६०
विप्रश्च ब्राह्मणोऽसौ पट्कर्मा यागादिभिर्वृतः	१३६१
विद्वान्विपश्चिदोपज्ञः सन्सुधीः कोविदो बुधः	१३६२
धीरो मनीषी ज्ञः प्राज्ञः संख्यावान्पण्डितः कविः	१३६३
धीमान्सूरिः कृती कृष्टिर्लब्धवर्णो विचक्षणः	१३६४
दूरदर्शी दीर्घदर्शी श्रोत्रियच्छान्दसौ समौ	१३६५
‘मीमांसको जैमिनीये वेदान्ती ब्रह्मवादिनि ।	*
वैशेषिके स्यादौलूक्यः सौगतः शून्यवादिनि ॥	*
नैयायिकस्त्वक्षपादः स्यात्स्याद्वादिक आर्हकः ।	* *
चार्वाकलौकायतिकौ सत्कार्ये साङ्ख्यकापिलौ ॥	* *

ब्राह्मणक्षत्रियवैश्यशूद्रा वर्णाश्चातुर्वर्ण्यमित्येकम् ॥—राजबीजी, राजवंश्यः, इति २ राजवंशोत्पन्नस्य ॥—वीज्यः, कुलसंभवः, इति २ कुलमात्रोत्पन्नस्य ॥—महाकुलः, कुलीनः, आर्यः, सभ्यः सज्जनः, साधुः, इति ६ सज्जनस्य । आश्रमशब्दवाच्याः—ब्रह्मचारी, गृही, वानप्रस्थः, भिक्षुः इति ४ ॥—द्विजातिः, अग्रजन्मा, भूदेवः, वाडवः, विप्रः, ब्राह्मणः, इति ब्राह्मणस्य । असौ ब्राह्मणः यागादिभिर्वृतः पट्कर्मा स्यात् ॥—विद्वान्, विपश्चित्, दोषज्ञः, सन्, सुधीः, कोविदः, बुधः, धीरः, मनीषी, ज्ञः, प्राज्ञः, संख्यावान्, पण्डितः, कविः, धीमान्, सूरिः, कृती, कृष्टिः, लब्धवर्णः, विचक्षणः, दूरदर्शी, दीर्घदर्शी, इति २२ पण्डितस्य ॥—श्रोत्रियः, छान्दसः, इति २ वेदाध्यायिनः ॥—

उपाध्यायोऽध्यापकोऽथ स्यान्निषेकादिकृद्गुरुः	१३६६
मन्त्रव्याख्याकृदाचार्य आदेष्टा त्वध्वरे व्रती	१३६७
यष्टा च यजमानश्च स सोमवति दीक्षितः	१३६८
इज्याशीलो यायजूको यज्वा तु विधिनेष्टवान्	१३६९
स गीर्षतीष्ट्या स्थपतिः सोमपीथी तु सोमपाः	१३७०
सर्ववेदाः स येनेष्टो यागः सर्वस्वदक्षिणः	१३७१
अनूचानः प्रवचने साङ्गेऽधीती गुरोस्तु यः	१३७२
लब्धानुज्ञः समावृत्तः सुत्वा त्वभिपवे कृते	१३७३
छान्त्रान्तेवासिनो शिष्ये शैक्षाः प्रायमकल्पिकाः	१३७४
एकब्रह्मव्रताचारा मिथः सत्रह्यचारिणः	१३७५
सतीर्थ्यास्त्वेकगुरवश्चितवानग्निमग्निचित्	१३७६

उपाध्याय, अध्यापक, इति २ उपाध्यायस्य ॥—निषेककर्ता पित्रादिर्गुरुः स्यात् । मन्त्रो वेदस्तस्य व्याख्याष्टात् आचार्यः स्यात् । अध्वरे यागविषये य ऋत्विजामादेष्टा स व्रती, यष्टा, यजमान, इति ३ । य यजमान सोमवति यागे आदेष्टा दीक्षित इत्युच्यते ॥—इज्याशील, यायजूक, इति २ यजनशीलस्य । विधिना यागं कृतवान् य यज्जा स्यात् । य गीर्षतीष्ट्या बृहस्पतिसवविधिना इष्टवान् स स्थपतिरित्युच्यते ॥—सोमपीथी, सोमपा, इति २ सोमयाजिन । येन सर्वं स्वदक्षिणो विश्वजिन्नामा याग इष्ट स सर्ववेदा स्यात् । साङ्गे प्रवचने अधीती कृता ययनोऽनूचान इत्येकम् । योऽनूचानो लब्धानुज्ञः ॥ समावृत्तः स्यात् । अभिपवे घ्राणे कृते सति सुत्वा स्यात् ॥—छात्र, अन्तेवामी, शिष्य, इति ३ शिष्यस्य ॥—शैक्षा, प्रायमकल्पिका, इति २ आरब्धाध्ययनानां घट्टनाम् । एकशाखास्वाध्यायिनो ब्रह्मचारिणस्ते मिथः परस्परं सग्रह्यचारिण इत्युच्यन्ते । एकः समानो गुरुर्वां ते परस्परं सतीर्थ्याः स्युः । योऽग्निं चित-

पारम्पर्योपदेशे स्यादैतिह्यमितिहात्र्ययम्	१३७७
उपज्ञा ज्ञानमाद्यं स्याज्ज्ञात्वारम्भ उपक्रमः	१३७८
यज्ञः सवोऽध्वरो यागः सप्ततन्तुर्मखः क्रतुः	१३७९
पाठो होमश्चातिथीनां सपर्या तर्पणं वलिः	१३८०
एते पञ्चमहायज्ञा ब्रह्मयज्ञादिनामकाः	१३८१
समज्या परिषद्गोष्ठी सभासमितिसंसदः	१३८२
आस्थानी क्लीबमास्थानं स्त्रीनपुंसकयोः सदः	१३८३
प्राग्वंशः प्राग्धविर्गेहात्सदस्या विधिदर्शिनः	१३८४
सभासदः सभास्ताराः सभ्याः सामाजिकाश्च ते	१३८५
अध्वर्यूद्गातृहोतारो यजुःसामर्ग्विदः क्रमात्	१३८६
आग्नीध्राद्या धनैर्वार्या ऋत्विजो याजकाश्च ते	१३८७
वेदिः परिष्कृता भूमिः समे स्थण्डिलचत्वरे	१३८८

वान् सोऽग्निचित् । पारंपर्येण य उपदेशस्तस्मिन् ऐतिह्यम् । यत्प्रथमं ज्ञानं सा
उपज्ञा स्यात् । ज्ञात्वा य आरम्भः स उपक्रमः ॥—यज्ञः, सवः, अध्वरः, यागः,
सप्ततन्तुः, मखः, क्रतुः, इति ७ यज्ञस्य । पाठादयः पञ्च ब्रह्मयज्ञादिनामका महा-
यज्ञाः स्युः एकम् ॥—पाठः, होमः, अतिथीनां सपर्या, तर्पणम्, वलिः, इति ५ पञ्च-
महायज्ञानाम् ॥—समज्या, परिषत्, गोष्ठी, सभा, समितिः, संसत्, आस्थानी,
आस्थानम्, सदः, इति ९ सभायाः । सदः स्त्रीनपुंसकयोः । आस्थानी क्लीबेऽपि ॥
हविर्गेहात्प्राक् सदस्यादीनां यदृहं स प्राग्वंश इत्येकम् । यज्ञकर्मणि विधि वेदोक्त-
क्रियाकलापं ये पश्यन्ति ते सदस्याः एकम् ॥ सभासदः, सभास्ताराः, सभ्याः,
सामाजिकाः, इति ४ सभ्येषु । यजुर्वेदविगध्वर्युः एकम् । सामविदुद्गाता
एकम् । ऋग्वेदवित् होता एकम् । धनैर्वार्याः ये आग्नीध्राद्यास्ते ऋत्विजः, या-
जकाः, इति २ । परिष्कृता भूमिर्वेदिरित्युच्यते ॥—स्थण्डिलम्, चत्वरम्, इति २

चपालो यूपकटकः कुम्वा सुगहना वृतिः	१३८९
यूपाग्रं तर्म निर्मन्थ्यदारुणि त्वरणिर्द्वयोः	१३९०
दक्षिणाग्निर्गार्हपत्याहवनीयौ त्रयोऽग्नयः	१३९१
अग्नित्रयमिदं त्रेता प्रणीतः संस्कृतोऽनलः	१३९२
समूह्यः परिचाय्योपचाय्याचग्नौ प्रयोगिणः	१३९३
यो गार्हपत्यादानीय दक्षिणाग्निः प्रणीयते	१३९४
तस्मिन्नानाय्योऽथाग्नायी स्वाहा च हुतभुक्प्रिया	१३९५
ऋक्सामिधेनी धाय्या च या स्यादग्निसमिन्धने	१३९६
गायत्रीप्रमुख छन्दो हव्यपाके चरुः पुमान्	१३९७
आमिक्षा सा श्रुतोष्णे या क्षीरे स्यादधियोगतः	१३९८
धुवित्रं व्यजन तद्यद्रचित मृगचर्मणा	१३९९
पृषदाज्य सदध्याज्ये परमान्नं तु पायसम्	१४००

यज्ञार्थं संस्कृतस्य भूभागस्य । यूपकटकः काष्ठविकारश्चपालः स्यात् एकम् । सुगहना वृतिर्वैष्टन कुम्वा स्यात् एकम् ॥—यूपाग्रम्, तर्म, इति २ यूपाग्रे । निर्मन्थ्यदारुणि अरणिरित्येकम् । स्त्रीपुंसयोः ॥—दक्षिणाग्निः, गार्हपत्या, आहवनीयः, इति ३ अग्निविशेषस्य । इदमग्नित्रयं त्रेता स्यात् । मन्वादिना संस्कृतोऽग्निः प्रणीत इत्येकम् ॥—समूह्यः, परिचाय्यः, उपचाय्यः, इति ३ अग्नौ प्रयोगिणः । गार्हपत्यादानीय यो दक्षिणाग्निः प्रणीयते तत्र आनाय्य इति ॥—अग्नायी, स्वाहा, हुतभुक्प्रिया, इति ३ अग्निप्रियायाम् । अग्निसमिन्धने चक्षिज्वलने यानि ऋक् प्रयुज्यते ता सामिधेनी, धाय्या, इति २ । गायत्र्युष्णिगित्यादि छन्दः स्यादेकम् । हव्यपाकेऽग्निमुखे दृश्यमानेऽग्रे चरुरित्येकम् । क्षीरे दधियोगतो या विष्ठति सा आमिक्षा स्यात् । मृगचर्मणा रचितं यद्यजन तद्धुवित्रमिति । दधियुक्ते पृथे पृषदाज्यमिति ॥—परमान्नम्, पायसम्, इति २ क्षीरान्नस्य ।

हव्यकव्ये दैवपित्र्ये अन्ने पात्रं सुवादिकम्	१४०१
ध्रुवोपभृज्जुह्वर्ना तु सुवो भेदाः सुचः स्त्रियः	१४०२
उपाकृतः पशुरसौ योऽभिमन्त्र्य क्रतौ हतः	१४०३
परम्पराकं शमनं प्रोक्षणं च वधार्थकम्	१४०४
वाच्यलिङ्गाः प्रमीतोपसंपन्नप्रोक्षिता हते	१४०५
सांनाय्यं हविरग्नौ तु हुतं त्रिषु वपद्रुकृतम्	१४०६
दीक्षान्तोऽवभृथो यज्ञे तत्कर्माहं तु यज्ञियम्	१४०७
त्रिष्वथ क्रतुकर्मैष्टं पूर्तं खातादि कर्म यत्	१४०८
अमृतं विघ्नसो यज्ञशेषभोजनशेषयोः	१४०९
त्यागो विहापितं दानमुत्सर्जनविसर्जने	१४१०
विश्राणनं वितरणं स्पर्शनं प्रतिपादनम्	१४११
प्रादेशनं निर्वपणमपवर्जनमंहतिः	१४१२
मृतार्थं तदहे दानं त्रिषु स्यादौर्ध्वदेहिकम्	१४१३

दैवपित्र्येऽन्ने क्रमेण हव्यकव्ये स्याताम् । सुवचमसादिकपात्रं स्यात् ॥—ध्रुवा, उपभृत्, जुह्वः, इति ३ सुवो भेदाः । स्त्रियः । सुव इत्येकं पुंसि । क्रतौ यः पशुरभिमन्त्र्य हतः स उपाकृतः स्यात् ॥—परम्पराकम्, शमनम्, प्रोक्षणम्, इति ३ वधार्थकम् ॥—प्रमीतः, उपसंपन्नः, प्रोक्षितः, इति ३ यागार्थं हते पशुमात्रे हविर्विशेषः सांनाय्यं स्यात् । अग्नौ हुतं याज्यादि वपद्रुकृतं स्यात् । तत्रिषु यज्ञे दीक्षान्तः अवभृथः । तत्कर्माहं वस्तु यज्ञियम् । त्रिषु । यत्क्रतुकर्म तदि स्यात् । खातादि यत्कर्म तत्पूर्तं स्यात् । यज्ञशेषे पुरोडाशादौ अमृतमिति । भोजनशेषे विघ्नस इति ॥—त्यागः, विहापितम्, दानम्, उत्सर्जनम्, विसर्जनम्, विश्राणनम्, वितरणम्, स्पर्शनम्, प्रतिपादनम्, प्रादेशनम्, निर्वपणम्, अपवर्जनम्, अंहति इति १३ दानस्य । मृतार्थं तदहे दानं और्ध्वदेहिकं स्यात् । तत्रिषु ॥—

पितृदान निवापः स्याच्छ्राद्धं तत्कर्म शास्त्रतः	१४१४
अन्वाहार्य मासिकेऽशोऽष्टमोऽहः कुतपोऽस्त्रियाम्	१४१५
पर्येषणा परीष्टिश्चान्वेषणा च गवेषणा	१४१६
सनिस्त्वध्येपणा याच्याभिशस्तिर्याचनार्थना	१४१७
पद् तु त्रिष्वर्घ्यमर्घार्थे पाद्यं पादाय वारिणि	१४१८
क्रमादातिथ्यातिथेये अतिथ्यर्थेऽत्र साधुनि	१४१९
स्थुरावेशिक आगन्तुरतिथिर्ना गृहागते	१४२०
पूजा नमस्यापचितिः सपर्यार्चाहणाः समाः	१४२१
वरिवस्या तु शुश्रूषा परिचर्याप्युपासना	१४२२
ब्रज्याढ्या पर्यटन चर्या त्वीर्यापथे स्थितिः	१४२३
उपस्पर्शस्त्वाचमनमथ मौनमभाषणम्	१४२४
‘प्राचेतसश्चादिकविः स्यान्मैत्रावरुणिश्च सः ।	* *
वाल्मीकिश्चाथ गाधेयो विश्वामित्रश्च कौशिकः ॥	* *

दानम्, निवाप, इति २ पित्रर्थे दानस्य । शास्त्रतस्तत्कर्म श्राद्ध स्यात् ।

उक्तेऽन्वाहार्यमिति । अशोऽष्टमोऽहः कुतप स्यात् । स्त्रीषे तु कुतपम् ॥—

पूणा, परीष्टि, इति २ श्राद्धद्विजशुश्रूषाया ॥—अन्वेषणा, गवेषणा,

इति २ धर्मादिमार्गणस्य ॥—एनि, अध्येपणा, इति २ अध्येपणायाः ॥—

याच्या, अभिशानि, याच्या, अर्चना, इति ४ याचनायाः । अर्घार्थं वारिणि

अर्घ्यमिति । पादाय वारिणि पाद्यम् । अतिथ्यर्थे आतिथ्यमिति । अतिथी

साधुनि आतिथेयमिति ॥—आवेशिक, आगन्तु, अतिथि, गृहागत, इति ४

गृहागतस्य । ता पुमान् ॥—पूजा, नमस्या, अपचिति, सपया, अर्चा,

अहणा, इति ६ पूजायाः ॥—वरिवस्या, शुश्रूषा, परिचर्या, उपासना, इति

४ उपासायाः ॥—ब्रज्या, अढ्या, अढ्या, पर्यटनम्, इति ४ पर्यटनस्य ।

इर्यापथे स्थिति चर्या स्यात् ॥—उपस्पर्श, आचमनम्, इति २ आचम-

व्यासो द्वैपायनः पाराशर्यः सत्यवतीसुतः ।	* *
आनुपूर्वी स्त्रियां वावृत्परिपाटी अनुक्रमः	१४२५
पर्यायश्चातिपातस्तु स्यात्पर्यय उपात्ययः	१४२६
नियमो व्रतमस्त्री तच्चोपवासादि पुण्यक्रम	१४२७
औपवस्तं तूपवासो विवेकः पृथगात्मता	१४२८
स्याद्ब्रह्मवर्चसं वृत्ताध्ययनद्विरथाञ्जलिः	१४२९
पाठे ब्रह्माञ्जलिः पाठे विप्रपो ब्रह्मविन्दवः	१४३०
ध्यानयोगासने ब्रह्मासनं कल्पे विधिक्रमौ	१४३१
मुख्यः स्यात्प्रथमः कल्पोऽनुकल्पस्तु ततोऽधमः	१४३२
संस्कारपूर्वं ग्रहणं स्यादुपाकरणं श्रुतेः	१४३३
समे तु पादग्रहणमभिवादनमित्युभे	१४३४
भिक्षुः परिव्राट् कर्मन्दी पाराशर्यपि मस्करी	१४३५
तपस्वी तापसः पारिकाङ्क्षी वाचंयमो मुनिः	१४३६

नस्य ॥—मौनम्, अभाषणम्, इति २ मौनस्य ॥—आनुपूर्वी, आवृत्, परि-
पाटीः, अनुक्रमः, पर्यायः, इति ५ अनुक्रमस्य ॥—अतिपातः, पर्ययः, उपात्ययः,
इति ३ अतिक्रमस्य ॥—नियमः, व्रतम्, इति २ व्रतमात्रस्य ॥—औपव-
स्तम्, उपवासः, इति २ उपवासस्य । पृथगात्मता विवेकः स्यात् । वृत्तमध्य-
यनं तयोर्द्विः ब्रह्मवर्चसमिति । पाठे योऽञ्जलिः स ब्रह्माञ्जलिः । अध्ययन-
स्यादौ हस्तयोर्हि प्रणवोच्चारपूर्वकमञ्जलिः क्रियते । वेदपाठे विप्रपो ब्रह्मविन्दवः
स्युः । ध्यानयोगयोरासने ब्रह्मासनमिति ॥—कल्पः, विधिः, क्रमः, इति ३
नियोगशास्त्रस्य । यः प्रथमः कल्पः स मुख्यः स्यात् । ततोऽधमो अनुकल्पः
स्यात् । संस्कारपूर्वकं श्रुतेर्ग्रहणं उपाकरणं स्यात् ॥—पादग्रहणम्, अभिवादनम्,
इति २ नामगोत्रोक्तिपूर्वकस्य नमस्कारविशेषस्य ॥—भिक्षुः, परिव्राट्,
कर्मन्दी, पाराशरी, मस्करी, इति ५ संन्यासिनः ॥—तपस्वी, तापसः, पारिकाङ्क्षी,

तपःक्लेशसहो दान्तो वर्णिनो ब्रह्मचारिणः	१४३७
ऋपयः सत्यवचसः स्नातकस्त्वाहुतो व्रती	१४३८
ये निर्जितेन्द्रियग्रामा यतिनो यतयश्च ते	१४३९
यः स्थण्डिले व्रतवशाच्छेते स्थण्डिलशाय्यसौ	१४४०
स्थाण्डिलश्चाथ विरजस्तमसः स्युर्द्वयातिगाः	१४४१
पवित्रः प्रयतः पूतः पापण्डाः सर्वलिङ्गिनः	१४४२
पालाशो दण्ड आपाढो व्रते राम्भस्तु वैणवः	१४४३
अस्त्री कमण्डलुः कुण्डी प्रतिनामासनं वृषी	१४४४
अजिनं चर्म कृत्तिः स्त्री भैक्ष भिक्षाकदम्बकम्	१४४५
स्वाध्यायः स्याज्जपः सुत्याभिषवः सवनं च सा	१४४६
सर्वेनसामपध्वंसि जप्य त्रिण्यधमर्पणम्	१४४७
-दर्शश्च पौर्णमासश्च यागौ पक्षान्तयोः पृथक्	१४४८

इति ३ तपोयुक्तस्य ॥—पाचयम, मुनि, इति २ चाग्यतस्य ॥—तपस
 क्लेशेऽनुद्विगो दान्त स्यात् ॥—वर्णी, ब्रह्मचारी, इति ० ब्रह्मचारिण ॥—
 ऋपि, सत्यवचा, इति २ ऋपिसामान्यस्य । यो व्रती आपुत ॥ स्नातक
 इत्युच्यते । निर्जित इन्द्रियग्रामहो येस्ते यतिन, यतय, इति २ । यो नियमव-
 शात् भूमिविशेषे शेते असी स्थण्डिलशायी, स्थाण्डिल, इति ० ॥—
 विरजस्तमा, द्वयातिग, इति २ सत्येकनिष्ठेषु व्यासादिषु ॥—पवित्र,
 प्रयत, पूत, इति ३ पवित्रस्य ॥—पापण्ड, सर्वलिङ्गी, इति ० कु शास्त्रव-
 र्तिषु । व्रते पलाशसवन्धी दण्ड आपाढ इत्युच्यते । वैणवस्य धी दण्डो राम्भ
 इति ॥—कमण्डलु, कुण्डी, इति २ प्रतिना जल्पपात्रस्य । प्रतिना यदासनं सा
 वृषी ॥—अजिन्, चर्म, कृत्ति, इति ३ मृगादेश्चर्मणि । कृत्ति द्वियाम् ।
 भिक्षाणां गमहो भैक्षम् ॥—स्वाध्याय, जप, इति २ घेदाभ्यासस्य ॥—सुत्या,
 अभिषव, सवनम्, इति ३ सोमाभिषवस्य । सर्वेनगां नाशक जप्य ऋगादि
 अधमर्पण स्यात् । त्रिषु । पक्षान्तयोरमावास्यायां पौर्णमास्यां च विहितौ यागी

शरीरसाधनापेक्षं नित्यं यत्कर्म तद्यमः	१४४९
नियमस्तु स यत्कर्म नित्यमागन्तुसाधनम्	१४५०
‘क्षौरं तु भद्राकरणं मुण्डनं चपनं त्रिषु ।’	* *
उपवीतं ब्रह्मसूत्रं प्रोद्धृते दक्षिणे करे	१४५१
प्राचीनावीतमन्यस्मिन्निवीतं कण्ठलम्बितम्	१४५२
अङ्गुल्यग्रे तीर्थं दैवं स्वल्पाङ्गुल्योर्मूले कायम्	१४५३
मध्येऽङ्गुष्ठाङ्गुल्योः पित्र्यं मूले त्वङ्गुष्ठस्य ब्राह्मम्	१४५४
स्याद्ब्रह्मभूयं ब्रह्मत्वं ब्रह्मसायुज्यमित्यपि	१४५५
देवभूयादिकं तद्वत्कृच्छ्रं सांतपनादिकम्	१४५६
संन्यासवत्यनशने पुमान्प्रायोऽथ वीरहा	१४५७
नष्टाग्निः कुहना लोभान्मिथ्येर्यापथकल्पना	१४५८
ब्रात्यः संस्कारहीनः स्यादस्वाध्यायो निराकृतिः	१४५९
धर्मध्वजी लिङ्गवृत्तिरवकीर्णी क्षतव्रतः	१४६०

क्रमेण दर्शः, पौर्णमासः, स्याताम् । शरीरसाधनापेक्षं नित्यं यत्कर्म तद्यमः । आगन्तुसाधनं नित्यं यत्कर्म स नियमः । दक्षिणे करे प्रोद्धृते यद्ब्रह्मसूत्रं तदुपवीतं स्यात् । अन्यस्मिन्वामे करे प्रोद्धृते प्राचीनावीतं स्यात् । कण्ठे लम्बितं तत् निवीतमिति । अङ्गुलीनामग्रे दैवं तीर्थं ज्ञेयम् । स्वल्पाङ्गुल्योः कनिष्ठिकायाश्च मूले कायम् । अङ्गुष्ठतर्जन्योर्मध्यभागे पित्र्यम् । अङ्गुष्ठस्य मूले तु ब्राह्मं तीर्थम् । ब्रह्मभूयम्, ब्रह्मत्वम्, ब्रह्मसायुज्यम्, इति ३ ब्रह्मभावस्य ॥—तद्वत् देवभूयम्, देवत्वम्, देवसायुज्यम्, इति ३ देवभावस्य । सांतपनादिकं कृच्छ्रं स्यात् । आदिना प्राजापात्यादिग्रहः । संन्यासपूर्वके भोजनत्यागे प्राय इति ॥—वीरहा, नष्टाग्निः, इति २ नष्टाग्नेः । लोभाद्या मिथ्येर्यापथकल्पना सा कुहनेति । संस्कारेणोपनयनेन हीनो ब्रात्य इति । अस्वाध्यायः निराकृतिः ॥—धर्मध्वजी, लिङ्गवृत्तिः, इति २ जीविकार्थं जटादिधारणवतः ॥—अवकीर्णी, क्षतव्रतः, इति २

सुप्ते यस्मिन्नस्तमेति सुप्ते यस्मिन्नुदेति च	१४६१
अंशुमानभिनिर्मुक्ताभ्युदितौ च यथाक्रमम्	१४६२
परिवेत्तानुजोऽनूढे ज्येष्ठे दारपरिग्रहात्	१४६३
परिवित्तिस्तु तज्जयायान्विवाहोपयमौ समौ	१४६४
तथा परिणयोद्वाहोपयामाः पाणिपीडनम्	१४६५
व्यवायो ग्राम्यधर्मो मैथुन निधुवनं रतम्	१४६६
त्रिवर्गो धर्मकामार्थैश्चतुर्वर्गः समोक्षकैः	१४६७
सबलैस्तैश्चतुर्भद्रं जन्याः स्निग्धा वरस्य ये	१४६८

९ क्षत्रियवर्ग ॥

मूर्धाभिषिक्तो राजन्यो बाहुजः क्षत्रियो विराट्	१४७९
राजा राट् पार्थिवक्षमाभृत्पृषपमहीक्षितः	१४७०
राजा तु प्रणताशेषसामन्तः स्यादधीश्वरः	१४७१
चक्रवर्ती सार्वभौमो नृपोऽन्यो मण्डलेश्वरः	१४७२

नष्टप्रह्वचर्यस्य । अंशुमान् यस्मिन् सुप्तेऽस्तमेति सोऽभिनिर्मुक्तः । यस्मिन्नुत्त-
 ऽशुमानुदेति सोऽभ्युदितः । ज्येष्ठे धातयेकृतदारपरिग्रहे सति वृत्तदारपरिग्रह
 कनिष्ठ परिवेत्ता स्यात् तस्य परिवेत्तुर्ज्यायान् ज्येष्ठं परिवित्ति स्यात् ।
 विवाहः, उपयमः, परिणयः, उद्वाहः, उपयामः, पाणिपीडनम्, इति ६ विवाह-
 स्य ॥—व्यवायः, ग्राम्यधर्मः, मैथुनम्, निधुवनम्, रतम्, इति मैथुनस्य ॥—
 धर्मः, कामः, अर्थः, एभिस्त्रिभिः समुदितस्त्रिवर्गः । समोक्षकैः धर्मार्थकाममोक्षैः
 समुदितश्चतुर्वर्गः इति । तैर्धर्मादिभिः सबलैश्चतुर्भद्रमिति । वरस्य स्निग्धा वयस्या
 जन्या स्युः ॥

१४६९-१७०७ मूर्धाभिषिक्तः, राजन्यः, बाहुजः, क्षत्रियः, विराट्, इति ५
 क्षत्रियस्य ॥—राजा, राट्, पार्थिवः, क्षमाभृत्, पृष, भूपः महीक्षितः, इति ७
 राट् । प्रणता अशेषसामन्ता यस्य स राजा अधीश्वर इति । चक्रवर्ती, सार्व

स्युमौहूर्तिकमौहूर्तज्ञानिकार्तान्तिका अपि	१४९६
तान्त्रिको ज्ञातसिद्धान्तः सत्री गृहपतिः समौ	१४९७
लिपिकारोऽक्षरचणोऽक्षरचुक्षुश्च लेखके	१४९८
लिखिताक्षरविन्यासे लिपिलिविरुभे स्त्रियां	१४९९
स्यात्संदेशहरो दूतो दूत्यं तद्भावकर्मणी	१५००
अध्वनीनोऽध्वगोऽध्वन्यः पान्थः पथिक इत्यपि	१५०१
स्वाम्यमात्यसुहृत्कोशराष्ट्रदुर्गवलानि च	१५०२
राज्याङ्गानि प्रकृतयः पौराणां श्रेणयोऽपि च	१५०३
संधिर्ना विग्रहो यानमासनं द्वैधमाश्रयः	१५०४
पञ्जुणाः शक्तयस्तिष्ठः प्रभावोत्साहमन्त्रजाः	१५०५
क्षयः स्थानं च वृद्धिश्च त्रिवर्गो नीतिवेदिनाम्	१५०६
स प्रतापः प्रभावश्च यत्तेजः कोपदण्डजम्	१५०७
भेदो दण्डः साम दानमित्युपायचतुष्टयम्	१५०८

मौहूर्तः, ज्ञानी, कार्तान्तिकः, इति ८ ज्योतिषिकस्य ॥—तान्त्रिकः, ज्ञातसिद्धान्तः, इति २ शास्त्रवेत्तुः ॥—सत्री, गृहपतिः, इति २ गृहपतिनः ॥—लिपिकारः, अक्षरचणः, अक्षरचक्षुः, लेखकः, इति ४ लेखकस्य ॥—लिखितम्, अक्षरविन्यासः, लिपिः, लिविः, इति ४ लिखिताक्षरस्य ॥—संदेशहरः, दूतः, इति २ संदेशहरस्य । तद्भावे कर्मणि च दूत्यमिति ॥—अध्वनीनः, अध्वगः, अध्वन्यः पान्यः, पथिकः, इति ५ पान्थस्य ॥—स्वामी, अमात्यः, सुहृत्, कोशः, राष्ट्रम्, दुर्गम्, बलम्, इति ७ राज्याङ्गानि । एतान्येव प्रकृतिसब्दवाच्यानि स्युः । पौराणां श्रेणयोऽपि प्रकृतयः स्युः । संधिः, विग्रहः, यानम्, आसनम्, द्वैधम्, आश्रयः, इति ६ गुणाः ॥—प्रभावः, उत्साहः, मन्त्रजा, इति ३ शक्तयः । क्षयः, स्थानम्, वृद्धिः इति ३ नीतिवेदिनां त्रिवर्गः । कोपदण्डतेजोभ्यो जातः प्रतापः, प्रभावः, इति २ ॥—भेदः, दण्डः, साम, दानम्, इति

साहसं तु दमो दण्डः साम सान्त्वमथो समौ	१५०९
भेदोपजापावुपधा धर्माद्यैर्यत्परीक्षणम्	१५१०
पञ्च त्रिष्वपडक्षीणो यस्तृतीयाद्यगोचरः	१५११
विविक्तविजनच्छन्ननिःशलाकास्तथा रहः	१५१२
रहश्चोपाशु चालिङ्गे रहस्यं तद्भवे त्रिषु	१५१३
समौ विस्रम्भविश्वासौ भ्रेपो भ्रंशो यथोचितात्	१४१४
अभ्रेपन्यायकल्पास्तु देशरूपं समञ्जसम्	१५१५
युक्तमौपयिकं लभ्यं भजमानाभिनीतवत्	१५१६
न्याय्यं च त्रिषु पद संप्रधारणा तु समर्थनम्	१५१७
अववादस्तु निर्देशो निदेशः शासनं च सः	१५१८
शिष्टिश्चाज्ञा च संस्था तु मर्यादा धारणा स्थितिः	१५१९

४ उपायचतुष्टयम् ॥—साहसम्, दम, दण्ड, इति ३ दण्डस्य ॥—साम, सान्त्वम्, इति २ सामस्य ॥—भेदः, उपजापः, इति २ सहृतयोर्धर्मीकरणस्य । धर्मार्थकामे यत्परीक्षणं सा उपधा स्यात् । अथापडक्षीणादिति शलाकान्ता पञ्च शब्दात्रिषु वाच्यलिङ्गा । यस्तृतीयाद्यगोचरः ॥ अपडक्षीण इति ॥—विविक्तः, विजनः, छन्नः, निःशलाकः, रहः, रहः, उपाशु, इति ७ त्रिजनस्य । रहः उपाशु इति द्वे अलिङ्गे अव्यये । तद्भवे रहस्यमिति । त्रिषु ॥—विस्रम्भः, विश्वासः, इति २ विश्वासस्य । यथोचिताद्भ्रंशो भ्रेप इति ॥—अभ्रेपः, न्यायः, कल्पः, देशरूपम्, समञ्जसम्, इति ५ नीते ॥—युक्तम्, औपयिकम्, लभ्यम्, भजमानम्, अभिनीतम्, न्याय्यम्, इति ६ न्यायादानपेतस्य द्रव्यादे एते षडपि त्रिषु ॥—संप्रधारणा, समर्थनम्, इति २ युक्तायुक्तपरीक्षायाः ॥—अववादः, निर्देशः, निदेशः, शासनम्, शिष्टिः, आज्ञा, इति ६ कर्मशासनस्य ॥—संस्था, मर्यादा, धारणा, स्थितिः, इति ४ न्याय्यमार्गस्थितेः ॥—

आगोऽपराधो मन्तुश्च समे तूद्दानवन्धने	१९२०
द्विपाद्यो द्विगुणो दण्डो भागधेयः करो वलिः	१९२१
घट्टादिदेयं शुल्कोऽस्त्री प्राभृतं तु प्रदेशनम्	१९२२
उपायनमुपग्राह्यमुपहारस्तथोपदा	१९२३
यौतकादि तु यदेयं सुदायो हरणं च तत्	१९२४
तत्कालस्तु तदात्वं स्यादुत्तरः काल आयतिः	१९२५
सांष्टिकं फलं सद्य उदर्कः फलमुत्तरम्	१९२६
अदृष्टं वह्नितोयादि दृष्टं स्वपरम्	१९२७
महीभुजामहिभयं स्वपक्षप्रभवं भयम्	१९२८
प्रक्रिया त्वधिकारः स्याच्चाभरं तु प्रकीर्णकम्	१९२९
नृपासनं यत्तद्भद्रासनं सिंहासनं तु तत्	१९३०
हैमं छत्रं त्वातपत्रं राजस्तु नृपलक्ष्म तत्	१९३१

आगः, अपराधः, मन्तुः, इति ३ अपराधस्य ॥—उद्दानम्, वन्धनम्, इति २ वन्धनस्य । द्विगुणो दण्डो द्विपाद्यः स्यात् ॥—भागधेयः, करो, वलिः, इति ३ कर्षकादिभ्यो राजग्राह्यभागस्य । घट्टगुल्मप्रतोल्यादीनां यदेयं स शुल्कः स्यात् ॥—प्राभृतम्, प्रदेशनम्, उपायनम्, उपग्राह्यम्, उपहारः, उपदा, इति ६ उपायनस्य । यौतकादि वन्धुदेयादि यदेयं तत्सुदायः, हरणम्, इति २ ॥—तत्कालः, तदात्वं, इति २ वर्तमानकालस्य । उत्तर आगामी काल आयतिः स्यात् । यत्सद्यः फलं तत्सांष्टिकमिति । उत्तरं भावि फल उदर्कः स्यात् । वह्नितोयमतिदृष्ट्यादिकृतं यद्भयं तत् अदृष्टमिति । स्वपरराष्ट्रजन्यं यद्भयं तत् दृष्टम् । राज्ञां स्वपक्षप्रभवं भयं अहिभयं स्यात् ॥—प्रक्रिया, अधिकारः, इति २ व्यवस्थास्थापनस्य ॥—चाभरम्, प्रकीर्णकम्, इति २ चाभरस्य ॥—नृपासनम्, भद्रासनम्, इति २ मण्यादिकृतराजासनस्य । तन्नृपासनं स्वर्णनिर्मितं चेत्सिंहासनं स्यात् ॥—छत्रम्, आतपत्रम्, इति २ छत्रस्य । राज्ञश्चेच्छत्रं तर्हि नृपलक्ष्म

भद्रकुम्भः पूर्णकुम्भो भृङ्गारः कनकालुका	१५३२
निवेशः शिविर पण्डे सज्जन तूपरक्षणम्	१५३३
हस्त्यश्वरथपादातं सेनाङ्ग स्याच्चतुष्टयम्	१५३४
दन्ती दन्तावलो हस्ती द्विरदोऽनेकपो द्विपः	१५३५
मतङ्गजो गजो नागः कुञ्जरो वारणः करी	१५३६
इभः स्तम्बेरमः पद्मी यूथनाथस्तु यूथपः	१५३७
मदोत्कटो मदकलः कलभः करिशावकः	१५३८
प्रभिन्नो गर्जितो मत्तः समाबुद्धान्तनिर्मदो	१५३९
हास्तिकं गजता वृन्दे करिणी धेनुका वशा	१५४०
गण्डः कटो मदो दानं वमथुः करशीकरः	१५४१
कुम्भौ तु पिण्डौ शिरसस्तयोर्मध्ये विदुः पुमान्	१५४२

स्यात् ॥—भद्रकुम्भ, पूर्णकुम्भ, इति २ पूर्णघटस्य ॥—भृङ्गार, कनकालुका, इति २ स्वर्णरचितपात्रविशेषस्य ॥—निवेश, शिविरम्, इति २ सैन्ययासस्थानस्य ॥—सज्जनम्, उपरक्षणम्, इति २ सैन्यरक्षणनियमस्य । हस्त्यादिचतुष्टयं सेनाङ्गं स्यात् ॥—दन्ती, दन्तावल, हस्ती, द्विरद, अनेकप, द्विप, मतङ्गज, गज, नाग, कुञ्जर, वारण, करी, इभ, स्तम्बेरम, पद्मी, इति १५

॥—यूथनाथ, यूथप, इति २ यूथमुख्यस्य गजस्य ॥—मदोत्कट, इति २ मदोन्मत्तस्य ॥—कलभ, करिशावक, इति २ करिपो प्रभिन्न, गर्जित, मत्त, इति ३ क्षरन्मदस्य ॥—उद्धान्त, निर्मद, १५५ ॥—हास्तिकम्, गजता, इति २ हस्तिना वृन्दे ॥—

उका, वशा, इति ३ हस्तिन्याः । हस्तिनो गण्डः कटः स्यात् ॥—दानम्, इति २ मदोदकस्य ॥ वमथु, करशीकर, इति २ करिकरा

जलका १५५ । शिरसः पिण्डौ कुम्भौ स्याताम् । तयोः कुम्भयोर्मध्ये आ

अवग्रहो ललाटं स्यादीषिका त्वक्षिकूटकम्	१९४३
अपाङ्गदेशो निर्याणं कर्णमूलं तु चूलिका	१९४४
अधः कुम्भस्य वाहित्थं प्रतिमानमधोऽस्य यत्	१९४५
आसनं स्कन्धदेशः स्यात्पद्मकं विन्दुजालकम्	१९४६
पार्श्वभागः पक्षभागो दन्तभागस्तु योऽग्रतः	१९४७
द्वौ पूर्वपश्चाज्जङ्घादिदेशौ गात्रावरे क्रमात्	१९४८
तोत्रं वेणुकमालानं बन्धस्तम्भेऽथ शृङ्खले	१९४९
अन्दुको निगडोस्त्री स्यादङ्कुशोऽस्त्री सृणिः स्त्रियाम्	१९५०
दूष्या कक्ष्या वरत्रा स्यात्कल्पना सज्जना समे	१९५१
प्रवेण्यास्तरणं वर्णः परिस्तोमः कुथो द्वयोः	१९५२
वीतं त्वसारं हस्त्यश्वं वारी तु गजबन्धनी	

काशस्थानं विदुः स्यात् । गजस्य ललाटं अवग्रहः ॥—ईषिका, अक्षिकूटकम्, इति २ नेत्रगोलकस्य । हस्तिनः अपाङ्गदेशो निर्याणम् । कर्णस्य मूलं चूलिका स्यात् । कुम्भस्याधोभागे वाहित्थम् । अस्य वाहित्यसाधो भागे दन्तयोर्मध्यं प्रतिमानं स्यात् । गजस्य स्कन्धदेश आसनम् । विन्दुजालकं पद्मकं स्यात् । गजस्य पार्श्वभागः पक्षभागः स्यात् । अग्रतो यो भागः स दन्तभागः स्यात् । हस्तिनः पूर्वजङ्घादिदेशो गात्रं स्यात् । पश्चाज्जङ्घादिदेशोऽवरं स्यात् । तोत्रम्, वेणुकम्, इति २ तोदनदण्डस्य । बन्धनाधारस्तम्भे आलानमिति ॥—शृङ्खलम्, अन्दुकः, निगडः, इति ३ शृङ्खलस्य ॥—अङ्कुशः, सृणिः, इति २ अङ्कुशस्य । सृणिः स्त्रियाम् ॥—दूष्या, कक्ष्या, वरत्रा, इति ३ मध्यबन्धनोपयोगिन्याश्चर्मरज्ज्वाः ॥—कल्पना, सज्जना, इति २ नायकारोहणार्थं गजसज्जीकरणे ॥—प्रवेणी, आस्तरणम्, वर्णः, परिस्तोमः, कुथः, इति ५ गजपृष्ठवर्तिन आस्तरणस्य । स्त्रियां तु कुथा । असारं हस्त्यश्वं तद्गीतमुच्यते ।

घोटके वीतितुरगतुरंगाश्वतुरंगमाः	१५५४
वाजिवाहार्वागन्धर्वहयसैन्धवसप्तयः	१५५५
आजानेयाः कुलीनाः स्युर्विनीताः साधुवाहिनः	१५५६
चनायुजाः पारसीकाः काम्बोजा बाह्लिका हयाः	१५५७
ययुरश्वोऽश्वमेधीयो जनवस्तु जवाधिकः	१५५८
पृष्ठयः स्थौरी सितः कर्को रथ्यो वोढा रथस्य यः	१५५९
वालः किशोरो चाम्यश्वा वडवा चाडव गणे	१५६०
त्रिप्लाश्वीनं यदश्वेन दिनेनैकेन गम्यते	१५६१
कद्वयं तु मध्यमश्वाना हेपा हेपा च निस्वनः	१५६२
निगालस्तु गलोद्देशो वृन्दे त्वश्वीयमाश्ववत्	१५६३
आस्कन्दितां धौरितकं रेचितं वल्गितं प्लुतम्	१५६४
गतयोऽमूः पञ्च धारा घोणा तु प्रोथमस्त्रियाम्	१५६५

गजवन्धी गजालाम् चारी स्यात् ॥—घोटक, वीति, तुरग, तुरंग, अश्व, तुरंगम, वाजी, वाह, अर्वा, गन्धर्व, हय, सैन्धव, सप्ति, इति १३ घोटकस्य । ये कुलीना अश्वास्ते आजानेया । ये साधुवाहिन ते विनीता स्युः ॥—चनायुजा, पारसीका, काम्बोजा, बाह्लिका, इति ४ तत्तद्देशजाश्वानाम् । योऽश्वमेधीयोऽश्व स ययुरिति । यो जवेनाधिक स जवन ॥—पृष्ठय, स्थौरी, इति २ जलादि-भारवाहिनोऽश्वस्य । सितोऽश्व कर्क इति । यो रथस्य वोढा स रथ्य इति । अस्य वालः किशोर ॥—वामी, अश्वा, वडवा, इति ३ अश्वयाया । गणे य श्वानां समूहे चाडवम् ॥—अश्वेन एकेन दिनेन गम्यते यद्वर्तमानं तदाश्वीनम् । त्रिषु । अश्वानां मध्यं कद्वयम् । अश्वस्य निस्वन गन्ध हेपा, हेपा, इति २ । गलोद्देशं निगाल स्यात् । अश्वीयम्, आश्वम्, इति २ अश्वानां वृन्दे । अमू आस्कन्दिताया अश्वानां गतय धारा स्यात् ॥ आस्कन्दिताम्, धौरित-वम्, रेचितम्, वल्गितम्, प्लुतम्, इति ५ । अश्वस्य घोणा नात्रिका प्रोथमिति ॥—

कविका तु खलीनोऽस्त्री शफं क्लीवे खुरः पुमान्	१९६६
पुच्छोऽस्त्री लूमलाङ्गूले वालहस्तश्च वालधिः	१९६७
त्रिषूपावृत्तलुठितौ परावृत्ते मुहुर्भुवि	१९६८
याने चक्रिणि युद्धार्थे शताङ्गः स्यन्दनो रथः	१९६९
असौ पुष्यरथश्चक्रयानं न समराय यत्	१९७०
कर्णारथः प्रवहणं डयनं च समं त्रयम्	१९७१
क्लीवेऽनः शकटोऽस्त्री स्याद्गन्त्री कम्बलिवाह्यकम्	१९७२
शिविका याप्ययानं स्यादोला प्रेङ्गादिका स्त्रियाम्	१९७३
उभौ तु द्वैपवैयाघ्रौ द्वीपिचर्मावृते रथे	१९७४
पाण्डुकम्बलसंवीतः स्यन्दनः पाण्डुकम्बली	१९७५
रथे काम्बलवस्त्राद्याः कम्बलादिभिरावृते	१९७६
त्रिषु द्वैपादयो रथ्या रथकट्या रथव्रजे	१९७७

कविका, खलीनः, इति २ खलीनस्य ॥—शफम्, खुरः, इति २ खुरस्य ॥—
 पुच्छः, लूमम्, लाङ्गूलम्, इति ३ पुच्छस्य ॥—वालहस्तः, वालधिः, इति २ केश-
 समूहयुक्तस्य पुच्छाग्रभागस्य ॥—उपावृत्तः, लुठितः, इति २ लुठित-
 स्याश्वस्य । युद्धमर्थः यस्य तस्मिन् चक्रयुक्ते याने शताङ्गः, स्यन्दनः, रथः
 इति ३ । यच्चक्रयुतं यानं समराय न भवति असौ पुष्यरथः स्यात् ॥—कर्णारथः, प्रव-
 हणम्, डयनम्, इति ३ रथविशेषस्य ॥—अनः, शकटः, इति २ शकटस्य । अन्-
 क्लीवे । शकटः पुनर्पुंसकयोः । कम्बलिभिर्वाह्यं यच्छकटं सा गन्त्री ॥—शिविका, य-
 प्ययानम्, इति २ पुरुषवाह्यस्य यानस्य ॥—दोला, प्रेङ्गा, इति २ दोलायतः
 आदिशब्दाच्छयनखट्वावाहादि दोला । द्वीपी व्याघ्रस्तचर्मणा प्रावृते रथे द्वैप-
 वैयाघ्रः, इति २ । पाण्डुकम्बलेन प्रावृतो रथः पाण्डुकम्बलीति । कम्-
 लादिभिरावृते रथे काम्बलः, वास्त्रः, इति २ द्वैपवैयाघ्रादयस्त्रिषु ॥—रथ्या, रथ-

धूः स्त्री क्लीबे यानमुखं स्याद्रथाङ्गमपस्करः	१५७८
चक्रं रथाङ्गं तस्यान्ते नेमिः स्त्री स्यात्प्रधिः पुमान्	१५७९
पिण्डिका नाभिरक्षाग्रकीलके तु द्वयोरणिः	१५८०
रथगुप्तिर्वरूथो ना कूबरस्तु युगंधरः	१५८१
अनुकर्पो दार्वधःस्थ प्रासङ्गो ना युगाद्युगः	१५८२
सर्वं स्याद्वाहनं यानं युग्यं पञ्च च धोरणम्	१५८३
परम्परावाहनं यत्तद्वैनीतकमस्त्रियाम्	१५८४
आधोरणा हस्तिपका हस्त्यारोहा निपादिनः	१५८५
नियन्ता प्राजिता यन्ता सूतः क्षत्ता च सारथिः	१५८६
सव्येष्ठदक्षिणस्थौ च संज्ञा रथकुटुम्बिनः	१५८७
रथिनः स्यन्दनारोहा अश्वारोहास्तु सादिनः	१५८८
भटा योधाश्च योद्धारः सेनारक्षास्तु सैनिकाः	१५८९

ट्या, इति २ रथसमूहे ॥—धूः, यानमुखम्, इति २ रथादेरग्रभागस्य ॥—
 रथाङ्गम्, अपस्कर, इति २ रथाद्ययवमात्रस्य ॥—चक्रम्, रथाङ्गम्, इति २ चक्र-
 स्य ॥—नेमि, प्रधि, इति २ चक्रस्यान्तस्य ॥—पिण्डिका, नाभि, इति २ चक्रम-
 ध्यस्य । अक्षस्याग्रे यत्कीलकमारोप्यते तत्र अणिरिति । श्रीपुतयो ॥—रथगुप्ति, य-
 रूप, इति २ यरूथस्य । ना पुमान् ॥—कूबर, युगन्धर, इति २ रथस्यावयव-
 नकाष्ठस्य । रथाय मध्यस्थं अनुकर्ष । युगाद्युग प्रासङ्ग इति । ना पुमान् । सर्व
 दम्भ्यादिवाहनं यानादिचन्दवाच्यम् ॥—यानम्, युग्यम्, पञ्चम्, धोरणम्, इति ४ ।
 परम्परावाहनं तद्वैनीतकं सार ॥—आधोरणा, हस्तिपका, हस्त्यारोहा, निपा-
 दिनः, इति ४ हस्तिपकेषु ॥—नियन्ता, प्राजिता, यन्ता, सूत, क्षत्ता, सारथि,
 सव्येष्ठ, दक्षिणस्थ, इति ८ रथकुटुम्बिनः ॥—रथि, स्यन्दनारोहा, इति २
 रथानारोहय युध्यन्ताम् ॥—अश्वारोहा, गादिन, इति २ अश्वचारानाम् ॥—
 भट, योधा, योद्धा, इति ३ योन्तु ॥—सेनारक्षा, सैनिका, इति २ सेनार-

सेनायां समवेता ये सैन्यास्ते सैनिकाश्च ते	१५९०
वलिनो ये सहस्रेण साहस्रास्ते सहस्रिणः	१५९१
परिधिस्थः परिचरः सेनानीर्वाहिनीपतिः	१५९२
कञ्चुको वारवाणोऽस्त्री यत्तु मध्ये सकञ्चुकाः	१५९३
वध्नन्ति तत्सारसनमधिकाङ्गोऽथ शीर्षकम्	१५९४
शीर्षण्यं च शिरस्त्रेऽथ तनुत्रं वर्म दंशनम्	१५९५
उरच्छदः कङ्कटको जगरः कवचोऽस्त्रियाम्	१५९६
आमुक्तः प्रतिमुक्तश्च पिनद्धश्चापिनद्धवत्	१५९७
संनद्धो वर्मितः सज्जो दंशितो व्यूढकङ्कटः	१५९८
त्रिष्वामुक्तादयो वर्मभृतां कावचिकं गणे	१५९९
पदातिपत्तिपदगपादातिकपदाजयः	१६००
पद्मश्च पदिकश्चाथ पादातं पत्तिसंहतिः	१६०१
शस्त्राजीवे काण्डपृष्ठायुधीयायुधिकाः समाः	१६०२

क्षकाणाम् । ये सेनायां समवेतास्ते सैन्याः, सैनिकाः, इति २ । ये सहस्रेण वलिन-
स्ते साहस्राः, सहस्रिणः, इति २ ॥—परिधिस्थः, परिचरः, इति २ दण्डना-
यकस्य ॥—सेनानीः, वाहिनीपतिः, इति २ सेनापतेः ॥—कञ्चुकः, वारवाणः,
इति २ सन्नाहस्य चोलकादेः । सकञ्चुकाः मध्ये यद्वध्नन्ति तत्सारसनम्, अधि-
काङ्गः, इति २ ॥ शीर्षकम्, शीर्षण्यम्, शिरस्त्रम्, इति ३ शिरस्त्रस्य ॥—तनुत्रम्,
वर्म, दंशनम्, उरच्छदः, कङ्कटकः, जगरः, कवचः, इति ७ कवचस्य ॥—
आमुक्तः, प्रतिमुक्तः, पिनद्धः, अपिनद्धः, इति ४ परिहितकञ्चुकादेः ॥—सन्नद्धः,
वर्मितः, सज्जः, दंशितः, व्यूढकङ्कटः, इति ५ कवचभृतः । आमुक्तादयस्त्रिषु ।
वर्मभृतां गणे कावचिकमिति । पदातिः, पत्तिः, पदगः, पादातिकः, पदाजिः, पद्मः,
पदिकः, इति ७ पदातेः । पत्तिसंहतिः, पादातमिति ॥—शस्त्राजीवः, काण्डपृष्ठः,

कृतहस्तः सुप्रयोगविशिखः कृतपुद्गवत्	१६०३
अपराद्धपृषत्कोऽसौ लक्ष्याद्यश्रुतसायकः	१६०४
धन्वी धनुष्मान्धानुष्को निपद्मयस्त्री धनुर्धरः	१६०५
स्यात्काण्डवास्तु काण्डीरः शाक्तीकः शक्तिहेतिकः	१६०६
याष्टीकपारश्वधिकौ यष्टिपश्वधहेतिकौ	१६०७
नैस्त्रिशिकोऽसिहेतिः स्यात्समौ प्रासिककौन्तिकौ	१६०८
चर्मा फलकपाणिः स्यात्पताकी वैजयन्तिकः	१६०९
अनुष्ठवः सहायश्चानुचरोऽभिसरः समाः	१६१०
पुरोगाग्रेसरप्रष्टाग्रतःसरपुरःसराः	१६११
पुरोगमः पुरोगामी मन्दगामी तु मन्थरः	१६१२
जह्वालोऽतिजवस्तुल्यौ जह्वाकरिकजाह्निकौ	१६१३
तरस्वी त्वरितो वेगी प्रजवी जवनो जवः	१६१४

आयुधीय, आयुधिक, इति ४ आयुधजीविन ॥—कृतहस्त, सुप्रयोगनि-
 शित, कृतपुद्ग, इति ३ शरनिक्षेपनिष्णातस्य । लक्ष्याद्रेषात् श्रुत सायको
 यस्य सोऽपराद्धपृषत्क स्यात् ॥—धन्वी, धनुष्मान्, धानुष्क, निपद्मी,
 अस्त्री, धनुर्धर, इति ६ धनुर्धरस्य ॥—काण्डवान्, काण्डीर, इति २ शर-
 धारिण ॥—शाक्तीक, शक्तिहेतिक, इति २ शक्त्यायुधधारिण ।
 यष्टिहेतिकौ याष्टीक । परश्वध यस्य स पारश्वधिक स्यात् ॥—अष्टि
 हेतियस्य स नैस्त्रिशिक ॥ प्रासिक, कौन्तिक, इति २ तत्तदायुधधा-
 रिण । चर्मा, फलकपाणि, इति २ चर्मधारिण ॥—पताकी, वैजयन्तिक,
 इति २ पताकां विभ्रत ॥—अनुष्ठव, सहाय, अनुचर, अभिसर, इति ४
 अनुचरस्य ॥—पुरोग, अग्रेसर, प्रष्ट, अग्रत सर, पुरसर, पुरोगम, पुरो-
 गामी, इति ७ पुरोगामिन ॥—मन्दगामी, मन्थर, इति २ मन्थर-
 स्य ॥—जह्वाल, अतिजव, इति २ अतिवेगव्रतः ॥—जह्वाकरिक, जाह्निक,
 इति २ जहायलजीविन ॥—तरस्वी, त्वरित, वेगी, प्रजवी, जवन, जव,

जय्यो यः शक्यते जेतुं जेयो जेतव्यमात्रके	१६१५
जैत्रस्तु जेता यो गच्छत्यलं विद्विषतः प्रति	१६१६
सोऽभ्यमित्र्योऽभ्यमित्र्णीयोऽप्यभ्यमित्र्णीण इत्यपि	१६१७
ऊर्जस्वलः स्यादूर्जस्वी य ऊर्जातिशयान्वितः	१६१८
स्यादुरस्वानुरसिलो रथिको रथिरो रथी	१६१९
कामंगाम्यनुकामीनो ह्यत्यन्तीनस्तथा भृशम्	१६२०
शूरो वीरश्च विक्रान्तो जेता जिष्णुश्च जित्वरः	१६२१
सांयुगीनो रणे साधुः शस्त्राजीवादयस्त्रिषु	१६२२
ध्वजिनी वाहिनी सेना पृतनानीकिनी चमूः	१६२३
वरूथिनी बलं सैन्यं चक्रं चानीकमस्त्रियाम्	१६२४
व्यूहस्तु बलविन्यासो भेदा दण्डादयो युधि	१६२५
प्रत्यासारो व्यूहपार्ष्णिः सैन्यपृष्ठे प्रतिग्रहः	१६२६

इति ६ त्वरितमात्रस्य ॥ यो जेतुं शक्यते स जय्यः । जेय इति जेतव्यमात्रके ॥—जैत्रः, जेता, इति २ जेतुः । यो विद्विषतः प्रति अलं गच्छति स अभ्यमित्र्यः, अभ्यमित्र्णीयः, अभ्यमित्र्णीणः, इति ३ । य ऊर्जस्यातिशयेन युक्तः स ऊर्जस्वलः, ऊर्जस्वी, इति २ ॥—उरस्वान्, उरसिलः, इति २ विशालवक्षसः ॥—रथिकः, रथिरः, रथी, इति ३ रथस्वामिनः । यः कामंगामी सोऽनुकामीनः स्यात् । यो भृशं गामी सोऽत्यन्तीनः ॥—शूरः, वीरः, विक्रान्तः इति ३ शूरस्य ॥—जेता, जिष्णुः, जित्वरः, इति ३ जयनशीलस्य । रणे साधुः सांयुगीनः । शस्त्राजीवादयः सांयुगीनान्तास्त्रिषु ॥—ध्वजिनी, वाहिनी, सेना, पृतना, अनीकिनी, चमूः, वरूथिनी, बलम्, सैन्यम्, चक्रम्, अनीकम्, इति ११ सेनायाः ॥—बलस्य विन्यासो व्यूह इति । युधि दण्डादयो भेदाः—प्रत्यासारः, व्यूहपार्ष्णिः, इति २ व्यूहपश्चाद्भागस्य ॥—सैन्यपृष्ठः, प्रतिग्रहः,

एकेभैकरथा ज्यश्वा पत्तिः पञ्चपदातिका	१६२७
पत्त्यद्वैस्त्रिगुणैः सर्वैः क्रमादाख्या यथोत्तरम्	१६२८
सेनामुखं गुल्मगणौ वाहिनी पृतना चमूः	१६२९
अनीकिनी दशानीकिन्योऽक्षौहिण्यथ संपदि	१६३०
संपत्तिः श्रीश्च लक्ष्मीश्च विपत्त्यां विपदापदौ	१६३१
आयुधं तु प्रहरण शस्त्रमस्त्रमथास्त्रियौ	१६३२
धनुश्चापौ धन्वशरासनकोदण्डकार्मुकम्	१६३३
इष्वासोऽप्यथ कर्णस्य कालपृष्ठं शरासनम्	१६३४
कपिध्वजस्य गाण्डीवगाण्डिवौ पुनपुंसकौ	१६३५
कोटिरस्याटनी गोधातले ज्याघातवारणे	१६३६
लस्तकस्तु धनुर्मध्यं मौर्वी ज्या शिञ्जिनी गुणः	१६३७
स्यात्प्रत्यालीढमालीढमित्यादि स्थानपञ्चकम्	१६३८

इति २ सेनाया पञ्चाङ्गागस्य । एकेभैकरथा ज्यश्वा पञ्चपदातिका सेना पत्ति स्यात् । पत्त्यद्वैस्त्रिगुणैर्यथोत्तरं क्रमात्सेनामुखादय आख्या स्युः ॥—सेनामुखम्, गुल्म, गण, वाहिनी, पृतना, चमू, अनीकिनी, दशानीकिनी, अक्षौहिणी, इति ॥—सपत्, सपति, श्री, लक्ष्मी, इति ४ सपद् ॥—विपत्ति, विपत्, आपत्, इति ३ आपद् ॥—आयुधम्, प्रहरणम्, शस्त्रम्, अस्त्रम्, इति ४ शस्त्रमात्रस्य ॥—धनु, चाप, धन्व, शरासनम्, कोदण्डम्, कार्मुकम्, इष्वास, इति ७ धनुषः । तत्र धनुश्चापे क्लीबे पुंसि च । कर्णस्य धनु कालपृष्ठं स्यात् ॥—गाण्डीव, गाण्डिव, इति २ अर्जुनस्य धनुषि । क्लीबेऽपि कोटि, अटनी, इति २ धनुष प्रान्ते ॥—गोधा, तलम्, इति २ ज्याघातवारणस्य । धनुषो मध्य लस्तक इति ॥—मौर्वी, ज्या, शिञ्जिनी, गुण, इति ४ धनुर्गुणस्य । प्रत्यालीढं आनीढं इत्यादयः पञ्च धनुर्धराणां स्थितिभेदाः । आदिना

लक्षं लक्ष्यं शरव्यं च शराभ्यास उपासनम्	१६२९
पृषत्कवाणविशिखा अजिह्वगखगाशुगाः	१६३०
कलम्बमार्गणशराः पञ्ची रोप इषुर्द्वयोः	१६३१
प्रक्ष्वेडनास्तु नाराचाः पक्षौ वाजखिपृत्तरं	१६३२
निरस्तः ग्रहिते वाणे विपाक्ते दिग्धलिप्तका	१६३३
तूणोपासङ्गतूणीरनिपक्ता इषुधिर्द्वयाः	१६३४
तूण्यां खङ्गे तु निस्त्रिंशच्चन्द्रहासानिरिष्टयः	१६३५
कौक्षेयको मण्डलाग्रः करवालः कृपाणवत्	१६३६
त्सरुः खङ्गादिमुष्टौ स्यान्मेखला तन्निबन्धनम्	१६३७
फलकोऽस्त्री फलं चर्म संग्राहो मुष्टिरस्य यः	१६३८
द्रुघणो मुद्गरघनौ स्यादीली करवालिका	१६३९
भिन्दिपालः सृगस्तुल्यां परिघः परिघातनः	२६९६

समपदम्, शशाराम्, मण्डलम्, च ॥—लक्षम्, लक्ष्यम्, शरव्यम्, इति ३ वध-
स्य ॥—शराभ्यासः, उपासनम्, इति २ शरक्षेपाभ्यासस्य ॥—पृषत्कः,
वाणः, विशिखाः, अजिह्वगः, खगः, आशुगः, कलम्बः, मार्गणः, शरः, पञ्ची, रोपः,
इषुः, इति १२ वाणस्य । तत्रेषुः स्त्रीपुंसयोः ॥—प्रक्ष्वेडनः, नारानः, इति २
लोहमयस्य वाणस्य ॥—पक्षः, वाजः, इति २ कङ्गादिपक्षस्य । उत्तरे
निरस्तादिलिप्तकान्ताखिपु । ग्रहिते वाणे निरस्त इति २ ॥ विपाक्ते, दिग्धा-
लिप्तकः, इति ३ विपाक्ते वाणे ॥—तूणः, उपासङ्गः, तूणीरः, निपाः, इषुकिः,
तूणी, इति ३ इषुधेः । स्त्रीपुंसयोः ॥—खङ्गः निस्त्रिंशः, चन्द्रहासः, अस्तिः, रिष्टिः,
कौक्षेयकः, मण्डलाग्रः, करवालः, कृपाणः, इति ५ खङ्गस्य । खङ्गस्य मुष्टौ त्सरु-
रिति । तस्य खङ्गस्य निबन्धनं मेखला स्यात् ॥—फलकः, फलम्, चर्म, इति ३
चर्मणः ॥—अस्य फलकस्य यो मुष्टिः स संग्राहः ॥—द्रुघणः, मुद्गरः, घनः,
इति ३ मुद्गरस्य ॥—ईली, करवालिका, इति २ ह्रस्वखङ्गाकृतेरेकधार-
स्य शस्त्रस्य ॥—भिन्दिपालः, सृगः, इति २ अश्मप्रक्षेपसाधनस्य ॥—

द्वयोः कुठारः स्वधितिः परशुश्च परश्वधः	१६५१
स्याच्छस्त्री चासिपुत्री च च्छुरिका चासिधेनुका	१६५२
वा पुंसि शल्यं शङ्कुर्ना सर्वला तोमरोऽस्त्रियाम्	१६५३
प्रासस्तु कुन्तः कोणस्तु स्त्रियः पाल्यश्रिकोटयः	१६५४
सर्वाभिसारः सर्वौघः सर्वसंनहनार्थकः	१६५५
लोहाभिसारोऽस्त्रभृतां राज्ञा नीराजनाविधिः	१६५६
यत्सेनयाभिगमनमरां तदभिषेणनम्	१६५७
यात्रा ब्रज्याभिनिर्माणं प्रस्थानं गमन गमः	१६५८
स्यादासारः प्रसरणं प्रचक्रं चलितार्थकम्	१६५९
अहितान्प्रत्यभीतस्य रणे यानमभिक्रमः	१६६०
वैतालिका बोधकराश्चाक्रिका घाण्टिकार्थकाः	१६६१
स्युर्मागधास्तु मधुका वन्दिनः स्तुतिपाठकाः	१६६२

परिष, परिघातिन, इति ० लोहवद्धहस्तप्रमाणलगुडस्य ॥—कुठार, स्व-
धिति, परशु, परश्वध, इति ४ कुठारस्य । तत्र कुठार स्त्रीपुंसयो ॥—
शस्त्री, अलिपुत्री, छुरिका, अलिधेनुका, इति ४ छुरिकाया ॥—शल्यम्,
शङ्कु, इति २ घाणाग्रस्य । ना पुमान् ॥—सर्वला तोमर, इति २ तोमर-
स्य ॥ प्रास, कुन्त, इति ० प्रासस्य । कोण, पालि, अश्रि, कोटि,
इति ४ राङ्गादिप्रान्तभागस्य ॥—सर्वाभिसार, सर्वौघ, सर्वसंनहनम्, इति ३
चतुरङ्गसैन्यसन्नहनस्य । अस्त्रभृतां राज्ञा नीराजनाविधि स लोहाभिसार
इति । अरी यत्सेनया सहाभिगमनं तदभिषेणनं स्यात् । यात्रा, ब्रज्या, अभि-
निर्माणम्, प्रस्थानम्, गमनम्, गम, इति ६ प्रयाणस्य ॥—आसार, प्रसरणम्,
इति ० सैन्यस्य सर्वतो व्याप्ते ॥ प्रचक्रम्, चलितम्, इति २ प्रस्थित-
सैन्यस्य । रणे अहिता प्रति मथरहितस्य यद्गमनं सोऽभिक्राम इति ॥—वैतालि-
का, बोधकरा, इति २ स्तुतिपाठकानाम् ॥—चाक्रिका, घाण्टिका, इति
२ वन्दिविशेषेषु । मागधा, मधुका, इति २ राजवशक्रमस्तावकाना

संशस्रकास्तु समयात्सङ्ग्रामादनिवर्तिनः	१६६३
रेणुर्द्वयोः स्त्रियां धूलिः पांशुर्ना न द्वयो रजः	१६६४
चूर्णे क्षोदः समुत्पिञ्जपिञ्जलौ भृशमाकुले	१६६५
पताका वैजयन्ती स्यात्केतनं ध्वजमस्त्रियाम्	१६६६
सा वीराशंसनं युद्धभूमिर्यातिभयप्रदा	१६६७
अहंपूर्वमहंपूर्वमित्यहंपूर्विका स्त्रियाम्	१६६८
आहोपुरुषिका दर्पाद्या स्यात्संभावनात्मनि	१६६९
अहमहमिका तु सा स्यात्परस्परं यो भवत्यहंकारः	१६७०
द्रविणं तरः सहोवलशौर्याणि स्थाम शुष्मं च	१६७१
शक्तिः पराक्रमः प्राणो विक्रमस्त्वतिशक्तिता	१६७२
वीरपाणं तु यत्पानं वृत्ते भाविनि वा रणे	१६७३
युद्धमायोधनं जन्यं प्रधानं प्रविदारणम्	१६७४

म् ॥—वन्दिनः, स्तुतिपाठकाः, इति २ राजादिस्तुतिपाठकेषु । समयात्सङ्ग्रामाद-
निवर्तिनः संशस्रकाः स्युः ॥—रेणुः, धूलिः, पांशुः, रजः, इति ४ धूल्याः । रेणुः
स्त्रीपुंमयोः । धूलिः स्त्रियाम् । पांशुः पुंति । रजः स्त्रीवे ॥—चूर्णम्, क्षोदः, इति
२ पिष्टस्य रजसः ॥—समुत्पिञ्जः, पिञ्जलः, इति २ अत्यन्तमाकुले सै-
न्यादौ ॥—पताका, वैजयन्ती, केतनम्, ध्वजम्, इति ४ पताकायाः । ध्वजः
पुंनपुंसकयोः । या युद्धभूमिः अतिभयदा सा वीराशंसनं स्यात् । अहंपूर्वमहंपू-
र्वमिति युद्धं अहंपूर्विका स्यात् । स्त्रियाम् । दर्पादात्मविषये या संभावना सा आहो-
पुरुषिकेत्युच्यते । यः परस्परमहं शक्तोऽहं शक्त इत्यहंकारः सा अहमहमिका
स्यात् ॥—द्रविणम्, तरः, सहः, वलम्, शौर्यम्, स्थाम, शुष्मम्, शक्तिः, पराक्रमः,
प्राणः, इति १० पराक्रमस्य ॥—विक्रमः, अतिशक्तिता, इति २ अतिप-
राक्रमस्य । रणे वृत्ते सति भाविनि रणे तदुत्साहवृद्धयर्थं यद्वीराणां मद्यपानं तद्वी-
रपानं स्यात् ॥—युद्धम्, आयोधनम्, जन्यम्, प्रधानम्, प्रविदारणम्, मृधम्,

मृधमास्कन्दनं संख्यं समीकं सांपरायिकम्	१६७५
अस्त्रियां समरानीकरणाः कलहविग्रहौ	१६७६
संप्रहाराभिसंपातकलिसंस्फोटसंयुगाः	१६७७
अभ्यामर्दसमाघातसङ्ग्रामाभ्यागमाहवाः	१६७८
समुदायः स्त्रियः संयत्समित्याजिसमिद्बुधः	१६७९
नियुद्ध बाहुयुद्धेऽथ तुमुलं रणसंकुले	१६८०
क्ष्वेडा तु सिंहनादः स्यात्करिणा घटना घटा	१६८१
क्रन्दनं योधसंरावो बृंहित करिगर्जितम्	१६८२
विस्फारो धनुषः स्वानः पटहाडम्बरी समौ	१६८३
प्रसभ तु बलात्कारो हठोऽथ स्खलितं छलम्	१६८४
अजन्यं क्लीबमुत्पात उपसर्गः समं त्रयम्	१६८५
मूर्च्छा तु कश्मल मोहोऽप्यवमर्दस्तु पीडनम्	१६८६

आस्कन्दनम्, सङ्ग्रामम्, समीकम्, सांपरायिकम्, समर, अनीक, रण, कलह, वि-
 ग्रह, संप्रहार, अभिसंपात, कलि, संस्फोट, संयुग, अभ्यामर्द, समाघात,
 संग्राम, अभ्यागम, आहव, समुदाय, संयत्, समिति, आजि, समित्, युत्,
 ३१ युद्धस्य । समरादिनयं अस्त्रियाम् ॥—नियुद्धम्, बाहुयुद्धम्, इति २ बाहुयु-
 द्धस्य । तुमुलमिति रणस्य संकुले ॥—क्ष्वेडा, सिंहनाद, इति १ वीराणां
 सिंहनादतुल्यनादस्य । करिणा घटना घटा स्यात् । योधानां संराव क्र-
 न्दन स्यात् । करिणा गर्जित बृंहित स्यात् । धनुष शब्दो विस्फार इति ॥—
 पटह, आडम्बर, इति २ संग्रामध्वनेः ॥—प्रसभम्, बलात्कार, हठ, इति
 ३ बलात्कारस्य ॥—स्खलितम्, छलम्, इति २ युद्धमर्यादायाश्चलन-
 स्य ॥—अजन्यम्, उत्पात, उपसर्ग, इति ३ उत्पातस्य ॥—मूर्च्छा, कश्म-
 लम्, मोह, इति ३ मूर्च्छायाः ॥—अमर्द, पीडनम्, इति २ संस्यसपन्न

अभ्यवस्कन्दनं त्वभ्यासादनं विजयो जयः	१६८७
वैरशुद्धिः प्रतीकारो वैरनिर्यातनं च सा	१६८८
प्रद्रावोद्द्रावसंद्रावसंदावा विद्रवो द्रवः	१६८९
अपक्रमोऽपयानं च रणे भङ्गः पराजयः	१६९०
पराजितपराभूतौ त्रिषु नष्टतिरोहितौ	१६९१
प्रमापणं निर्वहणं निकारणं विशारणम्	१६९२
प्रवासनं परासनं निषूदनं निर्हिसनम्	१६९३
निर्वासनं संज्ञपनं निर्ग्रन्थनमपासनम्	१६९४
निस्तर्हणं निहननं क्षणनं परिवर्जनम्	१६९५
निर्वापणं विशसनं मारणं प्रतिघातनम्	१६९६
उद्धासनप्रमथनक्रथनोज्जासनानि च	१६९७
आलम्भपिञ्जविशरघातोन्माथवधा अपि	१६९८
स्यात्पञ्चता कालधर्मो दिष्टान्तः प्रलयोऽत्ययः	१६९९

देशे परचक्रपीडनस्य ॥—अभ्यवस्कन्दनम्, अभ्यासादनम्, इति २ छला-
दाक्रमणस्य ॥—विजयः, जयः, इति २ लब्धस्योत्कर्षस्य ॥—वैरशुद्धिः,
प्रतीकारः, वैरनिर्यातनम्, इति ३ वैरप्रतीकारस्य ॥ प्रद्रावः, उद्द्रावः, सं-
द्रावः, संदावः, विद्रवः, द्रवः, अपक्रमः, अपयानम्, इति ८ पलायनस्य । चः
रणे भङ्गः स पराजय इति ॥—पराजितः, पराभूतः, इति २ निर्जितस्य ।
नष्टः, तिरोहितः, इति २ निलीनस्य । त्रिष्विति उभयत्र युज्यते ॥—प्रमाप-
णम्, निर्वहणम्, निकारणम्, विशारणम्, प्रवासनम्, परासनम्, निषूदनम्, नि-
र्हिसनम्, निर्वासनम्, संज्ञपनम्, निर्ग्रन्थनम्, अपासनम्, निस्तर्हणम्, निहननम्,
क्षणनम्, परिवर्जनम्, निर्वापणम्, विशसनम्, मारणम्, प्रतिघातनम्, उद्धासनम्,
प्रमथनम्, क्रथनम्, उज्जासनम्, आलम्भः, पिञ्जः, विशरः, घातः, उन्माथः,
वधा, इति ३० वधस्य ॥—पञ्चता, कालधर्मः, दिष्टान्तः, प्रलयः, अत्ययः,

अन्तो नाशो द्वयोर्मृत्युर्मरणं निधनोऽस्त्रियाम्	१७००
परासुप्राप्तपञ्चत्वपरेतप्रेतसंस्थिताः	१७०१
मृतप्रमीतौ त्रिष्वेते चिता चित्या चितिः स्त्रियाम्	१७०२
कवन्धोऽस्त्री क्रियायुक्तमपमूर्धकलेवरम्	१७०३
श्मशानं स्यात्पित्रवनं कुणपः शवमस्त्रियाम्	१७०४
प्रग्रहोपग्रहौ बन्धा कारा स्याद्वन्धनालये	१७०५
पुंसि भूयसवः प्राणाश्चैवं जीवोऽसुधारणम्	१७०६
आयुर्जीवितकालो ना जीवानुर्जीवनौपधम्	१७०७

१० वैश्यवर्गः ।

ऊरव्या ऊरुजा अर्या वैश्या भूमिस्पृशो विशः	१७०८
आजीवो जीविका वार्ता वृत्तिर्वर्तनजीवने	१७०९
स्त्रिया कृषिः पाशुपाल्यं वाणिज्यं चेति वृत्तयः	१७१०

अन्तः, नाशः, मृत्युः, मरणम्, निधनः, इति १० मरणस्य । तत्र मृत्युर्द्वयोः । निधनमस्त्रियाम् ॥—परासु, प्राप्तपञ्चत्वः, परेतः, प्रेतः, संस्थितः, मृतः, प्रमीतः, इति ७ मृतस्य । एते त्रिषु ॥—चिता, चित्या, चितिः, इति ३ प्रेतदाहाधार-
चुल्ले । अपमूर्धं नर्तनक्रियायुक्तं यत्कलेवरं स कवन्धः स्यात् । पुनपुंसकयोः ॥—
श्मशानम्, पितृवनम्, इति २ प्रेतभूमे ॥—कुणपः, शवम्, इति २ निर्जी-
वशरीरस्य । शवः पुनपुंसकयोः ॥—प्रग्रहः, उपग्रहः, बन्दी, इति ३ बन्दिनः ।
बन्धनगोहे कारेति ॥—असवः, प्राणा, इति २ प्राणानाम् । उभे भूम्नि । जीवः,
असुधारणम्, इति २ प्राणधारणस्य । जीवितावच्छिन्नः कालः आयुः स्यात् । जी-
वितसौपधः जीवानुः स्यात् । ना पुमान् ॥

१७०८-१७२९ ऊरव्या, ऊरुजः, अर्यः, वैश्यः, भूमिस्पृशः, विशः, इति ६ वैश्य-
स्य ॥—आजीवः, जीविका, वार्ता, वृत्तिः, वर्तनम्, जीवनम्, इति ६ जीविका-
मात्रस्य ॥—कृषिः, पाशुपाल्यम्, वाणिज्यम्, इति ३ वैश्यानां वृत्तयः ।

सेवा श्ववृत्तिरनृतं कृपिरुञ्छशिलं त्वृतम्	१७११
द्वे याचितायाचितयोर्यथासंख्यं मृतामृते	१७१२
सत्यानृतं वणिग्भावः स्यादृणं पर्युदञ्चनम्	१७१३
उद्धारोऽर्थप्रयोगस्तु कुसीदं वृद्धिजीविका	१७१४
याच्चयाप्तं याचितकं निमयादापमित्यकम्	१७१५
उत्तमर्णाधमर्णौ द्वौ प्रयोक्तृग्राहकौ क्रमात्	१७१६
कुसीदिको वार्धुषिको वृद्ध्याजीवश्च वार्धुषिः	१७१७
क्षेत्राजीवः कर्षकश्च कृषिकश्च कृषीवलः	१७१८
क्षेत्रं त्रैहेयशालेयं त्रीहिशाल्युद्भवोचितम्	१७१९
यव्यं यवक्यं षष्टिक्यं यवादिभवनं हि यत्	१७२०
तिल्यं तैलीनवन्मापोमाणुभङ्गा द्विरूपता	१७२१
मौद्गीनकौद्रवीणादि शेषधान्योद्भवक्षमम्	१७२२
‘शाकक्षेत्रादिके शाकशाकटं शाकशाकिनम्’	* *

सेवा श्ववृत्तिरिति । कृपिरनृतं स्यात् । उञ्छशिलं ऋतमित्युच्यते । याचिते मृत-
मिति । अयाचिते अमृतमिति । वणिग्भावः सत्यानृतं स्यात् ॥—ऋणम्, पर्युदञ्चनम्,
उद्धारः, इति ३ ऋणस्य ॥—अर्थप्रयोगः, कुसीदम्, वृद्धिजीविका, इति ३ ऋणसं-
वन्धिकालान्तरद्रव्येण लोके जीविकायाम् । याच्चया यदाप्तं तद्याचि-
तकमिति । निमयादापमिति । प्रयोक्ता उत्तमर्ण इति । ग्राहकोऽधमर्ण इति ॥—
कुसीदिकः, वार्धुषिकः वृद्ध्याजीवः, वार्धुषिः, इति ४ ऋणं दत्त्वा तद्वृद्ध्या जीवि-
नः ॥—क्षेत्राजीवः, कर्षकः, कृषिकः, कृषीवलः, इति ४ कृषीवलस्य । त्रीह्युद्भवोचितं
क्षेत्रं त्रैहेयमिति । शाल्युद्भवोचितं क्षेत्रं शालेयमिति । यवादीनां भवनं
यव्यम्, यवक्यम्, षष्टिक्यम्, इति । तिल्यं तैलीनवन्मापो माणुभङ्गानां क्षेत्रविषये द्वि-
रूपता स्यात् । तिल्यम्, तैलीनम्, इति २ ॥—शेषाणां त्रीह्यादिभ्य उक्तेभ्योऽन्येषां

बीजाकृतं तूतकृष्टे सीत्यं कृष्टं च हल्यवत्	१७२३
त्रिगुणाकृततृतीयाकृतं त्रिहल्यं त्रिसीत्यमपि तस्मिन्	१७२४
द्विगुणाकृते तु सर्वं पूर्वं शम्बाकृतमपीह	१७२५
द्रोणाढकादिवापादौ द्रौणिकाढकिकादयः	१७२६
खारीवापस्तु खारीक उत्तमर्णादयस्त्रिषु	१७२७
पुनपुंसकयोर्वप्रः केदारः क्षेत्रमस्य तु	१७२८
कैदारकं स्यात्कैदार्यं क्षेत्रं कैदारिकं गणे	१७२९
लोष्टानि लेष्टवः पुंसि कोटिशो लोष्टभेदन	१७३०
प्राजन तोदनं तोत्रं खनित्रमवदारणे	१७३१
दानं लवित्रमावन्धो योत्रं योक्रमथो फलम्	१७३२
निरीश कुटक फालः कृपको लाङ्गल हलम्	१७३३

शुभादीनां धान्यानामुद्भवोचितं क्षेत्रं मौद्गीनादि स्यात् । उत्तरष्ट बीजाकृत-
तमिति ॥—सीत्यम्, कृष्टम्, हल्यम्, इति ३ कृष्टमात्रस्य ॥—त्रिगुणाकृतम्,
तृतीयाकृतम्, त्रिहल्यम्, त्रिसीत्यम्, इति ४ चारज्यकृष्टस्य । द्विगुणाकृतेऽपि
सर्वं पूर्वं योज्यम् । ६६ द्वि कृष्टे शम्बाकृतमित्यपि । द्रोणाढकादि वापादौ
द्रौणिकाढकिकादयः स्युः । खारीवापः खारीक इति उत्तमर्णादयः खारी-
कान्ताः त्रिलिङ्गधाम्, ॥—वप्रः, केदारः, क्षेत्रम्, इति ३ क्षेत्रस्य । क्षेत्रस्य गणे
कैदारकम्, कैदार्यम्, क्षेत्रम्, कैदारिकम्, इति ४ ॥—लोष्टम्, लेष्टः, इति २ मृ-
त्तिकाखण्डस्य । लोष्टं पुंस्यपि ॥—कोटिशः, लोष्टभेदनः, इति २ लोष्टमञ्जनमु-
द्भेदस्य ॥—प्राजनम्, तोदनम्, तोत्रम्, इति ३ वृषादेस्ताडनोपयोगिनस्तो-
त्रस्य ॥—खनित्रम्, अवदारणम्, इति २ कुट्टालादेः ॥—दानम्, लवित्रम्,
इति २ लवित्रस्य ॥—आवन्धः, योत्रम्, योषम्, इति ३ युगप्रवन्धनोपयो-
गिन्या रज्जौ ॥—फलम्, निरीशम्, कुटकम्, फालः, कृपः, इति ५ लाङ्गल-

गोदारणं च सीरोऽथ शम्या स्त्री युगकीलकः	१७३४
ईषा लाङ्गलदण्डः स्यात्सीता लाङ्गलपद्धतिः	१७३५
पुंसि मेधिः खलेदारु न्यस्तं यत्पशुबन्धने	१७३६
आशुव्रीहिः पाटलः स्याच्छितशूकयवौ समौ	१७३७
तोकमस्तु तत्र हरिते कलायस्तु सतीनकः	१७३८
हरेणुखण्डिकौ चास्मिन्कोरदूपस्तु कोद्रवः	१७३९
मङ्गल्यको मसूरोऽथ मकुष्टकमयुष्टकौ	१७४०
वनमुद्गे सर्पपे तु द्वौ तन्तुभकदम्बकौ	१७४१
सिद्धार्थस्त्वेष धवलो गोधूमः सुमनः समौ	१७४२
स्याद्यावकस्तु कुल्माषश्चणको हरिमन्यकः	१७४३
द्वौ तिले तिलपेजश्च तिलपिञ्जश्च निष्फले	१७४४
क्षवः क्षुताभिजननो राजिका कृष्णिकासुरी	१७४५

स्याधः स्थिते लोहमयकाष्ठे ॥—लाङ्गलम्, हलम्, गोदारणम्, सीरः, इति ४ हलस्य ॥—शम्या, युगकीलकः, इति २ युगस्य कीलके । लाङ्गलस्य दण्ड ईषा स्यात् । लाङ्गलपद्धतिः सीता स्यात् । पशुबन्धने यत्काष्ठं न्यस्तं तत्र मेधिः, खलेदारु, इति २ ॥—आशुः, व्रीहिः, पाटलः, इति ३ व्रीहेः ॥—शितशूकः, यवः, इति २ यवानाम् । तत्र यवे हरिते तोकम इति ॥—कलायः, सतीनकः, हरेणुः, खण्डिकः, इति ४ रेणुकस्य ॥—कोरदूपः, कोद्रवः, इति २ कोद्रवस्य । मङ्गल्यकः, मसूरः, इति २ मसूरस्य ॥—मकुष्टकः, मयुष्टकः, वनमुद्गः, इति ३ वनमुद्गस्य ॥—सर्पपः, तन्तुभः, कदम्बकः, इति ३ सर्पपस्य । एष सर्पपौ धवलो सिद्धार्थ इति ॥—गोधूमः, सुमनः, इति २ गोधूमस्य ॥—यावकः, कुल्माषः, इति २ अर्धस्विन्नस्य यवादेः ॥—चणकः, हरिमन्यकः, इति २ चणकस्य ॥—तिलपेजः, तिलपिञ्जः, इति २ निष्फले तिले ॥—क्षवः, क्षुता-

स्त्रियौ कङ्कुप्रियङ्गू द्वे अतसी स्यादुमा धुमा	१७४६
मातुलानी तु भङ्गाया व्रीहिभेदस्त्वणुः पुमान्	१७४७
किंशारुः सस्यशूकं स्यात्कणिश सस्यमञ्जरी	१७४८
धान्यं व्रीहिः स्तम्बकरिः स्तम्बो गुच्छस्तृणादिनः	१७४९
नाडी नालं च काण्डोऽस्य पलालोऽस्त्री स निष्फलः	१७५०
कडङ्गरो वुसं ह्रीवे धान्यत्वचि तुपः पुमान्	१७५१
शूकोऽस्त्री श्लक्ष्णतीक्ष्णाग्रे शमी शिम्बा त्रिपूत्तरे	१७५२
ऋद्धमावसितं धान्यं पूतं तु बहुलीकृतम्	१७५३
मापादयः शमीधान्ये शूकधान्ये यत्रादयः	१७५४
शालयः कलमाद्याश्च पटिकाद्याश्च पुत्समी	१७५५
तृणधान्यानि नीवाराः स्त्री गत्रेधुर्गवेधुका	१७५६

मित्रजन, राजिका, कृष्णिका, आपुरी, इति ५ कृष्णसर्पपस्य ॥—कजु, प्रियजु, इति २ प्रियङ्गो ॥—अतसी, उमा, धुमा, इति ३ अतस्या ॥—मातुलानी, भङ्गा, इति २ भङ्गाया । व्रीहिभेद अणु स्यात् । सस्यस्य शूक किंशारु स्यात् । सस्यस्य मञ्जरी कणिशमिति ॥—धान्यम्, व्रीहि, स्तम्बकरि, इति ३ व्रीहि-यवादे । स्तम्बकरि पुत्ति । तृणादेगुच्छस्य स्तम्ब स्यात् । अस्य गुच्छस्य च राण्ड ग नाडी, नालम् इति २ । स काण्डो निष्फल पलाल स्यात् ॥—कडङ्गर, वुसम्, इति २ पलालादिसोदस्य । वुस ह्रीवेऽपि । धान्यत्वचि तुप इति । श्लक्ष्ण तीक्ष्ण यदग्रं तत्र शूक इति । ह्रीवपुलो ॥—शमी, शिम्बा, इति २ शिम्बाया । उत्तरे ऋद्धादयश्चत्वारस्त्रिषु ॥—ऋद्धम्, आवसितम्, इति २ अपनीततृणस्य राशीकृतस्य धान्यस्य ॥—पूतम्, बहुलीकृतम्, इति २ अपनीतवुसस्य धान्यस्य । शमीप्रभव धान्ये मापमुद्गादयो भेदा । शूकसहित धान्य यवगोधूमादयो ज्ञेया । कलमाद्या पटिकाद्या शालय स्यु । अमी पुत्ति । नीवारा बहुवचनात् श्यामाकादयो तृणधान्यानि स्यु ॥—गत्रेधु,

अयोग्रं मुसलोऽस्त्री स्यादुदूखलमुलूखलम्	१७१७
प्रस्फोटनं शूर्पमस्त्री चालनी तितउः पुमान्	१७१८
स्यूतप्रसेवौ कण्डोलपिटौ कटकिलिञ्जकौ	१७१९
समानौ रसवत्यां तु पाकस्थानमहानसे	१७२०
पौरोगवस्तदध्यक्षः सूपकारास्तु बलवाः	१७२१
आरालिका आन्धसिकाः सूदा औदनिका गुणाः	१७२२
आपूपिकः कान्दविको भक्ष्यकार इमे त्रिषु	१७२३
अश्मन्तमुद्धानमधिश्रयणी चुल्लिरन्तिका	१७२४
अङ्गारधानिकाङ्गारशकट्यपि हसन्त्यपि	१७२५
हसन्त्यप्यथ न स्त्री स्यादङ्गारोऽलातमुल्मुकम्	१७२६
ह्रीवेऽम्बरीषं भ्राष्ट्रो ना कन्दुर्वा स्वेदनी स्त्रियाम्	१७२७

गवेधुका, इति २ मुन्यन्नविशेषस्य ॥—अयोग्रम्, मुसलः, इति २ मुसलस्य ।
ह्रीवे मुसलम् ॥—उदूखलम्, उलूखलम्, इति २ उलूखलस्य ॥—प्रस्फोटनम्,
शूर्पम्, इति २ शूर्पस्य ॥—चालनी, तितउः, इति २ चालन्याः ॥—स्यूतः, प्रसेवः,
इति २ धान्यादिभरणार्थं कृतस्य वस्त्रभाण्डस्य ॥—कण्डोलः, पिटः, इति २
वेणुदलादिरचितभाण्डस्य ॥—कटः, किलिञ्जकः, इति २ वंशादिविकार-
स्य । समानाविति स्यूतादिभिर्गुणैः संबध्यते ॥—रसवती, पाकस्थानम्, महानसम्,
इति ३ पाकस्थानस्य । तस्याध्यक्षः पौरोगवः स्यात् ॥—सूपकारः, बलवः, आरा-
लिकः, आन्धसिकः, सूदः, औदनिकः, गुणः, इति ७ पाककर्तुः ॥—आपूपिकः, कान्द-
विकः, भक्ष्यकारः, इति ३ भक्ष्यकारस्य । इमे त्रिषु ॥—अश्मन्तम्, उद्धानम्,
अधिश्रयणी, चुल्लिः, अन्तिका, इति ५ चुल्लेः ॥—अङ्गारधानिका, अङ्गारशकटौ,
हसन्ती, हसनी, इति ४ अङ्गारशकट्याः ॥—अङ्गारः, अलातम्, उल्मुकम्,
इति ३ प्रज्वलत्काष्ठस्य ॥—अम्बरीषम्, भ्राष्ट्रः, इति २ चणकादिभर्ज-
नपात्रस्य ॥—कन्दुः, स्वेदनी, इति २ मद्यनिर्माणोपयोगिपात्रस्य ॥—

अलिञ्जरः स्यान्मणिकः कर्कर्यालुर्गलन्तिका	१७६८
पिठरः स्याल्युखा कुण्डं कलशस्तु त्रिषु द्वयोः	१७६९
घटः कुटनिपावस्त्री शरावो वर्धमानकः	१७७०
ऋजीप पिष्टपचनं कसोऽस्त्री पानभाजनम्	१७७१
कुतूः कृत्तेः स्नेहपात्रं सैवाल्पा कुतुपः पुमान्	१७७२
सर्वमावपनं भाण्डं पात्रामन्नं च भाजनम्	१७७३
दर्विः कम्बिः खजाका च स्यात्तर्दूर्दारुहस्तकः	१७७४
अस्त्री शाक हरितकं शिग्रुरस्य तु नाडिका	१७७५
कलम्बश्च कडम्बश्च वेमवार उपस्करः	१७७६
तिन्तिडीक च चुक्र च वृक्षाम्लमथ वेल्लजम्	१७७७
मरीचं कोलकं कृष्णमूपणं धर्मपत्तनम्	१७७८

अलिजर, मणिक, इति २ महाकुम्भस्य ॥—कर्करी, आठु, गलन्तिका, इति ३ गलन्तिकाया ॥—पिठर, स्थानी, उखा, कुण्डम्, इति ४ स्था द्या ॥—कलश, घट, कुट, निप, इति ४ कलशस्य । कलशत्रिषु । घट त्री पुसयो ॥—शराव, वर्धमानक, इति २ पात्रभेदस्य । शराव पुनपुषकयो — ऋजीपम्, पिष्टपचनम्, इति २ पिष्टपाकोपयोगिन पात्रस्य ॥—कस, पा नभाजनम्, इति २ पानपात्रस्य ॥—कृत्ते स्नेहपात्रे कुतू स्यात् । सैव कुतूरत्पा चेत्कुतुप । सर्व पात्रमात्रमावपनादिसत्तम् ॥—आवपनम्, भाण्डम्, पात्रम्, भग्नम्, भाजनम्, इति ५ भाण्डस्य ॥—दर्वि, कम्बि, खजाका, इति ३ तर्क्या ॥—तर्द, दारुहस्तक, इति २ दर्वीभेदस्य ॥—शाकम्, हरितकम्, शिग्रु, इति ३ चास्तुकादे शाकस्य । सांभाजनेऽपि शिग्रुरक्त । अस्य ना डिका फलम्ब, कडम्ब, इति २ ॥—वेमवार, उपस्कर, इति २ हरिद्रास र्पमरीचादिचूर्णस्य ॥—तिन्तिडीकम्, चुक्रम्, वृक्षाम्लम्, इति ३ तिन्तिडी कस्याम्लभेदस्य ॥—वैजम्, मरीचम्, कोलकम्, कृष्णम्, ऊपणम्, धर्म-

जीरको जरणोऽजाजी कणा कृष्णे तु जीरके	१७७९
सुषवी कारवी पृथ्वी पृथुः कालोपकुञ्चिका	१७८०
आर्द्रकं शृङ्गवेरं स्यादथ छत्रा वितुन्नकम्	१७८१
कुस्तुम्बुरु च धान्याकमथ शुण्ठी महौषधम्	१७८२
स्त्रीनपुंसकयोर्विश्वं नागरं विश्वभेषजम्	१७८३
आरनालकसौवीरकुल्माषाभिपुतानि च	१७८४
अवन्तिसोमधान्याम्बलकुञ्जलानि च काञ्जिके	१७८५
सहस्रवेधि जतुकं वाहीकं हिङ्गु रामठम्	१७८६
तत्पत्री कारवी पृथ्वी वाष्पिका कवरी पृथुः	१७८७
निशाख्या काञ्चनी पीता हरिद्रा वरवर्णिनी	१७८८
सामुद्रं यत्तु लवणमक्षीवं वशिरं च तत्	१७८९
सैन्धवोऽस्त्री शीतशिवं मणिमन्थं च सिन्धुजे	१७९०
रौमकं वसुकं पाक्यं विडं च कृतके द्वयम्	१७९१

पत्तनम्, इति ६ मरीचस्य ॥ जीरकः, जरणः, अजाजी, कणा, इति ४ जीरकस्य ॥—सुषवी, कारवी, पृथ्वी, पृथुः, काला, उपकुञ्चिका, इति ६ कृष्णवर्णे जीरके । आर्द्रकम् । शृङ्गवेरम्, इति २ आर्द्रकस्य ॥—छत्रा, वितुन्नकम्, कुस्तुम्बुरु, धान्याकम् । इति ४ धान्याकस्य ॥—शुण्ठी, महौषधम्, विश्वम्, नागरम्, विश्वभेषजम्, इति ५ शुण्ठ्याः । स्त्रीनपुंसकयोः ॥—आरनालकम्, सौवीरम्, कुल्माषाभिपुतम्, अवन्तिसोमम्, धान्याम्बलम्, कुञ्जलम्, काञ्जिकम्, इति ७ काञ्जिकस्य ॥—सहस्रवेधि, जतुकम्, वाहीकम्, हिङ्गु, रामठम्, इति ५ हिङ्गुस्य । क्षस्य निर्यासे ॥—कारवी, पृथ्वी, वाष्पिका, कवरी, पृथुः, इति ५ हिङ्गुतरोः पत्र्याम् ॥ निशा, काञ्चनी, पीता, हरिद्रा, वरवर्णिनी, इति ५ हरिद्रायाः । यत्सामुद्रं लवणं तत् अक्षीचम्, वशिरम्, इति २ ॥—सैन्धवः, शीतशिवम्, मणिमन्थम्, सिन्धुजम्, इति ४ सिन्धुजे लवणे ॥—रौमकम्, वसुकम्, इति २

सौवर्चलेऽक्षरुचके तिलकं तत्र मेचके	१७९२
मत्स्यण्डी फाणित खण्डविकारः शर्करा सिता	१७९३
कूर्चिका क्षीरविकृतिः स्याद्रसाला तु मार्जिता	१७९४
स्यात्तेमनं तु निष्ठान त्रिलिङ्गा वासितावधेः	१७९५
शूलाकृत भट्टित्रं स्याच्छूल्यमुख्यं तु पैठरम्	१७९६
प्रणीतमुपसंपन्नं प्रयस्त स्यात्सुसंस्कृतम्	१७९७
स्यात्पिच्छिलं तु विजिल संमृष्टं शोधितं समे	१७९८
चिक्कणं मसृण स्निग्ध तुल्ये भावितवासिते	१७९९
आपक्व पौलिरभ्यूषो लाजाः पुंभूम्नि चाक्षताः	१८००

‘सौवर्चलेऽक्षरुचके तिलकं तत्र मेचके ॥—पाण्यम्, विडम्, इति २ कृतके लवणे ॥—सौवर्चलं, अक्षम्, रुचकम्, इति ३ मधुरलवणस्य ॥ तत्र सौवर्चले मेचके तिलक-मिति ॥—मत्स्यण्डी, फाणितम्, इति २ फाणितस्य ॥ खण्डविकारः, शर्करा, सिता, इति ३ शर्करायाः ॥—क्षीरस्य विकृतिः कूर्चिका इति ॥—रसाला, मार्जिता, इति २ दधिमधुशर्करामरीचाद्रादिभिः कृतस्य लेहास्य ॥—तेमनम्, निष्ठानम्, इति २ व्यञ्जनस्य दध्नादेः । इतः परं वासितान्तामिलिङ्गा ॥—शूलाकृतम्, भट्टित्रम्, शूल्यम्, इति ३ शूलेन संस्कृतस्य मासादेः ॥—उदयम्, पैठरम्, इति २ स्थालीसंस्कृतस्यान्नादेः ॥—प्रणीतम्, उपसंपन्नम्, इति २ रसादिस्वपन्नस्य व्यञ्जनादेः ॥—प्रयस्तम्, सुसंस्कृतम्, इति २ भयक्षनिष्पन्नस्य घृतपक्वादेः ॥—पिच्छिलम्, विजिलम्, इति २ मण्डयुक्तदध्यादेः ॥—संमृष्टम्, शोधितम्, इति २ केशकीटाद्यपनयनेन शोधितस्यान्नादेः ॥—चिक्कणम्, मसृणम्, स्निग्धम्, इति ३ स्निग्धस्य ॥—भावितम्, वासितम्, इति २ पुष्पादिद्रव्यान्तरेणाधिशसितस्य ॥—आपक्वम्, पौलिः, अभ्यूषः, इति ३ पौल्याः । लाजा भोजितमीदृशः । पुंसि बहुवचने । एव-

पृथुकः स्याच्चिपिटको धाना भृष्टयवे स्त्रियः	१८०१
पूपोऽपूपः पिष्टकः स्यात्करम्भो दधिसक्तवः	१८०२
भिःसा स्त्री भक्तमन्धोऽन्नमोदनोऽस्त्री स दीदिविः	१८०३
भिःसटा दग्धिका सर्वरसाग्रे मण्डमस्त्रियाम्	१८०४
मासराचामनिस्त्रावा मण्डे भक्तसमुद्भवे	१८०५
यवागूरुष्णिका श्राणा विलेपी तरला च सा	१८०६
‘भक्षणाभ्यञ्जने तैलं कृसरस्तु तिलौदनः ।’	* *
गव्यं त्रिषु गवां सर्वं गोविट् गोमयमस्त्रियाम्	१८०७
तत्र शुष्कं करीषोऽस्त्री दुग्धं क्षीरं पयः समम्	१८०८
पयस्यमाज्यदध्यादि द्रव्यं दधि घनेतरत्	१८०९
घृतमाज्यं हविः सर्पिर्नवनीतं नवोद्धृतम्	१८१०
तत्र हैयंगवीनं यद्धयो गोदोहोद्भवं घृतम्	१८११

मक्षता अपि पुंभून्नि ॥—पृथुकः, चिपिटकः, इति २ आर्द्रभ्रष्टत्रीहित-
ण्डुलस्य । धाना इति भ्रष्टयवे । नित्यं स्त्रियां बहुत्वे च ॥—पूपः, अपूपः,
पिष्टकः, इति ३ तण्डुलपिष्टरचितस्य भक्ष्यभेदस्य । दधियुक्ताः सक्तवः
करम्भः स्यात् २ ॥—भिःसा, भक्तम्, अन्धः, अन्नम्, ओदनः, दीदिविः, इति ६
अन्नस्य । ओदनोऽस्त्री । दीदिविः पुंसि ॥—भिःसटा, दग्धिका, इति दग्धान्नस्य ॥—
सर्वेषां रसानामग्रं मण्डः स्यात् । पुंनपुंसकयोः ॥—मासरः, आचामः, निस्त्रावः,
इति ३ भक्तसमुद्भवे मण्डे ॥—यवागूरुः, उष्णिका, श्राणा, विलेपी, तरला
इति ५ द्रवदोदनस्य । गवां सर्वं गव्यं स्यात् । त्रिषु ॥—गोविट्, गोमयम्,
इति २ गोः पुरीषे । गोमयं पुंनपुंसकयोः । तन्नोमयं शुष्कं करीषं स्यात् ॥—
दुग्धम्, क्षीरम्, पयः, इति ३ दुग्धस्य । यदाज्यदध्यादि तत्पयस्यम् । य-
द्धानादितरत् दधि तत् द्रव्यं स्यात् । घृतम्, आज्यम्, हविः, सर्पिः, इति ४ घृ-
तस्य ॥—नवनीतम्, नवोद्धृतम्, इति २ नवनीतस्य । ह्योगोदोहोद्भवं हैयङ्ग-

दण्डाहतं कालशेयमरिष्टमपि गोरसः	१८१२
तक्रं ह्युदध्विन्मथित पादाम्ब्वर्धाम्बु निर्जलम्	१८१३
मण्ड दधिभवं मस्तु पीयूषोऽभिनव पयः	१८१४
अशनाया बुभुक्षा क्षुद्रासस्तु कवलः पुमान्	१८१५
सपीतिः स्त्री तुत्यपान सग्धिः स्त्री सहभोजनम्	१८१६
उदन्या तु पिपासा तृद् तर्पो जग्धिस्तु भोजनम्	१८१७
जेमन लेह आहारो निघासो न्याद इत्यपि	१८१८
सौहित्यं तर्पण तृप्तिः फेला भुक्तसमुज्झितम्	१८१९
कामं प्रकामं पर्याप्त निकामेष्ट यथेप्सितम्	१८२०
गोपे गोपालगोसंख्यगोधुगाभीरबल्लराः	१८२१
गोमहिष्यादिकं पादवन्धन द्वौ गवीश्वरे	१८२२
गोमान्गोमी गोकुलं तु गोधन स्याद्गवा व्रजे	१८२३

वीनि स्यात् ॥—दण्डाहतम्, कालशेयम्, अरिष्टम्, गोरसः, इति दण्डमथितस्य गोरसमात्रस्य । तद्विशेषमाह । पादाम्बु यत्र तदण्डाहत तक्रमिति । अर्धाम्बु यत्र गोरसे तदुदध्वित् । निजल दधिमन्धनमात्रेण मथितमिति । दधिभवं मस्तु स्यात् । अभिनव पयः पीयूषः स्यात् ॥—अशनाया, बुभुक्षा, क्षुद्रः, इति ३ क्षुत्र । प्रासः, कवलः, इति २ कवलस्य ॥—सपीतिः, तुत्यपानम्, इति २ सहपानस्य ॥—सग्धिः, सहभोजनम्, इति २ सहभोजनस्य —उदन्या, पिपासा, तृद्, तर्पः, इति ३ तुत्य ॥—जग्धिः, भोजनम्, जेमनम्, लेहः, आहारः, निघासः, न्यादः, इति ७ भोजनस्य ॥—सौहित्यम्, तर्पणम्, तृप्तिः, इति ३ तृप्ते । भुक्तसमुज्झितं फेला स्यात् ॥—कामम्, प्रकामम्, पर्याप्तम्, निकामम्, इष्टम्, यथेप्सितम्, इति ६ यथेप्सितस्य ॥—गोपः, गोपालः, गोसंख्यः, गोधुङ्, आभीरः, बल्लराः, इति ६ गोपालस्य । गोमहिष्यादिकं पादवन्धनमिति ॥—गोमान्, गोमी, इति २ गवा स्वामिनि ॥—गोकुलम्, गोधनम्, इति २ गवा व्रजे ।

रुक्मं कार्तस्वरं जाम्बूनदमष्टापदोऽस्त्रियाम्	१८९७
अलंकारसुवर्णं यच्छृङ्गीकनकमित्यदः	१८९८
दुर्वर्णं रजतं रूप्यं खर्जूरं श्वेतमित्यपि	१८९९
रीतिः स्त्रियामारकूटो न स्त्रियामथ ताम्रकम्	१९००
शुल्बं म्लेच्छमुखं द्व्यष्टवरिष्टोदुम्बराणि च	१९०१
लोहोऽस्त्री शस्त्रकं तीक्ष्णं पिण्डं कालायमायसी	१९०२
अश्मसारोऽथ मण्डूरं सिंहाणमपि तन्मले	१९०३
सर्वं च तैजसं लोहं विकारस्त्वयसः कुशी	१९०४
क्षारः काचोऽथ चपलो रसः सूतश्च पारदे	१९०५
गवलं माहिषं शृङ्गमभ्रकं गिरिजामले	१९०६
स्रोतोञ्जनं तु सौवीरं कापोताञ्जनयामुने	१९०७
तुत्थाञ्जनं शिखिग्रीवं वितुन्नकमयूरके	१९०८
कर्परी दार्विकाक्राथोज्झवं तुत्थं रसाञ्जनम्	१९०९

रुक्मम्, कार्तस्वरम्, जाम्बूनदम्, अष्टापदम्, इति १९ सुवर्णस्य । अष्टापदं क्ली-
वपुंसयोः । यदलंकाररूपं सुवर्णं तत् शृङ्गीकनकमिति ॥—दुर्वर्णम्, रजतम्, रू-
प्यम्, खर्जूरम्, श्वेतम्, इति ५ रजतस्य ॥—रीतिः, आरकूटः, इति २ पिच्छ-
लस्य ॥—ताम्रकम्, शुल्बम्, म्लेच्छमुखम्, द्व्यष्टम्, चरिष्टम्, उदुम्बरम्, इति ६
ताम्रस्य ॥—लोहः, शस्त्रकम्, तीक्ष्णम्, पिण्डम्, कालायसम्, अयः, अश्मसारः,
इति ७ लोहस्य ॥—मण्डूरम्, सिंहाणम्, इति २ लोहमलस्य । सर्वमपि तैजसं
लोहमिति । अयसो विकारः कुशी स्यात् ॥—क्षारः, काचः, इति २ का-
चस्य ॥—चपलः, रसः, सूतः, पारदः, इति ४ पारदस्य । यन्माहिषं शृङ्गं त-
द्गवलमिति ॥—अभ्रकम्, गिरिजामलम्, इति २ अभ्रकस्य ॥—स्रोतोञ्जनम्,
सौवीरम्, कापोताञ्जनम्, यामुनम्, इति ४ सौवीराञ्जनस्य ॥—तुत्थाञ्जनम्, शि-
खिग्रीवम्, वितुन्नकम्, मयूरकम्, कर्परी, इति ५ तुत्थाञ्जनस्य ॥—तुत्थम्, रसाञ्ज-

रसगर्भं ताक्ष्यंशैलं गन्धाश्मानि तु गन्धिकः	१९१०
सौगन्धिकश्च चक्षुष्याकुलाल्यौ तु कुलत्थिका	१९११
रीतिपुष्पं पुष्पकेतु पुष्पक कुसुमाञ्जनम्	१९१२
पिञ्जरं पीतनं तालमाल च हरितालके	१९१३
गैरेयमर्घ्यं गिरिजमश्मजं च शिलाजतु	१९१४
बोलगन्धरसप्राणपिण्डगोपरसाः समाः	१९१५
डिण्डीरोऽन्धिकफः फेनः सिन्दूरं नागसम्भवम्	१९१६
नागसीसकयोगेष्टवप्राणि त्रपु पिच्छटम्	१९१७
रङ्गवङ्गे अथ पिचुस्तूलोऽथ कमलोत्तरम्	१९१८
स्यात्कुसुम्भ वह्निशिखं महारजनमित्यपि	१९१९
मेपकम्बल ऊर्णायुः शशोर्णं शशलोमनि	१९२०

नम् रसगर्भम्, ताक्ष्यंशैलम्, इति ४ रसाञ्जनस्य । तत्र तुर्यं शार्ङ्गिकाष्ठाधो-
 ऽङ्गवम् ॥—गन्धाश्मा, गन्धिक, सौगन्धिक, इति ३ गन्धकस्य ॥—चक्षुष्या,
 कुलाली, कुलत्थिका, इति ३ तुल्यविशेषस्य ॥—रीतिपुष्पम्, पुष्पकेतु, पुष्प-
 कम्, कुसुमाञ्जनम्, इति ४ सततपित्तलादुत्पन्नस्य ॥—पिञ्जरम्, पीतनम्,
 तालम्, आलम्, हरितालकम्, इति ५ हरितालस्य ॥—गैरेयम्, अर्घ्यम्, गि-
 रिजम्, अश्मजम्, शिलाजतु, इति ५ शिलाजतुन ॥—बोल, गन्धरस,
 प्राण, पिण्ड, गोपरस, इति ५ गन्धरसस्य ॥—डिण्डीर, अन्धिकफ, फेन,
 इति ३ समुद्रफेनस्य ॥—सिन्दूरम्, नागसम्भवम्, इति २ सिन्दूरस्य ॥—ना-
 गम्, सीसकम्, योगेष्टम्, त्रपु इति ४ सीसस्य ॥—त्रपु, पिच्छटम्, रङ्गम्, वङ्गम्,
 इति ४ वङ्गस्य ॥—पिचु, तूल, इति २ कार्पासस्य ॥—कमलोत्तरम्, कुसु-
 म्भम्, वह्निशिखम्, महारजनम्, इति ४ कुसुम्भस्य ॥—मेपकम्बल, ऊर्णायु,
 इति २ कम्बलस्य ॥—शशोर्णम्, शशलोम, इति २ शशलोमः ॥—

मधु क्षौद्रं माक्षिकादि मधूच्छिष्टं तु सिक्थकम्	१९२१
मनःशिला मनोगुप्ता मनोहा नागजिह्विका	१९२२
नैपाली कनुटी गोला यवक्षारो यवाग्रजः	१९२३
पाक्योऽथ सर्जिकाक्षारः कापोतः सुखवर्चकः	१९२४
सौवर्चलं स्याद्रुचकं त्वक्क्षीरी वंशरोचना	१९२५
शिग्रुजं श्वेतमरिचं मोरटं मूलमैक्षवम्	१९२६
ग्रन्थिकं पिप्पलीमूलं चटकाशिर इत्यपि	१९२७
गोलोमी भूतकेशो ना पत्राङ्गं रक्तचन्दनम्	१९२८
त्रिकटु त्र्यूषणं व्योषं त्रिफला तु फलत्रिकम्	१९२९

११. शृङ्गवर्गः ।

शृङ्गाश्चावरवर्णाश्च वृषलाश्च जघन्यजाः १९३०

मधु, क्षौद्रम्, माक्षिकम्, इति ३ मधुनः ॥—मधूच्छिष्टम्, सिक्थकम्, इति २ मधूच्छिष्टस्य ॥—मनःशिला, मनोगुप्ता, मनोहा, नागजिह्विका, इति ४ मनःशिलायाः ॥—नैपाली, कनुटी, गोला, इति ३ नैपालदेशोद्भवमनःशिलायाः ॥—यवक्षारः, यवाग्रजः, पाक्यः, इति ३ यवक्षारस्य ॥—सर्जिकाक्षारः, कापोतः, सुखवर्चकः, इति ३ क्षारभेदस्य ॥—सौवर्चलम्, रुचकम्, इति २ क्षारभेदस्य ॥—त्वक्क्षीरी, वंशरोचना, इति २ वेणुजन्यस्यौषधिविशेषस्य ॥—शिग्रुजम्, श्वेतमरिचम्, इति २ सौभाग्यजनबीजस्य । इक्षुसंवन्धिमूलकं मोरटं स्यात् ॥—ग्रन्थिकम्, पिप्पलीमूलम्, चटकाशिरः, इति ३ पिप्पलीमूलस्य ॥—गोलोमी, भूतकेशः, इति २ भूतकेशस्य ॥—पत्राङ्गम्, रक्तचन्दनम् । इति २ रक्तचन्दनसदृशस्य रक्तसारस्य ॥—त्रिकटु, त्र्यूषणम्, व्योषम्, इति ३ शुण्ठपिप्पलीमरीचानां समाहारस्य ॥—त्रिफला, फलत्रिकम्, इति २ हरीतक्यामलकविभीतकफलानां समाहारस्य ॥

१९३०-२०२३ शृङ्गः, अवरवर्णः, वृषलः, जघन्यजः, इति ४ शृङ्गस्य ।

आ चण्डालात्तु सकीर्णा अम्वष्टकरणादयः	१९३१
शूद्राविशोस्तु करणोऽम्वष्टो वैश्याद्विजन्मनोः	१९३२
शूद्राक्षत्रिययोरुग्रो मागधः क्षत्रियाविशोः	१९३३
माहिष्योऽर्याक्षत्रिययोः क्षत्तार्याशूद्रयोः सुतः	१९३४
ब्राह्मण्या क्षत्रियात्सूनस्तस्यां वैदेहको विशः	१९३५
रथकारस्तु माहिष्यात्करण्या यस्य संभवः	१९३६
स्याच्चण्डालस्तु जनितो ब्राह्मण्या वृपलेन यः	१९३७
कारुः शिल्पी संहृतैस्तैर्द्वयोः श्रेणिः सजातिभिः	१९३८
कुलकः स्यात्कुलश्रेष्ठो मालाकारस्तु मालिकः	१९३९
कुम्भकारः कुलालः स्यात्पलगण्डस्तु लेपकः	१९४०
तन्तुवायः कुविन्दः स्यात्तन्तुवायस्तु सौचिकः	१९४१
रत्नाजीवश्चित्रकरः शस्त्रमार्जोऽसिधावरुः	१९४२

चण्डालो ब्राह्मण्या शूद्राजातस्तमग्न्याप्य वक्ष्यमाणा अम्वष्टकरणादयः सकीर्णा । शूद्राविशयो गुप्त करण इति । वैश्यायां ब्राह्मणाजातः सुतोऽम्वष्ट । शूद्रायां क्षत्रियाजातः उग्र । क्षत्रियायां वैश्याजातो मागधः । वैश्यायां क्षत्रियाजातो माहिष्यः । क्षत्रियायां शूद्राजातः क्षत्तः । ब्राह्मण्यां क्षत्रियाजातः सुत इति । ब्राह्मण्यां वैश्याजातो वैदेहकः । करण्यां माहिष्याजातो रथकारः स्यात् । ब्राह्मण्यां वृपलेन यः उत्पादितः स चण्डालः स्यात् ॥—कारुः, शिल्पी, इति २ चित्रकारादेः । ते सजातिभिः मदते श्रेणिः । श्रीपुंगवो ॥—कुलकः, हर्षश्रेष्ठो, इति २ शिल्पिकुलप्रधानस्य ॥—मालाकारः, मालिकः, इति २ मालाकारस्य ॥—कुम्भकारः, कुलालः, इति २ कुलालस्य ॥—पलगण्डः, लेपकः, इति २ गृहादौ लेपकारस्य ॥—तन्तुवायः, कुविन्दः, इति २ पट्टा ना निर्मातरि ॥—तन्तुवायः, सौचिकः, इति २ कञ्जुक्यादेर्निर्मातरि ॥—रत्नाजीवः, चित्रकरः, इति २ चित्रकारस्य ॥—शस्त्रमार्जः, असिधावरुः, इति २

पादूकचर्मकारः स्याद्व्योकारो लोहकारकः	१९४३
नाडिधमः स्वर्णकारः कलादो रुक्मकारकः	१९४४
स्याच्छाङ्गिकः काम्बविकः शौल्विकस्ताम्रकुट्टकः	१९४५
तक्षा तु वर्धकिस्त्वष्टा रथकारस्तु काष्ठतद्	१९४६
ग्रामाधीनो ग्रामतक्षः कौटतक्षोऽनधीनकः	१९४७
क्षुरी मुण्डी दिवाकीर्तिनापितान्तावसायिनः	१९४८
निर्णेजकः स्याद्रजकः शौण्डिको मण्डहारकः	१९४९
जावालः स्यादजाजीवो देवाजीवस्तु देवलः	१९५०
स्यान्माया शाम्बरी मायाकारस्तु प्रतिहारकः	१९५१
शैलालिनस्तु शैलूषा जायाजीवाः कृशाश्विनः	१९५२
भरता इत्यपि नटाश्चारणास्तु कुशीलवाः	१९५३
मार्दङ्गिका मौरजिकाः पाणिवादास्तु पाणिघाः	१९५४

शस्त्रधर्षणोपजीविनः ॥—पादूक, चर्मकारः, इति २ चर्मकारस्य ॥—
 व्योकारः, लोहकारकः, इति २ लोहकारस्य ॥—नाडिधमः, स्वर्णकारः, क-
 लादः, रुक्मकारकः, इति ४ स्वर्णकारस्य ॥—शाङ्गिकः, काम्बविकः, इति २
 शङ्खवलयदेः कर्तरि ॥—शौल्विकः, ताम्रकुट्टकः, इति २ ताम्रकुट्टकस्य ॥—
 तक्षा, वर्धकिः, त्वष्टा, रथकारः, काष्ठतद्, इति ५ वर्धकेः । ग्रामाधीनो यस्तक्षा
 स ग्रामतक्ष इति । अनधीनकः कौटतक्षः स्यात् ॥—क्षुरी, मुण्डी, दिवा-
 कीर्तिः, नापितः, अन्तावसायी, इति ५ नापितस्य ॥—निर्णेजकः, रजकः, इति
 २ वस्त्राणां धावकस्य ॥—शौण्डिकः, मण्डहारकः, इति २ सुराजीविनः ॥—
 जावालः, अजाजीवः, इति २ अजापालस्य ॥—देवाजीवः, देवलः, इति २ दे-
 वसेवोपजीविनः ॥—माया, शाम्बरी, इति २ इन्द्रजालस्य ॥—मायाकारः,
 प्रतिहारकः, इति २ मायाविनः ॥—शैलाली, शैलूषः, जयाजीवः, कृशाश्वी,
 भरतः, नटः, इति ६ नटेषु ॥—चारणः, कुशीलवः, इति २ कथकानाम् ॥—
 मार्दङ्गिकाः, मौरजिकाः, इति २ मृदङ्गवादनकुशलानाम् ॥—पाणि-

वेणुध्माः स्युर्वेणविका वीणावादास्तु वैणिकाः	१९५५
जीवान्तकः शाकुनिको द्वौ वागुरिकजालिकौ	१९५६
वैतंसिकः कौटिकश्च मांसिकश्च समं त्रयम्	१९५७
भृतको भृतिभुक्कर्मकरो वैतनिकोऽपि सः	१९५८
वार्तावहो वैवधिको भारवाहस्तु भारिकः	१९५९
विवर्णः पामरो नीचः प्राकृतश्च पृथग्जनः	१९६०
निहीनोऽपसदो जालमः क्षुल्लकश्चेतरश्च सः	१९६१
भृत्ये दासेरदासेयदासगोप्यकचेटकाः	१९६२
नियोज्यक्रिकरप्रैष्यभुजिष्यपरिचारकाः	१९६३
पराचितपरिस्फुन्दपरजातपरिधिताः	१९६४
मन्दस्तुन्दपरिमृज आलस्यः शीतकोऽलसोऽनुष्णः	१९६५
दक्षे तु चतुरपेशलपटवः सूथान उष्णश्च	१९६६

वादा, पाणिघा, इति २ पाणिवादानाम् ॥—वेणुध्मा, वैणविका, इति २ वेणुवादिनाम् ॥—वीणावादा, वैणिका, इति २ वीणावादन शिल्पमेवाम् ॥ जीवान्तक, शाकुनिक, इति २ पक्षिणा हन्तरि ॥—वागुरिक, जालिक, इति २ जालेन मृगान्वधत ॥—वैतंसिक, कौटिक, मांसिक, इति ३ मांसविक्रयजीविन ॥—भृतक, भृतिभुक्, कर्मकर, वैतनिक, इति ४ चेतनोपजीविन ॥—वार्तावह, वैवधिक, इति २ वार्ताया वाहके ॥—भारवाह, भारिक, इति २ भारिकस्य ॥—विवर्ण, पामर, नीच, प्राकृत, प्रपृथग्जन, निहीन, अपसद, जालम, क्षुल्लक, इतर, इति १० नीचस्य ॥—भृत्ये, दासेर, दासेय, दास, गोप्यक, चेटक, नियोज्य, निद्रर, प्रैष्य, भुजिष्य, परिचारक, इति ११ दासस्य ॥—पराचित, परिस्फुन्द, परजात, परिधित, इति ४ परेण संवर्धितस्य ॥—गन्द, तुन्दपरिमृज, आलस्य, शीतक, अलम, अनुष्ण, इति ६ अलसस्य ॥—दक्ष, चतुर, पेशल, पटु,

चण्डालप्लवमातङ्गदिवाकीर्तिजनंगमाः	१९६७
निषादश्वपचावन्तेवासिचाण्डालपुक्कसाः	१९६८
भेदाः किरातशवरपुलिन्दा म्लेच्छजातयः	१९६९
व्याधो मृगवधाजीवो मृगयुर्लुब्धकोऽपि सः	१९७०
कौलेयकः सारमेयः कुकुरो मृगदंशकः	१९७१
शुनको भषकः श्वा स्यादलर्कस्तु स योगितः	१९७२
श्वा विश्वकद्रुर्मृगयाकुशलः सरमा शुनी	१९७३
विट्चरः सूकरो ग्राम्यो वर्करस्तरुणः पशुः	१९७४
आच्छोदनं मृगव्यं स्यादाखेटो मृगया स्त्रियाम्	१९७५
दक्षिणारुर्लुब्धयोगादक्षिणेर्मा कुरङ्गकः	१९७६
चौरैकागारिकस्तेनदस्युतस्करमोषकाः	१९७७
प्रतिरोधिपरास्कन्दिपाटच्चरमलिम्लुचाः	१९७८
चौरिका स्तैन्यचौर्ये च स्तेयं लोप्त्रं तु तद्धने	१९७९
वीतंसस्तूपकरणं बन्धने मृगपक्षिणाम्	१९८०

सूत्रानः, उष्णः, इति ६ दक्षस्य ॥—चण्डालः, प्लवः, मातङ्गः, दिवाकीर्तिः, जनंगमः, निषादः, श्वपचः, अन्तेवासी, चाण्डालः, पुक्कसः, इति १० चाण्डालस्य ॥—किरातः, शवरः, पुलिन्दः, इति ३ चण्डालभेदाः ॥—व्याधः, मृगवधाजीवः, मृगयुः, लुब्धकः, इति ४ व्याधस्य ॥—कौलेयकः, सारमेयः, कुकुरः, मृगदंशकः, शुनकः, भषकः, श्वा, इति ७ शुनकस्य । योगितः श्वा अलर्कः स्यात् । यो मृगयाकुशलः श्वा स विश्वकद्रुरिति । शुनी सरमा स्यात् । ग्राम्यः सूकरः विट्चरः स्यात् । यस्तरुणः पशुः स वर्कर इति ॥—आच्छोदनम्, मृगव्यम्, आखेटः, मृगया, इति ४ पापद्वेयः । लुब्धयोगादक्षिणारुः कुरङ्गको दक्षिणेर्मा स्यात् ॥—चौरः, ऐकागारिकः, स्तेनः, दस्युः, तस्करः, मोषकः, प्रतिरोधिः, परास्कन्दिः, पाटच्चरः, मलिम्लुचः, इति १० चोरस्य । चौरिका, स्तैन्यम्, स्तेयम्, चौर्यम्, इति ४ स्तेयस्य । चौर्यं धनं लोप्त्रं स्यात् । मृगपक्षिणां बन्धने यदुपकरणं स

उन्माथः कूटयन्त्र स्याद्वागुरा मृगवन्धनी	१९८१
शुल्बं वराटकं स्त्री तु रज्जुस्त्रिषु वटी गुणः	१९८२
उद्धाटनं घटीयन्त्रं सलिलोद्धाहनं प्रहेः	१९८३
पुंसि वेमा वायदण्डः सूत्राणि नरि तन्तवः	१९८४
वाणिर्व्यूतिः स्त्रियां तुल्ये पुस्त लेप्यादिकर्मणि	१९८५
पाञ्चालिका पुत्रिका स्याद्वस्त्रदन्तादिभिः कृता	१९८६
जतुत्रपुविकारे तु जातुपं त्रापुपं त्रिषु	१९८७
पिटकः पेटकः पेडा मञ्जूपाथ विहङ्गिका	१९८८
भारयष्टिस्तदालम्बि शिष्यं काचोऽथ पादुका	१९८९
पादूरूपानत्स्त्री सैवानुपदीना पदायता	१९९०
नध्री वध्री वरत्रा स्यादश्वादेस्ताडनी कशा	१९९१
चाण्डालिका तु कण्डोलवीणा चण्डालवहकी	१९९२

वीतस इति ॥—उन्माथ, कूटयन्त्रम्, इति २ मृगपक्षिवन्धनयन्त्रस्य ॥—
वागुरा, मृगवन्धनी, इति २ जालीकृतरज्जुविशेषे ॥—शुल्बम्, वराटकम्,
रज्जु, घटी, गुण, इति ५ रज्जो । रज्जु स्त्रियाम् । वटी त्रिषु । प्रहे सलिलो-
द्धाहने उद्धाटनम्, घटीयन्त्रम्, इति २ ॥—वेमा, वायदण्ड, इति २ वस्त्रव्यू-
तिदण्डस्य ॥—सूत्राणि, तन्तवः, इति २ सूत्राणाम् । तन्तु पुंसि ॥—वाणि,
व्यूति, इति २ तन्तुवानस्य । लेप्यादिकर्मणि पुस्तमिति । वस्त्रदन्तादिभिः कृता
पुत्रिका पाञ्चालिका स्यात् । दन्तो गजदन्त आदिना चर्मकाष्ठमृच्छिलेत्यादिग्रहणम् ।
जतुत्रारो जातुपम् । त्रपुविकारस्त्रापुपम् ॥—पिटक, पेटक, पेडा, मञ्जूपा,
इति ४ वस्त्रालङ्काराविस्थापनमञ्जूपाया ॥—विहङ्गिका, भारयष्टि, इति २
शिष्याधारलगुडस्य । तस्या भारयष्ट्यामालग्न्यते शिष्यम्, काच, इति २ ॥—
पादुका, पाद, उपात, इति ३ पादत्राणस्य । सैवानुपदीना अनुपदीना
इति ॥—नध्री, वध्री, वरत्रा, इति ३ चर्ममय्या रज्ज्वा । ॥—अश्वादेस्ताडनी
कशा स्यात् ॥—चाण्डालिका, कण्डोलवीणा, चण्डालवहकी, इति ३ चाण्डा-

नाराची स्यादेपणिका शाणस्तु निकपः कपः	१९९३
ब्रश्चनः पत्रपरशुरीपिका तूलिका समे	१९९४
तैजसावर्तनी मूपा भस्त्रा चर्मप्रसेविका	१९९५
आस्फोटनी वेधनिका कृपाणी कर्तरी समे	१९९६
वृक्षादनी वृक्षभेदी टङ्कः पाषाणदारणः	१९९७
ऋकचोऽस्त्री करपत्रमारा चर्मप्रभेदिका	१९९८
सूर्मीं स्थूणायःप्रतिमा शिल्पं कर्म कलादिलम्	१९९९
प्रतिमानं प्रतिविम्बं प्रतिमा प्रतियातना प्रतिच्छाया	२०००
प्रतिकृतिरर्चा पुंसि प्रतिनिधिरुपमोपमानं स्यात्	२००१
वाच्यलिङ्गाः समस्तुल्यः सदृक्षः सदृक्षः सदृक्	२००२
साधारणः समानश्च स्युरुत्तरपदे त्वमी	२००३

लिकायाः ॥—नाराची, एपणिका, इति २ स्वर्णकाराणां नाराचाकृतिलो-
हशलाकायाः ॥—शाणः, निकपः, कपः, इति ३ स्वर्णघर्षणशिलायाः ॥—
ब्रश्चनः, पत्रपरशुः, इति २ स्वर्णादिच्छेदनार्थस्य परशोः ॥—ईपिका, तू-
लिका, इति २ शलाकाभेदस्य । तैजसावर्तनी मूपा स्यात् ॥ भस्त्रा, चर्मप्रसे-
विका, इति २ अग्निज्वलनार्थस्य चर्मप्रसेवकस्य ॥—आस्फोटनी, वेधनि-
का, इति २ मण्यादेर्वेधोपयुक्तस्य शस्त्रभेदस्य ॥—कृपाणी, कर्तरी, इति २
कर्तर्याः ॥—वृक्षादनी, वृक्षभेदी, इति २ वृक्षभेदनार्थस्य शस्त्रभेदस्य ॥—
टङ्कः, पाषाणदारणः, इति २ पाषाणदारणार्थस्य घनभेदस्य ॥—ऋकचः,
करपत्रम्, इति २ काष्ठादिविदारणार्थस्य शस्त्रस्य ॥—आरा, चर्मप्रभेदिका,
इति २ चर्मखण्डनार्थस्य शस्त्रभेदस्य ॥—सूर्मीं, स्थूणा, अयःप्रतिमा, इति
३ लोहप्रतिमायाः । कलागीतवृत्तादिकं यत्कर्म तच्छिल्पम् ॥—प्रतिमानम्,
प्रतिविम्बम्, प्रतिमा, प्रतियातना, प्रतिच्छाया, प्रतिकृतिः, अर्चा, प्रतिनिधिः, इति
८ प्रतिमायाः । प्रतिनिधिः पुंसि ॥—उपमा, उपमानम्, इति २ उपमितकर-
णस्य । समः, तुल्यः, सदृक्षः, सदृशः, सदृक्, साधारणः, समानः, इति ७ स-

निभसंकाशनीकाशप्रतीकाशोपमादयः	२००४
कर्मण्या तु विधाभृत्याभृतयो भर्म वेतनम्	२००५
भरण्यं भरण मूल्यं निर्वेशः पण इत्यपि	२००६
सुरा हलिप्रिया हाला परिशुद्धरुणात्मजा	२००७
गन्धोत्तमाप्रसन्नेराकादम्बर्यः परिशुता	२००८
मदिरा कश्यमद्ये चाप्यवदंशस्तु भक्षणम्	२००९
शुण्डापान मदस्थानं मधुवारा मधुक्रमाः	२०१०
मध्वासवो माधवको मधु माध्वीकमद्वयोः	२०११
मैरेयमासवः सीधुर्मेदको जगलः समौ	२०१२
संधानं स्यादभिपचः किण्व पुसि तु नग्नहः	२०१३
कारोत्तरः सुरामण्ड आपानं पानगोष्ठिका	२०१४
चपकोऽस्त्री पानपात्र सरकोऽप्यनुत्तर्पणम्	२०१५

मान्तरस्य । अमी उत्तरपदे स्थिता सदृशपर्याया — निभ, संकाश, 'नीकाश', प्रतीकाश, उपमा, इति ५ ॥—कर्मण्या, विधा, भृत्या, भृति, भर्म, वेतनम्, भरण्यम्, भरणम्, मूल्यम्, निर्वेश, पण, इति ११ वेतनस्य ॥—सुरा, हलिप्रिया, हाला, परिशुद्ध, वरुणात्मजा, गन्धोत्तमा, प्रसन्ना, इरा, कादम्बरी, परिशुता, मदिरा, कश्यम्, मद्यम्, इति १३ मद्यस्य । तत्र यद्वक्षणं सोऽवदंश इति ॥—शुण्डापानम्, मदस्थानम्, इति २ मद्यगृहस्य ॥—मधुवार, मधुक्रम, इति २ मधुपानपरिपाट्या ॥—मध्वासव, माधवक, मधु, माध्वीकम्, इति ४ मधुक-
 पुष्पोद्भवस्य मद्यस्य । तत्र माध्वीकं मधु च द्विवे एव ॥—मैरेयम्, भासव, सीधु, घन २ इक्षुदाकादिजन्यस्य मद्यस्य ॥—मेदक, जगल, इति २ सुराकल्कस्य ॥—संधानम्, अभिपच, इति २ मद्यसंधानस्य ॥—किण्वम्, नग्नह, इति २ तण्डुलादिद्रव्यवृत्तसुरावीजस्य । सुराया गण्ड कारोत्तर इति ॥—आपात्रम्, पानगोष्ठिका, इति २ पानार्थाया सभाया ॥—चपक,

वैज्ञानिकः कृतमुखः कृती कुशल इत्यपि	२०३३
पूज्यः प्रतीक्ष्यः सांशयिकः संशयापन्नमानसः	२०३४
दक्षिणीयो दक्षिणार्हस्तत्र दक्षिण्य इत्यपि	२०३५
स्युर्वदान्यस्थूललक्ष्यदानशौण्डा बहुप्रदे	२०३६
जैवातृकः स्यादायुष्मानन्तर्वाणिस्तु शास्त्रवित्	२०३७
परीक्षकः कारणिको वरदस्तु समर्थकः	२०३८
हर्षमाणो विकुर्वाणः प्रमना हृष्टमानसः	२०३९
दुर्मना विमना अन्तर्मनाः स्यादुत्क उन्मनाः	२०४०
दक्षिणे सरलोदारौ सुकलो दातृभोक्तारि	२०४१
तत्परं प्रसितासक्ताविष्टार्थोद्युक्त उत्सुकः	२०४२
प्रतीते प्रथितख्यातवित्तविज्ञातविश्रुताः	२०४३

पुनः, अभिज्ञः, विज्ञः, निष्णातः शिक्षितः, वैज्ञानिकः, कृतमुखः, कृती, कुशलः, इति १० प्रवीणस्य ॥—पूज्यः, प्रतीक्ष्यः, इति २ पूज्यस्य ॥—सांशयिकः, संशयापन्नमानसः, इति २ संशयापन्नमानसस्य ॥—दक्षिणीयः, दक्षिणार्हः, दक्षिण्यः, इति ३ दक्षिणार्हस्य ॥—वदान्यः, स्थूललक्ष्यः, दानशौण्डः, बहुप्रदः, इति ४ दानशूरस्य ॥—जैवातृकः, आयुष्मान्, इति २ आयुष्मतः ॥—अन्तर्वाणिः, शास्त्रवित्, इति २ शास्त्रज्ञस्य ॥—परीक्षकः, कारणिकः, इति २ प्रमाणैरर्थनिश्चायकस्य ॥—वरदः, समर्थकः, इति २ वराणां दातारि ॥—हर्षमाणः, विकुर्वाणः, प्रमनाः, हृष्टमानसः, इति ४ हृष्टचेतसः ॥—दुर्मनाः, विमनाः, अन्तर्मनाः, इति ३ व्याकुलचेतसः ॥—उत्कः, उन्मनाः, इति २ उत्कण्ठितस्य ॥—दक्षिणः, सरलः, उदारः, इति ३ सरलस्य । दातृभोक्तारि सुकल इति ॥—तत्परः, प्रसितः, आसक्तः, इति ३ तत्परस्य ॥—इष्टार्थोद्युक्तः, उत्सुकः, इति २ अभिमतार्थे सोद्योगस्य ॥—प्रतीतः, प्रथितः, ख्यातः, वित्तः, विज्ञातः, विश्रुतः, इति ६ ख्यात-

शुणैः प्रतीते तु कृतलक्षणाहतलक्षणौ	२०४४
इभ्य आढ्यो धनी स्वामी त्वीश्वरः पतिरीशिता	२०४५
अधिभूर्नायको नेता प्रभुः परिवृढोऽधिपः	२०४६
अधिकर्द्धिः समृद्धः स्यात्कुटुम्बव्यापृतस्तु यः	२०४७
स्यादभ्यागारिकस्तस्मिन्नुपाधिश्च पुमानयम्	२०४८
वराङ्गरूपोपेतो यः सिंहसंहननो हि सः	२०४९
निर्वार्यः कार्यकर्ता यः सपन्नः सत्त्वसपदा	२०५०
अवाचि मूकोऽथ मनोजवसः पितृसन्निभः	२०५१
सत्कृत्यालकृतां कन्यां यो ददाति स कूकुदः	२०५२
लक्ष्मीर्वाल्लक्ष्मणः श्रीलः श्रीमान्स्निग्धस्तु वत्सलः	२०५३
स्यादयालुः कारुणिकः कृपालुः सूरतः समाः	२०५४
स्वतन्त्रोऽपावृतः स्वैरी स्वच्छन्दो निरवग्रहः	२०५५
परतन्त्रः पराधीनः परवान्नाथवानपि	२०५६

स्य ॥—कृतलक्षण, आहतलक्षण, इति २ शौर्यादिभिः ख्याते ॥—इभ्य, आढ्य, धनी, इति ३ धनिन ॥—स्वामी, ईश्वर, पति, ईशिता, अधिभू, नायक, नेता, प्रभु, परिवृढ, अधिप, इति १० प्रभो ॥—अधिकर्द्धि, समृद्ध, इति २ सुसपन्नस्य ॥—कुटुम्बव्यापृत, अभ्यागारिक, उपाधि, इति ३ कुटुम्बोपपणादिव्यापारयुक्तस्य । वरैरङ्गरूपोपेतो यः सिंहसंहनन इति । यः सत्त्वसपदा सपन्नः सन्वार्य करोति स निर्वार्य इति ॥—अवाक्, मूक, इति २ सूकस्य ॥—मनोजवस, पितृसन्निभ, इति २ पितृतुल्यस्य । आदरपूर्वक-मलकृतां कन्यां यो ददाति स कूकुद इति ॥—लक्ष्मीवान्, लक्ष्मण, श्रील, श्रीमान्, इति ४ लक्ष्मीवत् ॥—स्निग्ध, वत्सल, इति २ स्नेहयुक्तस्य ॥—दयालु, कारुणिक, कृपालु, सूरत, इति ४ दयाशीलस्य ॥—स्वतन्त्र, अपावृत, स्वैरी, स्वच्छन्द, निरवग्रह, इति ५ स्वच्छन्दस्य ॥—परतन्त्र, पराधीन,

अधीनो निघ्न आयत्तोऽस्वच्छन्दो गृह्यकोऽप्यसौ	२०५७
खलपूः स्याद्वहुकरो दीर्घसूत्रश्चिरक्रियः	२०५८
जाल्मोऽसमीक्ष्यकारी स्यात्कुण्ठो मन्दः क्रियासु यः	२०५९
कर्मक्षमोऽलंकर्मीणः क्रियावान्कर्मसूद्यतः	२०६०
स कर्मः कर्मशीलो यः कर्मशूरस्तु कर्मठः	२०६१
भरण्यभुक्कर्मकरः कर्मकारस्तु तत्क्रियः	२०६२
अपस्नातो मृतस्नात आमिपाशी तु शौष्कलः	२०६३
बुभुक्षितः स्यात्क्षुधितो जिघत्सुरशनायितः	२०६४
परात्रः परपिण्डादो भक्षको घस्मरोऽन्नरः	२०६५
आद्यूनः स्यादौदरिको विजिगीषाविवर्जिते	२०६६
उभौ त्वात्मंभरिः कुक्षिंभरिः स्वोदरपूरके	२०६७

परवान्, नाथवान्, इति ४ पराधीनस्य ॥—अधीनः, निघ्नः, आयत्तः, अस्वच्छन्दः, गृह्यकः, इति ५ अधीनस्य ॥—खलपूः, बहुकरः, इति २ संमार्जनादिकारिणः ॥—दीर्घसूत्रः, चिरक्रियः, इति २ आलस्ययुक्तस्य ॥—जाल्मः, असमीक्ष्यकारी, इति २ गुणदोषविमृश्यकारिणः । यः क्रियासु मन्दः स कुण्ठ इति ॥—कर्मक्षमः, अलंकर्मीणः इति २ कर्मणि शक्तस्य । कर्मसु य उद्युक्तः स क्रियावानिति ॥—कर्मः, कर्मशीलः, इति २ नित्यं कर्मण्येव प्रवृत्तस्य ॥—कर्मशूरः, कर्मठः, इति २ कर्मशूरस्य ॥—भरण्यभुक्, कर्मकरः, इति २ वेतनं गृहीत्वा कर्म करोति तस्य । वेतनं विनापि क्रियावान् स कर्मकार इति ॥—अपस्नातः, मृतस्नातः, इति २ मृतमुद्दिश्य स्नातस्य ॥—आमिपाशी, शौष्कलः, इति २ मत्स्यमांसभक्षकस्य ॥—बुभुक्षितः, क्षुधितः, जिघत्सुः, अशनायितः, इति ४ बुभुक्षितस्य ॥—परात्रः, परपिण्डादः, इति २ परात्रोपजीविनः ॥—भक्षकः, घस्मरः, अन्नरः, इति ३ भक्षणशीलस्य ॥—आद्यूनः, औदरिकः, इति २ विजिगीषाविवर्जिते ॥—आत्मंभरिः, कुक्षिंभरिः,

सर्वाग्नीनस्तु सर्वाग्निभोजी गृध्रस्तु गर्धनः	२०६८
लुब्धोऽभिलाषुकस्तृष्णक्समौ लोलुपलोलुभौ	२०६९
सौन्मादस्तून्मदिष्णुः स्यादविनीतः समुद्धतः	२०७०
मत्ते शौण्डोत्कटक्षीवाः कामुके कमितानुरुः	२०७१
कम्भः कामयिताभीकः कमनः कामनोऽभिकः	२०७२
विधेयो विनयग्राही वचनेस्थित आश्रवः	२०७३
वश्यः प्रणयो निभृतविनीतप्रभिताः समाः	२०७४
घृष्टे धृष्णविध्यातश्च प्रगल्भः प्रतिभान्विते	२०७५
स्यादघृष्टे तु शालीनो विलक्षो विस्मयान्विते	२०७६
अधीरे कातरस्त्रस्तौ भीरुभीरुकभीलकाः	२०७७
आशसुराशसितरि गृह्यालुर्ग्रहीतरि	२०७८

इति २ य स्त्रोदरविभर्ति तस्य ॥—सर्वाग्नीन, सर्वाग्निभोजी, इति १ सर्वाग्नि-
भोजिन ॥—गृध्र, गर्धन, इति २ आकाशाशीलस्य ॥—लु-प, अभिलाषुक,
तृष्णक, इति ३ अभिलाषशीलस्य ॥—लोलुप, लोलुभ, इति ४ अति-
तृष्णाशीलस्य ॥—सौन्माद, तून्मदिष्णु, इति ५ तून्मादशीलस्य ॥—अ-
विनीत, समुद्धत, इति ६ दुःविनीतस्य ॥—मत्त, शौण्ड, उत्कट, क्षीव,
इति ७ मत्तस्य ॥—कामुक, कमिता, अनुर, कम्भ, कामयिता, अभीक,
कम्भ, कामा, अभिक, इति ८ कामुकस्य ॥—विधेय, विनयग्राही, वचने-
स्थित, आश्रव, इति ९ वचनग्राहिणि ॥—वश्य, प्रणय, इति १० वशगत-
स्य ॥—निभृत, विनीत, प्रभित, इति ११ विनीतस्य ॥—घृष्ट, धृष्ण, विध्यात,
इति १२ अविनीतस्य ॥—प्रगल्भ, प्रतिभान्वित, इति १३ सप्रतिभस्य ॥—
अघृष्ट, शालीन, इति १४ सलज्जस्य ॥—विलक्ष, विस्मयान्वित, इति १५
प्राप्ताश्चर्यस्य ॥—अधीर, कातर, इति १६ भयभुक्तिपान्नादिव्याकुल-
स्य ॥—ग्रस, भीरु, भीरुक, भीरुः, इति १७ भयशीलस्य ॥—आशसु,

श्रद्धालुः श्रद्धया युक्ते पतयालुस्तु पातुके	२०७९
लज्जाशीलेऽपत्रपिण्णुर्वन्दारुरभिवादके	२०८०
शरारुर्घातुको हिंस्रः स्याद्वर्धिष्णुस्तु वर्धनः	२०८१
उत्पतिष्णुस्तूत्पतितालंकरिष्णुस्तु मण्डनः	२०८२
भूष्णुर्भविष्णुर्भविता वर्तिष्णुर्वर्तनः समौ	२०८३
निराकरिष्णुः क्षिप्रुः स्यात्सान्द्रस्निग्धस्तु मेदुरः	२०८४
ज्ञाता तु विदुरो विन्दुर्विकासी तु विकस्वरः	२०८५
विस्त्वरो विसृमरः प्रसारी च विसारिणि	२०८६
सहिष्णुः सहनः क्षन्ता तितिक्षुः क्षमिता क्षमी	२०८७
क्रोधनोऽमर्षणः कोपी चण्डस्त्वत्यन्तकोपनः	२०८८
जागरूको जागरिता घूर्णितः प्रचलायितः	२०८९

आशंसिता, इति २ चाञ्छाशीलस्य ॥—गृहयालुः, प्रहीता, इति २ ग्रहणशीलस्य । श्रद्धया युक्ते श्रद्धालुरिति ॥—पतयालुः, पातुकः, इति २ पतनशीलस्य ॥—लज्जाशीलः, अपत्रपिण्णुः, इति २ लोकलज्जायुक्तस्य ॥—वन्दारुः, अभिवादकः, इति २ वन्दनशीलस्य ॥—शरारुः, घातुकः, हिंस्रः, इति ३ हिंसाशीले ॥—वर्धिष्णुः, वर्धनः, इति २ वर्धनशीलस्य ॥—उत्पतिष्णुः, उत्पतिता, इति २ उत्पन्नशीलस्य ॥—अलंकरिष्णुः, मण्डनः, इति २ अलंकरणशीले ॥—भूष्णुः, भविष्णुः, भविता, इति ३ भवनशीले ॥—वर्तिष्णुः, वर्तनः, इति २ वर्तनशीले ॥—निराकरिष्णुः, क्षिप्रुः, इति २ निराकर्तरि । सान्द्रस्निग्धः मेदुरः स्यात् ॥—ज्ञाता, विदुरः, विन्दुः, इति ३ ज्ञातरि ॥—विकासी, विकस्वरः, इति २ विकासशीले ॥—विस्त्वरो, विसृमरः, प्रसारी, विसारी, इति ४ प्रसरणशीले ॥—सहिष्णुः, सहनः, क्षन्ता, तितिक्षुः, क्षमिता, क्षमी, इति ६ क्षमाशीले ॥—क्रोधनः, अमर्षणः, कोपी, इति ३ कोपशीलस्य ॥—चण्डः, अत्यन्तकोपनः, इति २ अतिक्रोधशीले ॥—जागरूकः, जागरिता, इति २ जागरणशीले ॥—घूर्णितः, प्रचलायितः, इति २ निद्राघूर्णि-

स्वमकशयालुर्निद्रालुर्निद्राणशयितौ समौ	२०९०
पराङ्मुखः पराचीनः स्यादवाङ्मयधोमुखः	२०९१
देवानश्चति देवद्वद् विष्वद्वद् विश्वगश्चति	२०९२
यः सहाश्चति सध्यद् स स तिर्यद् यस्तिरोऽश्चति	२०९३
वदो वदावदो वक्ता वागीशो वाक्पतिः समौ	२०९४
वाचोयुक्तिपटुर्वाग्मी वाचदूकोऽतिवक्तरि	२०९५
स्याज्जल्पाकस्तु वाचालो वाचाटो बहुगर्ह्यवाक्	२०९६
दुर्मुखे मुखरावद्धमुखौ शक्रः प्रियंवदे	२०९७
लोहलः स्यादस्फुटवाग्गर्ह्यवादी तु कद्वदः	२०९८
समौ कुवादकुचरौ स्यादसौम्यस्वरोऽस्वरः	२०९९
रवणः शब्दनो नान्दीवादी नान्दीकरः समौ	२१००

तस्य ॥—सप्र, शयालु, निद्रालु, इति ३ निद्राशीलस्य ॥—निद्राण, शयित, इति २ सुप्तस्य ॥—पराङ्मुख, पराचीन, इति २ विमुखस्य ॥—अवाङ्, अधोमुख, इति २ अवाङ्मुखस्य । यो देवानश्चति स देवद्वद् । यो विश्वगश्चति स विष्वद्वद् । यः सहाश्चति स सध्यद् । यस्तिरोऽश्चति ॥ तिर्यद् ॥—वद, वदावद, वक्ता, इति ३ वक्तरि ॥—वागीश, वाक्पति, इति २ अनन्योद्दामादिनि ॥—वाचोयुक्तिपटु, वाग्मी, इति २ नैयायिकस्य ॥—वाचदूक, अतिवक्ता, इति २ बहुभाषिणि ॥—जल्पाक, वाचाल, वाचाट, बहुगर्ह्यवाक्, इति ४ अपाच्यवाचालस्य ॥—दुर्मुख, मुखर, अवद्धमुख, इति ३ अनर्गलमुरास्य ॥—शक्र, प्रियवद, इति २ प्रियवादिनि ॥—लोहल, अस्फुटवाक्, इति २ अस्फुटवादिनि ॥—गर्ह्यवादी, कद्वद, इति २ कुत्स्नितभाषिणि ॥—कुवाद, कुचर, इति ४ दोषकथनशीले ॥—असौम्यस्वर, अस्वर, इति २ काकादिस्वररूपस्वरयुक्तस्य ॥—रवण, शब्दन, इति २ शब्दशीलस्य ॥—नान्दीवादी, नान्दीकर, इति २ स्तुति

जडोऽज्ञ एडमूकस्तु वक्तुं श्रोतुमशिक्षिते	२१०१
तूष्णींशीलस्तु तूष्णीको नम्रोऽवासा दिगम्बर	२१०२
निष्कासितोऽवकृष्टः स्यादपध्वस्तस्तु धिकृतः	२१०३
आत्तगर्वोऽभिभूतः स्याद्दापितः साधितः समौ	२१०४
प्रत्यादिष्टो निरस्तः स्यात्प्रत्याख्यातो निराकृतः	२१०५
निकृतः स्याद्विप्रकृतो विप्रलब्धस्तु वञ्चितः	२१०६
मनोहतः प्रतिहतः प्रतिबद्धो हतश्च सः	२१०७
अधिक्षितः प्रतिक्षिप्तो वद्धे कीलितसंयतौ	२१०८
आपन्न आपत्प्राप्तः स्यात्कांदिशीको भयद्रुतः	२१०९
आक्षारितः क्षारितोऽभिशस्ते संकसुकोऽस्थिरे	२११०
व्यसनार्तोपरक्तौ द्वौ विहस्तव्याकुलौ समौ	२१११

विशेष्यवादिनः ॥—जडः, अज्ञः, इति २ अत्यन्तमूढस्य । यो वक्तुं श्रोतुं च शिक्षितो न भवति स एडमूकः ॥—तूष्णींशीलः, तूष्णीकः, इति २ तूष्णींभावयुक्तस्य ॥—नम्रः, अवासाः, दिगम्बरः, इति ३ नम्रस्य ॥—निष्कासितः, अवकृष्टः, इति २ निर्गमितस्य ॥—अपध्वस्तः, धिकृतः, इति २ निर्भर्त्सितस्य ॥—आत्तगर्वः, अभिभूतः, इति २ भग्नदर्पस्य ॥—दापितः, साधितः, इति २ दापितस्य ॥ प्रत्यादिष्टः, निरस्तः, प्रत्याख्यातः, निराकृतः, इति ४ निराकृतस्य ॥—निकृतः, विप्रकृतः, इति २ विचूर्णीकृतस्य ॥—विप्रलब्धः, वञ्चितः, इति २ वञ्चनं प्राप्तस्य ॥—मनोहतः, प्रतिहतः, प्रतिबद्धः, हतः, इति ४ मनसि हतस्य ॥—अधिक्षितः, प्रतिक्षिप्तः, इति २ कृताक्षेपस्य ॥—वद्धे, कीलितः, संयतः, इति ३ रज्ज्वादिना निबद्धस्य ॥—आपन्नः, आपत्प्राप्तः, इति २ आपदं गतस्य ॥—कांदिशीकः, भयद्रुतः, इति २ भयात्पलायितस्य ॥—आक्षारितः, क्षारितः, अभिशस्तः, इति ३ लोकापवादेन दूषितस्य ॥—संकसुकः, अस्थिरः, इति २ चलप्रकृतेः । व्यसनार्तः, उपरक्तः, इति २

विरुवो विह्वलः स्यात्तु विवशोऽरिष्टदुष्टधीः	२११२
कश्यः कशार्हे सनद्धे त्वाततायी वबोधते	२११३
द्वेप्ये त्वक्षिगतो वध्यः शीर्षच्छेद्य इमौ समौ	२११४
विप्यो विपेण यो वध्यो मुसल्यो मुसलेन यः	२११५
शिश्विदानोऽकृष्णकर्मा चपलश्चिकुरः समौ	२११६
दोषैकद्वक्पुरोभागी निकृतस्त्वनृजुः शठः	२११७
कर्णेजपः सूचकः स्यात्पिशुनो दुर्जनः खलः	२११८
नृशंसो धातुकः क्रूरः पापो धूर्तस्तु वध्यकः	२११९
अज्ञे मूढयथाजातमूर्खवैधेयबालिशाः	२१२०
कदर्ये कृपणक्षुद्रकिपचानमितपचाः	२१२१

व्यसनपीडितस्य ॥—विह्वल, व्याकुल, इति २ शोकादिभिरितिकर्त-
व्यतामूढस्य ॥—विरुव, विह्वल, इति २ शोकादिना गात्रभङ्ग प्रा-
प्तस्य ॥—विवश, अरिष्टदुष्टधी, इति २ आसन्नमरणदूषितजुद्धे ॥—
कश्य, कशार्ह, इति २ कशाघातमर्हत् । वबोधते सन्नद्धे आततायीति ॥—
द्वेप्य, अक्षिगत, इति २ द्वेपार्हस्य । वध्य, शीर्षच्छेद्य, इति २ वधार्हस्य ।
यो विपेण वध्य ॥ विप्य इति । यो मुसलेन वध्य स मुसल्य इति ॥—शि-
श्विदान, अकृष्णकर्मा, इति २ पुण्यकर्मण ॥—चपल, चिकुर, इति २
चपलस्य ॥—दोषैकद्वक्, पुरोभागी, इति २ दोषमात्र पश्यत ॥—नि-
जु, अनृजु, शठ, इति ३ यस्यान्त करण चक्र तस्य ॥—कर्णाप, सूचक,
इति २ कर्णे परापगाद यदत्त ॥—पिशुन, दुर्जन, खल, इति ३ परस्पर
रुनेदनशीलस्य ॥—नृशंस, धातुक, क्रूर, पाप, इति ४ परद्रोहशीले ॥—
धूर्त, वध्यक, इति २ प्रतारणशीलस्य ॥—अज्ञ, मूर्ख, यथाजात, मूर्ख, वैधेय,
बालिश, इति ६ मूर्खस्य ॥—कदर्य, कृपण, क्षुद्र, किपचा, मितपच, इति ५

निःस्वस्तु दुर्विधो दीनो दरिद्रो दुर्गतोऽपि सः	२१२२
वनीयको याचनको मार्गणो याचकार्थिनो	२१२३
अहंकारवानहंयुः शुभंयुस्तु शुभान्वितः	२१२४
दिव्योपपादुका देवा नृगवाद्या जरायुजाः	२१२५
स्वेदजाः कृमिदंशाद्याः पक्षिसर्पादयोऽण्डजाः	२१२६
उद्भिदस्तरुगुल्माद्या उद्भिदुद्भिज्जमुद्भिदम्	२१२७
सुन्दरं रुचिरं चारु सुषमं साधु शोभनम्	२१२८
कान्तं मनोरमं रुच्यं मनोज्ञं मञ्जु मञ्जुलम्	२१२९
तदासेचनकं तृप्तेर्नास्त्यन्तो यस्य दर्शनात्	२१३०
अभीष्टेऽभीप्सितं हृद्यं दयितं बल्लभं प्रियम्	२१३१
निकृष्टप्रतिकृष्टार्वरफयाप्यावमाधमाः	२१३२
कुपूयकुत्सितावद्यखेटगर्ह्याणकाः समाः	२१३३

कृपणस्य ॥—निःस्वः, दुर्विधः, दीनः, दरिद्रः, दुर्गतः, इति ५ दरिद्रस्य ॥ वनीयकः, याचनकः, मार्गणः, याचकः, अर्थी, इति ५ याचकस्य ॥—अहंकारवान्, अहंयुः, इति २ अहंकारिणः ॥—शुभंयुः, शुभान्वितः, इति २ शुभयुक्तस्य । देवा दिव्योपपादुका उच्यन्ते । नृगवाद्या जरायुजाः स्युः । कृमिदंशाद्याः स्वेदजाः स्युः । स्वेदहेतुत्वाद्गूमा स्वेदः ततो जाताः स्वेदजाः पक्ष्यादयोऽण्डजा इति । तरुगुल्माद्या उद्भिदः ॥—उद्भिदः, उद्भिज्जम्, उद्भिदम्, इति ३ उद्भिदि ॥—सुन्दरम्, रुचिरम्, चारु, सुषमम्, साधु, शोभनम्, कान्तम्, मनोरमम्, रुच्यम्, मनोज्ञम्, मञ्जु, मञ्जुलम्, इति १२ सुन्दरस्य ॥ यस्य दर्शनात् दृढमनसोस्तृप्तेरन्तः नास्ति तदासेचनकं स्यात् ॥—अभीष्टम्, अभीप्सितम्, हृद्यम्, दयितम्, बल्लभम्, प्रियम्, इति ६ अभीष्टस्य ॥—निकृष्टः, प्रतिकृष्टः, अर्वा, रेफः, याप्यः, अवमः, अधमः, कुपूयः, कुत्सितः, अवद्यः, खेटः, गर्ह्यः, अणकः, इति १३

मलीमसं तु मलिनं कच्चर मलदूषितम्	२१३४
पूतं पवित्र मेध्य च वीध तु विमलार्थकम्	२१३५
निर्णिक्तं शोधित मृष्टं निःशोध्यमनवस्करम्	२१३६
असारं फल्गु शून्य तु वशिकं तुच्छरिक्तके	२१३७
लीवे प्रधान प्रमुखप्रवेकानुत्तमोत्तमाः	२१३८
मुख्यवर्यवरेण्याश्च प्रवहोऽनपराध्यन्त	२१३९
परार्थाग्रप्राग्रहरमाध्याध्याग्रीयमग्रियम्	२१४०
श्रेयाश्श्रेष्ठः पुष्कलः स्यात्सत्तमश्चातिशोभने	२१४१
स्युरुत्तरपदे व्याघ्रपुगवर्षभकुञ्जराः	२१४२
सिंहशार्दूलनागाद्याः पुंसि श्रेष्ठार्थगोचराः	२१४३
अप्राश्य द्वयहीने द्वे अप्रधानोपमर्जने	२१४४
विशङ्कट पृथु वृहद्विशाल पृथुल महत्	२१४५
वहोरविपुल पीनपीनी तु स्थूलपीवरे	२१४६

अधमस्य ॥—मलीमसम्, मलिनम्, कच्चरम्, मलदूषितम्, इति ४ अनुज्ज्वलस्य ॥—पूतम्, पवित्रम्, मेध्यम्, इति ३ पवित्रस्य । वीधमिति विमलार्थकम् ॥ निर्णिक्तम्, शोधितम्, मृष्टम्, निःशोध्यम्, अनवस्करम्, इति ५ अपनीतमस्य ॥—असारम्, फल्गु इति २ निर्वलस्य । शून्यम्, वशिकम्, तुच्छम्, रिक्तम्, इति ४ रिक्तस्य ॥—प्रधानम्, प्रमुखम्, प्रवेकम्, अनुत्तमम्, उत्तमम्, प्रवहम्, मुख्यम्, वर्यम्, वरेण्यम्, अपराध्यम्, परार्थम्, अप्र, प्राग्रहरम्, प्राध्या, अध्या, अग्रीयम्, अग्रियम्, इति १० प्रप्रधानस्य । प्रवहोऽनपराध्यन्त ॥—श्रेयान्, श्रेष्ठः, पुष्कलः, सत्तमः, अतिशोभने, इति ५ अत्यन्तशोभनस्य । व्याघ्रश्च मृष्टं स्यात् उत्तरपदे पुंसि श्रेष्ठार्थगोचराः आद्यगोचराः आद्यगोचराः ॥—अप्राश्य, अप्रधानम्, उपमर्जने, इति ३ अप्रधानस्य । द्वयहीने द्वे द्वयहीने लीङ्-पी-द्वौ द्वौ इति २ द्वयस्य । पृथु, पृथुलः, विशङ्कटः, पृथुः, वृहद्विशालः, पृथुलः, महत्, वहोरविपुलः, इति ७

स्तोकाल्पश्रुल्लकाः सूक्ष्मं श्लक्ष्णं दभ्रं कृशं तनु	२१४७
स्त्रियां मात्रा वृद्धिः पुंसि लवलेशकणाणवः	२१४८
अत्यल्पेऽल्पिष्ठमल्पीयः कनीयोऽणीय इत्यपि	२१४९
प्रभूतं प्रचुरं प्राज्यमदभ्रं बहुलं बहु	२१५०
पुरुहः पुरु भूयिष्ठं स्फारं भूयश्च भूरि च	२१५१
परःशताद्यास्ते येषां परा संख्या शतादिकात्	२१५२
गणनीये तु गणयेयं संख्याते गणितमथ समं सर्वम्	२१५३
विश्वमशेषं कृत्स्नं समस्तनिखिलाखिलानि निःशेषम्	२१५४
समग्रं सकलं पूर्णमखण्डं स्यादनूनके	२१५५
घने निरन्तरं सान्द्रं पेलवं विरलं तनु	२१५६
समीपे निकटासन्नसंनिकृष्टसनीडवत्	२१५७
सदेशाभ्याशसविधसमर्यादसवेशवत्	२१५८

र्णस्य ॥—पीनम्, पीव, स्थूलम्, पीवरम्, इति ४ स्थूलस्य ॥—स्तोकः, अल्पः, श्रुल्लकः, इति ३ अल्पस्य ॥—सूक्ष्मम्, श्लक्ष्णम्, दभ्रम्, कृशम्, तनु, मात्रा, वृद्धिः, लवः, लेशः, कणः, अणुः, इति ११ सूक्ष्मस्य । मात्रावृद्धी स्त्रियो । लवादिः पुंसि ॥—अल्पिष्ठम्, अल्पीयः, कनीयः, अणीयः, इति ४ अत्यल्पे ॥—प्रभूतम्, प्रचुरम्, प्राज्यम्, अदभ्रम्, बहुलम्, बहु, पुरुहः, पुरु, भूयिष्ठम्, स्फारम्, भूयः, भूरि, इति १२ बहुलस्य । येषां संख्या शतात्सहस्राच्च परा ते क्रमेण परःशताः, परःसहस्राः स्युः ॥—गणनीयम्, गणयेयम्, इति २ गणयितुं शक्यस्य ॥—संख्यातम्, गणितम्, इति २ संख्यातस्य ॥—समम्, सर्वम्, विश्वम्, अशेषम्, कृत्स्नम्, समस्तम्, निखिलम्, अखिलम्, निःशेषम्, समग्रम्, सकलम्, पूर्णम्, अखण्डम्, अनूनकम्, इति १४ समग्रस्य ॥—घनम्, निरन्तरम्, सान्द्रम्, इति ३ निविडस्य ॥—पेलवम्, विरलम्, तनु, इति ३ विरलस्य ॥—समीपः, निकटः, आसन्नः, सन्निकृष्टः, सनीडः, सदेशः, अभ्याशः, सविधः, समर्यादः, सवेशः

उपकण्ठान्तिकाभ्यर्णाभ्यग्रा अप्यभितोऽव्ययम्	२१५९
संसक्ते त्वव्यवहितमपदान्तरमित्यपि	२१६०
नेदिष्ठमन्तिकतम स्यादूर विप्रकृष्टकम्	२१६१
दवीयश्च दविष्ठं च सुदूरं दीर्घमायतम्	२१६२
वर्तुल निस्तल वृत्तं बन्धुर तून्नतानतम्	२१६३
उच्चप्राशून्नतोदग्रोच्छ्रितास्तुङ्गेऽथ वामने	२१६४
न्यङ्नीचखर्वह्रस्वाः स्युरवाग्रेऽवनतानतम्	२१६५
अराल वृजिनं जिह्वामूर्मिमत्कुञ्चितं नतम्	२१६६
आविद्ध कुटिलं भुज वेलित वक्रमित्यपि	२१६७
ऋजावजिह्वप्रगुणौ व्यस्ते त्वप्रगुणाकुलौ	२१६८
! शाश्वतस्तु ध्रुवो नित्यसदातनसनातनाः	२१६९
स्थान्तुः स्थिरतरः स्थेयानेकरूपतया तु यः	२१७०

उपकण्ठ , अन्तिक , अभ्यर्ण , अभ्यग्र , अभित , इति १५ समीपस्य । तनाभित इत्यव्ययम् ॥—ससक्तम् , अव्यवहितम् , अपदान्तरम् , इति ३ सलङ्गस्य ॥—नेदिष्ठम् , अन्तिकतमम् , इति २ अतिनिकटस्य ॥—दूरम् , विप्रकृष्टकम् , इति २ दूरस्य ॥—दवीय , दविष्ठम् , सुदूरम् , इति ३ अत्यन्तदूरस्य ॥—दीर्घम् , आयतम् , इति २ दीर्घस्य ॥—वर्तुलम् , निस्तलम् , वृत्तम् , इति ३ वर्तुलस्य । उन्नतानत बन्धुरमिति ॥—उच्च , प्राशू , उन्नत , उदग्र , उच्छ्रित , तुङ्ग , इति ६ उन्नतस्य ॥—वामन , न्यङ् , नीच , खर्व , ह्रस्व , इति ५ ह्रस्वस्य ॥—अवाग्रम् , म्यातम , आनतम् , इति ३ अधोमुखस्य ॥—अरालम् , वृजिनम् , जिह्वम् , ऊर्मिमत् , कुञ्चितम् , नतम् , आविद्धम् , कुटिलम् , भुजम् , वेलितम् , वक्रम् , इति ११ वक्रस्य ॥—ऋजु , अजिह्व , प्रगुण , इति ३ अवक्रस्य ॥—व्यस्त , अप्रगुण , आकुल , इति ३ आकुलस्य ॥—शाश्वत , ध्रुव , नित्य , सदातन , सनातन , इति ५ नित्यस्य ॥—म्यास्तु , स्थिरतर , स्थेयान् , इति ३ अतिस्थिरस्य । य

संकीर्णे संकुलाकीर्णे मुण्डितं परिवापितम्	२१९५
ग्रन्थितं संदितं दृढं विसृतं विस्तृतं ततम्	२१९६
अन्तर्गतं विस्मृतं स्यात्प्राप्तप्रणिहिते समे	२१९७
वेलितप्रेक्षिताधूतचलिताकम्पिता धुते	२१९८
नुत्तनुन्नास्तनिष्ठयूताविद्धक्षिप्तेरिताः समाः	२१९९
परिक्षिप्तं तु निवृतं मूषितं मुषितार्थकम्	२२००
प्रवृद्धप्रसृते न्यस्तनिसृष्टे गुणिताहते	२२०१
निदिग्धोपचिते गूढगुप्ते गुण्ठितरूपिते	२२०२
द्रुतावदीर्णे उद्गूर्णोद्यते काचितशिक्षिते	२२०३
प्राणघ्राते दिग्धलिप्ते समुदक्तोद्धृते समे	२२०४

२ अल्पावकाशे वर्त्मादौ । ना पुमान् ॥—कलिलम्, गहनम्, इति २ दुर-
 धिगम्यस्य ॥—संकीर्णम्, संकुलम्, आकीर्णम्, इति ३ जनादिभिरत्यन्तमिश्र-
 स्य ॥—मुण्डितम्, परिवापितम्, इति २ कृतमुण्डनस्य ॥—ग्रन्थितम्, संदितम्,
 दृढम्, इति ३ गुम्फितस्य ॥—विसृतम्, विस्तृतम्, ततम्, इति ३ लब्ध-
 प्रसरस्य ॥—अन्तर्गतम्, विस्मृतम्, इति २ विस्मृतस्य ॥—प्राप्तम्, प्र-
 णिहितम्, इति २ लब्धस्य ॥—वेलितः, प्रेक्षितः, आधूतः, चलितः, कम्पितः, धुतः,
 इति ६ ईषत्कम्पितस्य ॥—नुत्तः, नुन्नः, अस्तः, निष्ठयूतः, आविद्धः, क्षिप्तः,
 ईरितः, इति ७ प्रेरितस्य ॥—परिक्षिप्तम्, निवृतम्, इति २ प्राकारादिना
 सर्वतो वेष्टितस्य ॥—मूषितम्, मुषितम्, इति २ चोरितस्य ॥—प्रवृद्धम्,
 प्रसृतम्, इति २ प्रसरणयुक्तस्य ॥—न्यस्तम्, निसृष्टम्, इति २ निक्षि-
 तस्य ॥—गुणितम्, आहतम्, इति २ अभ्यावर्तितस्य ॥—निदिग्धम्, उप-
 चितम्, इति २ समृद्धस्य ॥—गूढम्, गुप्तम्, इति २ गोपनयुक्तस्य ॥—
 गुण्ठितम्, रूपितम्, इति २ धूलिलिप्तस्य ॥—द्रुतम्, अवदीर्णम्, इति २
 द्रवीभूतस्य ॥—उद्गूर्णम्, उद्यतम्, इति २ उत्तोलितस्य शस्त्रादेः ॥—
 काचितम्, शिक्षितम्, इति २ शिक्षये स्थापितस्य ॥—प्राणम्, घ्रातम्,

वेष्टितं स्याद्वलयितं सवीतं रुद्धमावृतम्	२२०५
रुग्ण भुग्नेऽथ निशितक्षुण्णतशातानि तेजिते	२२०६
स्याद्विनाशोन्मुखं पक्कं ह्रीणहीतौ तु लज्जिते	२२०७
वृत्ते तु वृतव्यावृत्तौ संयोजित उपाहितः	२२०८
प्राप्य गम्यं समासाद्यं स्यन्नं रीणं क्षुतं मृतम्	२२०९
संगूढः स्यात्संकलितोऽवगीतः ख्यातगर्हणः	२२१०
विविधः स्याद्बहुविधो नानारूपः पृथग्विधः	२२११
अवरीणो धिक्कृतश्चाप्यवध्वस्तोऽवचूर्णितः	२२१२
अनायासकृत फाण्ट स्वनितं ध्वनित समे	२२१३
बद्धे सदानित मृतमुद्धित सदितं सितम्	२२१४

इति २ नासिकया गृहीतगन्धस्य ॥—दिग्धम्, लिप्तम्, इति २ विलिप्तस्य ॥—समुदक्तम्, उद्धृतम्, इति २ उन्नीतस्य ॥—वेष्टितम्, वलयितम्, सवीतम्, रुद्धम्, आवृतम्, इति ५ वेष्टितस्य ॥—रुग्णम्, भुग्मम्, इति २ व्यथितस्य ॥—निशितम्, क्षुण्णम्, छातम्, तेजितम्, इति ४ तीक्ष्णकृतस्य शास्त्रादे । विनाशोन्मुखं पक्कं स्यात् ॥—ह्रीण, हीत, लज्जित, इति ३ सजातलज्जस्य ॥—वृत, वृत, व्यावृत, इति ३ कृताचरणस्य ॥—संयोजित, उपाहित, इति २ संयोग प्रापितस्य ॥—प्राप्यम्, गम्यम्, समासाद्यम्, इति ३ प्राप्तु शक्यस्य ॥ स्वन्नम्, रीणम्, क्षुतम्, मृतम्, इति ४ प्रमृतस्य ॥—संगूढ, संकलित, इति २ योजितस्याङ्गादे ॥—अवगीत, रनातगर्हण, इति २ निन्दितस्य ॥—विविध, बहुविध, नानारूप, पृथग्विध, इति ४ नानारूपस्य ॥—अवरीण, धिक्कृत, इति २ निन्दितमात्रस्य ॥—अवध्वस्त, अवचूर्णित, इति २ चूर्णितस्य । अनायासकृत फाण्ट स्यात् ॥—स्वनितम्, ध्वनितम्, इति २ शब्दितस्य ॥—बद्धम्, सदानितम्, मृतम्, उ

निष्पक्वे कथितं पाके क्षीराज्यहविषां शृतम्	२२१५
निर्वाणो मुनिवह्यादौ निर्वातस्तु गतेऽनिले	२२१६
पक्वं परिणते गूनं हन्ने मीढं तु मूत्रिते	२२१७
पुष्टे तु पुषितं सोढे क्षान्तमुद्धान्तमुद्गतं	२२१८
दान्तस्तु दमिते शान्तः शमिते प्रार्थितेऽदितः	२२१९
ज्ञप्तस्तु ज्ञपिते छन्नश्छादिते पूजितेऽञ्चितः	२२२०
पूर्णस्तु पूरिते क्लिष्टः क्लिशितेऽवसिते सितः	२२२१
शुष्टपुष्टोपिता दग्धे तष्टत्वष्टौ तनूकृते	२२२२
वेधितच्छिद्रितौ विद्धे विन्नवित्तौ विचारिते	२२२३
निष्प्रभे विगतारोकौ विलीने विद्रुतद्रुतौ	२२२४

दितम्, संदितम्, सितम्, इति ६ वद्धस्य ॥—निष्पक्वम्, कथितम्, इति २ साकल्येन पक्वस्य । क्षीरादीनां पाके शृतमिति । निर्वाण इति मुनिवह्यादौ प्रयुज्यते । गते अनिले निर्वात इति ॥—पक्वम्, परिणतम्, इति २ पाकं प्राप्तस्य ॥—गूनम्, हन्त्रम्, इति २ कृतपुरीषोत्सर्गस्य ॥—मीढम्, मूत्रितम्, इति २ मूत्रोत्सर्गस्य ॥—पुष्टम्, पुषितम्, इति २ कृतपोषणस्य ॥—सोढम्, क्षान्तम्, इति २ क्षमां प्रापितस्य ॥—उद्धान्तः, उद्गतः, इति २ वमनेन त्यक्तस्यान्नादेः ॥—दान्तः, दमितः, इति २ दमं प्रापितस्य ॥—शान्तः, शमितः, इति २ शमनं प्रापितस्य ॥—प्रार्थितः, अदितः, इति २ याचितस्य ॥—ज्ञप्तः, ज्ञपितः, इति २ बोधं प्रापितस्य ॥—छन्नः, छादितः, इति २ आच्छादितस्य ॥—पूजितः, अञ्चितः, इति २ पूजितस्य ॥—पूर्णः, पूरितः, इति २ पूर्णस्य ॥—क्लिष्टः, क्लिशितः, इति २ क्लेशं प्राप्तस्य ॥—अवसितः, सितः, इति २ समाप्तस्य ॥—शुष्टः, पुष्टः, उषितः, दग्धः, इति ४ दग्धस्य ॥—तष्टः, त्वष्टः, तनूकृतः, इति ३ तनूकृतस्य ॥—वेधितः, छिद्रितः, विद्धः, इति ३ विद्धस्य ॥—विन्नः, वित्तः, विचारितः, इति ३ प्राप्तविचारस्य ॥—निष्प्रभः, विगतः, अरोकः, इति ३ दीप्तिहीनस्य ॥

सिद्धे निर्वृत्तनिष्पन्नौ दारिते भिन्नभेदितौ	२२२५
ऊतं स्यूतमुत चेति त्रितय तन्तुसंततेः	२२२६
स्यादहिते नमस्यितनमसितमपचायितार्चितपचितम्	२२२७
वरिवसिते वरिवस्यितमुपासितं चोपचरित च	२२२८
संतापितसंतप्तौ धूपितधूपायितौ च दूनश्च	२२२९
हृष्टे मत्तस्तृप्तः प्रहृष्टः प्रमुदितः प्रीतः	२२३०
छिन्नं छातं लूनं कृत्तं दात दित छितं वृक्कणम्	२२३१
स्रस्तं ध्वस्तं भ्रष्ट स्कन्नं पन्नं च्युतं गलितम्	२२३२
लब्ध प्राप्तं विन्नं भावितमासादित च भूत च	२२३३
अन्वेपितं गवेपितमन्विष्टं मार्गित मृगितम्	२२३४
आर्द्र सार्द्र लिन्न तिमितं स्तिमित समुन्नमुत्तं च	२२३५

विलीन, विहृत, हुत, इति ३ द्रवीभूतस्य ॥—सिद्ध, निर्वृत्त, निष्पन्न, इति ३ सिद्धस्य ॥—दारित, भिन्न, भेदित, इति ३ भेद प्रापितस्य ॥—ऊतम्, स्यूतम्, उतम्, इति ३ तन्तुसंततेः ॥—अहितम्, नमसितम्, नमसितम्, अपचायितम्, अर्चितम्, अपचितम्, इति ६ अर्चितस्य ॥—वरिवसितम्, वरिवस्यितम्, उपासितम्, उपचरितम्, इति ४ शुश्रूषितस्य ॥—संतापितम्, संतप्तम्, धूपितम्, धूपायितम्, दूनम्, ५ संतापितस्य ॥—हृष्ट, मत्त, तृप्त, प्रहृष्ट, प्रमुदित, प्रीत, इति ६ प्रमुदितस्य ॥—छिन्नम्, छातम्, लूनम्, कृत्तम्, दातम्, दितम्, छितम्, वृक्कणम्, इति ८ स्रण्डितस्य ॥—स्रस्तम्, ध्वस्तम्, भ्रष्टम्, स्कन्नम्, पन्नम्, च्युतम्, गलितम्, इति ७ च्युतस्य ॥—लब्धम्, प्राप्तम्, विन्नम्, भावितम्, आसादितम्, भूतम्, इति ६ प्राप्तस्य ॥—अन्वेपितम्, गवेपितम्, अन्विष्टम्, मार्गितम्, मृगितम्, इति ४ गवेपितस्य ॥—आर्द्रम्, सार्द्रम्, लिन्नम्, तिमितम्, स्तिमितम्, समुन्नम्,

त्रातं त्राणं रक्षितमवितं गोपायितं च गुप्तं च	२२३६
अवगणितमवमतावज्ञाते अवमानितं च परिभूते	२२३७
त्यक्तं हीनं विधुतं समुज्झितं धूतमुत्सृष्टे	२२३८
उक्तं भाषितमुदितं जल्पितमाख्यातमभिहितं लपितम्	२२३९
बुद्धं बुद्धितं मनितं विदितं प्रतिपन्नमवसितावगते	२२४०
ऊरीकृतमुररीकृतमङ्गीकृतमाश्रुतं प्रतिज्ञातम्	२२४१
संगीर्णविदितसंश्रुतसमाहितोपश्रुतोपगतम्	२२४२
ईलितशस्तपणायितपनायितप्रणुतपणितपनितानि	२२४३
अपि गीर्णवर्णिताभिष्टुतेडितानि स्तुतार्थानि	२२४४
भक्षितचर्वितलीढप्रत्यवसितगिलितखादितप्सातम्	२२४५
अभ्यवहृतान्नजग्धग्रस्तग्लस्ताशितं भुक्ते	२२४६
क्षेपिष्ठक्षोदिष्ठप्रेष्ठवरिष्ठस्थविष्ठबंहिष्ठाः	२२४७

उक्तम्, इति ७ क्लिन्नस्य ॥—त्रातम्, त्राणम्, रक्षितम्, अवितम्, गोपायितम्, गुप्तम्, इति ६ रक्षितस्य ॥—अवगणितम्, अवमतम्, अवज्ञातम्, अवमानितम्, परिभूतम्, इति ५ अवमानितस्य ॥ त्यक्तम्, हीनम्, विधुतम्, समुज्झितम्, धूतम्, उत्सृष्टम्, इति ७ उत्सृष्टस्य ॥—उक्तम्, भाषितम्, उदितम्, जल्पितम्, आख्यातम्, अभिहितम्, लपितम्, इति ६ उदितस्य ॥—बुद्धम्, बुद्धितम्, मनितम्, विदितम्, प्रतिपन्नम्, अवसितम्, अवगतम्, इति ७ अवगतस्य ॥—ऊरीकृतम्, उररीकृतम्, अङ्गीकृतम्, आश्रुतम्, प्रतिज्ञातम्, संगीर्णम्, विदितम्, संश्रुतम्, समाहितम्, उपश्रुतम्, उपगतम्, इति ११ अङ्गीकृतस्य ॥—ईलितम्, शस्तम्, पणायितम्, पनायितम्, प्रणुतम्, प्रणितम्, पनितम्, गीर्णम्, वर्णितम्, अभिष्टुतम्, ईडितम्, स्तुतम्, इति १२ स्तुतार्थानि ॥—भक्षितम्, चर्वितम्, लीढम्, प्रत्यवसितम्, गिलितम्, खादितम्, प्सातम्, अभ्यवहृतम्, अन्नम्, जग्धम्, ग्रस्तम्, ग्लस्तम्, अशितम्, भुक्तम्, इति १४ खादितस्य ॥—यथा अतिशयेन क्षिप्रः

क्षिप्रक्षुद्राभीप्सितपृथुपीचरवहुप्रकर्षार्थाः	२२४८
साधिष्ठद्राधिष्ठस्फेष्ठगरिष्ठहसिष्ठवृन्दिष्ठाः	२२४९
वाढव्यायतवहुगुरुवामनवृन्दारकातिशये	२२५०

४ सकीर्णवर्ग

प्रकृतिप्रत्ययार्थाद्यैः संकीर्णै लिङ्गमुन्नयेत्	२२५१
कर्म क्रिया तत्सातत्ये गम्ये स्युरपरस्पराः	२२५२
साकल्यासङ्गवचने पारायणतुरायणे	२२५३
यदृच्छा स्वैरिता हेतुशून्या त्वास्या विलक्षणम्	२२५४
शमथस्तु शमः शान्तिर्दान्तिस्तु दमथो दमः	२२५५
अवदानं कर्म वृत्त काम्यदानं प्रवारणम्	२२५६
वशक्रिया सवननं मूलकर्म तु कार्मणम्	२२५७
विधूनन विधुवन तर्पणं प्रीणनावनम्	२२५८

क्षेपिष्ठ एवंक्षोदिष्ठ-प्रेष्ठ-गरिष्ठ-स्थितिष्ठ-बहिष्ठा । वाढादीनामतिशयेन साधिष्ठादय
स्तु अतिशयेन वाढ साधिष्ठ एव द्राधिष्ठ-स्फेष्ठ-गरिष्ठ-हसिष्ठ-वृन्दिष्ठा ॥

२२५१-२२३५ प्रवृत्तीति । सकीर्णानाम्नि अत्र वर्गे वक्ष्यमाणलिङ्गसमूहोच्चरीत्या
प्रवृत्त्यर्थेन प्रत्ययार्थेन च आरक्ष्यत्वात्कचिद्रूपभेदादिना लिङ्गमुन्नयेद्देहेत् । कर्म क्रिया
द्वे क्रियाया । तच्छब्देन क्रिया परामृश्यते । क्रियासातत्ये गम्ये सति—अपर-
स्परा इत्येकनाम । साकल्यवचन पारायणमिति । आरक्ष्यवचन परायणमिति ॥—
यदृच्छा, स्वैरिता, इति २ स्वच्छन्दताया । हेतुशून्या आस्या स्थितिर्विलक्षण
स्यात् ॥—शमथ शम, शान्ति, इति ३ चित्तोपशमस्य । दान्ति, दमथ, दम,
इति ३ इन्द्रियनिग्रहस्य । वृत्त कर्म तदवदानमिति । काम्यदान तत्प्रवा-
रणमिति ॥—वशक्रिया, सवननम्, इति २ वशीकरणस्य । ओषधीना मूलद-
द्यादनादि यत्कर्म तत्कार्मणमिति ॥—विधूननम्, विधुवनम्, इति २ कम्पनस्य ।

पर्याप्तिः स्यात्परित्राणं हस्तवारणमित्यपि	२२५९
सेवनं सीवनं स्यूतिर्विदरः स्फुटनं भिदा	२२६०
आक्रोशनमभीषद्गः संवेदो वेदना न ना	२२६१
संमूर्छनमभिव्याप्तिर्याच्चा भिक्षार्थनार्दना	२२६२
वर्धनं छेदनेऽथ द्वे आनन्दनसभाजने	२२६३
आप्रच्छन्नमथाम्नायः संप्रदायः क्षये क्षिया	२२६४
ग्रहे ग्राहो वशः कान्तौ रक्षणस्त्राणे रणः कणे	२२६५
व्यधो वेधे पचा पाके हवो हृतौ वरो वृत्तौ	२२६६
ओषः प्लोपे नयो नाये ज्यानिर्जीर्णौ भ्रमो भ्रमौ	२२६७

तर्पणम्, प्रीणनम्, अवनम्, इति ३ तृप्तेः ॥—पर्याप्तिः, परित्राणम्, हस्तवारणम्, इति ३ चधोद्यतनिवारणस्य ॥—सेवनम्, सीवनम्, स्यूतिः, इति ३ सूची-क्रियायाः ॥—विदरः, स्फुटनम्, भिदा, इति ३ द्विधाभावस्य ॥—आक्रो-शनम्, अभीषद्गः, इति २ गालिप्रदानस्य ॥—संवेदः, वेदना, इति २ अनुभ-वस्य । तत्र वेदना न पुमान् ॥—संमूर्छनम्, अभिव्याप्तिः, इति २ सर्वतो व्याप्तेः ॥—याच्चा, भिक्षा, अर्थना, अर्दना, इति ४ याचनस्य ॥—वर्धनम्, छेदनम्, इति २ कर्तनस्य ॥—आनन्दनम्, सभाजनम्, आप्रच्छन्नम्, इति ३ स्वागतसंप्रश्नादिना विहितस्यानन्दस्य ॥—आम्नायः, संप्रदायः, इति २ गुरुपरम्परागतस्य समुपदेशस्य ॥—क्षयः, क्षिया, इति २ अपच-यस्य ॥—ग्रहः, ग्राहः, इति २ ग्रहणस्य ॥—वशः, कान्तिः, इति २ इ-च्छायाः ॥—रक्षणः, त्राणः, इति २ रक्षणस्य ॥—रणः, कणः, इति २ शब्दकरणस्य ॥—व्यधः, वेधः, इति २ वेधनस्य ॥—पचा, पाकः, इति २ पचनस्य ॥—हवः, हृतिः, इति २ आह्वानस्य ॥—वरः, वृतिः, इति २ वेष्टने संभक्तौ च ॥—ओषः, प्लोपः, इति २ दाहस्य ॥—नयः, नायः, इति २ नीतेः ॥—ज्यानिः, जीर्णिः, इति २ जीर्णतायाः ॥—भ्रमः, भ्रमिः, इति २

स्फातिर्वृद्धौ प्रथा ख्यातौ स्पृष्टिः पृक्तौ स्रवः स्रवे	२२६८
एधा समृद्धौ स्फुरणे स्फुरणा प्रमितौ प्रमा	२२६९
प्रसूतिः प्रसवे श्र्योते प्राधारः क्लमथः रुमे	२२७०
उत्कर्षोऽतिशये संधिः श्लेपे विषय आश्रये	२२७१
क्षिपाया क्षेपणं गीर्णिगिरौ गुरणमुद्यमे	२२७२
उन्नाय उन्नये श्रायः श्रयणे जयने जयः	२२७३
निगादो निगदे मादो मद उद्देग उद्गमे	२२७४
विमर्दनं परिमलोऽभ्युपपत्तिरनुग्रहः	२२७५
निग्रहस्तद्विरुद्धः स्यादभियोगस्त्वभिग्रहः	२२७६
मुष्टिवन्धस्तु संग्राहो डिम्ने डमरविपुयौ	२२७७

अन्तेः ॥—स्फाति, वृद्धि, इति २ वृद्धे ॥—प्रथा, ख्याति, इति २ प्र-
ख्याते ॥—स्पृष्टि, पृक्ति, इति २ स्पर्शस्य ॥—स्रव, स्रव, इति २ प्रस्र-
वणस्य ॥—एधा, समृद्धि, इति २ उपचयस्य ॥—स्फुरणम्, स्फुरणा,
इति २ स्फुरणस्य ॥—प्रमिति, प्रमा, इति २ यथार्थज्ञानस्य ॥—प्रसूति,
प्रसव, इति २ गर्भविमोचनस्य ॥—श्र्योते, प्राधार, इति २ घृतादे क्ष-
रणे ॥—क्लमथ, क्लम, २ ग्लाने ॥—उत्कर्ष, अतिशय, २ प्रकर्षस्य ॥—
संधि, श्लेप, इति २ संधानस्य ॥—विषय, आश्रय, इति २ आश्रयस्य ॥—
क्षिपा, क्षेपणम्, इति २ प्रेरणस्य ॥—गीर्णि, गिरि, इति २ निगरणस्य ॥—
गुरणम्, उद्यम, इति २ भाराद्युद्यमनस्य ॥—उन्नाय, उन्नय, इति २ ऊर्ध्व-
नयनस्य ऊहस्य च ॥—श्राय, श्रयणम्, इति २ सेवाया ॥—जयाम्,
जय, इति २ जयस्य ॥—निगाद, निगद, इति २ कथनस्य ॥—माद,
मद, इति २ हर्षस्य ॥—उद्देग, उद्गम, इति २ उद्देजनस्य ॥—विमर्दनम्,
परिमल, इति २ कुट्टमादिमर्दनस्य ॥—अभ्युपपत्ति, अनुग्रह, इति २
अर्हाकारस्य । ततोऽनुग्रहद्विरुद्धो निग्रहः स्यात् ॥—अभियोग, अभिग्रह,
इति २ फलदाज्ञानस्य ॥—मुष्टिवन्ध, संग्राह, इति २ मुष्टिना दृढग्रह-

बन्धनं प्रसितिश्चारः स्पर्शः स्पष्टोपतप्तारि	२२७८
निकारो विप्रकारः स्यादाकारस्त्वङ्ग इङ्गितम्	२२७९
परिणामो विकारो द्वे समे विकृतिविक्रिये	२२८०
अपहारस्त्वपचयः समाहारः समुच्चयः	२२८१
प्रत्याहार उपादानं विहारस्तु परिक्रमः	२२८२
अभिहारोऽभिग्रहणं निर्हारोऽभ्यवकर्षणम्	२२८३
अनुहारोऽनुकारः स्यादर्थस्यापगमे व्ययः	२२८४
प्रवाहस्तु प्रवृत्तिः स्यात्प्रवहो गमनं वहिः	२२८५
वियामो वियमो यामो यमः संयामसंयमौ	२२८६
हिंसाकर्माभिचारः स्याज्जागर्या जागरा द्वयोः	२२८७

णस्य ॥—हिम्बः, डमरः, विप्लवः, इति ३ नरलुण्ठनादेरुपसर्गविशेषस्य ॥—
 बन्धनम्, प्रसितिः, चारः, इति ३ बन्धनस्य ॥—स्पर्शः, स्पष्टा, उपतप्ता, इति ३
 उपतापाख्यरोगविशेषस्य ॥—निकारः, विप्रकारः, इति २ अपकारस्य ॥—
 आकारः, इङ्गः, इङ्गितम्, इति ३ अभिप्रायानुरूपचेष्टितस्य ॥—परिणामः,
 विकारः, इति २ प्रकृतेरन्यथाभावे ॥—विकृतिः, विक्रिया, इति २ विरुद्ध-
 क्रियायाः ॥—अपहारः, अपचयः, इति २ अपहरणस्य ॥—समाहारः, समुच्चयः,
 इति २ राशीकरणस्य ॥—प्रत्याहारः, उपादानम्, इति २ इन्द्रियाकर्ष-
 णस्य ॥—विहारः, परिक्रमः, इति २ पङ्क्त्यां गतेः ॥—अभिहारः, अभिग्रह-
 णम्, इति २ चौर्यकरणस्य ॥—निर्हारः, अभ्यवकर्षणम्, इति २ शल्यादेर्नि-
 प्काशनस्य ॥—अनुहारः, अनुकारः, इति २ विडम्बनस्य ॥—अर्थस्य ध-
 नादेरपगमे व्यय इति ॥—प्रवाहः, प्रवृत्तिः, इति २ जलादीनां निरन्तरगतेः
 यद्वहिर्गमनं स प्रवह इति ॥—वियामः, वियमः, यामः, यमः, संयामः, संयमः
 इति ६ संयमस्य श्रोगाङ्गस्य । हिंसाकर्मजारणमारणादि अभिचारः स्यात् ॥—

विघ्नोऽन्तरायः प्रत्यूहः स्यादुपघ्नोऽन्तिकाश्रये	२२८८
निर्वेश उपभोगः स्यात्परिसर्पः परिक्रिया	२२८९
विधुरं तु प्रविश्लेषेऽभिप्रायश्छन्द आशयः	२२९०
सक्षेपण समसन पर्यवस्था विरोधनम्	२२९१
परिसर्या परीसारः स्यादास्या त्वासना स्थितिः	२२९२
विस्तारो विग्रहो व्यासः स च शब्दस्य विस्तरः	२२९३
संवाहनं मर्दन स्याद्विनाशः स्याददर्शनम्	२२९४
संस्तवः स्यात्परिचयः प्रसरस्तु विसर्पणम्	२२९५
नीवाकस्तु प्रयामः स्यात्संनिधिः संनिकर्पणम्	२२९६
लवोऽभिलावो लवने निष्पावः पवने पवः	२२९७
प्रस्तावः स्यादवसरस्त्रसरः सूत्रवेष्टनम्	२२९८

जागर्या, जागरा, इति २ जागरणस्य । तत्र जागरा स्त्रीपुंसयो ॥—विघ्नः, अन्तरायः, प्रत्यूहः, इति ३ विघ्नस्य । समीपभूत आश्रये उपघ्न इति ॥—निर्वेशः, उपभोगः, इति २ उपभोगस्य ॥—परिसर्पः, परिक्रिया, इति २ परिजनादिवेष्टनस्य ॥—विधुरम्, प्रविश्लेषः, इति २ अत्यन्तवियोगस्य ॥—अभिप्रायः, छन्दः, आशयः, इति ३ अभिप्रायस्य ॥—सक्षेपणम्, समसनम्, इति २ अविस्तारस्य ॥—पर्यवस्था, विरोधनम्, इति २ विरोधस्य ॥—परिसर्या, परीसारः, इति २ परितः सरणस्य ॥—आस्या, आसना, स्थितिः, इति ३ आसनस्य ॥—विस्तारः, विग्रहः, व्यासः, इति ३ विस्तृते । विस्तारः शब्दस्यन्धी चेष्टिस्तर इति ॥—संवाहनम्, मर्दनम्, इति २ अङ्गमर्दनस्य ॥—विनाशः, अदर्शनम्, इति २ विनिरोधानस्य ॥—संस्तवः, परिचयः, इति २ परिचितो ॥—प्रसरः, विसर्पणम्, इति २ घणादिप्रसरणस्य ॥—नीवाकः, प्रयामः, इति २ धनः प्रान्यादिषु जनानामादरातिशयस्य ॥—संनिधिः, संनिकर्पणम्, इति २ नेकस्य ॥—लवः, अभिलावः, लवनम्, इति ३ धान्यादिच्छेदनस्य ॥—निष्पावः, पवनम्, पवः, इति ३ धान्यादीनां पूतीकरणस्य ॥—प्रस्तावः, अवसरः, इति २ प्रस

उत्कारश्च निकारश्च द्वौ धान्योत्क्षेपणार्थकौ	२३२२
निगारोद्गारविक्षावोद्ग्राहास्तु गरणादिषु	२३२३
आरत्यवरतिविरतय उपरामेऽथास्त्रियां तु निष्ठेवः	२३२४
निष्ठयूतिर्निष्ठेवनं निष्ठीवनमित्यभिज्ञानि	२३२५
जवने जूतिः सातिस्त्ववसाने स्यादथ ज्वरे जूर्तिः	२३२६
उदजस्तु पशुप्रेरणमकरणिरित्यादयः शापे	२३२७
गोत्रान्तेभ्यस्तस्य वृन्दमित्यौपगवकादिकम्	२३२८
आपूपिकं शाण्डुलिकमेवमाद्यमचेतसाम्	२३२९
माणवानां तु माणव्यं सहायानां सहायता	२३३०
हल्या हलानां ब्राह्मण्यवाडव्ये तु द्विजन्मनाम्	२३३१
द्वे पशुकानां पृष्ठानां पार्श्वं पृष्ठयमनुक्रमात्	२३३२

समाने वृक्षे निघ इति ॥—उत्कारः, निकारः इति २ निकारस्य । निगारादयो गरणादिषु । यथा गरणे अभ्यवहारे निगारः । एवं उद्गारः, विक्षावः, उद्ग्राहः, इति ॥—आरतिः, अवरतिः, विरतिः, उपरामः, इति ४ उपरतेः ॥—निष्ठेवः, निष्ठयूतिः, निष्ठेवनम्, निष्ठीवनम्, इति ४ मुखेन श्लेष्मोत्सर्गस्य ॥—जवनम्, जूर्तिः, इति २ वेगस्य ॥—सातिः, अवसानम्, इति २ अन्तस्य ॥—ज्वरः, जूर्तिः, इति २ ज्वरस्य । पशूनां प्रेरणं उदजः स्यात् । शापे आक्रोशे द्योत्ये अकरणिरित्यादयः । आदिशब्दादजीवनिः । गोत्रान्तेभ्यः औपगवादिशब्देभ्यस्तस्य वृन्दमित्यर्थे औपगवकादिकं स्यात् । आदिशब्दाद्गार्गकं दाक्षकमित्यादि । इतः परमावर्गसमाप्तेर्वृन्दमित्यधिकारः ॥—आपूपिकम्, शाण्डुलिकम्, साकुलम्, इत्यादि । माणवानां समूहो माणव्यम् । सहायानां समूहः सहायता । हलानां समूहो हल्या इति ॥—ब्राह्मण्यम्, वाडव्यम्, इति २ ब्राह्मणानां समूहस्य । पशुका अस्थिविशेषास्तासां समूहः पार्श्वम् । पृष्ठानां समूहः पृष्ठयम् ॥—

खलाना खलिनी खल्याप्यथ मानुष्यकं नृणाम्	२३३३
ग्रामता जनता धूम्या पाश्या गत्या पृथक्पृथक्	२३३४
अपि साहस्रकारीपवार्मणाधर्वणादिकम्	२३३५

१ नानार्थवर्ग ।

नानार्थाः केऽपि कान्तादिवर्गेष्वेवात्र कीर्तिताः	२३३६
भूरिप्रयोगा ये येषु पर्यायेष्वपि तेषु ते	२३३७
आकाशे त्रिदिवे नाको लोकस्तु भुवने जने	२३३८
पथे यशसि च श्लोकः शरे खड्गे च सायकः	२३३९
जम्बुकौ क्रोष्टुवरुणौ पृथुकौ चिपिटार्भकौ	२३४०
आलोकौ दर्शनद्योतौ भेरीपटहमानकौ	२३४१
उत्सङ्गचिह्नयोरङ्गः कलङ्कोऽङ्गापवादयोः	२३४२

खलिनी, खल्या, इति १ खलाना समूहस्य । नृणा समूहो मानुष्यकम् ।
ग्रामता, जनता, धूम्या, पाश्या, गत्या, साहस्रम्, कारीपम्, वार्मणम्, आधर्म-
णम्, इत्यादयः ॥

२३३६-२८४५ अत्र पक्ष्यमाणेषु कान्तादिवर्गेष्वेव केऽपि नानार्था उक्ता ननु प्रागु-
क्तपर्यायेषु । यथा 'भारते वैभञ्जि भ्रष्टे पुष्टि क क शिरोऽम्बुनो' इति । भूरिप्रयोगा यत्र
पुत्राणि कात्यादिषु कविभिः प्रातुर्येण प्रयुक्ता ये नाकलोकादयः शब्दास्ते पूर्वाक्तेषु येषु
पर्यायेषु दृश्यन्ते तेषु पर्यायेषु अपिशब्दादपि कान्तादिषु कीर्तिता । यथा तापशब्द-
प्रचुरप्रयोगत्वात्प्राक् स्वर्गोकाशयोरुक्तोऽपि पुनरिहोक्तः । जम्बुकशब्दस्तु तत्कालपर्या-
येष्वेवोक्तो ननु वरुणपर्यायेषु । भूरिप्रयोगत्वात्प्रात् । इह तु जम्बुकौ क्रोष्टुवरुणावित्यु-
भयप्रोच्यते । नाक इति आकाशे स्वर्गे च वर्तते । भुवः जने च लोक इति । पथे
यशसि श्लोक इति । शरे महे च सायकः । क्रोष्टा वरुणः स्वर्गो जम्बुकशब्द-
पाश्या । चिपिटः अर्भकः एतादृशौ पृथुकौ । दशः प्रमाणश्चालोको । भेरी पटह-
उभायानकौ । उत्सङ्गे चिह्नं च्छाङ्गः । चिह्ने दोषारोपे च कलङ्कः । नागविशेषे

तक्षको नागवर्धक्योरर्कः स्फटिकसूर्ययोः	२३४३
मारुते वेधसि ब्रध्ने पुंसि कः कं शिरोऽम्बुनोः	२३४४
स्यात्पुलाकस्तुच्छधान्ये संक्षेपे भक्तसिक्थके	२३४५
उल्लूके करिणः पुच्छमूलोपान्ते च पेचकः	२३४६
कमण्डलौ च करकः सुगते च विनायकः	२३४७
किष्कुर्हस्ते वितस्तौ च शूककीटे च वृश्चिकः	२३४८
प्रतिकूले प्रतीकस्त्रिष्वेकदेशे तु पुंस्ययम्	२३४९
स्याद्भूतिकं तु भूनिम्बे कत्तृणे भूस्तृणेऽपि च	२३५०
ज्योत्स्निकायां च घोषे च कोशातक्यथ कट्फले	२३५१
सिते च खदिरे सोमवल्कः स्यादथ सिंहके	२३५२
तिलकल्के च पिण्याको वाह्लीकं रामठेऽपि च	२३५३
महेन्द्रगुग्गुलूलूकव्यालग्राहिषु कौशिकः	२३५४
रुक्तापशङ्कास्वातङ्कः स्वल्पेऽपि क्षुल्लकस्त्रिषु	२३५५

त्वष्टरि च तक्षकः । स्फटिकसूर्ययोरर्क इति । मारुते वेधसि ब्रध्ने क इति । पुंसि । शिरसि जले च कमिति । लीवम् । तुच्छधान्ये संक्षेपे भक्तसिक्थके पुलाक इति । करिणः पुच्छमूलोपान्ते गुदाच्छादकमांसपिण्डे उल्लूके च पेचकः । कमण्डलौ चकाराद्वर्षोपले च करकः । सुगते चकाराद्विघ्नराजे गरुडे च विनायकः । हस्ते वितस्तौ च किष्कुः । शूककीटे चकारादलौ कर्कटे वृक्षविशेषेऽष्टमराशौ च वृश्चिकः । प्रतिकूले च प्रतीकः । तत्र प्रतिकूले त्रिषु । एकदेशे पुंसि । कत्तृणे भूस्तृणे च भूतिकं स्यात् । ज्योत्स्निकायां घोषे च कोशातकी । कट्फले-शु-
खदिरे च सोमवल्कः । सिंहके तिलकल्के निःक्षेहतिलचूर्णे च पिण्याकः । रामठे चकाराद्वाह्लीके देशेऽथ धीरे च वाह्लीकमिति । महेन्द्रे गुग्गुलौ उल्लूके व्यालग्राहिणि च कौशिकः । रुक्तापः शङ्का अत्रातङ्क इति । स्वल्पे अपिश-

जैवातृकः शशाङ्केऽपि सुरेऽप्यश्वस्य वर्तकः	२३५६
व्याघ्रेऽपि पुण्डरीको ना यवान्यामपि दीपकः	२३५७
शालावृकाः कपिकोष्टुश्चानः स्वर्णेऽपि गैरिकम्	२३५८
पीडार्थेऽपि व्यलीकं स्यादलीक त्वप्रियेऽनृते	२३५९
शीलान्वयावनूके द्वे शल्के शकलवल्कले	२३६०
साष्टे शते सुवर्णाना हेरुयुरोभूषणे पले	२३६१
दीनारेऽपि च निष्कोऽस्त्री कल्कोऽस्त्री शमलैनसोः	२३६२
दम्भेऽप्यथ पिनाकोऽस्त्री शूलशकरधन्वनोः	२३६३
धेनुका तु करेणा च मेघजाले च कालिका	२३६४
कारिका यातनावृत्योः कर्णिका कर्णभूषणे	२३६५
करिहस्तेऽङ्गुली पद्मबीजकोप्या त्रिपूत्तरे	२३६६
वृन्दारकौ रूपिमुख्यावेके मुख्यान्त्यकेवलाः	२३६७

श्यामीचक्षुनिष्ठद्विद्वेषपि सुहृत् । शुद्धाश्रितु । जैवातृक शशाङ्क कुशयोध ।
 अभयसुरेऽपिशान्दात्पक्षिभेदे च वर्तक । व्याघ्रेऽपिशान्दादमौ दिग्गजादौ च पुण्ड-
 रीक । पुंति । यवायां अभिशान्दाद्द्विचूडे प्रशाशेऽपि दीपक । कपिकोष्टुश्चा-
 शालावृकाः स्यु । स्वयं अभिशान्दाद्गैरिकभातां च गैरिकम् । पीडार्थ-
 शिशान्दाद्द्विद्वेषेऽपि व्यलीकम् । अप्रियेऽनृते च अलीकम् । शीलं समा-
 गोऽन्वयो यशः तन्मनूयमिति । शकलं वल्कलं द्वे शल्के इति । सुवर्णानां साष्टे
 शते द्रुमि डरसो भूषणे हेमपले दीनारे च निष्क । शमलं एव दम्भं त्रिपु-
 षेऽपि । पुनपुनकयो । शले शंकरभक्ति च पिताक अभिधान् । करेणां हस्तिनां
 पदाराप्रकप्रसूतायां गवि धेनुका । मेघकाटे च घातरेताभिसेपेऽपि कालिका । या-
 तनावृत्योः कर्णिका । कर्णभूषणे करिहस्तेऽङ्गुली पद्मबीजकोप्या च कर्णिका ।
 वृन्दारकां चोत्तरे प्राग् शान्दाश्रितु । रूपिमुख्यो वृन्दारकः शिखिमुख्ये शान्ते यशः

स्यादाम्भिकः कौकुटिको यश्चादूरेरितेक्षणः	२३६८
लालाटिकः प्रभोर्भालदर्शी कार्याक्षमश्च यः	२३६९
‘भूभृन्नितम्बवलयचक्रेषु कटकोऽस्त्रियाम्	* *
सूच्यग्रे क्षुद्रशत्रौ च रोमहर्षे च कण्टकः	* *
पाकौ पक्तिशिशू मध्यरत्ने नेतरि नायकः	* *
पर्यङ्कः स्यात्परिकरे स्याद्द्व्याग्रेऽपि च लुब्धकः	* *
पेटकस्त्रिषु वृन्देऽपि गुरौ देश्ये च देशिकः	* *
खेटकौ ग्रामफलकौ धीवरेऽपि च जालिकः	* *
पुष्परेणौ च किञ्जल्कः शुल्कोऽस्त्री स्त्रीधनेऽपि च	* *
स्यात्कल्लोलेऽप्युत्कलिका वार्द्धकं भाववृन्दयोः	* *
करिण्यां चापि गणिका दारकौ बालभेदकौ	* *
अन्येऽप्यनेडमूकः स्यात् टङ्कौ दर्पाश्मदारणौ	* *
मयूखस्तिवट्करज्वालास्त्रिलिवाणौ शिलीमुखौ	२३७०
शङ्खौ निधौ ललाटास्त्रि कम्बौ न स्त्रीन्द्रियेऽपि खम्	२३७१
घृणिज्वाले अपि शिखे शैलवृक्षौ नगावगौ	२३७२
आशुगौ वायुविशिखौ शरार्कविहगाः खगाः	२३७३
पतङ्गौ पक्षिसूर्यौ च पूगः क्रमुकवृन्दयोः	२३७४

एकः । दाम्भिकः योऽदूरेरितेक्षणः स कौकुटिक इति । यो भृत्यः प्रभोर्भालं पश्यति यश्च कार्याक्षमः तावुभौ लालाटिकौ । त्विट्करज्वालासु मयूखः । धमरशरौ शिलीमुखौ । निधौ ललाटास्त्रि कम्बौ च शङ्खः । इन्द्रिये अपिशब्दादाकाशे शून्येऽपि खम् । घृणिः ज्वाला अपिशब्दाच्चूडाया प्रपदे बहिचूडायां च शिखा । शैल-वृक्षौ नगसंज्ञकावगसंज्ञकौ च । वायुविशिखौ आशुगौ । वाणार्कपक्षिणः खगशब्द-वाच्याः । पक्षिसूर्ययोः चकाराच्छालिप्रभेदे पतङ्गः । क्रमुके वृन्दे च पूगः ।

पशवोऽपि मृगा वेगः प्रवाहजवयोरपि	२३७५
परागः कौसुमे रेणौ स्नानीयादौ रजस्यपि	२३७६
गजेऽपि नागमातङ्गावपाङ्गस्तिलकेऽपि च	२३७७
सर्गः स्वभावनिमोक्षनिश्चयाध्यायसृष्टिषु	२३७८
योगः संनहनोपायध्यानसंगतियुक्तिषु	२३७९
भोगः सुखे रुपादिभृतावहेश्च फणकाययोः	२३८०
चातके हरिणे पुंसि सारङ्गः शबले त्रिषु	२३८१
कपौ च पुवगः क्षापे त्वभिपङ्गः पराभवे	२३८२
यानाद्यङ्गे युगः पुंसि युग युग्मे कृतादिषु	२३८३
स्वर्गेषुपशुवाग्वज्रदिहनेत्रघृणिभूजले	२३८४
लक्ष्यदृष्ट्या स्त्रिया पुंसि गौर्लिङ्गं चिह्नशेफसोः	२३८५

पशुषु अपिशब्दात् मृगशीर्ष मागणायां च मृग । प्रवाहजवयो अपिशब्दाद्विष्ठादेर्व
हिर्निर्गमेऽपि घेगशब्द स्यात् । कुसुमसवन्धिनि रेणौ, स्नानीये गन्धचूर्णविशेषे, आ
दिना मुरतादिधमशान्तये कामशास्त्राद्युक्ते यत्कर्पूरादिचूर्णे, अपिशब्दादुपरागे, रजसि
पराग । नागमातङ्गो गजे वर्तते । अपिशब्दात्काद्रवेयनागकेशरनागवल्लीहास्ति-
नपुरमेघमुल्लकारी । अपिशब्दाद्यण्डालेऽपि मातङ्ग । नेत्रस्यान्तेऽङ्गहीने च्यापाङ्ग ।
स्वभाव, प्रकृति, निर्मोक्षस्ताग, निश्चय, अध्याय काव्यादिविराममथानम्, सृष्टि-
निर्माणम्, एतेषु सर्ग । संनहन कश्च । उपाय सामादि । ध्यानचित्तवृत्तिनिरोध ।
संगति संगम इत्यादिषु योगशब्द सुखे, रुपादिभृता पञ्चस्त्रीणा भोगे । अपिशब्दात्-
स्वभावादिकर्मकराणां मृता मूल्ये पालने मरणे वा भोग । अहे- सर्वस्य फणकाययोरपि।
सारङ्ग पुंसि हरिणे चातके त्रिषु । शबले कपौ वानरे चक्षराद्वेष्टे सारङ्ग्यादी च मृग
ग । क्षापे आशोशे परामये तिरस्कारेऽभिपङ्ग । यानाद्यङ्गे रथशकटादीनामययवे युग ।
युग्मे द्वये वृत्तत्रेतादिषु हस्तचुष्टये औपधभेदे च युगम् । स्वर्ग, इषु, पशु, मुर-
गिष्ट्या, चाष्ट, वज्रम्, दिक्, तैग्रम्, घृणि, भू, जलम्, एतेषां लक्षदृष्ट्या प्रयोगाजुषा

वर्णो द्विजादौ शुक्लादौ स्तुतौ वर्णं तु वाक्षरे	२४३०
अरुणो भास्करेऽपि स्याद्वर्णभेदेऽपि च त्रिषु	२४३१
स्थाणुः शर्वेऽप्यथ द्रोणः काकेऽप्याजौ रवे रणः	२४३२
ग्रामणीर्नापिते पुंसि श्रेष्ठे ग्रामाधिपे त्रिषु	२४३३
ऊर्णा मेपादिलोम्नि स्यादावर्ते चान्तरा भ्रुवोः	२४३४
हरिणी स्यान्मृगी हेमप्रतिमा हरिता च या	२४३५
त्रिषु पाण्डौ च हरिणः स्थूणा स्तम्भेऽपि वेदमनः	२४३६
तृष्णे स्पृहापिपासे द्वे जुगुप्साकरुणे घृणे	२४३७
वणिकपथे च विपणिः सुरा प्रत्यक् च वारुणी	२४३८
करेणुरिभ्यां स्त्री नेभे द्रविणं तु वलं धनम्	२४३९
शरणं गृहरक्षित्रोः श्रीपर्णं कमलेऽपि च	२४४०
विषाभिमरलोहेषु तीक्ष्णं क्लीवे खरे त्रिषु	२४४१

तूष्णीमधःस्थाने कालविशेषे सुहूर्तस्य द्वादशे भागे उत्सवे पुत्रजन्मादौ क्षणः । विप्रक्ष-
त्रियादौ शुक्लपीतादौ स्तुतौ स्तवे च वर्णः । अक्षरे वर्णं क्लीवे वा पुंसि । भास्करे सूर्ये । अपि-
शब्दात्सूर्यसारथौ च । सोऽरुणशब्दः वर्णभेदे त्रिषु स्तम्भादौ स्थेयुषि शर्वे च स्थाणुः ।
काके अपिशब्दादश्वत्थान्नः पितरि परिमाणविशेषे च द्रोणः । आजौ युद्धे रवे शब्दे
च रणः । श्रेष्ठे नापिते ग्रामाधिपे च ग्रामणीः । मेपादीनां शशोष्मादीनां च
लोम सा ऊर्णा । मृगी हेमः सुवर्णस्य प्रतिमा या च हरिता हरिद्वर्णा सा हरिणी ।
पाण्डौ पाण्डुरवर्णे चकारान्मृगभेदे वेदमनो गृहस्य स्तम्भे स्थूणा । अपिशब्दाल्लोहस्य
प्रतिमायाम् । स्पृहा वाञ्छा । पिपासा पानेच्छा । उभे तृष्णे । जुगुप्सा निन्दा करुणम्
च घृणा । वणिकपथे पण्यवीथ्यां आवणे पण्ये च विपणिः । सुरा मद्यम् । प्रत्यक् प्र-
तीची दिक् । उभे वारुण्यौ । इभ्यां हस्तिन्यां करेणुः । स्त्रीलिङ्गा । इभे हस्तिनि
करेणुर्ना पुंलिङ्गः । वल पराक्रमः धनं च द्रविणम् । गृहे रक्षितरि शरणम् । कमले
चकारादग्निमन्थे च श्रीपर्णम् । विषं अभिमरो युद्धम् । लोहं च तीक्ष्णम् । क्लीवम् ।

प्रमाणं हेतुमर्यादाशास्त्रेयत्ताप्रमातृषु	२४४२
करण साधकतम क्षेत्रगात्रेन्द्रियेष्वपि	२४४३
प्राण्युत्पादे संसरणमसंवाधचमूगतां	२४४४
घण्टापथेऽथ वान्तात्रे समुद्धरणमुन्नये	२४४५
अतस्त्रिषु विषाणं स्यात्पशुशृङ्गेभदन्तयोः	२४४६
प्रवणं क्रमनिम्नोर्व्यां प्रहे ना तु चतुष्पथे	२४४७
सकीर्णौ निचिताशुद्धाविरिणं शून्यमूपरम्	२४४८
‘सेतौ च वरणो वेणी नदीभेदे कचोच्चये’	* *
देवसूर्यौ विवस्वन्तौ सरस्वन्तौ नदार्णवौ	२४४९
पक्षिताक्ष्यौ गरुत्मन्तौ शकुन्तौ भासपक्षिणौ	२४५०
अश्रुत्पातौ धूमकेतू जीमूतौ मेघपर्वतौ	२४५१
हस्तौ तु पाणिनक्षत्रे मरुतौ पवनामरौ	२४५२
यन्ता हस्तिपके सूते भर्ता धातरि पोष्टरि	२४५३

खरे तिग्मे त्रिषु । हेतुधर्मादि । मर्यादा सीमा । इयत्ता परिच्छेद । प्रमाता ज्ञाता
 एष्वर्थेषु प्रमाणशब्दो वर्तते । साधकतम क्रियासिद्धौ प्रकृत्यो हेतु । साधकतम
 करणमिति । गात्रेन्द्रियेष्वपिशब्दात्कमादि । प्राणिनामुत्पादे जन्मणि । अस-
 वाधचमूगतां निर्वाधसैन्यगमने घण्टापथे च संसरणम् । वान्तात्रे भुक्तोज्झितात्रे
 उन्नये जलपात्रादेर्ध्वनयने उन्मूलिते च उद्धरणम् । अत परं वक्ष्यमाणा णा-
 न्तशब्दास्ते त्रिषु । पशुशृङ्ग चेभदन्तश्च तयो विषाणम् । क्रमेण निग्रा सा चासी
 त्रिष्वी च शृङ्खी तत्र । प्रहे नद्ये चतुष्पथे प्रवण । पुस्त्येव । निचितो व्याप्त । अशुद्ध
 अमित्र । उभे सकीर्णौ । शून्य निराश्रयो देश । उपरं स्थलभेद तद्विरिणमिति
 स्यात् । देवसूर्यौ विवस्वन्तौ । नदार्णवौ सरस्वन्तौ । पक्षिताक्ष्यौ गरुत्मन्तौ ।
 भासपक्षिणौ शकुन्तौ । अश्रुत्पातौ धूमकेतू । मेघपर्वतौ जीमूतौ । पाणि
 कर । नक्षत्रं त्रयोदशम् । उभे हस्तौ । पवनो वायुरमरश्च मरुत्तश्चौ । महामात्रसारथी

यानपात्रे शिशौ पोतः प्रेतः प्राण्यन्तरे मृते	२४९४
ग्रहभेदे ध्वजे केतुः पार्थिवे तनये सुतः	२४९५
स्थपतिः कारुभेदेऽपि भूभृद्भूमिधरे नृपे	२४९६
मूर्धाभिषिक्तो भूपेऽपि ऋतुः स्त्रीकुसुमेऽपि च	२४९७
विष्णावप्यजिताव्यक्तौ सूतस्त्वष्टरि सारथौ	२४९८
व्यक्तः प्राज्ञेऽपि दृष्टान्तावुभौ शास्त्रनिदर्शने	२४९९
क्षत्ता स्यात्सारथौ द्वाःस्थे क्षत्रियायां च शूद्रजे	२४९०
वृत्तान्तः स्यात्प्रकरणे प्रकारे कात्स्न्यवार्तयोः	२४९१
आनर्तः समरे नृत्यस्थाननीवृद्धिशेषयोः	२४९२
कृतान्तो यमसिद्धान्तदैवाकुशलकर्मसु	२४९३
श्लेष्मादि रसरक्तादि महाभूतानि तद्गुणाः	२४९४
इन्द्रियाण्यश्मविकृतिः शब्दयोनिश्च धातवः	२४९५

यन्तारौ । धाता धारकः । पोष्टा च भर्ता । यानपात्रे वहित्रे शिशौ पोतः । प्राण्यन्तरे भूतान्तरे मृते च प्रेतः । ग्रहभेदे ध्वजे च केतुः । पार्थिवे राज्ञि । तनये पुत्रे च सुतः । कारुः शिल्पी तद्वेदे अपिशब्दात्कञ्चुकिनि जीवेष्टियाजके च स्थपतिः । भूमिधरे शैले नृपे च भूभृत् । भूपे अपिशब्दात् प्रधाने क्षत्रियमात्रे च मूर्धाभिषिक्तः । स्त्रीकुसुमे रजसि हेमन्तादौ च ऋतुः । अजितश्चाव्यक्तश्चेति विष्णावपि वर्तेते । अपिशब्दादपरिभूते शक्रे चाजितः । त्वष्टरि शिल्पिभेदे । सारथौ च सूतः । प्राज्ञे स्फुटेऽपि व्यक्तः । शास्त्रं तर्कादिः । निदर्शनमुदाहरणम् । उभौ दृष्टान्तौ । सारथौ द्वाःस्थे द्वारपाले शूद्राक्षत्रियायां जाते च क्षत्ता । चातुर्भुजिध्यातने प्रकरणं प्रस्तावः प्रकारो भावः । कात्स्न्यं साकल्यम् । वार्ता जनश्रुतिः । एतेषु वृत्तान्तः । समरे युद्धे । नृत्यस्थाने नृत्यमण्डपे । नीवृद्धिशेषो जनपदविशेषः । एतेष्वानर्तः । यमो धर्मराजः । सिद्धान्तः । दैवं प्राक्तनं कर्म । अकुशलकर्म पापम् । एतेषु कृतान्तः । श्लेष्मादयो धातुशब्दवाच्याः । आदिशब्दात्पित्तादिग्रहः । नृपस्य कक्षान्तरे राजधानी-

कक्षान्तरेऽपि शुद्धान्तो नृपस्यासर्वगोचरे	२४६६
कासूसामर्थ्ययोः शक्तिर्मूर्तिः काठिन्यकाययोः	२४६७
विस्तारबल्योर्ब्रततिर्वसती रात्रिवेश्मनोः	२४६८
क्षयार्चयोरपचितिः सातिर्दानावसानयोः	२४६९
अर्तिः पीडाधनुष्कोट्योर्जातिः सामान्यजन्मनोः	२४७०
प्रचारस्यन्दयो रीतिरीतिर्दिम्बप्रवासयोः	२४७१
उदयेऽधिगमे प्राप्तिस्त्रेता त्वग्नित्रये युगे	२४७२
वीणाभेदेऽपि महती भूतिर्भस्मनि संपदि	२४७३
नदीनगर्योर्नागाना भोगवत्यथ संगरे	२४७४
सङ्गे सभाया समितिः क्षयगतावपि क्षिती	२४७५
रवेरर्चिश्च शस्त्रं च वहिज्वाला च हेतयः	२४७६
जगती जगति च्छन्दोविशेषेऽपि क्षितावपि	२४७७

स्थानविशेषे । अमर्षगोचरे इति कक्षान्तरस्य विशेषणम् । अपिशब्दादन्तं पुरं आसीत् ।
 चाते च शुद्धान्तः । आयुधभेदः सामर्थ्यं च शक्तिः । काठिन्यकाययोर्मूर्तिः । वि-
 स्तारे बल्यो च ब्रतति । रात्रौ गृहे च वसति । क्षयो क्षातिः । अर्चा पूजा ।
 तत्रापचितः । निष्ठुती व्यये च । दाने अत्रागने च सातिः । पीडायाः धनुष्को-
 ट्या च अर्तिः । सामान्यं गोत्वादि जन्मनि च जातिः । प्रचारः लोकाचारः ।
 स्यन्दः प्रसवणम् । तत्र रीतिः । दिम्बे प्रवासे शः ईति । उदये उत्पत्ता ।
 अधिगमे लाभे च प्राप्तिः । अग्नित्रये दक्षिणगार्हपत्याहवनीयान्ये । द्वितीये युगे ।
 त्रैताशब्दः । वीणाभेदो नारदी वीणा । महत्त्वयुक्तायाः भार्यादां च महती । भ-
 स्मनि संपदि अग्निमादौ च भूतिः । नद्याः नागानां नगर्यां च भोगवती । संगरा-
 दित्रये समितिः । क्षयो नाशः । वातो निवासः । अपिशब्दाद्भेदिन्यां कालभेदे च
 क्षितिः । सूत्रप्रमाणेषु हेतिः । जगति लोके तिती भुवि छन्दोविशेषे द्वादशाक्ष-
 रपादकृते जगती । अपिशब्दाज्जनेऽपि । दशम छन्दः दशाक्षरपादकः आयत्रिरपि

पङ्क्तिश्छन्दोऽपि दशमं स्यात्प्रभावेऽपि चायतिः	२४७८
पत्तिर्गतौ च मूले तु पक्षतिः पक्षभेदयोः	२४७९
प्रकृतिर्योनिलिङ्गे च कैशिक्याद्याश्च वृत्तयः	२४८०
सिकताः स्युर्वालुकापि वेदे श्रवसि च श्रुतिः	२४८१
वनिता जनितात्यर्थानुरागायां च योषिति	२४८२
गुप्तिः क्षितिर्व्युदासेऽपि धृतिर्धारणधैर्ययोः	२४८३
बृहती क्षुद्रवार्ताकी छन्दोभेदे महत्यपि	२४८४
वासिता स्त्रीकरिण्योश्च वार्ता वृत्तौ जनश्रुतौ	२४८५
वार्तं फल्गुन्यरोगे च त्रिष्वप्सु च घृतामृते	२४८६
कलधौतं रूप्यहेम्नोर्निमित्तं हेतुलक्ष्मणोः	२४८७
श्रुतं शास्त्रावधृतयोर्युगपर्याप्तयोः कृतम्	२४८८
अत्याहितं महाभीतिः कर्म जीवानपेक्षि च	२४८९

पङ्क्तिः । प्रभावे उत्तरकालेऽप्यायतिः । गतौ वीरभेदे सैन्यभेदे च पत्तिः । पक्षभेदयोर्मसार्धस्य च मूले पक्षिपक्षस्य मूलेऽधोदेशे च पक्षतिः । योनौ लिङ्गे च प्रकृतिः । चकारात्प्रधानत्वे अमात्यादौ स्वभावे च । आद्यशब्दादारभटीसात्त्वतीभारत्यो वृत्तयः । चकाराब्जीविकायां सूत्रविवरणे च वृत्तिः । सिकताशब्दो वालुकायाम् । अपिशब्दात्सिकतान्वितदेशे च शर्करायां च कीर्तितः । वेदे श्रवसि कर्णे च श्रुतिः । जनितोऽस्यन्तानुरागो यस्यां तस्यां योषिन्मात्रे च वनिता । क्षितिर्व्युदासे भूविवरे । अपिशब्दाद्रक्षणे च गुप्तिः । धारणायां धैर्ये च धृतिः । क्षुद्रवार्ताकी ओषधिविशेषो बृहती । छन्दोभेदो नवमं छन्दो बृहती । महती विपुला सापि बृहती स्यात् । स्त्रीकरिण्योर्योषिद्वस्तिन्योर्वासिताशब्दः । वृत्तौ जीविकायाम् । जनश्रुतौ वृत्तान्ते वार्ता । फल्गुन्यसारे वार्तम् । रोगरहिते त्रिषु । घृतामृते द्वे अप्सु वर्तते । चकारात् घृतमाज्ये जले क्लीबम् । अमृतं तु घृते पीयूषे यज्ञशेषे च । रूप्यं रजतम् । हेम सुवर्णम् । लक्ष्मं चिह्नम् । एतेषु कलधौतम् । शास्त्रे अवधृते च श्रुतम् । युगे प्रथमयुगे पर्याप्ते अलमर्थे कृतम् । जीवानपेक्षि साहसरूपं कर्म म-

युक्ते क्षमादावृते भूतं प्राण्यतीते समे त्रिषु	२४९०
वृत्त पद्ये चरित्रे त्रिष्यतीते दृढनिस्तले	२४९१
महद्राज्यं चावगीतं जन्ये स्याद्गर्हिते त्रिषु	२४९२
श्वेतं रूप्येऽपि रजत हेम्नि रूप्ये सिते त्रिषु	२४९३
त्रिष्यतो जगदिद्वेऽपि रक्तं नील्यादिरागि च	२४९४
अवदातः सिते पीते शुद्धे वज्राजुनौ सितौ	२४९५
युक्तेऽतिसस्कृते मर्षिण्यभिनीतोऽथ सस्कृतम्	२४९६
कृत्रिमे लक्षणोपेतेऽप्यनन्तोऽनवधावपि	२४९७
ख्याते हृष्टे प्रतीतोऽभिजातस्तु कुलजे बुधे	२४९८
विविक्तौ पूतविजनो मूर्छितौ मूढसोच्छ्रयो	२४९९
द्वा चाम्लपरुषौ शुक्तौ शिती धवलमेचकौ	२५००

हामीतिमहद्भय अत्याहित स्यात् । युक्ते न्याय्ये । क्षमादा क्षमादिपत्रके । ऋते सखे । प्राणिनि जन्तौ । अतीते दृते । समे सदृशे भूतम् । पद्ये श्लोके । अतीते भूते दृढे गाढे निस्तले वर्तुलेऽनीतादी त्रिलिङ्गा वृत्तम् । राज्य चकारात् वृहथ महत् । जन्ये जनापवादे गर्हिते निन्दितेऽवगीतम् । रूप्ये अपिशब्दाच्छुभ्रेऽपि श्वेतम् । हेम्नि रूप्ये सिते च रजतम् । अतो रजतात् परे तान्ता शब्दान्निषु । श्वे जगमे भुवो च जगत् । नील्यादिरागयुक्त रक्तम् । त्रितादित्रयेऽवदातः । अर्जुन शुक्र वद्धथ सित । युक्ते न्याय्ये अतिग्रशस्ते भूपिते मर्षिणि क्षन्तरि च अभिनीत । कृत्रिमे घटादा । लक्षणोपेते शास्त्रोपलक्षणयुक्ते च सस्कृतम् । अविधी नि सीमे अपिशब्दाच्छेपादी अनन्त । रजाते प्रजिद्धे हृष्टे च प्रतीत । कुलजे शुक्रीने बुधे पण्डितेऽभिजात । पूत पवित्रम् । विजनो विगतजा । एनी विविक्तौ । मूढो मोह गत सोच्छ्रयो बुद्धियुक्त द्वौ मूर्छितौ । अम्ल शुक्रम् । परुषो निष्ठुर द्वौ शुक्लाग्नौ । धवल शुभ्र । मेचक कृष्णवर्ण । उभयो

सत्ये साधौ विद्यमाने प्रशस्तेऽभ्यर्हिते च सत्	२९०१
पुरस्कृतः पूजितेऽरात्यभियुक्तेऽग्रतः कृते	२९०२
निवातावाश्रयावातौ शस्त्राभेद्यं च वर्म यत्	२९०३
जातोन्नद्धप्रवृद्धाः स्युरुच्छ्रिता उत्थितास्त्वमी	२९०४
वृद्धिमत्प्रोद्यतोत्पन्ना आहतौ सादरार्चितौ	२९०५
अर्थोऽभिधेयैवस्तुप्रयोजननिवृत्तिषु	२९०६
निपानागमयोस्तीर्थमृषिजुष्टे जले गुरौ	२९०७
समर्थस्त्रिषु शक्तिस्थे संवद्धार्ये हितेऽपि च	२९०८
दशमीस्थौ क्षीणरागवृद्धौ वीथी पदव्यपि	२९०९
आस्थानीयत्नयोरास्था प्रस्थोऽस्त्री सानुमानयोः	२९१०
‘शास्त्रद्रविणयोर्ग्रन्थः संस्थाधारे स्थितौ मृतौ’	* २९११
अभिप्रायवशौ छन्दावद्भौ जीमूतवत्सरौ	२९११

शितिः । सत्ये साधौ विद्यमाने प्रशस्ते अभ्यर्हिते च सत् । अरात्यभियुक्ते शत्रुणा-
क्रान्ते अग्रतः कृते पुरःस्थिते पूजिते च पुरस्कृतः । आश्रयो निवासः । अवातो
वातवर्जितः । उभौ निवातौ । यच्छस्त्राभेद्यं वर्म कवचं तदपि निवाताख्यम् ।
जात उत्पन्नः । उन्नद्धो दृप्तः प्रवृत्तश्चैते उच्छ्रिताः । वृद्धिमत्, प्रोद्यतः, उत्पन्नः, एते
उत्थिताः । सादरार्चितौ आहतौ । अभिधेयो वाच्यः । राः धनम् । वस्तु तत्त्वम् ।
निवृत्तिर्निवर्तनम् । अत्र विषयेऽप्यर्थः । निपानमुपकूपजलाशयः । आगमो बौद्ध-
शास्त्रादन्यच्छास्त्रम् । ऋषिजुष्टे जले ऋषिभिः सेवितोदके गुराबुपाध्याये च तीर्थम् ।
शक्तिस्थे शक्तिमति । संवद्धार्ये । हितेऽनुकूले च समर्थः । क्षीणो रागो रसोऽस्य
क्षीणरागः । वृद्धोऽतिवृद्धः । उभौ दशमीस्थौ । पदवी मार्गः अपिशब्दात्
पङ्क्तिरपि वीथी । आस्थानी सभा । यत्नः प्रयत्नः आस्था । सानु पर्वताग्रम् ।
मानं परिमाणभेदः प्रस्थः । अभिप्राय आशयः । वशोऽधीनश्छन्दः । जीमूतो मेघः ।

अपवादौ तु निन्दाज्ञे दायादौ सुतवान्धवौ	२५१२
पादा रश्म्यद्वितुर्याशाश्चन्द्राभ्यर्कास्तमोनुदः	२५१३
निर्वादो जनवादेऽपि शादो जम्बालशष्पयोः	२५१४
आरावे रुदिते त्रातर्याक्रन्दो दारुणे रणे	२५१५
स्यात्प्रसादोऽनुरागेऽपि सूदः स्याद्व्यञ्जनेऽपि च	२५१६
गोष्ठाध्यक्षेऽपि गोविन्दो हर्षेऽप्यामोदवन्मदः	२५१७
प्राधान्ये राजलिङ्गे च वृषाङ्गे ककुदोऽस्त्रियाम्	२५१८
स्त्री सविज्ञानसभापाक्रियाकाराजिनामसु	२५१९
धर्मे रहस्युपनिषत्स्यादृतौ वत्सरे शरत्	२५२०
पदं व्यवसितत्राणस्थानलक्षमाद्वित्रस्तुपु	२५२१
गोष्पदं सेविते माने प्रतिष्ठाकृत्यमास्पदम्	२५२२

वत्सरो वषट् । तत्र अष्ट । निन्दा गर्हा । आना दासम तत्रापनाद । पुनो
 शातिश्च दायादौ । रश्मि किरण । तुर्याश्वत्थयो भाग पाद । चन्द्रे अमौ
 अर्के च तमोनुद् । जनवादे लोभापरादे अपिशब्दाभिर्णीतवादे निर्वाद । ज-
 म्बाले वर्द्धने । शष्पे बालहणे च शाद । आरावे आर्तध्वनौ । त्रातरि रक्षके दा-
 रणे रणे भीषणे युद्धे रुदिते च आक्रन्द । अनुरागेऽनुग्रहे । प्रसङ्गताया काव्य-
 गुणे च प्रसाद । व्यञ्जने तेमने सूषकारे च सूद । गोष्ठ गोम्या तस्याध्यक्षे
 गोपालार्थे बृहस्पती कृष्णेऽपि गोविन्द । आमोदशब्दो यथा ह्य वर्तते । अपिशब्दा-
 दतिनिहासि गर्भे च । तथा मदोऽपि हर्ष । अपिशब्दाद्वैगजदारैतस्सु च । प्रधान-
 म्येय प्राधान्यम् । राजलिङ्गे छत्रादी वृषाङ्गे वृषायवे ककुद । सभाया सभापणम् ।
 क्रियासारं कर्मण्यम् । आजिर्युद्धम् । नाम सभा । एतेषु सङ्केते च स्त्रीलिङ्ग स-
 विद्विति नाम । धर्म रहसि वेदान्ते च उपनिषद् । वत्सरे च शरद् ।
 व्यवसित्विर्व्यवसायतो वस्त्वन्तेषु पदम् । सेविते गोभिरेव सेविते देवो माने पुर-
 प्रमाणे गोष्पदम् । प्रतिष्ठा स्थानम् । कृतं कथम् । प्रतिष्ठाटत्ये आस्पदगन्दो

त्रिष्विष्टमधुरौ स्वादू मृदू चातीक्ष्णकोमलौ	२५२३
मूढाल्पापटुनिर्भाग्या मन्दाः स्युर्द्वौ तु शारदौ	२५२४
प्रत्यग्राप्रतिभौ विद्वत्सुप्रगल्भौ विशारदौ	२५२५
व्यामो वटश्च न्यग्रोधावुत्सेधः काय उन्नतिः	२५२६
पर्याहारश्च मार्गश्च विवधौ वीवधौ च तौ	२५२७
परिधिर्यज्ञियतरोः शाखायामुपसूर्यके	२५२८
बन्धकं व्यसनं चेतःपीडाधिष्ठानमाधयः	२५२९
स्युः समर्थननीवाकनियमाश्च समाधयः	२५३०
दोषोत्पादेऽनुबन्धः स्यात्प्रकृत्यादिविनश्वरे	२५३१
मुख्यानुयायिनि शिशौ प्रकृतस्यानुवर्तने	२५३२
विधुर्विष्णौ चन्द्रमासि परिच्छेदे विलेऽवधिः	२५३३

वर्तते । अतः परं वर्गसमाप्तेर्दान्तास्त्रिषु । इष्टो मनोहरः । उभौ स्वादू । अतीक्ष्णोऽतिगमः । कोमलोऽकठिनः । उभौ मृदू । मूढो मूर्खः । अल्पः । अपटुरतीक्ष्णः । निर्भाग्यो हीनभाग्यः । एते मन्दाः । प्रत्यग्राऽभिनवः । अप्रतिभोऽप्रगल्भः । द्वाविमौ शारदौ । विद्वत्सुप्रगल्भौ विशारदौ । प्रसारितभुजद्वयकुण्डलं व्यामः । वटो वृक्षमेदः । द्वयं न्यग्रोधाख्यम् । कायो देहः । उन्नतिरुच्छ्राय उत्सेधः । पर्याहारो ध्यानादिः । मार्गः पन्थाः । एतौ विवधसंज्ञौ वीवधावपि च । यज्ञियतरोः पलाशादेः शाखायां समिवि तत्र । उपसूर्यके सूर्यसमीपमण्डले परिवेषाख्ये च परिधिः । उत्तमर्णगृहे ऋणमोचनपर्यन्तं विश्वासार्थं यद्वस्तु स्थाप्यते तद्वन्धकम् । प्रसिद्धम् । व्यसनमापत्तिः । चेतःपीडा मानसी व्यथा । अधिष्ठानमध्यासनं एते समाधयः । समर्थनं चोद्यपरिहारः । नीवाको वचनाभावः । नियमोऽङ्गीकारः एते समाधयः । दोषोत्पादनं दोषोत्पादस्तत्र प्रकृत्यादिषु प्रकृतिप्रत्ययागमादेशेषु यन्नश्वरमदर्शनशीलमक्षरं तत्र । यो मुख्यं पित्रादिकमनुयाति तस्मिन् शिशौ । प्रकृतस्य प्रकान्तस्य पदनिवृत्त्यभावः तत्र च अनुबन्धः । विधुः शशाङ्के हृषीकेशे च । प-

विधिर्विधाने दैवेऽपि प्रणिधिः प्रार्थने चरे	२५३४
बुधवृद्धौ पण्डितेऽपि स्कन्धः समुदयेऽपि च	२५३५
देशे नदविशेषेऽपि सिन्धुर्ना सरिति स्त्रियाम्	२५३६
विधा विधौ प्रकारे च साधू रम्येऽपि च त्रिषु	२५३७
वधूर्जाया जुषा स्त्री च सुधा लेपोऽमृतं स्नुही	२५३८
संधा प्रतिज्ञा मर्यादा श्रद्धा सप्रत्ययः स्पृहा	२५३९
मधु मद्ये पुष्परसे क्षौद्रेऽप्यन्ध तमस्यपि	२५४०
अतस्त्रिषु समुन्नद्धौ पण्डितमन्यगर्वितौ	२५४१
ब्रह्मवन्धुरधिक्षेपे निर्देशेऽथावलम्बितः	२५४२
अविदूरोऽप्यवष्टब्धः प्रसिद्धौ ख्यातभूपितौ	२५४३
सूर्यवह्नी चित्रभानू भानू रश्मिदिवाकरौ	२५४४
भूतात्मानौ धातृदेहौ मूर्खनीचौ पृथग्जनौ	२५४५

रिच्छेदे सीम्नि । बिले गते । कालेऽपि अवधि । विधाने कर्तव्ये दैवे प्राक्तनशुभा
 शुभकर्मणि ब्रह्मण्यपि विधि । प्राग्ने चरे च प्रणिधि । बुधवृद्धौ पण्डितेऽपि
 वर्तते । अपिशब्दाद्बुध सीम्ये । वृद्ध स्थविरे । समुदये समूहे । अपिशब्दात्काण्डवृत्ते
 ऽस्ते च स्कन्ध । देशभेदेऽप्यपि समुद्रे सिन्धुशब्द । पुत्ति । नदीसामान्ये तु स्त्रीलिङ्गे ।
 सिन्धु । विधाने प्रकारे विधाशब्द स्यात् । रम्येऽपि शब्दाद्धार्यपिके सज्जने साधु ।
 जाया मर्या । स्नुषा पुत्रस्य पत्नी । तत्र स्त्रीमात्रे च वधू । देवालयादि येन लिप्यते
 स लेपश्च विशेष । अमृते स्नुषामपि सुधा । प्रतिज्ञा स्त्रीकार । मर्यादा च संधा ।
 सप्रत्यय आदर । स्पृहा काहु तत्र श्रद्धेति । मद्ये पुष्परमे क्षौद्रे माक्षिके । मधु ।
 तमसि अक्षिहीनेऽप्यन्धशब्द । अतः परे धान्तवगपर्यन्तास्त्रिषु । पण्डितमात्मान
 मन्यते पण्डितमन्य । गर्वितश्च समुन्नद्ध । अधिक्षेपे निन्दाप्रयोगे निर्देशे च
 ब्रह्मवन्धुरिति । अवलम्बित आश्रित । अविदूर समिहित । उभाचवष्टब्धौ ।
 अपिशब्दाद्बुधोऽपि भूपितश्च प्रसिद्ध । सूर्य वह्नी च चित्रभानु । रश्मि
 दिवाकरश्च भानु । भूत चात्मा च । धाता च देहश्च । मूर्ख नीचो हीन

ग्रावाणौ शैलपापाणौ पत्रिणौ शरपक्षिणौ	२९४६
तरुशैलौ शिखरिणौ शिखिनौ वह्निवर्हिणौ	२९४७
प्रतियत्नावुभौ लिप्सोपग्रहावथ सादिनौ	२९४८
द्वौ सारथिहयारोहौ वाजिनोऽश्वेषुपक्षिणः	२९४९
कुलेऽप्यभिजनो जन्मभूम्यामप्यथ हायनाः	२९५०
वर्षाचित्रीहिमेदाश्च चन्द्राग्यर्का विरोचनाः	२९५१
क्लेशेऽपि वृजिनो विश्वकर्माकसुरशिल्पिनोः	२९५२
आत्मा यत्नो धृतिर्बुद्धिः स्वभावो ब्रह्म वर्ष्म च	२९५३
शक्रो घातुकमत्तेभो वर्षुकाब्दो घनाघनः	२९५४
घनो मेघे मूर्तिगुणे त्रिषु मूर्ते निरन्तरे	२९५५
अभिमानोऽर्थादिदर्पे ज्ञाने प्रणयहिंसयोः	२९५६
इनः सूर्ये प्रभौ राजा मृगाङ्के क्षत्रिये नृपे	२९५७

जातिः । एतेषु पृथग्जन इति चतुरक्षरम् । शैले पापाणे च ग्रावन् । शरे पक्षिणि च पत्रिन् । तरौ शैले च शिखरिन् । वह्नौ वर्हिणि मयूरे च शिखिन् । लिप्सा वाञ्छा । उपग्रह अनुकूलनम् । उभौ प्रतियत्नौ । सारथिरश्वारोहश्च सादिनौ । अश्वो हयः इषुः शरः पक्षी चैते वाजिनः । कुले कुलमुख्ये च जन्मभूम्यां जननस्थाने अभिजनः । वर्षोऽब्दः । अर्चो रश्मिः व्रीहिभेदश्चैते हायनाः । चन्द्रेऽम्नावर्के प्रहादपुत्रेऽपि विरोचनः । क्लेशे कल्मषेऽपि क्लीवं वृजिनम् । अर्के सुरशिल्पिनि च विश्वकर्मा । अततीत्यात्मा । धृतिर्बुद्धिः स्वभावः ब्रह्म वर्ष्म यत्नः । शक्र इन्द्रः । घातुकश्चासौ मत्तेभश्चेति कर्मधारयः । तथा वर्षुकश्चासावब्दश्चेति । घनाघन इति चतुरक्षरं नाम । मूर्तिगुणे कठिन्ये मेघे घनः पुंस्ति । मूर्ते कठिने निरन्तरे सान्द्रे च त्रिषु । अर्थपशुकुलगुणादिभिर्यो दर्पस्तस्मिन् ज्ञाने प्रणये हिंसायां चाभिमानः । प्रभौ नृपे च पत्यौ वा इनः । मृगाङ्के क्षत्रिये नृपे च राजशब्दः ।

वाणिन्यौ नर्तकीदूत्यौ स्रवन्त्यामपि वाहिनी	२५५८
हादिन्यौ वज्रतडितौ वन्दायामपि कामिनी	२५५९
त्वग्देहयोरपि तनुः सूनाधोजिहिकापि च	२५६०
ऋतुविस्तारयोरस्त्री वितानं त्रिषु तुच्छके	२५६१
मन्देऽथ केतन कृत्ये केतावुपनिमन्त्रणे	२५६२
वेदस्तत्त्वं तपो ब्रह्म ब्रह्मा विप्रः प्रजापतिः	२५६३
उत्साहने च हिंसाया सूचने चापि गन्धनम्	२५६४
आतञ्जनं प्रतीवापजवनाप्यायनार्थकम्	२५६५
व्यञ्जन लाञ्छन श्मश्रुनिष्ठानावयवेष्वपि	२५६६
स्यात्कौलीनं लोकवादे युद्धे पश्वहिपक्षिणाम्	२५६७
स्यादुद्यानं निःसरणे वनभेदे प्रयोजने	२५६८
अवकाशे स्थितौ स्थानं क्रीडादावपि देवनम्	२५६९

नर्तकीदूत्यौ वाणिन्यौ । स्रवन्त्या तयां सेनायामपि वाहिनी । वज्र तडितम् । तडितं धुत् हादिनी । वन्दायुक्ते विजातीयप्ररोहे । योपिन्मात्रे विलासिन्यामपि कामिनीशब्दो वर्तते । तनुः पाये त्वचि च । अधोजिहिका गलकण्डिका सा सूना । अपिशब्दात्पुत्रां वधस्थानेऽपि । ऋतुर्यज्ञ विस्तारश्च वितानम् । तुच्छके शून्ये मन्दे च वितानं त्रिषु । केताव्यजे उपनिमन्त्रणे निवासेऽपि केतनम् । ताव च-
तयम् । तपो प्रज्ञा वेदादित्रये ब्रह्मज्ञानं । स्त्रीचे । विप्रवेपथो पुरि । उत्सा-
हो हिंसायां सूचने अपिशब्दादाशयप्रकाशो च गन्धनम् । प्रतीवाप क्षीरादां
तक्रान्तिक्षेप जननं वेग । आप्यायन प्रीणाम् । एतदर्थकमातञ्जनम् । ला-
ञ्छन निन्दम् । निष्ठानं तेमाम् । अवयवोऽवयवभेदः । एतेषु व्यञ्जनं ताम् ।
लोकवादे लोकापवादं पश्वहिनीनां युद्धे च कौलीनम् । निःसरणे प्रदाननिमित्ते वा-
भेदे उपयो प्रयोजने च उद्यानं नाम । स्थानमिति स्थित्यवधारणाय । क्रीडायां व्य-

उत्थानं पौरुषे तन्त्रे संनिविष्टोद्गमेऽपि च	२९७०
व्युत्थानं प्रतिरोधे च विरोधाचरणेऽपि च	२९७१
मारणे मृतसंस्कारे गतौ द्रव्येऽर्थदापने	२९७२
निर्वर्तनोपकरणानुव्रज्यासु च साधनम्	२९७३
निर्यातनं वैरशुद्धौ दाने न्यासार्पणेऽपि च	२९७४
व्यसनं विपदि भ्रंशे दोषे कामजकोपजे	२९७५
पक्षमाक्षिलोन्नि किंजल्के तन्त्राद्यंशेऽप्यणीयसि	२९७६
तिथिभेदे क्षणे पर्व वर्त्म नेत्रच्छदेऽध्वनि	२९७७
अकार्यगुह्ये कौपीनं मैथुनं संगतौ रते	२९७८
प्रधानं परमात्मा धीः प्रज्ञानं बुद्धिचिह्नयोः	२९७९
प्रसूनं पुष्पफलयोर्निधनं कुलनाशयोः	२९८०
क्रन्दने रोदनाह्वाने वर्ष्म देहप्रमाणयोः	२९८१

ववहारे जिगीषादौ देवनम् । पौरुषे उद्योगे । तन्त्रे कुटुम्बकृत्ये सिद्धान्ते चौष-
धोत्तमे । सन्निविष्टोद्गमे ऊर्ध्वोभवनेऽपि उत्थानम् । प्रतिरोधे तिरस्कारे । विरो-
धाचरणे च व्युत्थानम् । मारणाद्यष्टके सैन्ये मेढ्रे च साधनमिति नाम । वैरशुद्धौ
दाने त्यागे । न्यासार्पणे निक्षिप्तद्रव्यस्य अर्पणे निर्यातनम् । भ्रंशे अपाये पतने वा ।
दोष इत्यस्य प्रत्येकं संबन्धः । कामजदोषस्तु मृगयाद्यूतस्त्रीमद्यपानेषु प्रसक्तिः । कोप-
जदोषस्तु वाक्पाश्यादिः । तत्र व्यसनम् । अक्षिलोन्नि चक्षुर्लोन्नि किंजल्के केसरे
अणीयसि तन्त्राद्यंशे अल्पतरे सूत्राद्यंशे । पक्षमेति । तिथिभेदेऽष्टमीदर्शदौ क्षणे
उत्सवे पर्व । नेत्रपिधायकचर्मपुटे अध्वनि मार्गे वर्त्म । अकार्ये अकरणाहे गुह्य-
उपस्थे कौपीनम् । संगतौ भार्यादिसंबन्धे । रते पुरते मैथुनं स्यात् । धीः बुद्धिः ।
महामात्रे परमात्मनि च प्रधानम् । बुद्धिचिह्नयोः प्रज्ञानम् । पुष्पे फले च प्र-
सूनम् । कुलनाशयोर्निधनम् । रोदनमाह्वानमारावः । उभे क्रन्दनसंज्ञे । देहः प्रमाण-

गृहदेहत्विदप्रभावा धामान्यथ चतुष्पथे	२९८२
संनिवेशे च संस्थानं लक्ष्म चिह्नप्रधानयोः	२९८३
आच्छादने संपिधानमपवारणमित्युभे	२९८४
आराधन साधने स्यादवाप्तौ तोषणेऽपि च	२९८५
अधिष्ठानं चक्रपुरप्रभावाध्यासनेष्वपि	२९८६
रत्नं स्वजातिश्रेष्ठेऽपि घने सलिलकानने	२९८७
तलिनं विरले स्तोके वाच्यलिङ्गं तथोत्तरे	२९८८
समानाः सत्समैके स्युः पिशुनौ खलसूचका	२९८९
हीनन्यूनाधूनगह्या वेगिशूरी तरस्विनौ	२९९०
अभिपन्नोऽपराद्धोऽभिप्रस्तव्यापद्रतावपि	२९९१
कलापो भूपणे वर्हे तूणीरे संहतावपि	२९९२
परिच्छदे परीचापः पर्युत्ता सलिलस्विता	२९९३

मियत्ता । उभयोर्धर्म । गृहादीनि चत्वारि धामशब्दवाच्यानि । चतुष्पथे शृङ्गाटके ।
 संनिवेशे अवयवविभागे संस्थानम् । चिह्ने प्रधातो लक्ष्म । संपिधान तिरोधानम् ।
 अपवारण वत्तादिना परिश्रुति । उभे आच्छादनसरे । साधने निष्पादने । अवाप्तौ
 लाभे । तोषणे तुष्टौ आराधन स्यात् । चक्र रथाङ्गम् । पुरं नगरम् । अध्यासनमा-
 क्रमण अधिष्ठान स्यात् । स्वजातिश्रेष्ठे रत्नम् । सलिल जलम् । कानामर-
 प्यम् । उभे घने । विरले सातरे । स्तोकेऽप्ये । तलिनम् । यथा तस्मिन् वाच्य-
 लिङ्गं तथा उत्तरेऽपि नान्तसमाप्तिपर्यन्तं वाच्यलिङ्गम् । गत् पण्डित सगः सदृश
 एकर्धते समाना स्युः । खलो दुर्जेन । सूचक कर्णेजप उर्भा पिशुनो । ऊनो-
 ऽत्प । गर्भो निन्द्य द्वावेतौ हीनन्यूनशब्दवाच्या । वेगी वेगयुक्तः । शूरो बली ।
 उर्भा तरस्विनौ । अपराद्धोऽपराधवारः । अभिप्रस्त द्यधुणावान्त । व्यापद्रत
 प्राप्तविपत्क एते अभिपन्नवाच्या । भूपणे वर्हे मयूरपिच्छे । तूणीरे ह्युष्णी ।
 सहर्ता समुदाये । काञ्च्या च कलापशब्दः । परिच्छद पटमण्डपाद्युपकरणम् ।

गोधुग्गोष्ठपती गोपौ हरविष्णू वृषाकपी	२५९४
वाष्पमूष्माश्रु कशिपु त्वन्नमाच्छादनं द्वयम्	२५९५
तल्पं शय्यादृदारेषु स्तम्बेऽपि विटपोऽस्त्रियाम्	२५९६
प्राप्तरूपस्वरूपाभिरूपा बुधमनोज्ञयोः	२५९७
भेद्यलिङ्गा अमी कूर्मी वीणाभेदश्च कच्छपी	२५९८
‘कुतपो मृगरोमोत्थपटे चाहोऽष्टमैऽशके’	* *
रवर्णे पुंसि रेफः स्यात्कुत्सिते वाच्यलिङ्गकः	२५९९
अन्तराभवसत्त्वेऽश्वे गन्धर्वो दिव्यगायने	२६००
कम्बुर्ना वलये शङ्खे द्विजिह्वौ सर्पसूचकौ	२६०१
पूर्वोऽन्यलिङ्गः प्रागाह पुंवहुत्वेऽपि पूर्वजान्	२६०२
कुम्भौ घटेभमूर्धांशौ डिम्भौ तु शिशुवालिशौ	२६०३
स्तम्भौ स्थूणान्जडीभावौ शंभू ब्रह्मत्रिलोचनौ	२६०४

पर्युत्तिः सर्वतोवपनम् । सलिलस्थितौ जलाधारे परीचापः । गां दोग्धीति गोधु-
ग्गोपालः गोष्ठाध्यक्षश्च गोपौ । वृषाकपिसंज्ञौ हरो विष्णुश्च । ऊष्मोष्णम् । अश्रु-
नेत्रोदकं च वाष्पसंज्ञम् । अन्नं भोजनम् । आच्छादनं वन्नम् । एतत् द्वयं कशि-
पुसंज्ञम् । अष्टोऽष्टालिका । दाराः स्त्री शय्या च तल्पम् । स्तम्बे तृणादिगुच्छे ।
अपिशब्दाद्विस्तारशाखयोश्च विटपः । अमी प्राप्तरूपः स्वरूपः अभिरूपः
पान्ता भेद्यलिङ्गाः बुधे पण्डिते मनोज्ञे मनोहरे च वर्तन्ते । कूर्मी कमठी । वीणाभेदः
सारस्वती वीणा । द्वे कच्छपीसंज्ञे । रवर्णे राक्षरे रेफः पुंसि । कुत्सिते रेफो
वाच्यलिङ्गकः । अथ ववयोः सावर्ण्यत्वात् वान्तान्वान्तांश्चाह । यो मरणजन्मनोर-
न्तराले स्थितः प्राणी सोऽन्तराभवसत्त्वः तस्मिन् । अश्वे घोटके । दिव्यगायने-विश्वाम-
वसुप्रभृतौ । गायनमात्रे च गन्धर्वः । पुंसीत्यर्थः । गजशम्बूकयोरपि कम्बुः । सू-
चकः पिशुनः । सर्पश्च द्विजिह्वः । पूर्वशब्दः प्रागाची वाच्यलिङ्गकः । यदा तु पूर्वजान्
पितामहादीनाह तदा पुंसि बहुत्वे वर्तते । घटः कलशः इभस्य गजस्य मूर्धांशः शि-
रोभागः कुम्भः । वालिशो मूर्खः । शिशुश्च डिम्भः । स्थूणा गृहस्तम्भः । जडीभावो

कुक्षिभ्रूणार्भका गर्भा विस्रम्भः प्रणयेऽपि च	२६०५
स्याद्भेर्या दुन्दुभिः पुसि स्यादक्षे दुन्दुभिः स्त्रियाम्	२६०६
स्यान्महारजने क्लीवं कुसुम्भ करके पुमान्	२६०७
क्षत्रियेऽपि च नाभिर्ना सुरभिर्गवि च स्त्रियाम्	२६०८
सभा ससदि सभ्ये च त्रिवध्यक्षेऽपि वल्लभः	२६०९
किरणप्रग्रहौ रश्मी कपिभेकां पुवंगमौ	२६१०
इच्छामनोभवौ कामौ शौर्योद्योगौ पराक्रमौ	२६११
धर्माः पुण्ययमन्यायस्वभावाचारसोमपाः	२६१२
उपायपूर्व आरम्भ उपधा चाप्युपक्रमः	२६१३
वणिक्पथः पुरं वेदो निगमो नागरो वणिक्	२६१४
नैगमौ द्वौ बले रामो नीलचारुसिते त्रिषु	२६१५
शब्दादिपूर्वो वृन्देऽपि ग्रामः कान्तौ च विक्रमः	२६१६

जलवम् । उगौ स्तम्भो । प्रक्षा त्रिलोचनस्य शम्भु । भ्रूणो गमस्थो जन्तु ।
 अर्भक शिशु । एते गर्भाः । प्रणये षड्वारप्रार्थनाया अपिशब्दाद्विभासादौ वि-
 स्त्रम्भ । दुन्दुभिर्भेर्या पुसि । अक्षे घातक्रीडोपकरणे स्त्रियाम् । महारजने पुण्य-
 भेदे कुसुम्भ क्लीबम् । करके कमण्डलु पुसि । क्षत्रिये 'ताभि' पुसि । अपिशब्दा-
 न्मुत्पत्त्ये चक्रमध्ये न । प्राण्यदे तु द्वयो । मृगभेदे तु स्त्रियाम् । गवि शौरभेऽन्याम् ।
 शुरभि श्री । चराराद्वसन्तजातीफलचम्पवेषु ना । सुगन्धिमनोऽन्योत्रिषु । सुवण-
 पद्मे च क्लीबम् । ससदि सससि सभ्य मदस सभा । अक्षे अपिशब्दाद्विते
 च वल्लभः । अभादेर्वन्धनरज्जु प्रमह । किरणस्य रश्मि । कर्पा भेदे च तु-
 ल्यग्राम । मनोमयो मदन इच्छा च काम । शौर्य सामर्थ्यम् । उद्योगश्च परा-
 क्रमः । पुण्यादिपटके धर्मशब्दः । उपाय ज्ञाता य आरम्भ स उपायपूर्व । अमा-
 दाशीत्परीक्षोपाय उपधा । निमित्तावां चोपक्रमः । वणिक्पथो वाणिज्यम् । पुरं
 नगरम् । वेद आसाय । एते निगमाः । नगरे भरो नागर वणिक् भेर्या नैगमौ ।
 बले बलदेवे पुसि । नीलादिषु त्रिणिहयो रामशब्दः । शब्दादिपूर्वो ग्रामशब्दो

स्तोमः स्तोत्रेऽध्वरे वृन्दे जिह्वस्तु कुटिलेऽलसे	२६१७
उण्णेऽपि घर्मश्चेष्टालंकारे भ्रान्तौ च विभ्रमः	२६१८
गुल्मा रुक्स्तम्बसेनाश्च जामिः स्वसृकुलस्त्रियोः	२६१९
क्षितिक्षान्त्योः क्षमा युक्ते क्षमं शक्ते हिते त्रिषु	२६२०
त्रिषु श्यामौ हरित्कृष्णौ श्यामा स्याच्छारिवा निशा	२६२१
ललामं पुच्छपुण्ड्राश्वभूपाप्राधान्यकेतुषु	२६२२
सूक्ष्ममध्यात्ममप्याद्ये प्रधाने प्रथमस्त्रिषु	२६२३
वामौ बल्लुप्रतीपौ द्वावधमौ न्यूनकुत्तिसतौ	२६२४
जीर्णं च परिभुक्तं च यातयाममिदं द्वयम्	२६२५
तुरंगगरुडौ ताक्ष्यौ निलयापचयौ क्षयौ	२६२६
श्वश्रुयौ देवरश्यालौ भ्रातृव्यौ भ्रातृजद्विपौ	२६२७

वृन्दे वर्तते । अपिशब्दात्संवसये ग्रामः । कान्तिर्विक्रमणं पराक्रमे च विक्रमः । स्तोत्रेऽध्वरे वृन्दे च स्तोमः । कुटिले खले अलसे जडे च जिह्वः । उण्णे घर्मः । चेष्टायां अलंकारे भ्रान्तौ च विभ्रमः । रुक् रोगभेदः प्लीहाख्यः । स्तम्भः कुशादिगुच्छः । सैन्यरक्षणे च गुल्मशब्दः । स्वसा भगिनी । कुलस्त्री कुलवधूः तयोर्जामिशब्दः । क्षितिर्भूमिः । क्षान्तिस्तितिक्षा तयोः क्षमा । युक्ते योग्ये क्षमं क्लीवम् । शक्ते हिते क्षमस्त्रिलिङ्गः । हरित्पालाशः कृष्णः कालः उभौ श्यामौ । शारिवा शतावरी निशा च श्यामा । पुच्छम् । पुण्ड्रमश्वदीनां ललाटचित्रम् । अश्वो घोटकः । प्रधानमेव प्राधान्यम् । केतुध्वजः षट्सु ललामम् । अध्यात्मं आत्मन्यधिकृतं लिङ्गदेहम् । अपिशब्दात्कैतवे सूक्ष्मम् । आद्ये आदौ प्रधाने मुख्ये प्रथमः । त्रिविति यावन्मान्तमधिकारः । प्रतीपो विप्ररीतः । चल्गुश्च वामौ । न्यूनश्च कुत्तिसतश्चाधमौ । जीर्णं प्राप्तपरिणामम् । परिभुक्तं भुक्तोज्झितम् । द्वयं यातयामसंज्ञम् । अश्वगरुडौ ताक्ष्यसंज्ञौ । निलयो गृहम् । अपचयो हासः । उभौ क्षयौ । देवरो भर्तृभ्राता । श्यालो भार्याभ्राता । एतयोः

पर्जन्यौ रसदब्देन्द्रौ स्यादर्यः स्वामिवैश्ययोः	२६२८
तिष्यः पुण्ये कलियुगे पर्यायोऽवसरे क्रमे	२६२९
प्रत्ययोऽधीनशपथज्ञानविश्वासहेतुषु	२६३०
रन्ध्रे शब्देऽथानुशयो दीर्घद्वेषानुतापयोः	२६३१
स्थूलोच्चयस्त्वसाकल्ये नागाना मध्यमे गते	२६३२
समयाः शपथाचारकालसिद्धान्तसंविदः	२६३३
व्यसनान्यशुभं दैव विपदित्यनयास्त्रयः	२६३४
अत्ययोऽतिक्रमे कृच्छ्रे दोषे दण्डेऽप्यथापदि	२६३५
युद्धायत्योः संपरायः पूज्यस्तु श्वशुरेऽपि च	२६३६
पश्चादवस्थायि बल समवायश्च सनयौ	२६३७
संघाते सन्निवेशे च संस्त्यायः प्रणयास्त्वमी	२६३८
विस्त्रम्भयाच्चाप्रेमाणो विरोधेऽपि समुच्छ्रयः	२६३९
विषयो यस्य यो ज्ञातस्तत्र शब्दादिकेष्वपि	२६४०

श्वशुर्य । भ्रातृपुत्र शत्रुपुत्र च भ्रातृव्यो । रसदन्शो ध्वनदम्बुद । इन्द्र शम्भ ।
 उभा पर्जन्यौ । प्रभुर्धैर्ययोरर्य । पुण्यर्क्षं तुष्ययुगे च तिष्य । अवसरे प्रन्ताये
 क्रमे च पर्याय । प्रत्ययशब्द अधीनादिषु सप्तसु । चिरद्वेषे पथात्तापे चानुशय ।
 असाकल्येऽकास्त्वं । नागाना हस्तिना यत्र शीघ्रं तापि मन्द गमनं तत्र च । स्थू-
 लोच्चयः । शपथाचारकालसिद्धान्तसंविदु समयः । व्यसनानि गृतादीनि । अशुभ-
 मिति दर्शयिष्येणम् । विपद्विपत्तिरेतन्नय अनयसाम् । अतिक्रमे उच्छ्रान्ते कृच्छ्रे दोषे
 दण्डेऽपिशब्दाप्राप्तेऽपि अत्ययः । आपदादित्रये संपरायः । श्वशुरेऽपिशब्दात्पू-
 जार्हऽपि पूज्यः । सेनायाः पृष्ठभागे निष्ठति यत्सैन्यं तत्पश्चादवस्थायिबलम् । समवायः
 समूहः । उभौ सन्तयौ । संघाते मन्निवेशे म्यानविशेषे च संस्त्यायः । अमी वि-
 स्रमादयस्तयः प्रणयाः । विरोधेऽपिशब्दादुत्तमामपि समुच्छ्रयः । यस्य मत्स्यादेया
 जलादिर्ज्ञातो नित्यसेवितस्त्वस्य तत्र तिष्यः । शब्दादिका शब्दस्पर्शस्पर्शगन्नाश्च

निर्यासेऽपि कषायोऽस्त्री सभायां च प्रतिश्रयः	२६४१
प्रायो भूरुयन्तगमने मन्युर्दन्ये क्रतौ क्रुधि	२६४२
रहस्योपस्थयोर्गुह्यं सत्यं शपथतथ्ययोः	२६४३
वीर्यं वले प्रभावे च द्रव्यं भव्ये गुणाश्रये	२६४४
धिष्ण्यं स्थाने गृहे भेऽग्नौ भाग्यं कर्म शुभाशुभम्	२६४५
कशेरुहेम्नोर्गाङ्गेयं विशल्या दन्तिकापि च	२६४६
वृषाकपायी श्रीगौर्योरभिख्या नामशोभयोः	२६४७
आरम्भो निष्कृतिः शिक्षा पूजनं संप्रधारणम्	२६४८
उपायः कर्म चेष्टा च चिकित्सा च नव क्रियाः	२६४९
छाया सूर्यप्रिया कान्तिः प्रतिविम्बमनातपः	२६५०
कक्ष्या प्रकोष्ठे हर्म्यादेः कक्ष्यां मध्येभवन्धने	२६५१
कृत्या क्रियादेवतयोस्त्रिषु भेदे धनादिभिः	२६५२
जन्यं स्याज्जनवादेऽपि जघन्योऽन्त्येऽधमेऽपि च	२६५३

विषयाः । निर्यासः काथरसः । अपिशब्दाद्विलेपनादौ कषायः । सभायां आश्रये च प्रतिश्रयः । भूम्नि बाहुल्ये । अन्तो नाशो गम्यतेऽनेन । तत्र प्रायः । क्रतौ यज्ञे कोषे च मन्युः । रहस्यं गोप्यं उपस्थं च गुह्यम् । शपथः । पथ्यमृतं च सत्यम् । वलं सामर्थ्यम् । प्रभावस्तेजोविशेषः । तत्र वीर्यम् । भव्ये सत्त्वे गुणाश्रये पृथिव्यादौ द्रविणे च द्रव्यम् । स्थाने गृहे भे नक्षत्रे । अग्नौ वदौ च धिष्ण्यम् । शुभाशुभमिति शुभमशुभं वा जन्मान्तरीयं चत्कर्म तद्भाग्यमित्युच्यते । कशेरुहेम्नोः गाङ्गेयम् । दन्तिका निकुम्भः । अपिशब्दादग्निशिक्षा गुह्यपि विशल्या । श्रीर्लक्ष्मीः । गौरी च वृषाकपायी । नामाभिधा । शोभा कान्तिः अभिख्येति । आरम्भादयो नव शब्दाः । क्रियाशब्दवाच्याः । सूर्यप्रियादिचतुष्के छायाशब्दः । हर्म्यादेः राजगृहादेः प्रकोष्ठेऽन्तर्गृहे । काञ्ची मेखला । मध्येभवन्धने वरत्रायां च कक्ष्या । क्रिया कर्म । देवतानामसदैवतविशेषः धनादिभिर्भेदे कृत्या । जनवादे निन्दितवादे । अपि-

गह्वाधीनौ च वक्तव्यौ कल्यौ सज्जनिरामयौ	२६५४
आत्मवाननपेतोऽर्थादय्यौ पुण्यं तु चार्वापि	२६५५
रूप्य प्रशस्तरूपेऽपि वदान्यो वल्गुवागपि	२६५६
न्याय्येऽपि मध्य सौम्यं तु सुन्दरे सोमर्दवते	२६५७
निवहावसरौ वारौ सस्तरौ प्रस्तराध्वरौ	२६५८
गुरु गीर्पतिपित्राद्यौ द्वापरौ युगसंशयौ	२६५९
प्रकारौ भेदसादृश्ये आकाराविद्धिताकृती	२६६०
किशारू सस्यशूकेषु मरू धन्वधराधरौ	२६६१
अद्रयो द्रुमशैलार्काः स्त्रीस्तनाच्छदौ पयोधरौ	२६६२
ध्वान्तारिदानवा वृत्रा वलिहस्ताशवः कराः	२६६३
प्रदरा भङ्गनारीरुग्वाणा अस्त्राः कचा अपि	२६६४

शब्दाशुद्धादी जन्यम् । अन्येऽधमे च जघन्य । अपिशब्दाच्छिन्ने । गह्वाधीन-
योधकाराद्वचनाहोऽपि वक्तव्यशब्द । सज्जन सोपकरण । निरामयो नीरोग । उभौ
कटयो । आत्मवान् धीमान् । अर्थाद्योऽनपेत अपगतो न भवति स चार्थ । चारु
सुन्दर अपिशब्दात्सुष्ठुतधर्मयो पुण्यम् । प्रशस्त रूप यस्य तस्मिन् । अपिशब्दाद्रजसे
रूप्यम् । वल्गुवाच्यपिशब्दाद्वातर्यपि वदान्य । न्याय्ये उचितेऽपिशब्दादवलमे
च मध्यम् । सुन्दरे सोमर्दवते च सौम्यम् । निवहो वृन्द । अवसर प्रत्याव ।
उभौ वारौ । प्रस्तरौ दशमुष्टिर्भस्त्रा वा । अध्वर क्रतुर्यौ सस्तरौ । गी-
र्पति पिता आद्यशब्दाद्वेदशास्त्राख्यापकश्च गुरु । युगसंशयोद्वापर । भेदे
सादृश्य प्रकारः । इद्वित चेष्टितम् । इतिरप्याकार । सस्ये शूके च किशारू ।
धन्वा निर्मलदेश । धराधर पर्वत सोऽपि मरुत्थलीसवन्वान्मरु । द्रुमशैला-
कषु अद्रिशब्दो वर्तते । स्त्रिया स्तन कुच । अच्छो मेघ । उर्भा पयोधरो ।
ध्वान्तमन्थार । अरि शत्रु । दानवो दानुजभेद । एते वृत्रा । राता प्राशमणो
वन् । अशूररश्मि । हस्तश्चक्र । नारीरुक् स्त्रीणा रोगभेदस्तत्र । भङ्गवाणयोध

अजातशत्रुणो गौः कालेऽप्यश्मश्रुर्ना च तूवरौ	२६६५
स्वर्णेऽपि राः परिकरः पर्यङ्कपरिवारयोः	२६६६
मुक्ताशुद्धौ च तारः स्याच्छारो वायौ स तु त्रिषु	२६६७
कर्बुरेऽथ प्रतिज्ञाजिसंविदापत्सु संगरः	२६६८
वेदभेदे गुप्तवादे मन्त्रो मित्रो रवावपि	२६६९
मखेषुयूपखण्डेऽपि स्वरुर्गुह्येऽप्यवस्करः	२६७०
आडम्बरस्तूर्यरवे गजेन्द्राणां च गर्जिते	२६७१
अभिहारोऽभियोगे च चौर्ये संनहनेऽपि च	२६७२
स्याज्जङ्गमे परीवारः खड्गकोषे परिच्छदे	२६७३
विष्टरो विटपी दर्भमुष्टिः पीठाद्यमासनम्	२६७४
द्वारि द्वाःस्थे प्रतीहारः प्रतीहार्यप्यनन्तरे	२६७५
विपुले नकुले विष्णौ वभ्रुर्ना पिङ्गले त्रिषु	२६७६

प्रदरः । कचाः केशाः अपिशब्दात्कोणेऽप्यस्त्रः । न जाते शृङ्गे यस्य स एवं-
भूतो गौः । काले इमश्रूत्थानसमयेऽपि यो ना पुरुषोऽश्मश्रुः इमश्रुरहितस्ताडभा-
वपि तूवरौ । स्वर्णेऽपिशब्दाद्विद्वत्मात्रे रा इत्येकाक्षरम् । पर्यङ्कपरिवारयोः प-
रिकरः । मुक्तादिसंशुद्धौ तारः । वायौ शारः । स तु शारशब्दः कर्बुरे शवल-
वर्णे त्रिषु । आजिर्युद्धम् । सवित् क्रियाकारः । आपदि प्रतिज्ञायां च संगरः वेदभेदे
गुप्तवादे रहसि कर्तव्याधारणे मन्त्रः । रवौ मित्रः । अपिशब्दात्सख्यौ मित्रं क्ली-
बम् । यूपखण्डेऽपिशब्दाद्भोलौ च स्वरुः । गुह्ये उपस्थे । अपिशब्दाद्गुह्येऽप्य-
वस्करः । तूर्यरवे वाद्यध्वनौ । गजगर्जिते च आडम्बरः । अभियोगोऽभिप्रे-
हणम् । चोरस्य कर्म चौर्यम् । सन्नहनं कवचादिग्रहणम् । एतेष्वभिहारः । जङ्गमे
जङ्गमविशेषे खड्गकोशे असिपिधायके चर्मादौ परिच्छदे उपकरणे परीवारः ।
विटपी वृक्षः । दर्भमुष्टिः । पीठमाद्यं यस्य तदासनं च विष्टरः । आद्यशब्दात् क-
ष्णाजिनादि । द्वारि द्वाःस्थे द्वारपाले प्रतीहारः । अनन्तरोक्ते प्रतीहारे प्रतीहारी-

सारो वले स्थिराशे च न्याय्ये क्लीव वरे त्रिषु	२६७७
दुरोदरो द्यूतकारे पणे द्यूते दुरोदरम्	२६७८
महारण्ये दुर्गपथे कान्तार पुनपुसकम्	२६७९
मत्सरोऽन्यशुभद्वेपे तद्वत्कृपणयोस्त्रिषु	२६८०
देवाद्यूते वरः श्रेष्ठे त्रिषु क्लीव मनाविप्रये	२६८१
वशाङ्कुरे करीरोऽस्त्री तरुभेदे घटे च ना	२६८२
ना चमूजघने हस्तसूत्रे प्रतिसरोऽस्त्रियाम्	२६८३
यमानिलेन्द्रचन्द्रार्कविष्णुसिंहाशुवाजिषु	२६८४
शुकाहिकपिभेकेषु हरिर्ना कपिले त्रिषु	२६८५
शर्करा कर्पराशेऽपि यात्रा स्याद्यापने गतौ	२६८६
इरा भूवाक्सुराप्सु स्यात्तन्द्री निद्राप्रमीलयोः	२६८७
धात्री स्यादुपमाणापि क्षितिरप्यामलक्यपि	२६८८

अपि शब्द विपुल इति ननुलविशेषणम् । तेन निशात्नकुले विष्णो च वभु ।
 पुंसि । पित्रले त्रिषु । स्थिराशो वृक्षादे कठोरभाग । तत्र यथा । शिक्षापासार ।
 न्याय्ये न्यायादनपेते । वरे श्रेष्ठे वले च । सार । द्यूतकारे दुरोदरभ्रतरसर ।
 द्यूते दुरोदर क्लीवम् । महारण्ये दुर्गपथे दुर्गमवर्त्मनि च कान्तारम् । पुनपुसकम् ।
 अन्यशुभद्वेपे परसपर्यसहने मत्सर । पुंसि । तद्वति मात्स्ययुक्ते कृपणे च म-
 त्सरोऽभिधेयलिङ्गक । देवादेवसकाशाद्यूतेऽमीप्सिते वर । पुंसि । श्रेष्ठे त्रिषु ।
 मनाविप्रये ईषदिष्टे क्लीवम् । वशास्य वेणोरङ्कुरे करीर । पुनपुसकयो । तरुभेदे
 घटे च ना पुमान् । चमूजघने सेनापथाद्रागे प्रतिसरो वा पुलिह । हस्तसूत्रे
 पुनपुसकजो यमादिषु चतुदशसु हरिशब्दो वर्तते । तत्र त्रयोदशसु वा पुमा-
 न् । कपिलगणै त्रिलिङ्ग । कपराशे सिक्तासु । अपिशब्दात्पण्डविहत्यादी शान-
 कर्कराशब्द । यात्र्यतेऽनेन यात्रा तस्मिन् । गतौ च यात्रा । भ्वादिषु
 चतुर्षु इरा शब्द । भमादिना सर्वेन्द्रियापद्रुत्वं प्रमोला । निद्रा च नन्द्री ।
 उपमाता क्षीरप्रदा । क्षिति पृथ्वी । आमलकी वृक्षभेद । अपिना जनयपि

धुद्रा व्यङ्गा नटी वेश्या सरघा कण्टकारिका	२६८९
त्रिषु क्रूरेऽधमेऽल्पेऽपि धुद्रं मात्रा परिच्छदे	२६९०
अल्पे च परिमाणे सा मात्रं कात्सर्येऽवधारणे	२६९१
आलेख्याश्चर्ययोश्चित्रं कलत्रं श्रोणिभार्ययोः	२६९२
योग्यभाजनयोः पात्रं पत्रं वाहनपक्षयोः	२६९३
निदेशग्रन्थयोः शास्त्रं शस्त्रमायुधलोहयोः	२६९४
स्याज्जटांशुकयोर्नेत्रं क्षेत्रं पत्नीशरीरयोः	२६९५
मुखाग्रे क्रोडहलयोः पोत्रं गोत्रं तु नास्त्रि च	२६९६
सत्रमाच्छादने यज्ञे सदादाने वनेऽपि च	२६९७
अजिरं विषये कायेऽप्यम्बरं व्योम्नि वाससि	२६९८
चक्रं राष्ट्रेऽप्यक्षरं तु मोक्षेऽपि क्षीरमप्सु च	२६९९
स्वर्णेऽपि भूरिचन्द्रौ द्वौ द्वारमात्रेऽपि गोपुरम्	२७००

धात्री । व्यङ्गा हीनाङ्गी । नटी नर्तनशीला । सरघा मधुमक्षिका । कण्टकारिका वृहती । वेश्या च धुद्रा । क्रूरादित्रये धुद्रम् । त्रिषु । परिच्छदादित्रये मात्रा । स्त्रियाम् । कात्सर्यावधारणयोः मात्रम् । क्लीबम् । आलेख्ये भित्त्यादौ नानावर्णलेखने आश्चर्ये च चित्रम् । श्रोणिः कटिः । भार्या स्त्री । द्वयोः कलत्रम् । योग्ये भाजने च पात्रम् । वाहनपक्षयोः पत्रम् । निदेश आज्ञा । ग्रन्थो व्याकरणादिः । तत्र शास्त्रम् । आयुधे लोहे च शस्त्रम् । जटा वृक्षमूलम् । अंशुकं वस्त्रभेदः द्वयोः नेत्रम् । पट्यां देहे च क्षेत्रम् । क्रोडः सूकरः तस्य हलस्य च मुखाग्रे पोत्रम् । नास्त्रि चकाराञ्चैले कुलेऽपि च गोत्रम् । आच्छादनं वस्त्रम् । सदादानं नित्यत्यागः । यज्ञः वनमपिशब्दात्कैतवश्च सत्रशब्दवाच्यः । विषये रूपादौ काये देहे अपिना चत्वरे अजिरम् । व्योम्न्याकाशे । वाससि वस्त्रे चाम्बरम् । राष्ट्रेऽपिशब्दात्सैन्यरथाङ्गयोश्चक्रम् । मोक्षेऽपिशब्दाद्वर्णवृत्तान्णोरप्यक्षरम् । अप्सु चकाराङ्गुधे क्षीरम् । भूरिशब्दश्चन्द्रश्चैतौ द्वौ रान्तौ स्वर्णेऽपि वर्तते ।

गुहादम्भौ गह्वरे द्वे रहोऽन्तिकमुपह्वरे	२७०१
पुरोऽधिकमुपर्यग्राण्यगारे नगरे पुरम्	२७०२
मन्दिर चाथ राष्ट्रोऽस्त्री विषये स्यादुपद्रवे	२२०३
दरोऽस्त्रिया भये श्वभ्रे वज्रोऽस्त्री हीरके पर्वा	२७०४
तन्त्र प्रधाने सिद्धान्ते सूत्रवाये परिच्छदे	२७०५
औशीरश्चामरे दण्डेऽप्यौशीरं शयनासने	२७०६
पुष्करं करिहस्ताग्रे वाद्यभाण्डमुखे जले	२७०७
व्योम्नि खड्गफले पद्मे तीर्थौपधिविशेषयोः	२७०८
अन्तरमवकाशावधिपरिधानान्तर्धिभेदतादर्थ्ये	२७०९
छिद्रात्मीयविनावहिरवसरमध्येऽन्तरात्मनि च	२७१०
मुस्तेऽपि पिठर राजकशेरुण्यपि नागरम्	२७११
शार्जर त्वन्धतमसे घातुके भेद्यलिङ्गकम्	२७१२
गौरोऽरुणे सिते पीते व्रणकार्यप्यरुष्करः	२७१३

न केवलं पूर्वोक्ते किं तु द्वारमात्रेऽपि गोपुरम् । गुहादम्भयोर्गह्वरम् । रहो वि-
जनम् । अन्तिक समीपम् । द्वे उपह्वरसङ्गे । पुर इत्यादीनि त्रीणि अग्रशब्दवा-
च्यानि । पुर मन्दिर चेति द्वयमगारे गृहे गारे च वर्तते । विषये जनपदे उपद्रवे
मरणादां च राष्ट्र । श्वभ्रे गर्ते । भये च दूर । हीरके मणिभेदे । पर्वा गिदुरे
च वज्र । प्रधाने सिद्धान्ते सूत्रवायपरिच्छदयोश्च तन्त्रशब्द । चमरस्तायं पा-
मरस्ताश्च दण्डे च औशीर । शयनासन औशीरम् । गजगुण्डाग्रादिष्वष्टसु पुष्क-
रम् । वाद्यभाण्ड वादनीयपात्र तन्मुखे । खड्गफले खड्गमध्ये । पद्मे त्रिणि । तीर्थं
विशेषे पुष्टार्थ्यौपधिविशेषे जले व्योम्नि गजगुण्डाग्रे च पुष्करम् । अवकाशादिषु
त्रयोदशसु अन्तरशब्द । पिठरशब्द मुस्ते मुस्तके । अपिशब्दाभिन्याने ।
राजकशेरु जलजतृणमूल तत्र अपिशब्दाच्छृण्वामपि नागरम् । अन्धतमसे गा-
दान्पकारे । पातुद्वयं शार्जरशब्द । अरुणे तिष्ठे पीते च गौर । मणिकार्ये

जठरः कठिनेऽपि स्यादधस्तादपि चाधरः	२७१४
अनाकुलेऽपि चैकाग्रो व्यग्रो व्यासक्त आकुले	२७१५
उपर्युदीच्यश्रेष्ठेष्वप्युत्तरः स्यादनुत्तरः	२७१६
एषां विपर्यये श्रेष्ठे दूरानात्मोत्तमाः पराः	२७१७
स्वादुप्रियो तु मधुरो क्रूरो कठिननिर्दयो	२७१८
उदारो दातृमहतोरितरस्त्वन्यनीचयोः	२७१९
मन्दस्वच्छन्दयोः स्वैरः शुभ्रमुद्दीप्तशुक्रयोः	२७२०
चूडा किरीटं केशाश्च संयता मौलयस्त्रयः	२७२१
द्रुमप्रभेदमातङ्गकाण्डपुष्पाणि पीलवः	२७२२
कृतान्तानेहसोः कालश्चतुर्थेऽपि युगे कलिः	२७२३
स्यात्कुरङ्गेऽपि कमलः प्रावारेऽपि च कम्बलः	२७२४
करोपहारयोः पुंसि वलिः प्राण्यङ्गजे स्त्रियाम्	२७२५

भलातकफलेऽप्यरूपकरः । कठिने उदरेऽपि जठरः । अधस्तादनूर्ध्वे ओष्ठे-
 ऽपि अधरः । अनाकुले स्वस्थे । अपिशब्दादेकतानेऽपि एकाग्रः । व्यासक्ते द्विधा
 व्यापृते । आकुलेऽनेकार्थन्यस्तचित्ते व्यग्रः । उपर्यादित्रये उत्तरः । एषामु-
 पर्यादीनां विपर्यये वैपरीत्ये श्रेष्ठे चानुत्तरः । दूरादयस्त्रयः पराः । दातरि म-
 हति चोदारः । स्वादुनि प्रिये रसे च मधुरः । कठिने निर्दये च क्रूरः ।
 नीचः पामरः । अन्यश्चेत्तरः । स्वच्छन्दः स्वाधीनः मन्दश्च स्वैरः । प्रदीप्ते
 शुक्ले च शुभ्रम् । चूडा शिखा । किरीटं मुकुटम् । संयता बद्धा ये च केशस्ते
 त्रयो मौलयः । द्रुमभेदे मातङ्गे काण्डे पुष्पे च पीलुशब्दः । अनेहाः समयः ।
 कृतान्तश्च कालः । चतुर्थे युगे कलहेऽपि कलिः । कुरङ्गे अपिशब्दात्कमलेऽपि
 कमलः । प्रात्रियत इति प्रावारः । अपिशब्दान्नागराजेऽपि कम्बलः । करो
 राजदेयभागः । उपहार उपचारः । तत्र वलिः । पुंसि । प्राण्यङ्गजे त्वक्सङ्गोचे व-

स्थौल्यसामर्थ्यसैन्येषु बलं ना काकसीरिणोः	२७२६
वातूलः पुंसि वात्यायामपि वातासहे त्रिषु	२७२७
भेद्यलिङ्गः शठे व्यालः पुंसि श्वापदसर्पयोः	२७२८
मलोऽस्त्री पापविद्वकिट्टान्यस्त्री शूल रुगायुधम्	२७२९
शङ्कावपि द्वयोः कीलः पालिः स्यश्यङ्कपङ्क्तिषु	२७३०
कला शिल्पे कालभेदेऽप्याली सख्यावली अपि	२७३१
अवध्यम्बुविकृतौ वेला कालमर्यादयोरपि	२७३२
बहुलाः कृत्तिका गावो बहुलोऽग्नौ शितौ त्रिषु	२७३३
लीला विलासक्रिययोरुपला शर्करापि च	२७३४
शोणितेऽम्भसि कीलाल मूलमाद्ये शिफाभयोः	२७३५
जाल समूह आनायगवाक्षक्षारकेष्वपि	२७३६

लि त्रियाम् । स्थौल्येति नये चलम् । काले हलायुधे च बलं ना पुमान् ।
वात्यायां वातसमूहे वातूल । पुंसि । वातविकारमहे प्राणिनि त्रिषु । शठे व्यालो
वाच्यलिङ्ग । श्वापदे एष च व्याल । विद्व विष्टा । शिष्ट स्वेदादिजयं पाप च
मलम् । रुगायुधयो शूलम् । शर्का लोहादिमयकीलके । अपिशब्दाज्ज्वालायाम-
पि कील । पुनपुनययो । पालि स्त्रीलिङ्गा । अत पाली च । अधिभारा षोणो
वा । अद् उत्तम चिह्न वा पङ्क्ति श्रेणि । एतेषु पालि । स्त्रीलिङ्गा । शिरवे
शीतवाद्यादिर्नपुण्ये । कालभेदे त्रिशताष्टात्मके काले कला । सख्या पट्टी चालि ।
अवध्यम्बुविकृतौ चन्द्रोदयादिना जलधिजलवृद्धौ काले मर्यादायां च वेला । शृ-
ङ्गिका तारा । बहुलात बहुत्वम् । गावो धेवो बहुलाग्न्या । अग्नौ च ब-
हुल पुंसि । शितौ शृण्वणे त्रिषु । विलासे त्रियाया च लीला । शररा-
विवक्ता मण्डविशृङ्गिषा उपला । अस्मिन् पुंसि । शोणिते रश्मे अम्भसि जले
च कीलाल नाम । आद्ये शिफायां वृक्षजटायां मे तक्षत्रिणो मूलम् । गमूहो
जालम् । आनाय शणासूत्रादिशृङ्गो रज्जुसंघ । गवाक्षो वातायनम् । क्षारकोऽस्तु

शीलं स्वभावे सदृत्ते सस्ये हेतुकृते फलम्	२७३७
छदिर्नेत्ररुजोः क्लीवं समूहे पटलं न	२७३८
अधःस्वरूपयोरस्त्री तलं स्याच्चाभिषे पलम्	२७३९
और्वानलेऽपि पातालं चैलं वस्त्रेऽधमे त्रिषु	२७४०
कुकूलं शङ्कुभिः कीर्णे श्वभ्रे ना तु तुषानले	२७४१
निर्णीते केवलमिति त्रिलिङ्गं त्वेककृत्स्नयोः	२७४२
पर्याप्तिक्षेमपुण्येषु कुशलं शिक्षिते त्रिषु	२७४३
प्रवालमङ्कुरेऽप्यस्त्री त्रिषु स्थूलं जडेऽपि च	२७४४
करालो दन्तुरे तुङ्गे चारौ दक्षे च पेशलः	२७४५
मूर्खेऽर्भकेऽपि बालः स्याल्लोलश्चलसतृष्णयोः	२७४६
दवदावौ वनारण्यवह्नी जन्महरौ भवौ	२७४७
मन्त्री सहायः सचिवौ पतिशाखिनरा धवाः	२७४८

टकलिका । एतेषु जालम् । स्वभावे प्रकृतौ सदृत्ते सञ्चरिते शीलम् । सस्ये वृक्षादीनां फले सस्यमित्युक्ते हेतुकृते हेतुना साधितेऽपि फलम् । छदिश्च नेत्ररुक् च छदिर्नेत्ररुजौ तयोः । छदिपि गृहाच्छादने । समूहे न नेत्युक्ते पटलेति स्त्री नपुंसकयोः । अधःस्वरूपयोः तलम् । आभिषे पलम् । और्वानले वाडवाम्नौ । अपिशद्वा द्विवरेऽपि पातालम् । वस्त्रे चैलं क्लीवम् । अधमे त्रिषु । शङ्कुभिः कीर्णे कीलैर्व्याप्ते श्वभ्रे गते च कुकूलम् । तुषाम्नौ कुकूलः । निर्णीते निश्चिते केवलम् । एकस्मिन् कृत्स्ने च केवलत्रिषु । पर्याप्तिः सामर्थ्यम् । क्षेमं पुण्यं च कुशलम् । शिक्षिते कुशलं त्रिषु । अङ्कुरेऽपिशब्दात्प्रवालेऽपि प्रवालम् । जडेऽपिशब्दात् पीवरेऽपि स्थूलं त्रिषु । दन्तुर उन्नतदन्तयुक्तः । तुङ्ग उन्नतः । द्वयोः करालः । चारुदक्षयोः पेशलः । मूर्खेऽर्भके च बालः । सतृष्णः साकाङ्क्षः । चलश्च लोलः । वनं काननम् । अरण्यवह्निः वनाग्निः । तत्र दवदावौ । जन्महरयोर्भवः । मन्त्री प्रधानः । सहायः । सखा । एतयोरर्थे सचिवशब्दः । पतिर्भर्ता । शाखी वृक्षभेदः । नरो मनुष्यः । एते धवाः ।

अवयः शैलमेपाकां आज्ञाह्वानाध्वरा हवाः	२७४९
भावः सत्तास्त्रभावाभिप्रायचेष्टात्मजन्मसु	२७५०
स्यादुत्पादे फले पुष्पे प्रसवो गर्भमोचने	२७५१
अविश्वासेऽपह्वेऽपि निकृतावपि निह्वः	२७५२
उत्सेकामर्पयोरिच्छाप्रसरे मह उत्सवः	२७५३
अनुभावः प्रभावे च सत्ता च मतिनिश्चये	२७५४
स्याज्जन्महेतुः प्रभवः स्थान चाद्योपलब्धये	२७५५
शूद्राया विप्रतनये शस्त्रे पारशवो मतः	२७५६
ध्रुवो भभेदे क्लीब तु निश्चिते शाश्वते त्रिषु	२७५७
स्वो ज्ञातावात्मनि स्व त्रिष्व्वात्मीये स्वोऽस्त्रियां धने	२७५८
स्त्रीकटीवस्त्रबन्धेऽपि नीवी परिपणेऽपि च	२७५९
शिवा गौरीफेरवयोर्द्वन्द्वं कलहयुग्मयोः	२७६०
द्रव्यासुव्यवसायेषु सत्त्वमस्त्री तु जन्तुषु	२७६१

शैलमेपाकपु अवि । आज्ञाह्वानाध्वरेषु हव । सत्तादिपदके भाव । उत्पादे उ
 त्पत्तौ । गममोचने प्रसूतौ फले पुष्पे च प्रसव । अपह्वे अपलापे । निकृती शाठ्ये
 अविश्वासेऽपि निह्व । उत्सेक उद्गति । अमर्प कोप इच्छाया प्रसरो वेग ।
 मह क्षण आनन्दावसर एतेषु उत्सव । सतां मतेर्ज्ञानस्य निधये । प्रभावे च
 अनुभाव । आद्योपलब्धये प्रथमज्ञानाय यत्स्थानम् जन्महेतुश्च प्रभवः । शू-
 द्राया विप्राजाते तनये शस्त्रे परश्वधाटये पारशव । भभेदे नक्षत्रविशेषे ध्रुव ।
 पुष्टि । निश्चिते अवधारिते ध्रुव क्लीबम् । शाश्वते नित्ये ध्रुवत्रिषु । ज्ञातौ सगोत्रे आ-
 त्मनि क्षेत्रज्ञे स्व । पुष्टि । आत्मीये स्वसंबन्धिनि स्व त्रिलिङ्गम् । धने स्व पुनपुसके ।
 स्त्रीकट्या यो वस्त्रम् बन्धस्तत्र । परिपणे राजपुत्रादेर्वन्धके । अपिना वणिजां
 मूलाधने नीवी । फेरव युगल । गौरी च शिवा । कलहयुग्मयो द्वन्द्वम् । द्रव्ये
 वस्तुनि । अमुषु प्राणेषु । व्यवसाये वीर्यातिशये । च सत्त्वम् । जन्तुषु सत्त्वमस्त्रियाम् ।

ह्रीवं नपुंसकं षण्ठे वाच्यलिङ्गमविक्रमे	२७६२
द्वौ विशौ वैश्यमनुजौ द्वौ चरामिमरौ स्पशौ	२७६३
द्वौ राशी पुञ्जमेषाद्यौ द्वौ वंशौ कुलमस्करो	२७६४
रहःप्रकाशौ वीकाशौ निर्वेशो भृतिभोगयोः	२७६५
कृतान्ते पुंसि कीनाशः क्षुद्रकर्षकयोस्त्रिषु	२७६६
पदे लक्ष्ये निमित्तेऽपदेशः स्यात्कुशमप्सु च	२७६७
दशावस्थानेकविधाप्याशा तृष्णापि चायता	२७६८
वशा स्त्री करिणी च स्याद्दृग्ज्ञाने ज्ञातरि त्रिषु	२७६९
स्यात्कर्कशः साहसिकः कठोरामसृणावपि	२७७०
प्रकाशोऽतिप्रसिद्धेऽपि शिशावज्ञे च बालिशः	२७७१
कोशोऽस्त्री कुड्मले खड्गपिधानेऽर्थौघदिव्ययोः	२७७२
सुरमत्स्यावनिमिषौ पुरुषावात्ममानवौ	२७७३

षण्ठे तृतीयप्रकृतौ ह्रीवमिति वकारान्तं नाम नपुंसकम् । अविक्रमेऽलसे ह्रीवो वाच्यलिङ्गः । ववयोः सावर्ण्यादस्यात्र पाठः । मनुजो मनुष्यः । वैश्यश्च विशः चरो गृहपुरुषः । अभिमरो युद्धं तत्र स्पशः । पुञ्जमेषावाद्यशब्दाद्वृषभादिरपि राशिः । मस्करो वेणुः । कुलं च वंशः । रहो विजनः । प्रकाशश्च विकाशः । भृतिर्वेतनम् । भोगश्च निर्वेशः । कृतान्ते यमे कीनाशः । क्षुद्रः कृपणः । कर्षकः कृषीवलः । एतयोः कीनाशस्त्रिषु पदे व्याजे लक्ष्ये निमित्ते चापदेशः । अप्सु कुशम् । चकारा-
 द्रामसुते दर्भे च कुशः । अनेकविधवाल्यादिरूपा दशा । अपिशब्दाद्वृत्तान्तेऽपि दशाः
 त्रियां बहुत्वे । आयता दीर्घा या तृष्णा स्पृहा सा चकारादिगण्याशा । योषाहस्तिन्यो-
 र्वशा । ज्ञाने बुद्धौ दृक् स्त्रियाम् । ज्ञातरि त्रिषु । साहसिको विवेकरहितः । अमसृणो
 दुःस्पर्शः । कठोरश्च कर्कशः । अतिप्रसिद्धेऽपिशब्दादातपेऽपि प्रकाशः । अज्ञे
 शिशौ च बालिशः । कुड्मले मुकुले । खड्गस्य पिधाने आच्छादने । अर्थौघे घनसमूहे ।

काकमत्स्यात्सगौ ध्वाहौ-कक्षौ तु तृणवीरुधौ	२७७४
अभीषुः प्रग्रहे रसमौ प्रेषः प्रेषणमर्दने	२७७५
पक्षः सहायेऽप्युष्णीपः शिरोवेष्टकिरीटयोः	२७७६
शुक्ले मूपके श्रेष्ठे सुकृते वृषभे वृषः	२७७७
द्यूतेऽक्षे शारिफलकेऽप्याकर्पोऽथाक्षमिन्द्रिये	२७७८
ना द्यूताङ्गे कर्पचक्रे व्यवहारे कलिद्रुमे	२७७९
कर्पूवार्ता करीषाग्निः कर्पूः कुल्याभिवायिनी	२७८०
पुंभावे तत्क्रियाया च पौरुषं विषमप्सु च	२७८१
उपादानेऽप्यामिषं स्यादपराधेऽपि किल्विषम्	२७८२
स्यादृष्टौ लोकधात्वंशे वत्सरे वर्षमस्त्रियाम्	२७८३
प्रेक्षा नृत्येक्षणं प्रज्ञा भिक्षा सेवार्थना भृतिः	२७८४

दिव्ये शपथभेदे कोटः । मुरमत्स्यावभौ धनिमिषोस्त । आत्मा क्षेत्रज्ञः । मानवश्च पुरुषः । काकः मत्स्यमतिः ग्रादति मत्स्यात् यो वकादि रागः स च ध्वान्तः । वीरुधता । तृणं च कक्षः । प्रग्रहेऽश्वादिरज्जीः । रसमौ निरणे च अभीषुः । मर्दना पीडा । प्रेषणं च प्रेषः । सहायेऽपिशब्दाः मातापार्थदी पक्षः । वज्रट्टतः शिरोघोषेष्टनः शिरोवेष्टः । किरीटः सुकटम् । उभयोः उष्णीपः । शुक्लं लातीति शुक्लो वृषणः । मूपिके उन्दुरे । सुकृते धमः । वृषभे श्रेष्ठे च वृषः । गृतादिनये आकर्षणं । इन्द्रियेऽक्षः स्त्रीवम् । द्यूताङ्गे पाशके । कर्पू मानभेदे । चक्रे रथावयवे । कलिद्रुमे विभीषणके व्यवहारे चाक्षः । पुष्टिः । वार्ता जीविका । करीषाग्निः शुष्कगोमयानलः । तत्र कर्पूः । पुष्टिः । कुल्या नदीभेदः । तत्र कर्पूः त्रियाम् । पुंभावे पुरुषस्य भावे तत्क्रियायाः पुरुषस्य कमलि पौरुषम् । अले चकाराद्वस्तेऽपि विषम् । उपादाने उत्तोचेऽप्यामिषम् । अपराधे पापेऽपि किल्विषम् । दृष्टौ गेषवर्णने । लोकः घत्ते लोकाः पुंभावे तुजम्बुर्द्वीपस्य आसी भारतादिरण्डे । वत्सरेऽन्द्रे वर्षस्य स्यात् । नृत्येक्षणं प्रज्ञा चेति द्वयं प्रेक्षाऽप्यम् । अर्थना चान्या । भृतिर्वेतनम् । तत्र भिक्षा । गोभावाम-

द्वार्यापीडे काथरसे निर्व्यूहो नागदन्तके	२८०८
तुलासूत्रेऽश्वादिरश्मौ प्रग्राहः प्रग्रहोऽपि च	२८०९
पत्नीपरिजनादानमूलशापाः परिग्रहाः	२८१०
दारेषु च गृहाः श्रोण्यामप्यारोहो वरस्त्रियाः	२८११
व्यूहो वृन्देऽप्यहिर्वृत्रेऽप्यग्नीन्द्रर्कास्तमोपहाः	२८१२
परिच्छदे नृपाह्णेऽर्थे परिवर्होऽव्ययाः परे	२८१३
आङीषदर्थेऽभिव्याप्तौ सीमार्थे धातुयोगजे	२८१४
आ प्रगृह्यः स्मृतौ वाक्येऽप्यास्तु स्यात्कोपपीडयोः	२८१५
पापकुत्सेषदर्थे कु धिङ् निर्भर्त्सननिन्दयोः	२८१६
चान्वाचयसमाहारेतरेतरसमुच्चये	२८१७

ग्रहः द्वारि द्वारे । आपीडे शेखरे । काथरसे कथितद्रव्यरसे । नागदन्तके गृहादि-
 भित्तिस्थकीलद्वये निर्व्यूहः । हस्ते यद्वहीत्वा तुलया द्रव्यमुन्मीयते तत्तुलासूत्रं
 तत्र । अश्ववृषादिरश्मौ च प्रग्राहप्रग्रहौ । परिजनः परिवारः । आदानं स्वीकारः ।
 तत्र पत्नीमूलशापेषु च परिग्रहः । दारेषु पत्न्याम् । चकारात्सञ्जनि गृहाः । पुंभू-
 त्त्रि । या वरस्त्री उत्तमा स्त्री तस्याः श्रोण्यां कव्यामारोहः । अपिशब्दादवरोहे ग-
 जारोहे च । वृन्देऽपिशब्दाद्बलविन्यासेऽपि व्यूहः । वृत्रासुरे सर्पेऽप्यहिः । वह्निचन्द्रसू-
 र्यास्तमोपहाः । नृपाह्णेऽर्थे राजयोग्यद्रव्ये सितच्छत्रादौ परिवर्हः । परेऽत ऊर्ध्व
 वक्ष्यमाणा आङीषद्व्या अव्यया उच्यन्ते । तेषामत्र वर्गे उपन्यासस्तु पूर्ववन्नानार्थ-
 त्वात् आङीषद्व्ययं ईपदर्थे अभिव्याप्तौ सीमार्थे धातुयोगजे क्रियायोगजे-
 ऽर्थे । यः प्रगृह्यसंज्ञकः आ इति निपातः सः स्मृतौ स्मरणे वाक्ये वाक्यपूरणे च
 वर्तते । सविसर्गस्तु आ इति यो निपातः स पीडार्यां कोपे च वर्तते । पापे कुत्सायां
 ईपदर्थे कुशब्दः । अपकारशब्दैर्भयोत्पादनं निर्भर्त्सनम् । तत्र निन्दायां च धिक् ।
 अन्यतरस्यानुपङ्गिकत्वेऽन्वाचयः । समाहारः समूहः । मिलितानामन्वयः इतरेतरयो-
 गः । परस्परनिरपेक्षस्यानेकस्यैकस्मिन्नन्वयः समुच्चयः । एतेषु चशब्दः । आशीराशी-

स्वस्त्याशीःक्षेमपुण्यादौ प्रकर्षे लङ्घनेऽप्यति	२८१८
स्वित्प्रश्ने च वितर्के च तु स्याद्भेदेऽवधारणे	२८१९
सकृत्सहैकवारे चाप्यारादूरसमीपयोः	२८२०
प्रतीच्या चरमे पश्चादुत्ताप्यर्थविकल्पयोः	२८२१
पुनःसहार्थयोः शश्वत्साक्षात्प्रत्यक्षतुल्ययोः	२८२२
खेदानुकम्पास्ततोपविस्मयामन्त्रणे वत	२८२३
हन्त हर्षेऽनुकम्पायां वाक्यारम्भविषादयोः	२८२४
प्रति प्रतिनिधौ वीप्सालक्षणादौ प्रयोगतः	२८२५
इति हेतुप्रकरणप्रकाशादिसमाप्तिषु	२८२६
प्राच्या पुरस्तात्प्रथमे पुरार्येऽग्रत इत्यपि	२८२७
यावत्तावच्च साकल्येऽवधौ मानेऽवधारणे	२८२८
मङ्गलानन्तरारम्भप्रश्नकात्स्न्येऽथो अथ	२८२९
वृथा निरर्थकाभिधोर्नानाऽनेकोभयार्थयोः	२८३०

वां द तत्र । क्षेमे निरुपशये । पुण्ये आदिना महत्वेऽपि स्रस्ति । प्रकर्षे लङ्घने अ
पिना भृशेऽप्यतिप्रश्नवितर्कयो स्त्रित् । भेदावधारणयोस्तु शब्द । गद्यार्थे एकवारे
च सट्टत् । वरे समीपे तु आगतत् । प्रतीच्या पश्चिमदिशि । चरमेऽन्त्ये च प
श्चात् । अपिशब्दलाघ गमुष्यमन्त्र विकल्पे चोत्पन्न । पुनरप्यपीत पुन्येष
दार्थे च शब्दत् । प्रत्यक्षे तुल्ये च साक्षात् । खेदाद्यर्थपक्षे वत । हर्षादिचतुर्ण्ये
हन्तशब्द । यो मुन्येन सट्टत् प्रतिनिधिमन्त्र वीप्सायां लक्षणाया च आदिता इत्य
त्राग्यानादौ । प्रयोगत इति णिट्प्रयोगागुगारेण प्रतिगच्छन्प्रक्षेप । हेतुर्थे प्रकरणे
प्रकाशे आदिशब्दवचने समानाववगाते इति शब्द । प्राच्याद्यर्थे त्रुक् पुरस्तात् ।
अपिशब्द प्राच्याद्यर्थे स्यात् । साकल्ये अवधौ माने परिमाणे अवधारणे णिगणे याव
सायच्छब्द । अथो अथ इमां शब्दां महत्त्वमङ्गे । वाग्वरे आरम्भे प्रथमे वाक्य
अथो अथ शब्दा । निरर्थके अविर्भा विधिहीन वृथा शब्द । अनेकार्थे उभयार्थे च

नु पृच्छायां विकल्पे च पश्चात्सादृश्ययोरनु	२८३१
प्रश्नावधारणानुज्ञानुनयामन्त्रणे ननु	२८३२
गर्हासमुच्चयप्रश्नशङ्कासंभावनास्वपि	२८३३
उपमायां विकल्पे वा सामि त्वर्धे जुगुप्सिते	२८३४
अमा सह समीपे च कं वारिणि च मूर्धनि	२८३५
इवेत्थमर्थयोरेवं नूनं तर्केऽर्थनिश्चये	२८३६
तूष्णीमर्थे सुखे जोषं किं पृच्छायां जुगुप्सने	२८३७
नाम प्राकाश्यसंभाव्यक्रोधोपगमकुत्सने	२८३८
अलं भूषणपर्याप्तिशक्तिवारणवाचकम्	२८३९
हुं वितर्के परिप्रश्ने समयान्तिकमध्ययोः	२८४०
पुनरप्रथमे भेदे निर्निश्चयनिषेधयोः	२८४१
स्यात्प्रबन्धे चिरातीते निकटागामिके पुरा	२८४२
ऊर्यूरी चोररी च विस्तारेऽङ्गीकृतौ त्रयम्	२८४३
स्वर्गे परे च लोके स्ववार्तासंभाव्ययोः किल	२८४४

नानाशब्दः । पृच्छायां विकल्पे नुशब्दः । पश्चादर्थे सादृश्ये अनुशब्दः । प्रश्ने अवधारणे अनुज्ञायां अनुनये सान्त्वने आमन्त्रणे ननुशब्दः । गर्हायां समुच्चये प्रश्ने शंकायां संभावनायामपि शब्दः । उपमायां विकल्पे वाशब्दः । अर्धे जुगुप्सिते च सामि । सहार्थे समीपे अमा । वारिणि मूर्धनि च कम् । इवार्थे इत्थमर्थे च एवंशब्दः । तर्के अर्थनिश्चये च नूनम् । तूष्णीमर्थे मौने सुखे च जोषम् । पृच्छायां जुगुप्सने किम् । प्राकाश्यादिपञ्चके नामशब्दः । भूषणमलंकारः । पर्याप्तिः परिपूर्णता । शक्तिः सामर्थ्यम् । वारणं चैतदर्थेऽलंशब्दः क्रमेण । वितर्कपरिप्रश्नयोर्हुंकारः । समीपमध्ययोः समया । प्रथमाभावे भेदे च पुनः । निश्चये निषेधे च निः । प्रबन्धे चिरन्तने निकटे आगामिके पुराशब्दः । विस्तारेऽङ्गीकृतौ च ऊररी, ऊरी, उररी, इति ३ । स्वर्गे परलोके च स्वः । वार्तायां संभाव्ये संभावनीये च किल ।

निषेधवाक्यालंकारजिज्ञासानुनये खलु	२८४९
समीपोभयतः शीघ्रसाकल्याभिमुखेऽभितः	२८४६
नामप्राकाश्ययोः प्रादुर्मिथोऽन्योन्य रहस्यपि	२८४७
तिरोऽन्तर्धौ तिर्यगर्थे हा विपादशुगर्तिषु	२८४८
अहहेत्यद्भुते खेदे हि हेतावधारणे	२८४९

६ अच्ययवर्ग ।

चिराय चिररात्राय चिरस्याद्याश्चिरार्थकाः	२८५०
मुहुः पुनः पुनः शश्वदभीक्षणमसकृत्समाः	२८५१
स्नाग्झटित्यञ्जसाहाय द्राक् महु सपदि द्रुते	२८५२
बलवत्सुषु किमुत स्वत्यतीव च निर्भरे	२८५३
पृथग्विनान्तरेणर्ते हिरुट् नाना च वर्जने	२८५४
यत्तद्यतस्ततो हेतावसाकल्ये तु चिच्चन	२८५५
कदाचिज्जातु सार्धं तु साक सत्रा सम सह	२८५६

निषेधे वाक्यालंकारे जिज्ञासायां अनुनये खलु शब्द । समीपादिपत्रकेऽभित । तामि
प्राकाश्ये च प्रादु । अन्योऽन्यार्थे रहसि च मिथ । अन्तर्धौ तिर्यगर्थे च तिर ।
विपादाद्यर्थत्रये हाकार । अद्भुते खेदे च अहह शब्द । हेतावधारणे च हि शब्द ॥

२८५०-२८५५ चिराय, चिररात्राय, चिरस्य, आद्यशब्दाधिरेण, चिरात्, चिरम्,
इति ॥ चिरार्थका ॥—मुहुः, पुन पुन, शश्वत्, अभीक्षणम्, अगृह्य, इति ५
समा ॥—स्नाक्, झटिति, अज्ञा, अहाय, द्राक्, महु सपदि, इति ७ द्रुते ॥—बल-
वत्, सुषु, किमुत, तु, अति, अतीव, इति ६ निर्भरे ॥—पृथक्, विना, अन्तरेण,
कृते, हिरुट्, नाना, इति ६ वर्जने ॥—यत्, तत्, यत्, तत्, इति ४ हेतो ॥—
चि, चन, इति २ असाकल्ये ॥—कदाचित्, जातु, इति २ कस्मिंश्चित्का-

आनुकूल्यार्थकं प्राध्वं व्यर्थके तु वृथा मुधा	२८९७
आहो उताहो किमुत विकल्पे किं किमुत च	२८९८
तु हि च स्म ह वै पादपूरणे पूजने स्वति	२८९९
दिवाहीत्यथ दोषा च नक्तं च रजनाविति	२८९०
तिर्यगर्थे साचि तिरोऽप्यथ संबोधनार्थकाः	२८९१
स्युः प्याद् पाडङ्ग हे है भोः समया निकषाहिरुक्	२८९२
अतर्किते तु सहसा स्यात्पुरः पुरुतोऽग्रतः	२८९३
स्वाहा देवहविर्दाने श्रौषद् वौषट् वषट् स्वधा	२८९४
किञ्चिदीषन्मनागल्पे प्रेत्यामुत्र भवान्तरे	२८९५
व वा यथा तथेवैवं साम्येऽहो ही च विस्मये	२८९६
मौने तु तूष्णीं तूष्णीकां सद्यः सपदि तत्क्षणे	२८९७
दिष्ट्या समुपजोषं चेत्यानन्देऽथान्तरेऽन्तरा	२८९८

ले॥—सार्धम्, साकम्, सत्रा, समम्, सह, इति ५ सहेत्यर्थे । प्राध्वमित्येकमा-
नुकूल्ये ॥—वृथा, मुधा, इति २ व्यर्थके ॥—आहो, उताहो, किमुत, किं, किमु,
उत, इति ६ विकल्पे ॥—तु, हि, च, स्म, ह, वै, इति ६ श्लोकचरणपूर्णता-
याम् ॥—सु, अति, इति २ पूजने । अहीत्यर्थे दिवाशब्दः ॥—दोषा, नक्तम्, इति २ रा-
त्रावित्यर्थे ॥—साचि, तिरः, इति २ तिर्यगर्थे । प्याट्, पाट्, अङ्ग, हे, है, भोः, इति ६
संबोधनार्थकाः ॥—समया, निकषा, हिरुक्, इति ३ सामीप्ये । अतर्कितार्थे
सहसेति ॥—पुरः, पुरतः, अग्रतः, इति ३ अग्रे इत्यर्थे ॥—स्वाहा, श्रौषट्, वौषट्,
वषट्, स्वधा, इति ५ देवहविर्दाने ॥—किञ्चित्, ईषत्, मनाक्, इति ३ अल्पे ॥—
प्रेत्य, अमुत्र, इति २ रजन्मान्तरे ॥—व, वा, यथा, तथा, इव, एवम्, इति ६
स्ये ॥—अहो, ही, इति २ विस्मये ॥—तूष्णीम्, तूष्णीकाम्, इति २ मौने ॥—
सद्यः, सपदि, इति २ तत्काले ॥—दिष्ट्या, समुपजोषम्, इति २ आनन्दे ॥—अन्तरे,

अन्तरेण च मध्ये स्युः प्रसह्य तु हठार्थकम्	२८६९
युक्ते द्वे साप्रतं स्थानेऽभीक्ष्ण शश्वदनारते	२८७०
अभावे नह्य नो नापि मास्म माल च वारणे	२८७१
पक्षान्तरे चेद्यदि च तत्त्वे त्वद्धाञ्जसा द्वयम्	२८७२
प्राकाश्ये प्रादुराविः स्यादोमेवं परमं मते	२८७३
समन्ततस्तु परितः सर्वतो विष्वगित्यपि	२८७४
अकामानुमतौ काममसूयोपगमेऽस्तु च	२८७५
ननु च स्याद्विरोधोक्तौ कच्चित्कामप्रवेदने	२८७६
निःपमं दुःपमं गर्ह्ये यथास्वं तु यथायथम्	२८७७
मृषा मिथ्या च वितथे यथार्थं तु यथातथम्	२८७८
स्युरेवं तु पुनर्वै वेत्यवधारणवाचकाः	२८७९
प्रागतीतार्थकं नूनमवश्य निश्चये द्वयम्	२८८०
संवद्वर्पेऽधरे त्वर्वागामेवं स्वयमात्मना	२८८१

अन्तरा, अन्तरेण, इति १ मध्ये । प्रसह्येत्येक हठार्थकम् ॥—सांप्रतम्, स्थाने, इति २ युक्ते ॥—अभीक्ष्णम्, शश्वत्, इति ३ अनारते ॥—नहि, अ, नो, न, इति ४ अभावे ॥—मास्म, मा, अलम्, इति ५ वारणे ॥—चेत्, यदि, इति २ पक्षान्तरे ॥—अद्धा, अत्रसा, इति २ तत्त्वार्थम् ॥—प्रादु, आवि, इति २ प्राकाशये ॥—ओम्, एवम्, परमम्, इति ३ मते ॥—समन्तत, परित, सर्वत, विषण्, इति ४ सर्वत इत्यर्थे । अकामानुमतौ अनिच्छयानुमतौ काममिति । अ ५ प्रापूर्ववैलीङ्गरे अस्त्विति । चकारात्काममित्यपि । नन्विति विरोधोक्ता । कच्चिदिति कामप्रवेदने ॥—निःपमम्, दुःपमम्, इति २ गर्ह्ये ॥—यथास्वम्, यथायथम्, इति २ यथायोग्ये ॥—मृषा, मिथ्या, इति २ वितथे ॥—यथायथम्, यथातथम्, इति २ सत्ये ॥—एवम्, तु, पुन, वै, वा, इति ५ निश्चयार्थका । प्रागिति अतीतार्थकरा । नूनम्, अवश्यम्, इति २ निश्चिते । संवद्विति वषे । अवर्वागिति अव

अल्पे नीचैर्महत्युच्चैः प्रायो भूक्यद्रुते शनैः	२८८२
सना नित्ये बहिर्वाह्ये स्मातीतेऽस्तमदर्शने	२८८३
अस्ति सत्त्वे रुषोक्तावु ऊं प्रश्नेऽनुनये त्वयि	२८८४
हुं तर्के स्यादुषा रात्रेरवसाने नमो नतौ	२८८५
पुनरर्थेऽङ्ग निन्दायां दुष्ट सुष्ट प्रशंसने	२८८६
सायं साये प्रगे प्रातः प्रभाते निकपान्तिके	२८८७
परुत्परार्थेषमोऽब्दे पूर्वे पूर्वतरे यति	२८८८
अद्यात्राहयथ पूर्वेऽहीत्यादौ पूर्वोत्तरापरात्	२८८९
तथाधरान्यान्यतरेतरात्पूर्वेद्युरादयः	२८९०
उभयद्युश्चोभयेद्युः परे त्वहि परेद्यवि	२८९१
ह्यो गते नागतेऽहि श्वः परश्वस्तु परेऽहनि	२८९२

रे ॥—आम्, एवम्, इति २ अङ्गीकारे । स्वयमिति आत्मनेत्यर्थे । नीचैरित्यल्पे । उच्चैरिति महति । प्राय इति भूम्नि । शनैरिति अद्रुते । सनेति नित्ये । बहिरिति बाह्ये । स्मेत्यतीते । अस्तमिति दर्शनाभावे । अस्तीति सत्त्वे । कोपेनोक्तौ उ । ऊमिति प्रश्ने । अथील्यनुनये । हुमिति तर्के । उषेति रात्रेरवसाने । नमः प्रणामे । अङ्गेति पुनरर्थे । दुष्ट निन्दायाम् । सुष्ट प्रशंसने । सायमिति साये ॥—प्रगे, प्रातः, इति २ प्रभाते । निकपेति समीपार्थे । पूर्वेऽब्दे गते वर्षे । परुदिति । पूर्वतरे गतवर्षात्पूर्ववर्षे परारीति । यति वर्तमानेऽब्दे षेषम् इति । अत्राहि अस्मिन्नहनीत्यर्थे अद्यशब्दः । अथ पूर्वेऽहीत्यादिशब्देन उत्तरेऽहीत्यादिष्वङ्गप्रहणम् । पूर्वस्मिन्नहनीत्यर्थे पूर्वद्युः । उत्तरस्मिन्नहनि उत्तरेद्युः । अपरस्मिन्नहनि अपरेद्युः । अधरस्मिन्नहनि अधरेद्युः । अन्यस्मिन्नहनि अन्येद्युः । अन्यतरस्मिन्नहनि अन्यतरेद्युः । इतरस्मिन्नहनीतरेद्युः ॥—उभयद्युः, उभयेद्युः, इति २ उभयस्मिन्नहनीत्यर्थे । परेद्यवीत्येकं परेऽहनि । ह्य इत्येकं गतेऽहनि । श्व इत्येकमनागते आ-

तदा तदानी युगपदेकदा सर्वदा सदा	२८९३
एतर्हि संप्रतीदानीमधुना सांप्रतं तथा	२८९४
दिग्देशकाले पूर्वादौ प्रागुदक्प्रत्यगादयः	२८९५
७ लिङ्गादिसग्रहवर्ग ।	

सलिङ्गशास्त्रैः सन्नादिकृत्तद्धितसमासजैः	२८९६
अनुक्तैः संग्रहे लिङ्ग सकीर्णवदिहोन्नयेत्	२८९७
लिङ्गशेषविधिव्यापी विशेषैर्यद्यबाधितः	२८९८
स्त्रियामीदूद्विरामैकाचसयोनिप्राणिनाम च	२८९९
नाम विद्युन्निशावल्लीवीणादिग्भूनदीहियाम्	२९००

मिन्वहनि । तत परेऽहनि परभ्व इति॥—तदा, तदानीम्, इति १ तस्मिन्काल इत्यर्थः । युगपदित्येकदेकस्मिन्काले॥—सर्वदा, सदा, इति २ सर्वस्मिन्काले ॥—एतर्हि, संप्रति, इदानीम्, अधुना, सांप्रतम्, इति ५ अस्मिन् काले । तथेति समु-
द्यये । पूर्वादौ दिग्देशकाले । प्रत्यगादय इत्यादिशब्देन त्ववागित्यादिग्रहः ॥

२८९६-२९०० सलिङ्गशास्त्रे पाणिन्यायुक्तलिङ्गाशुशासनसहितैः संप्रादिप्रत्ययज-
त्रिकीर्णविशब्दैः, कृत्रे श्रुपाकादिभिः, तद्धितप्रत्ययजैः अणाद्यन्तैः, समासजैरदन्तो-
त्तरपदो द्विगुरित्यादिनोक्तैः, बाहुल्येन पूर्वमनुक्तैः, शब्दरय सङ्गह क्रियते । इहाम्मि-
न्सङ्गहवर्ग लिङ्गमुन्नयेदहेत् । कथं सकीर्णवत् । यथा सकीर्णवर्गे प्रकृत्यादिभिर्वन्नेय
तपान्नाप्युन्नयेत् संप्रादिकृत्तद्धितगमामजविषय पूर्वाक्षशब्दलिङ्गादन्यलिङ्ग लिङ्गशेष
विधिः न बाधितः स्यात् तर्ह्येव व्यापी भवेदित्यर्थः । स्त्रियामित्यधिकारोऽयं मल्ली-
शब्दपर्यन्तं ज्ञेयः । ईदृती ईकारोकारी विरामौ अवसानस्थौ यस्य तद्रीद्विरामतश्च
तदेवाय ईद्विरामैकाच् ईदन्तमूदन्त वा यदेकस्वरं शब्दरूपं तत्स्त्रियाम् । योनि-
र्भगं तत्तद्विज्ञाना प्राणिना नाम स्त्रियाम् । विद्युत्, निशा, वाली, वीणा, दिक्, भू,

अदन्तैर्द्विगुरेकार्थो न स पात्रयुगादिभिः	२९०१
तल्वृन्दे येनिकव्यत्रा वैरमैथुनिकादिवुन्	२९०२
स्त्रीभावादावनिक्तिण्वुल्लणचवुचक्यव्युजिजङ्निशाः ०३-	
उणादिषु निरूरीश्च डचावूङन्तं चलं स्थिरम्	२९०४
तत्क्रीडायां प्रहरणं चेन्मौष्टा पाल्वा ण दिक्	२९०५
घञो जः सा क्रियास्यां चेदाण्डपाता हि फाल्गुनी	२९०६
श्यैनंपाता च मृगया तैलंपाता स्वधेति दिक्	२९०७
स्त्री स्यात्काचिन्मृणाल्यादिर्विवक्षापचये यदि	२९०८

नदी, ही, इत्यष्टानां यन्नाम तत्त्रियाम् । अदन्तैर्मूलादिशब्दैर्य एकार्थः समाहाराथो द्विगुसमासः स त्रियां स्यात् । पात्रयुगाद्युत्तरपदैः अदन्तैरेकार्थो द्विगुः त्रियां स्यात् । तल्वप्रत्ययः त्रियाम् । स तु भावावर्ये विहितः । वृन्दे समूहे य-इति-कव्य-ए एते चत्वारः प्रत्ययाः त्रियाम् । मिथुनस्य कर्म मैथुनिका । वैरमैथुनादौ च यो ड-प्रत्ययः स त्रियाम् । आदिना वीप्सादौ वुनो प्रहणम् । त्रियां भावादिः स्त्रीभावादित्स्मिन् । त्रियामित्यधिकृत्य भवादौ ये विहिताः प्रत्यया अनि, क्तिन्, ण्वल्, णच्, ण्वच्, क्यप्, युच्, इञ्, अङ्, निश, इति त्रियां स्युः । उणादिषु ये निः, ऊः, ईः एते त्रयः त्रियां स्युः । ड्यन्तम्, आवन्तम्, ऊङन्तम् च यच्चलं जंगमं स्थिरं स्थावरं वा तत्त्रियां स्यात् । तच्छब्देनात्र मुष्ट्यादिकं निर्दिश्यते । तन्मुष्ट्यादिकं प्रहरणं यदि क्रीडायां वर्तते तर्हि तस्मिन्नर्थे विहितो णप्रत्ययः त्रियाम् । दिगित्यनेनोक्तोदाहरणोद्देशः । सा घञन्तवाच्या । दण्डपातादिक्रियाऽस्यां फाल्गुन्यादिकायामित्यर्थे घञन्ताद्विहितो यो अप्रत्ययः स त्रियां स्यात् । दण्डपातोऽस्यां फाल्गुन्यां सा दाण्डपाता फाल्गुनी । एवम्—श्येनपातोऽस्यां श्येनंपाता मृगया । तिलपातोऽस्यां स्वधाक्रियायां तैलंपाता । इतिशब्देन मुसलपातोऽस्यां मौसलपाता भूमिरित्यादिसिद्धिः । दिगित्यनेन दाण्डपातादिकं उदाहरणमिति सूचितम् । यदि अपचये-ऽल्पत्वे विवक्षा वक्तुमिच्छा स्यात्तर्हि मृणाल्यादयः स्त्रीलिङ्गाः स्युः । अथ डचावूङन्त-

लङ्का शेफालिका टीका धातकी पञ्जिकाढकी	२९०९
सिधका सारिका हिक्का प्राचिकोल्का पिपीलिका	२९१०
तिन्दुकी कणिका भङ्गिः सुरङ्गासूचिमाढयः	२९११
पिच्छावितण्डाकाकिण्यश्चूर्णिः शाणी द्रुणी दरत्	२९१२
सातिः कन्था तथासन्दी नाभी राजसभापि च	२९१३
झलरी चर्चरी पारी होरा लङ्का च सिधमला	२९१४
लाक्षा लिक्षा च गण्डूपा गृध्रसी चमसी मसी	२९१५
पुंस्त्वे सभेदानुचराः सपर्यायाः सुरासुराः	२९१६
स्वर्गयागाद्रिमेघान्ध्रुकालासिशरारयः	२९१७
करगण्डोष्ठदोर्दन्तकण्ठकेशनखस्तनाः	२९१८
अह्लाहान्ताः क्ष्वेडभेदा रात्रान्ताः प्रागसंख्यकाः	२९१९

मिल्यादिनोक्तलिङ्गानामपि केषाचिन्नात्रा सुयेन लिङ्गज्ञानाय पृथक् पाठ कृतादिक मेणाह—लङ्केति । लङ्का, शेफालिका, टीका, धातकी, पञ्जिका, आढकी, सिधका, सारिका, हिक्का, प्राचिका, उरका, पिपीलिका, तिन्दुकी, कणिका, भङ्गि, सुरङ्गा, सूचि, माढि, पिच्छा, वितण्डा, काकिणी, चूर्णि, शाणी, द्रुणी, कपा, दरत्, साति, आसदी, नाभि, राजसभा, झलरी, चर्चरी, पारी, होरा, लङ्का, सिधमला, लाक्षा, लिक्षा, गण्डूपा, गृध्रसी, चमसी, मसी, इति । पुंस्त्वे इति पतञ्जलशब्दपर्यन्त-मधिकार । अदालुपितसाध्यादय । अनुचरा मुन्दादय तै यद्विता सुरासुरा र्दयदेत्ता पर्यायेभ्यश्च पुंस्त्वे । स्वर्ग, याग, अद्रि, मेघ, अन्धि, ठ, पाल, अग्नि, शर, भरि, कर, गण्ड, ओष्ठ, दो, दन्त, कण्ठ, केश, मस, स्तन, एते ऊनविंशति सभेदा सपर्यायाश्च पुंस्त्वे स्युः । अह अहश्च एतदन्ता पुंस्त्वे स्युः । क्ष्वेडभेदा विषविशेषा पुंस्त्वे स्युः । रात्रान्ता इति समासात्-तर्कदेशानुकरणम् । एवमुत्तरत्रापि । रात्रशब्दोऽन्ते येषां ते यदि प्राक् असत्यावाचकशब्दरहितास्वर्हि पुंस्त्वे ।

श्रीवेष्टाद्याश्च निर्यासा असन्नन्ता अवाधिताः	२९२०
कशेरुजतुवस्तूनि हित्वा तुरुविरामकाः	२९२१
कषणभमरोपान्ता यद्यदन्ता अमी अथ	२९२२
पथनयसटोपान्ता गोत्राख्याश्चरणाह्वयाः	२९२३
नाम्यकर्तरि भावे च घञजन्तङ्णघाथुचः	२९२४
ल्युः कर्तरीमनिज्भावे को घोः किः प्रादितोऽन्यतः	२९२५
द्वन्द्वेऽश्ववडवावश्ववडवा न समाहृते	२९२६

श्रीवेष्टादयो ये निर्यासाः द्रवसारवाचकास्ते पुंसि स्युः । आद्येन श्रीवासवृकधूपादयः । चकाराद्गुगुलुसिह्नादयः । अस् च अन् च तावन्तौ येषां ते असन्नन्ताः द्व्यच्क्रमसिद्ध-
सन्नन्तमित्यादिना वक्ष्यमाणेन अप्सरआदीनां पूर्वोक्तेन च बाधकेनावाधिताश्चेत्पुंसि
स्युः । अवाधिता इति किम् । इदं वयः । इदं लोम । तुश्च रुश्च तुरू तौ विरामे येषां
ते तुरुविरामकाः कशेरुजतुवस्तूनि हित्वा रुशब्दान्ताश्च रुशब्दान्ताश्च पुंसि स्युः ।
कषणभमराः षड्वर्णा उपान्ते अन्त्यसमीपे येषां ते तथा । यदीति । यदि एते क्रादिव-
र्णषट्कोपान्ता अदन्ताः स्युस्तर्हि पुंसि भवन्ति । पथनयसटवर्णषट्कोपान्ताः अवाधि-
ताश्चेत्पुंसि स्युः । अत्र यद्यदन्ता इति पूर्वोक्तं न संबध्यते । अथादित्वात् गोत्रेति । गोत्र
वंशः तस्मिन्नाख्या संज्ञा येषां ते गोत्राख्या ऋपिसंज्ञकाः गोत्रस्यादिपुरुषाः ये प्रवरा-
ध्यायपठिताः येऽप्यन्ये अपत्यप्रत्ययं विना गोत्रवाचित्वेन लोके प्रसिद्धास्ते पुंसि स्युः ।
चरणस्य वेदशाखाया आह्वयाः संज्ञाः पुंसि स्युः । नात्रि संज्ञायां अकर्तरि च कारके
भावमात्रे च विहितास्ते घञ्, अच्, अप्, नङ्, ण, घ, अथुच्, एते सप्त प्रत्ययाः
पुंसि स्युः । भावे चेति चकारादसंज्ञायां च घञ् गृहीतः । ल्युरिति । कर्तरि नन्त्या-
दिल्युः पुंसि स्यात् । भावे पृथ्वादिभ्यो यङ्मनिच् स पुंसि स्यात् । भाव इति किम् ।
वृणोतीति वरिमा पृथ्वी । अत्र भावे इति शब्दो देहलीदीपन्यायेन पूर्वत्र परत्र च संब-
ध्यते । प्रादितः अन्यतश्च परो यो ध्रुसंज्ञो धातुस्तस्माद्विहितः किप्रत्ययः पुंसि स्यात् ।
द्वन्द्वे समाहारादन्यत्र द्वन्द्वसमासेऽश्ववडवौ पुंसि । स्वयमेवोदाहरति । अश्वाश्च वडवा-
श्चाश्ववडवाः । एवमश्ववडवान् । अश्ववडवैरित्यादिप्रयोगः । समाहारे त्वश्ववडवमिति

कान्तः सूर्येन्दुपर्यायपूर्वोऽयःपूर्वकोऽपि च
 वटकश्चानुवाकश्च रल्लकश्च कुडङ्गकः
 पुहो न्यूहः समुद्रश्च विटपट्टघटाः खटाः
 कोट्टारघट्टहट्टाश्च पिण्डगोण्डपिचण्डवत्
 गडुः करण्डो लगुडो वरण्डश्च किणो घुणः
 दृतिसीमन्तहरितो रोमन्योद्गीथबुद्बुदाः
 कासमर्दोऽर्बुदः कुन्दः फेनस्तूपौ सयूपकौ
 आतपः क्षत्रिये नाभिः कुणपक्षुरकेदराः
 पूरक्षुरप्रचुक्राश्च गोलहिङ्गुलपुद्गलाः
 वेतालभल्लमलाश्च पुरोडाशोऽपि पट्टिशः
 कुल्मापो रभसश्चैव सकटाहः पतङ्गहः
 द्विहीनेऽन्यश्च खारण्यपर्णश्चअहिमोदकम्

२९२०
 २९२१
 २९२२
 २९२३
 २९२४
 २९२५
 २९२६
 २९२७
 २९२८
 २९२९
 २९३०
 २९३१
 २९३२
 २९३३
 २९३४
 २९३५
 २९३६
 २९३७
 २९३८

स्त्रीबम् । सूर्येन्दुपर्यायपूर्वक कान्तशब्द पुति । अयोवाचकपूर्वकोऽपि कान्त पुति ।
 इदानीं पुलिङ्गविशेषपर्यन्तमनुष्ठाना कान्तादिकममनतिक्रम्याह—वटक, अनुवाक,
 रल्लक, कुडङ्गक, पुह, न्यूह, समुद्र, विट, पट, घट, खट, कोट, अरघट,
 हट, पिण्ड, गोण्ड, पिचण्ड, पिचण्डवत् गट्टादयोऽपि पुति स्युरिति वता निरि-
 द्यते । गडु, करण्ड, लगुड, वरण्ड, किण, घुण, दृति, सीमन्त, हरित, रो-
 मन्य, उद्गीय, बुद्बुद, कासमर्द, अर्बुद, कुन्द, फेन, स्तूप, यूप, आतप, क्ष-
 त्रिये नाभि, कुणप, क्षुर, केदर, पूर, क्षुरप्र, चुक्र, गोल, हिङ्गुल, पुद्गल,
 वेताल, भल्ल, मल्ल, पुरोडाश, पट्टिश, कुल्माप, रभस, सकटाह, पतङ्गह, इति
 द्विहीने द्वाभ्या स्त्रीपुसाभ्या हीने नपुसके । अधिकारोऽयमावाहिकात् । श्लोकद्वये प्र-
 धान्येन निर्दिष्टा सादिशब्दपरिद्धिसति पर्याये सह स्त्रीवे । अत्रान्यदिति बाधितात्
 दयत्तदेव स्त्रीमिति सावधानार्थमुक्तम् । चकाराद्विधामरणादिसमह । खम्, अरण्य-

शीतोष्णमांसरुधिरमुखाक्षिद्रविणं बलम्	२९३९
फलहेमशुल्वलोहसुखदुःखशुभाशुभम्	२९४०
जलपुष्पाणि लवणं व्यञ्जनान्यनुलेपनम्	२९४१
कोट्याः शतादिसंख्यान्या वा लक्षा नियुतं च तत्	२९४२
द्व्यचकमसिसुसन्नन्तं यदनान्तमकर्तरि	२९४३
त्रान्तं सलोपधं शिष्टं रात्रं प्राक्संख्ययान्वितम्	२९४४
पात्राद्यदन्तैरेकार्थो द्विगुलक्ष्यानुसारतः	२९४५
द्वन्द्वैकत्वाव्ययीभावौ पथः संख्याव्ययात्परः	२९४६
षष्ठ्याश्छाया बहूनां चेद्विच्छायं संहतौ सभा	२९४७
शालार्थापि परा राजामनुष्यार्थादराजकात्	२९४८

पर्णम्, श्वभ्रम्, हिमम्, उदकम्, शीतम्, उष्णम्, मांसम्, रुधिरम्, मुखम्, अक्षिः, द्रविणम्, बलम्, फलम्, हेम, शुल्वम्, लोहम्, सुखम्, दुःखम्, शुभम्, अशुभम्, जलपुष्पाणि, लवणम्, व्यञ्जनं, अनुलेपनम्, इति । अत्र बाधितादन्यत् इति किम् । आकाशो विहायाः द्यौः । अटवी अरण्यानीत्यादिकम् । एवमन्यदप्यूहम् । कोट्या अन्या कोटिशब्दं विना या शतादिसंख्या सा क्लीवे स्यात् । लक्षाशब्दो वा क्लीवे । पक्षे त्रियाम् । तदिति लक्षस्य पर्यायो नियुतम् । असन्तमिसन्तमुसन्तमन्नन्तं च यत् द्व्यचकं द्विस्वरं तत्क्लीवे । अकर्तरि कर्तुरन्यत्र यदनान्तं अनेत्यन्ते यस्य तत्क्लीवे । त्रान्तं क्लीबे सकारो लकारो वा उपधा अन्यात्पूर्वो यस्य तत् सलोपधम् । शिष्टमिति यदवशिष्टं प्रागुक्तादन्यत् तच्च प्रागुक्तम् । संख्यापूर्वो रात्रशब्दः क्लीवे । पात्रादिभिरदन्तैरेकार्थो द्विगुः स क्लीवे । आदिना चतुर्युगम् । लक्ष्यानुसारतः शिष्टप्रयोगानुगमेनेत्यर्थः । द्वन्द्वसमासस्यैकत्वं अव्ययीभावश्च क्लीवे । संख्याया अव्ययाच्च परः पथः क्लीवे । समोर्से षष्ठीविभक्त्यन्तात्परा छाया क्लीवे । सा चेद्वहूनां संवन्धिनी तर्ह्येव तदुदाहरति—वीनां पक्षिणां छाया विच्छायमिति । बहूनामिति किम् । कुञ्चच्छाया कुञ्चच्छायमिति वा । संहतौ समूहविषये सभाशब्दः क्लीवे । अत्रापि षष्ठ्या इत्यनुवर्तते । शालार्था गृहार्था अपिशब्दात्संहत्यर्थो च या सभा सा अराजकात् राजशब्दविवर्जितात् राजामनुष्या-

दासीसभं नृपसभं रक्षःसभमिमा दिशः	२९४९
उपज्ञोपक्रमान्तश्च तदादित्वप्रकाशने	२९५०
कोपज्ञकोपक्रमादि कन्थोशीनरनामसु	२९५१
भावे नणकचिद्भ्योऽन्ये समूहे भावकर्मणोः	२९५२
अदन्तप्रत्ययाः पुण्यसुदिनाभ्या त्वहः परः	२९५३
क्रियाव्ययाना भेदकान्येकत्वेऽप्युक्ततोदके	२९५४
चोचं पिच्छं गृहस्थूणं तिरीट मर्म योजनम्	२९५५
राजसूयं वाजपेयं गद्यपद्ये कृतौ कवेः	२९५६
माणिक्यभाष्यसिन्दूरचीरचीवरपिञ्जरम्	२९५७
लोकायत हरितालं विदलस्थालवाहिकम्	२९५८

- * योत् राजार्थात् राजपर्यायात् अमनुष्यार्थात् रक्षआदिशब्दात्पष्ठपन्तात्परा चेत् स्त्रीषे । पष्ठया इति किम् । नृपतिविषये सभा नृपतिसभा । नृणा पतिर्यस्या सा चार्सा समा चेति वा नृपतिसभा । अमनुष्यार्थादिति किम् । दासीसभा । इमा दिश इति दासीसभ-मित्यादीनि क्रमेण त्रीण्युदाहरणानि तत्र दासीसभमित्यादितु सहतामित्यस्यैव । इतरे तु शालासहतिषाधारणे । तयोरुपज्ञोपक्रमयोरदित्व प्राचम्य तस्य प्रकाशो द्योतने उपज्ञात उपक्रमान्तश्च समास स्त्रीषे स्यात् । उदाहरणमाह—को मद्रा तस्योपज्ञा कोपज्ञ प्रजा । कस्योपज्ञम् कोपज्ञम् लोक । अत्रापि पष्ठया इत्यनुवर्तते । उशीनराणां नामसु मध्ये पष्ठपन्तात्परा कन्था स्त्रीषे । चकार इत् अनुबन्धो यस्य रा विद् । तद्य नद्य कद्य चिद्य नणकचित । तेभ्योऽन्ये ये तव्यदादयोऽदन्ता धातुप्रत्यया भावे प्रहितास्ते स्त्रीषे । पुण्यसुदिनाभ्या परो विहितसमासान्तोऽहन्तमी स्त्रीषे । क्रियाणा-मव्ययाना च भेदकानि विशेषणानि स्त्रीषे एकवचने च स्यु । अथ कानिचिक्वण्टर चेणाह—उक्तम्, तोटकम्, चोचम्, पिच्छम्, गृहस्थूणम्, तिरीटम्, मर्म, योजनम्, राजसूयम्, वाजपेयम्, कवे कृता वर्तमानं गद्यम्, पद्यम्, माणिक्यम्, भाष्यम्, सिन्दूरम्, चीरम्, चीवरम्, पिञ्जरम्, लोकायतम्, हरितालम्, विदलम्, स्थालम्,

पुनपुंसकयोः शेषोऽर्धर्चपिण्याककण्टकाः	२९९९
मोदकस्तण्डकटङ्कः शाटकः कर्पटोऽर्बुदः	२९६०
पातकोद्योगचरकतमालामलका नडः	२९६१
कुष्ठं मुण्डं शीधु वुस्तं क्ष्वेडितं क्षेमकुट्टिमम्	२९६२
संगमं शतमानार्मशम्बलाव्ययताण्डवम्	२९६३
कवियं कन्दकार्पासं पारावारं युगंधरम्	२९६४
यूपं प्रप्रीवपात्रीवे यूपं चमसचिकसौ	२९६५
अर्धर्चादौ घृतादीनां पुंस्त्वाद्यं वैदिकं ध्रुवम्	२९६६
तन्नोक्तमिह लोकेऽपि तच्चेदस्त्यस्तु शेषवत्	२९६७
स्त्रीपुंसयोरपत्यान्ता द्विचतुःषट्पदोरगाः	२९६८
जातिभेदाः पुमाख्याश्च स्त्रीयोगैः सह मल्लकः	२९६९
ऊर्मिर्वराटकः स्वातिर्वर्णको झाटलिर्मनुः	२९७०

वाह्निकम्, इति॥ अथ चिकसपर्यन्ताः पुंसि ह्रीवे च स्युः । उक्तादन्यः शेषः । ऋचोऽर्ध-
मर्धर्चः, पिण्याकम्, कण्टकम्, मोदकम्, तण्डकः, टङ्कः, शाटकः, कर्पटम्, अ-
र्बुदम्, पातकम्, उद्योगः, चरकम्, तमालः, आमलकः, नडः, कुष्ठम्, मुण्डम्,
शीधु, वुस्तम्, क्ष्वेडितम्, क्षेमम्, कुट्टिमम्, संगमम्, शतमानम्, अर्मम्, शम्ब-
लम्, अव्ययम्, ताण्डवम्, कवियम्, कन्दम्, कर्पासम्, पारावारम्, युगंधरम्,
यूपम्, प्रप्रीवम्, पात्रीवम्, यूपम्, चमसः, चिकसः, इति । अर्धर्चादौ अस्मिन्वर्गे
पुनपुसंकाधिकारे घृतादीनां पुंस्त्वाद्यं पाणिन्यादिभिरुक्तं तत्तु वैदिकमतस्तदिह नोक्तम् ।
तल्लोकेऽप्यस्ति चेत् शेषवत् । उक्तादन्यः शेषस्तद्वदस्तु शिष्टप्रयोगतो ग्राह्यम् । अप-
त्यान्ता अपत्यप्रत्ययान्ताः स्त्रीपुंसयोः स्युः । द्विचतुःषट्पदोरगाः । द्विपदचतुष्षदषट्-
पदवाचिनो भुजगवाचिनश्च जातिभेदाः स्त्रीपुंसयोः । स्त्रीयोगैः सह पुमाख्याः पुंनामानि
स्त्रीपुंसयोः । मल्लकादयश्च स्त्रीपुंसयोः । ऊर्मिः, वराटकः, स्वातिः, वर्णकः, झाटलिः,

मूपा सृपाटी कर्कन्धूर्यष्टिः शाटी कटी कुटी	२९७१
स्त्रीनपुसकयोर्भावक्रिययोः प्यञ्कचिच्च बुञ्	२९७२
औचित्यमौचिती मैत्री मैत्र्य बुञ्प्रागुदाहृतः	२९७३
पष्ठयन्तप्राक्पदाः सेनाछायाशालासुरानिशाः	२९७४
स्याद्वा नृसेन श्वनिशं गोशालमितरे च दिक्	२९७५
आवन्नन्तोत्तरपदो द्विगुश्चापुंसि नश्च लुप्	२९७६
त्रिखट्वं च त्रिखट्वा च त्रितक्षं च त्रितक्ष्यपि	२९७७
त्रिषु पात्री पुटी वाटी पेटी कुचलदाडिमौ	२९७८
परं लिङ्गं स्वप्रधाने द्वन्द्वे तत्पुरुषेऽपि तत्	२९७९
अर्थान्ताः प्राचलंप्राप्तापन्नपूर्वाः परोपगाः	२९८०

मनु, मूपा, सृपाटी, कर्कन्धू, यष्टि, शाटी, कटी, कुटी, इति । भावक्रिययोः प्यञ्क-
कर्मणि च वर्तमान प्यञ्प्रत्ययो बुञ्प्रत्ययश्च ऋचिस्त्रीनपुसकयोर्वर्तते । तत्र प्यञ्-
प्रत्ययमुदाहरति—उचितस्य भाव औचित्यम्, औचिती च । मित्रस्य कर्म मैत्र्य मैत्री
या । बुञ्प्रत्ययस्तु धेरमैधुनिकादिबुञ् इत्य प्रागुदाहृत । तथा मिथुनस्य भाव कर्म या
मैधुनिका मिथुनक च । तत्पुरुषे षष्ठ्यन्त पष्ठीविभक्त्यन्त प्राक्पद यासां ता षष्ठ्यन्त-
प्राक्पदा सेना, छाया, शाला, सुरा, निशा, एते शब्दा क्रियां स्त्रीष्वे च स्यु ।
उदाहरति—नृसेन नृसेना वा । इतर इति एवमन्यप्रागुदाहर्तव्यम् । आवन्नन्तोत्तर-
पदोऽन्नन्तोत्तरपदश्च द्विगुसमास पुंसि न स्यात् । किंतु स्त्रीनपुसकयोः । अन्नन्तोत्तरप-
दस्य योऽस्य तनकारस्तस्य लुप् लोपश्च स्यात् । आवन्नान्त्यपदमुदाहरति—त्रिखट्
त्रिखट्वा च । त्रितक्षं त्रितक्षी च । तस्य नृशब्दस्यान्त्यनकारो लुप्त ॥ पात्री, पुटी,
वाटी, पेटी, कुचल, दाडिम, इति शब्दा त्रिषु त्रिभिः । द्वन्द्वैकत्वस्याव्ययीभावस्य
च लिङ् प्रागुक्तम् । स्वप्रधाने उभयपदप्रभावे इतरेतरादये द्वन्द्वसमासे च तत्पुरुषे च
यत्परमप्रिमपदस्य लिङ् तदेव लिङ् स्यात्, उक्तस्य तत्पुरुषलिङ्गस्यापवादनाह—
अर्थेति । अर्थान्तशब्दा परोपगा परगमिना वाच्यलिङ्गा प्राचलंप्राप्तापन्नपूर्वा

२७

३५६ तद्वितार्थो द्विगुः संख्यासर्वनामतदन्तकाः	२९८१
बहुव्रीहिरदिङ्नाम्नामुन्नेयं तदुदाहृतम्	२९८२
गुणद्रव्यक्रियायोगोपाधिभिः परगामिनः	२९८३
कृतः कर्तर्यसंज्ञायां कृत्याः कर्तरि कर्मणि	२९८४
अणाद्यन्तास्तेन रक्ताद्यर्थे नानार्थभेदकाः	२९८५
षट्संज्ञकास्त्रिषु समा युष्मदस्मात्तिङव्ययम्	२९८६
परं विरोधे शेषं तु ज्ञेयं शिष्टप्रयोगतः	२९८७
८. काण्डसमाप्तिः ।	

इत्यमरसिंहकृतौ नामलिङ्गानुशासने	२९८८
सामान्यकाण्डस्तृतीयः साङ्ग एव समर्थितः	२९८९

परोपणाः । तद्वितार्थो द्विगुर्वाच्यलिङ्गः । संख्याशब्दाः सर्वनामसंज्ञकास्तदन्तकाश्च परलिङ्गभाजः । अदिङ्नाम्नां बहुव्रीहिरन्यलिङ्गभाक् । तदुदाहरणं स्वयमुन्नेयम् । गुणयोगेन द्रव्ययोगेन क्रियायोगेन च य उपाधिविशेषणं तेन धर्मिणि प्रवृत्तास्ते धर्मिलिङ्गभाजः । असंज्ञायां कर्तरि कृत्प्रत्ययाः । कर्मणि कर्तरि च वर्तमानाः कृत्प्रत्ययाः परगामिनः । तेन रक्तमित्याद्यर्थे अणादितद्वितप्रत्ययान्ता नानार्थभेदकाः अनेकार्थविशेषणभूताः विशिष्टत्वाद्वाच्यलिङ्गा इत्यर्थः । रक्ताद्यर्थे इत्यादिशब्दान्मथुराया आगतो माथुरोऽयम् । षट्संज्ञकाः पान्तनान्तसंख्या कतिशब्दश्च त्रिलिङ्गयां समाः सरूपा नित्यं बहुषु वर्तमाना अतो बहुवचनान्ताश्च । युष्मदस्मच्छब्दौ तिङन्तपदान्यव्ययानि च त्रिषु समानि । परमिति । विरोधे विप्रतिषेधे सति परं लिङ्गानुशासनं प्रवर्तते । अभिधानादिकं शिष्टानां महाकवीनां भाष्यकारादीनां प्रयोगतो ज्ञेयम् । यद्वा अनुक्तं शब्दलिङ्गं शिष्टप्रयोगतो बोद्धव्यम् ॥

२९८८-२९८९ उक्तमुपसंहरति—इतीति । इत्येवंप्रकारेणामरसिंहस्य कृतौ नामलिङ्गशास्त्रे सामान्यनामा तृतीयः काण्डः प्रस्तावो वर्गसमूहो वा अङ्गैः सहितः समर्थितो निरूपितः ॥

समाप्तोऽयं ग्रन्थः ।

॥ श्रीः ॥

अथ मूलस्थशब्दानामकारादिक्रमेण

शब्दानुक्रमणिका ।

शब्दः	पतिः	शब्दः	पतिः	शब्दः	पतिः	शब्दः	पतिः
अ		अधरपुत्र	१४९८	अभाषी	१४९५	अमिषर	१६११
अ	२८७१	अधरचण	१४९८	अभि	१०५	अभ्य	२१४०
अं	१८८५	अधवनी	२०१८	अभिषण	११४	अप	२६१
अनु	२१०	अध्वानि	३१०	अभिषिन्	१४७६	"	२१८२
अनुव	१४०४	अभि	१२५२	अभिष्यान्	८२७	अपमपण	१४४३
अनुगयी	८७९	"	२२१९	अभिषू	७८	अप्या	१८४०
अनुमरणा	८७४	अभिषू	१५४३	अभिषू	७८०	अ	१४८
अव	१२४०	अभिषू	२११४	अभिषुनी	७३३	"	२१४२
अवल	११६१	अभिष	७१०	अभिषिरा	१४२१	अहुर	६१३
अवति	१४१२	अभिष	१४७९	अभिषिषा	८८५	अहुर	१४५०
अह	२६१	अध्याट	७०६	"	९२१	अहुर	७०६
अहगि	२४२७	अधीदिषी	१६३०	अध्यापण	२४४	अहुर	१४२
अधुवार	४६८	अधुव	२१५५	अध	२१४०	अध	१२११
अधुवामर	२११६	अधुव	५२१	"	२४०२	"	२८६२
अध	७६५	अधिर	२१५४	अधिर	११५२	"	२८८६
"	१४९२	अध	२४७३	अधिरम्	१४६०	अधिर	१२८८
"	१८७८	अध	११७४	अधिरम्	१६११	अधिर	६१८
अधुव	२०१९	अधुव	११८०	अधिरम्	२८२७	अधिर	१५४
अधुव	२३७८	अध	६५२	"	२८६३	"	१०७९
अधुव	१८०७	अध	१८४	अधिरम्	१२०४	अधिरम्	१२२
अधुव	१४७८	अध	२९७	अधिरम्	११५९	अधिरम्	१४१५
अधुव	२०१६	अध	६०२	"	२१४०	अधिरम्	१२२
अधुव	२०१६	अध	१२२७	अधिरम्	२१४०	अधिरम्	१०६६
अध	२६९२	अधुव	७७३	अधिरम्	११२०	अधिरम्	१२२

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
अङ्गारधानिका	१७६५	अङ्गार्थी ...	१७७९	अङ्गीयम् ...	२१४९	अतिशय ...	१३१
अङ्गारवह्वरी	७४५	अङ्गार्त्ताव ...	१९५०	अणु ...	१७४७	,,	२२७१
अङ्गारवह्वी	८२८	अजित ...	२४५८	,,	२१४८	अनिशोभन	२१४९
अङ्गारशफटी	१७६५	अजिन ...	१४४५	अण्ट ...	१०६२	अनिसर्जन ...	२३०५
अङ्गीकार ...	२८७	अजिनपत्रा...	१०३९	अण्टकोश ...	१२२६	अतिसारकित्	११९२
अङ्गीकृत ...	२२४१	अजिनयोनि	१००६	अण्टन ...	५००	अतिसीरन	७१५
अङ्गुलिमुद्रा	१२८९	अजिर ...	६१८	,,	१०५३	अतीन्द्रिय ...	२१८७
अङ्गुली ...	१२३७	,,	२६५८	,,	२१२६	अनीय ...	२८५३
अङ्गुलीयक...	१२८८	अजिह्वा ...	२१६८	अतट ...	६४१	अक्षिका ...	३९१
अङ्गुष्ठ ...	१२३७	अजिह्वाग ...	१६४०	अतल्लक्ष्म ...	४९७	अत्यन्तजोषन	२०८८
अङ्गि ...	१२१६	अङ्गुला ...	३८४	अतसी ...	१७४६	अत्यन्तान ...	१६२०
अङ्गिनामक	६७२	अङ्गुटा ...	९८२	अति ...	२८१८	अत्यय ...	१६९९
अङ्गिबल्लिका	८३३	अङ्ग ...	२१०१	,,	२८५३	,,	२६३५
अचण्डी ...	१८४७	,,	२१२०	अतिक्रम ...	२३१६	अत्यर्थ ...	१३२
अचल ...	६३५	अज्ञान ...	२९०	अतिचरा ...	९४०	अत्याहिन ...	२४८३
अचला ...	५६	अधिन ...	२२२०	अतिच्छत्र ...	९८२	अत्रि ...	१९८
अच्युत ...	३८	अक्षन ...	१५१	अतिच्छया ...	९५२	अय ...	२८२९
अच्युताग्रज	४५	अक्षनकेशी	९०८	अनिजव ...	१६१३	अथो ...	२८२९
अच्छ ...	४९५	अक्षनावती	१५४	अतिधि ...	१४२०	अद्वय ...	२१५०
अच्छमह ...	९९५	अक्षलि ...	१२४४	अतिधु ...	४९४	अदर्शन ...	२२९४
अज ...	१८५८	,,	१४३०	अतिपथिन् ...	५८८	अदितिनन्दन	१५
,,	२३९५	अक्षमा ...	२८५२	अतिपात ...	१४२६	अद्वय ...	११९६
अजगन्धिका	९२७	,,	२८७२	,,	२३१६	अद्वय ...	१५२७
अजगर ...	४४७	अटनी ...	१६३६	अतिमाय ...	१३२	अद्वि ...	४३६
अजगव ...	६९	अटरूप ...	८५५	अतिसुक ...	७९२	अद्वा ...	२८७७
अजन्य ...	१६८५	अटवी ...	६५०	अतिसुकक ...	७०१	अद्भुत ...	३९५
अजमोदा ...	९३८	अटा ...	१४२३	अतिरिक्त ...	२१७५	,,	४००
अजमृद्धी ...	८८७	अट्ट ...	६१६	अतिवक्तृ ...	२०९५	अद्वर ...	२०६५
अजस्र ...	१३१	अट्टा ...	१४२३	अतिवाद ...	३३८	अद्य ...	२८८९
अजहा ...	८२१	अणक ...	२१३३	अतिविषा ...	८४७	अद्रि ...	६३५
अजा ...	१८५८	अणि ...	१५८०	अतिवेल ...	१३२	,,	२६६२
,,	२३९५	अणिमन् ...	७२	अतिशक्तिता	१६७२	,,	२९१७

शब्दः	पङ्क्तिः	शब्दः	पङ्क्तिः	शब्दः	पङ्क्तिः	शब्दः	पङ्क्तिः
अद्वयनादिन्	२७	अध्यापक	१३६६	अनातप	२६५०	अनुजीविन्	१४८५
अधम	२१३२	अध्याहार	२८२	अनादर	४०६	अनुतपण	२०१५
६	२६२४	अध्युदा	१०८७	अनामय	११७३	अनुताप	४१२
अधमणे	१७१६	अध्येषणा	१३१७	अनामिका	१२३८	अनुत्तम	२१३८
अधर	१२५३	अध्यय	१५०१	अनायासकृत	२२१३	अनुत्तर	२७१६
॥	२७१४	अत्रिनीन	२५०१	अनारत	१३०	अनुपद	२१८१
अधिकादि	२०४७	अध्यय	५८६	अनार्थ	२४६२	अनुपदीना	१९९
अधिकाह	१५९४	अध्यय	१५०१	अनार्थक	९३४	अनुपमा	१५३
अधिवार	१५२९	अध्वर	१३७९	अनाहत	१२९७	अनुपय	१६१०
अधिशून	१४८०	अध्वर्यु	१३८६	अनिमिष	७७७३	अनुपय	२५३१
अधिशित	२१०८	अनक्षर	३५२	अनिन्द	५३	अनुपीय	१३१८
अधिलय	६४७	अनङ्ग	५०	अनिल	१९	अनुपय	२३०४
अधिय	२०४६	अनच्छ	४९५	अनिल	१२३	अनुभाय	४०४
अधियू	२०४६	अनक्षुद्र	१८२६	अनिष्ट	१३०		२७५४
अधिराहिणी	६२८	अनङ्ग	१४४	अनीक	१६२४	अनुमति	२३०
अधिराघन	१३४२	,	४४६	॥	१६६६	अनुयोग	२३०
अधिविगा	१०८७	,	२४९७	अधिराघ	१४८०	अनुराग	१४९२
अधिवर्ण	१७६४	अनागा	५६०	अनीति	१६२३	अनुगा	३४२
अधिरा	२५८६	,	८३२		१६३०	अनुपयन	२९४१
अधीर	२०५७	॥	८७२	अनु	२८३१	अनुवर्तन	१४९२
अधीर	२०५७	,	९२१	अनु	२०७१	अनुवाक	२९२८
अधीर	१४७१	,	९६५	अनुकम्पा	१९८	अनुशय	२६३१
अनुना	२८९४	अनङ्ग	५१	अनुकर्ष	१५८२	अनुप	१९६५
अनुष्ट	२०७६	अनङ्गकृति	२१८३	अनुकूल	१४३२	अनुहार	२२८४
अनुपुत्र	१३००	अनय	२६३४	अनुकामीन	१६२०	अनुष	२३६०
अनुपुत्र	४३	अनार	१०८	अनुकार	२२८४	अनुपात	१३७३
अनुपुत्र	४३९	अनयवार्ता	४३२	अनुकम	१४२५	अनुप	२१५५
अनुपुत्र	२०९१	अनयवर्त	१३१	अनुकोट	१९८	अनुप	५७७
अनुपुत्र	१४८०	अनयवर्त	२१३९	अनुग	२१८१	अनु	२०८
॥	२७८५	अनयवर्त	२१३९	अनुपद	२२७५	अनु	२११७
अनुपुत्र	४३०	अनय	१५७२	अनुप	१६१०	अनुप	१७११
अनुपुत्र	४३०	अनयवर्त	१०८९	अनुप	१३६०	अनुप	१५३५

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
अनेहस् ...	२१६	अन्न ...	१२०५	अपत्रापिण्यु ...	२०८०	अपाङ्ग ...	१२६१
अनोकाह ...	६५९	अनुक ...	१५५०	अपथ ...	५९०	,,	२३७७
अन्त ...	१७००	अन्ध ...	११९६	अपीथिन् ...	५९०	अपान ...	१२६
,,	२१८६	,,	२५४०	अपदान्तर ...	२१६०	अपान ...	१२२०
अन्तःपुर ...	६१५	अन्धकरिपु ...	६७	अपादिश ...	१५५	अपामार्ग ...	८२५
अन्तक ...	११७	अन्धकार ...	४४३	अपदेश ...	४२७	अपावृत्त ...	२०५५
अन्तर ...	२७०९	अन्धतमस् ...	४४४	,,	२७६७	अपासन ...	१६९४
अन्तरा ...	२८६८	अन्धस् ...	१८०३	अपध्वन्त ...	२१०३	अपि ...	७८३३
अन्तराभवन्तस्व ...	२६००	अन्धु ...	५१९	अपभ्रंश ...	३१४	अपिधान ...	१७०
अन्तराय ...	२२८८	अन्न ...	१८०३	अपयान ...	१६९०	अपिनद्ध ...	१५९७
अन्तराल ...	१५६	,,	२२४६	अपरत्पर ...	२२५२	अपूप ...	१८०२
अन्तरीक्ष ...	१४४	अन्य ...	२१८९	अपराजिता ...	८५६	अपोगण्ट ...	११६५
अन्तरीप ...	४८३	अन्यतर ...	२१८९	,,	९४७	अप्यति ...	१२५
अन्तरीय ...	१३०७	अन्वक्ष ...	२१८१	अपराद्धपृषक्त ...	१६०४	अपित्त ...	११२
अन्तरे ...	२८६८	अन्वक्र ...	२१८१	अपराध ...	१५२०	अप्रकाण्ड ...	६३१
अन्तरेण ...	२८५४	अन्वय ...	१३५४	अपराह ...	२२१	अप्रगुण ...	२१६८
,,	२८६८	अन्ववाय ...	१३५५	अपर्णा ...	७४	अप्रत्यक्ष ...	२१८२
अन्तर्गन् ...	२१९७	अन्वाहार्य ...	१४१५	अपलाप ...	३४४	अप्रधान ...	२१४४
अन्तर्धा ...	१६९	अन्विष्ट ...	२२३४	अपवर्ग ...	२९०	अप्रहत ...	५६७
अन्तर्धि ...	१६९	अन्वेषणा ...	१४१६	अपवर्जन ...	१४१२	अप्राप्य ...	२१४४
अन्तर्द्वार ...	६२०	अन्वेषित ...	२२३४	अपवाद ...	३३६	अप्सरम् ...	२१
अन्तर्मनस् ...	२०४०	अप् (आप) ...	४७२	,,	२५१२	,,	१०३
अन्तर्वेली ...	१११७	अपक्रम ...	१६९०	अपवारण ...	१६९	अफल ...	६६२
अन्तर्वाणि ...	२०३७	अपवन ...	१२१३	अपष्टु ...	२१९२	अवह ...	३५१
अन्तर्वैशिक ...	१४८३	अपचय ...	२२८१	अपसद ...	१९६१	अवद्वमुख ...	२०९७
अन्तावनायिन् ...	१९४८	अपचायित ...	२२२७	अपसर्प ...	१४९३	अवला ...	१०७७
अन्तिक ...	२१५९	अपचित ...	७२२७	अपसव्य ...	२१९२	अवाध ...	२१२१
अन्तिकतम ...	२१६१	अपचिति ...	१४२१	,,	२१९३	अवज ...	१७३
अन्तिता ...	१७६४	,,	२४६९	अपस्कर ...	१५७८	,,	२३९९
अन्तेवासिन् ...	१३७४	अपटु ...	११८९	अपस्नात ...	२०६३	अवजयोनि ...	३३
,,	१९६८	अपत्य ...	११२९	अपहार ...	२२८१	अव्द ...	३५५
अन्य ...	२१८६	अपत्रपा ...	४०८	अपापति ...	४७०	,,	२५११

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
अग्निः	४६८	अभिमान	४०५	अभीष्ट	२२६१	अग्निः	४९३
अग्निः	२९१७	"	२५५५	अभीष्ट	२७७५	अग्निः	१६०
अग्निः	१९६६	अभियाग	२२७६	अभीष्ट	२१३१	अग्निः	१५१५
अग्निः	१५३	अभिरूप	२५९७	अभ्यस	२१५९	अग्निः	१७७१
अग्निः	१८९	अभिरुचि	२२९७	अभ्यन्तर	१५६	अग्निः	१३
अग्निः	२७७	अभिरुचि	७१७	अभ्यन्तर	११९०	अग्निः	८५
अग्निः	७६६	अभिरुचि	२०६९	अभ्यन्तर	१६१७	अग्निः	१६
अग्निः	१४२४	अभिरुचि	२०८०	अभ्यन्तर	१६१७	अग्निः	४१३
अग्निः	२०७२	अभिरुचि	१४३४	अभ्यन्तर	१६१७	अग्निः	२०८८
अग्निः	१६६०	अभिरुचि	२२६२	अभ्यन्तर	२१५९	अग्निः	२८३५
अग्निः	२६४७	अभिरुचि	२११०	अभ्यन्तर	२२८३	अग्निः	११६१
अग्निः	२२७६	अभिरुचि	१४१७	अभ्यन्तर	१६८७	अग्निः	१५०२
अग्निः	२२८६	अभिरुचि	१४३२	अभ्यन्तर	२२४६	अग्निः	२३१
अग्निः	१४९०	अभिरुचि	२२६१	अभ्यन्तर	१६३१	अग्निः	२३१
अग्निः	२२८७	"	२३८२	अभ्यन्तर	१६७८	अग्निः	१४८०
अग्निः	१३५४	अभिरुचि	१४४६	अभ्यन्तर	२०४८	अग्निः	२८६५
"	२५५०	"	२०१३	अभ्यन्तर	२३०२	अग्निः	०७७
अग्निः	२४९८	अभिरुचि	१६५७	अभ्यन्तर	११९	अग्निः	९६
अग्निः	२०३२	अभिरुचि	२२४४	अभ्यन्तर	१६७८	अग्निः	२८९
अग्निः	२१५९	अभिरुचि	१६७७	अभ्यन्तर	२१५८	अग्निः	४७३
"	२८४६	अभिरुचि	१६१०	अभ्यन्तर	१६८७	अग्निः	१४०९
अग्निः	१५६	अभिरुचि	१०९३	अभ्यन्तर	१४६२	अग्निः	१७१२
अग्निः	४०९	अभिरुचि	२२८३	अभ्यन्तर	२८७	अग्निः	२४८६
अग्निः	१९३	"	२६६२	अभ्यन्तर	२२७५	अग्निः	४६४
अग्निः	२१७९	अभिरुचि	२२३९	अभ्यन्तर	१८०	अग्निः	७६६
अग्निः	१४६२	अग्निः	२०७३	अग्निः	१४३	अग्निः	८१३
अग्निः	१६५८	अग्निः	२८५१	"	१५७	अग्निः	१६
अग्निः	१५१६	"	२८७०	अग्निः	१९०६	अग्निः	१४३
"	२४९६	अग्निः	२१३१	अग्निः	७०८	अग्निः	२६०८
अग्निः	२५५१	अग्निः	२२४८	अग्निः	१५३	अग्निः	१७६७
अग्निः	२२९०	अग्निः	८४९	अग्निः	९२	अग्निः	१९३२
अग्निः	२१०४	अग्निः	८५०	अग्निः	९२		

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
अम्बुष्टा ...	७९१	अरलि ...	१२४६	अर्काल ...	८०९	अर्धचन्द्रा ...	८६६
„ ...	८१७	अरर ...	६२७	अर्गल ...	६२७	अर्धनाव ...	४९४
„ ...	९२९	अरलु ...	७६३	अर्व ...	२३८९	अर्धरात्र ...	२२७
अम्बा ...	३९०	अरविन्द ...	५४५	अर्थ्य ...	१४१८	अर्धर्च ...	२९५९
अम्बिका ...	७४	अराति ...	१४९०	अर्चा ...	१४२१	अर्धहार ...	१२८५
अम्बु ...	४७५	अराल ...	२१६६	„ ...	२००१	अर्बुद ...	२९३३
अम्बुज ...	७७०	अरि ...	१४८८	अर्चित ...	२२२७	„ ...	२९६०
अम्बुभृत् ...	१५८	„ ...	२९१७	अर्चिस् ...	११३	अर्भक ...	१०६३
अम्बुवेतस ...	७०९	अरित्र ...	४९२	„ ...	२७९५	अर्म ...	२९६३
अम्बुकृत ...	३५१	अरिमेद ...	७४८	अर्जक ...	८०८	अर्य ...	१७०८
अम्भम् ...	४७५	अरिष्ट ...	६०९	अर्जुन ...	३०२	„ ...	२६२८
अम्भोरुह ...	५४८	„ ...	७११	„ ...	७३८	अर्यमन् ...	२००
अम्भय ...	४७६	„ ...	७७२	„ ...	९८३	अर्या ...	११०१
अम्बल ...	२९५	„ ...	९४५	अर्जुनी ...	१८४०	अर्याणी ...	११०१
अम्बलवेतन ...	९३०	„ ...	१०२७	अर्णव ...	४६९	अर्या ...	११०५
अम्बल्लोणिका ...	९०९	„ ...	१८१२	अर्णस् ...	४७५	अर्व ...	२१३२
अम्बल्लवेतस ...	७९५	„ ...	२४०६	अर्तन ...	२३१४	अर्वन् ...	१५५५
अम्बलान ...	७९५	अरिष्टदुष्टधी ...	२११२	अर्ति ...	२४७०	„ ...	२१३२
अम्बल्लता ...	७३५	अरुण ...	२०३	अर्थ ...	१४६७	अर्वाक् ...	२८७१
अय ...	२६९	„ ...	२०८	„ ...	१८८७	अर्शस ...	११९१
अयन ...	२४०	„ ...	३०७	„ ...	२५०६	अर्शस् ...	११८२
„ ...	५८६	„ ...	२४३१	अर्थना ...	१४१७	अर्शोभि ...	९६२
अयस् ...	१९०२	अरुणा ...	८४७	„ ...	२२६२	अर्हणा ...	१४२१
अय प्रतिमा ...	१९९९	अरुनुद ...	२१९१	अर्थप्रयोग ...	१७१४	अर्हित ...	२२२७
अयि ...	२८८४	अरुष्कार ...	७३३	अर्थिन् ...	१४८५	अलम् ...	२८३९
अयोत्र ...	१७५७	„ ...	२७१३	„ ...	२१२३	„ ...	२८७१
अर ...	१२८	अरस् ...	११८१	अर्थ्य ...	१९१४	अलक ...	१४०
अरवष्ट ...	२९३०	अरोक ...	२२२४	„ ...	२६५५	अलका ...	१४०
अरणि ...	१३९०	अर्क ...	२०३	अर्दना ...	२२६२	अलक्त ...	१३२३
अरण्य ...	६५०	„ ...	२३४३	अर्दित ...	२२१९	अलगर्द ...	४४८
„ ...	७९३८	अर्कपर्ण ...	८१०	अर्ध ...	१७६	अलंकारिण्यु ...	१२७३
अरण्यानी ...	६५१	अर्कवन्धु ...	३०	„ ...	१७६	„ ...	२०८२

शब्दः	पङ्क्तिः	शब्दः	पङ्क्तिः	शब्दः	पङ्क्तिः	शब्दः	पङ्क्तिः
अङ्ककृ	१२७३	अङ्गीति	२४९४	अवघट	११६३	अङ्गहेलन	४०७
अङ्कवर्णिग	२०६०	अवग्रह	१६६	अवम	२१३२	अयात्र	२०५१
अङ्कवार	१२७६	"	१५४३	अवमत	२२३७	,	२०९१
अङ्कवृत्	१२७४	अवमाह	१६६	अवमद	१६८५	अवाकूपुष्पी	२५३
अङ्कविषा	१२७५	अववर्णिग	२२१२	अवमागना	४०७	अवाग्र	२१६५
अङ्क	८१०	अवज्ञा	४०७	अवमागित	२२३७	अवाधी	१४७
,	१२७२	अवज्ञान	२२३७	अववय	१२१३	अवाध्य	३५२
अङ्क	१२६५	अवट	४४२	अवर	१५४४	अवार	४८२
अङ्क	१७६६	अवटीट	११६३	अवरन	११६०	अवास्त	२१०२
अङ्कानु	९६०	अवटु	१२५०	अवरनि	२३२४	अधि	१११४
अङ्कि	१०१५	अवतस	२७९०	अवरवर्ण	१२३०	"	२७४९
"	१०४५	अवतमस	४४४	अवरीण	२२११	अविम	७८३
,	१०४६	अवगोष्ठा	१८४४	अवरोध	६१६	अविन	२२३६
अङ्कि	१२५७	अवदस	२००९	अवरोधन	६१५	अविषा	२९०
अङ्कि	१०४५	अवदान	१०१	अवरोट	६७१	अविनीग	२०७०
अङ्कि	१७६८	,	२४९५	अवर्ण	३३६	अविरत	१३०
अङ्कि	६१७	अवदान	२२५६	अवर्ण	३०२	अविलम्बित	१२९
अङ्कीक	२३५९	अवदाह	९७८	अवर्ण	१३३२	"	२१९०
अङ्क	२१४७	अवदारण	१७३१	अवगुञ्ज	८३९	अविरष्ट	३७३
अङ्कन	११७०	अवदीण	२२०३	अववाद्	१५१८	अवीधी	४६२
अङ्कमारिष	९२०	अवध	२१३३	अववय	२८८०	अवीरा	१०२६
अङ्कसरस्	५२३	अवधारण	१७३१	अववाय	१८०	अवेधा	२३०६
अङ्कित	२१४९	अवधि	२५३३	अववृद्ध	२५४३	अव्यक्त	२३५८
अङ्कीयस्	२१४९	अवध्वन	२२१७	अवसर	२२९८	अव्यक्तराग	३०७
अङ्क	६३९	अवन	२२५८	अवसान	२३२६	अव्यपडा	८२१
अङ्कवर्णिग	१४६०	अवमत	२१६५	अवासन	२२२०	अव्यधा	७६६
अङ्क	२१०३	अवनाट	११६३	,	२२४	"	९४०
अङ्केशिन्	६६२	अवनाय	२३०३	अवस्कर	१२०८	अव्यय	२९६३
अङ्क	१८६५	अवनि	५६३	,	२६७	अव्यवहित	२१६०
अङ्कगणित	२३३७	अवनितीसोम	१७८५	अवस्था	२७३	अवनाया	१८१५
अङ्क	२२४०	अवध्य	६६१	अवहार	५०९	अवनायिन	२०६४
अङ्क	२२१०	अवभृथ	१४०७	अवहित	४३९	अवधि	९४

शब्दः	पङ्क्तिः	शब्दः	पङ्क्तिः	शब्दः	पङ्क्तिः	शब्दः	पङ्क्तिः
अशित ...	२२४६	असृष्टा ...	२८५१	अय ...	१२६०	आहार ...	६४६
अशिथी ...	१०९५	असती ...	१०९४	,, ...	२६६४	आहार्य ...	२७७८
अशुभ ...	२९४०	असतीसुत ...	११२५	अमय ...	११८	आकटा ...	१२७२
अशेष ...	२१५४	अमग ...	७३६	अयु ...	१२६०	आहार ...	२२७९
अशोक ...	७७७	असमीक्ष्यकारिन् ...	२०५९	अरवच्छन्द ...	२०५७	,, ...	२६६०
अशोकरोहिणी ...	८१९	असार ...	२१३७	अम्वम ...	१६	आहारगुप्ति ...	४२०
अदमगर्भ ...	१८९०	असि ...	१६४५	अन्यर ...	२०९९	आकारणा ...	३२७
अदमज ...	१११४	अनि ...	२९१७	अहंयु ...	२१२४	आकाश ...	१४५
अदमन् ...	६४०	असिङ्गी ...	१११०	आकार ...	४०५	आशीर्ष ...	२१०५
अदमन्त ...	१७६४	असित ...	३०४	आकारयार् ...	२१२४	आकुल ...	२१६८
अदमपुष्प ...	८९३	असिधावक ...	१९४२	अरन् ...	२१७	आक्रन्द ...	२५१५
अदमरी ...	११८६	असिधेनुका ...	१६५२	अहमरमिका ...	१६७०	आक्रोड ...	५५४
अदमसार ...	१००३	असिपुत्री ...	१६५२	अहर्षिका ...	१६६८	आक्रोशन ...	२२६१
अश्रान्त ...	१३०	असु ...	१७०६	अहंमति ...	२९०	आक्षारणा ...	३४०
अत्रि ...	१६५४	असुधारण ...	१७०६	अहर्षति ...	२०५	आक्षारित ...	२११०
अशु ...	१२६०	असुर ...	२३	अहर्षय ...	२१९	आक्षेप ...	३३६
अश्लील ...	३४८	अनूर्ध्व ...	४०७	अहर्षकर ...	२०१	आगण्डल ...	८८
अश्व ...	१५५४	अमूया ...	४१०	अहर् ...	२८४९	आगु ...	१०११
अश्वकर्णक ...	७३७	असृग्धरा ...	११९८	अहार्य ...	६३४	आगुभुज् ...	१९७१
अश्वत्थ ...	६९०	असृज् ...	१२०१	अहि ...	४५०	आखेट ...	१९७५
अश्वयुज् ...	१८७	असौम्यस्वर ...	२०९९	अहित ...	१४८९	आख्या ...	३२६
अश्ववटव ...	२९२६	अस्त ...	६३७	अहितुण्डिक ...	४६०	आख्यात ...	२३३९
अश्या ...	१५६०	,, ...	२१९९	अहिभय ...	१५२८	आख्यायिका ...	३२१
अश्वारोह ...	१५५८	,, ...	२८८३	अहिभुज् ...	२३९४	आगन्तु ...	१४२०
अश्विन् ...	१०२	अस्ति ...	२८८४	अहेरु ...	८५१	आगस् ...	१५२०
अश्विनी ...	१८७	अस्तु ...	२८७४	अहो ...	२८६६	,, ...	२७९६
अश्विनीसुत ...	१०१	अस्त्र ...	१६३२	अहोरात्र ...	२३८	आगू ...	२८६५
अश्वीय ...	१५६३	अस्त्रिन् ...	१६०५	अन्हाय ...	२८५२	आग्नीध्र ...	१३८७
अपडक्षीण ...	१५११	अस्थि ...	१२१८	आ.		आग्रहायणिक ...	२४३
अष्टापद ...	१८९७	अस्थिर ...	२११०	आ (आ) ...	२८१५	आग्रहायणी ...	१९०
,, ...	२०२१	अस्फुटवाच् ...	२०९८	आम् ...	२८८१	आड ...	२८१४
अष्टीवत् ...	१२१८	अस्त्र ...	१२०१	आकम्पित ...	२१९८	आङ्गिक ...	३९४

शब्द	पङ्क्ति	शब्दः	पङ्क्तिः	शब्द	पङ्क्ति	शब्दः	पङ्क्तिः
आङ्गिरस	१९३	आप	२१३	आधार	५२३	आशान	२०१४
आशान	१९३४	"	२९३४	आरि	४१८	आशीढ	१३४६
आशाम	१८०५	आतपत्र	१५३१	"	२५२९	आशीन	१८५२
आशाय	१३६७	आतर	४८९	आधूत	२१९८	आधूषिक	१७६३
आशायी	११०२	आताविन्	१०३०	आधोरण	१५८५	"	२३२९
आशायानी	११०३	"	२११३	आदान	४१९	आत	१४९४
आशित	१८८१	आतिथेय	१४१९	आनय	३७४	आत्य	४७६
आश्टादन	१७०	आतिथ्य	१४१९	"	२३४१	आप्यायन	२५६५
"	१३०४	आतुर	११९०	आकडुपुनि	४४	आमच्छन	२२६४
"	२५८४	आतोष	३७१	आगत	२१६५	आमपद	१३१३
आच्छुरितय	४३०	आत्तमर्ष	२१०४	आनद	३६९	आमपदीन	१३१२
आच्छोदन	१९७५	आत्मगुण	८२१	आनन	१२५१	आम्रव	१३१६
आनय	१८६०	आत्मवीथ	१०२८	आनद	२६४	आम्रार	१३१६
आनलेय	१५२६	आत्मज	११२८	आनन्दयु	२६४	आधाय	१७३२
आनि	१६७९	आत्मन्	२७३	आनदा	२२६३	आभरण	१२७६
"	२३९८	आत्मभू	३१	आनर्त	२४६२	आभाषण	३४१
आजीन	१७०९	"	५२	आनाय	४९८	आभास्वर	१९
आजू	४६५	आत्मनरि	२०६७	आनाय्य	१३९५	आभीर	१८२१
आदा	१५१९	आनेधी	१११४	आनाह	११८३	आभीरपत्नी	६३३
आन्य	१८०९	आधर्षण	२३३५	आनुपूर्वी	१४२५	आभीरी	११००
आति	१०३७	आदर्श	१३५३	आन्धसिक	१७६२	आभील	४६७
आडम्बर	१६८३	आदि	२१८५	आभीधिवी	३२०	आनेग	१३४७
"	२६७१	आदिवारण	२७१	आप	४७२	आनगादिन्	३००
आडि	१०३७	आदितेय	१५	आपय	१८००	आगारय	४६६
आदय	१८८३	आदित्य	१६	आपगा	५२७	आनय	११७५
आदयिन्	१७२६	"	१९	आपण	५९७	आनयादिन्	११८९
आदयी-	९०९	"	२००	आपणित	१८६३	आनय	२९६१
"	२९०९	आदीनय	२३०८	आपत्यात	२१०९	आनयकी	७६३
आन्य	२०४५	आन	२५०५	आपद्	१६३१	आपिधा	१३९८
आनद	२३५५	आय	२१८५	आरण	२१०९	आगिप	११९९
आनधन	२९६५	आयमात्रक	१८७७	आरणपरत	१११७	"	२७८२
आननादिन्	२११३	आयन	२०६६	आपमित्य	१७१५	आगितादिन्	२०६३

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
आमुक्त ...	१५९७	आरालि ...	१७६२	आमर्त ...	४७८	आमुशुधापि ...	१०९
आमोद ...	२६३	आराव ...	३५७	आमलि ...	६५६	आश्रय ...	४००
„ ...	२९७	आरेयत ...	६९६	आयमिन ...	१७५३	आश्रम ...	१३६०
„ ...	२५१७	आरोम्य ...	११७३	आवाप ...	५२५	आश्रय ...	१५०४
आमोदिन् ...	२९९	आरोह ...	१३०२	आवापक ...	१०८७	„ ...	२२७१
आनाय ...	३१६	„ ...	२८११	आवाल ...	५२५	आश्रयाश ...	१०८
„ ...	२२६४	आरोहण ...	६२८	आविह ...	२१६७	आश्रय ...	२८६
आघ्र ...	७१५	आर्तगल ...	७९७	„ ...	२१९९	„ ...	२०७३
आघ्रातक ...	७०३	आर्नव ...	१११५	आविध ...	२३२१	आधुत ...	२२४१
आघ्रेडित ...	३३४	आर्द्र ...	२२३५	आविल ...	४९५	आश्व ...	१५६३
आयत ...	२१६२	आर्द्रक ...	१७८१	आविष् ...	२८७३	आश्वरथ ...	६८५
आयतन ...	६०६	आर्य ...	३९०	आयुक्त ...	३८५	आश्वयुज ...	२४२
आयनि ...	२४७	„ ...	१३५८	आयुक्त ...	३८५	आश्विन ...	२४९
„ ...	१५२०	आर्यावर्त ...	५७२	आवृत् ...	१४२५	आश्विनेय ...	१०२
आयत्त ...	२०५७	आर्यभ्य ...	१८३१	आवृत्त ...	२२०५	आश्वीन ...	१५६१
आयाम ...	१३०२	आल ...	१९१३	आवेगी ...	९२२	आशठ ...	२४७
आयुध ...	१६३२	आलम्भ ...	१६९८	आवेगिनी ...	६०७	„ ...	१४४३
आयुधिक ...	१६०२	आलय ...	६०३	आवेगिक ...	१४२०	आसक्त ...	२०४२
आयुधीय ...	१६०२	आलवाल ...	५२५	आशसितृ ...	२०७८	आसन ...	१३५०
आयुष्मत् ...	२०३७	आलस्य ...	१९६५	आशंसु ...	२०७८	„ ...	१५०४
आयुम् ...	१७०७	आलान ...	१५४९	आशय ...	२२९०	„ ...	१५४६
आयोधन ...	१६७४	आलाप ...	३४१	आशर ...	११८	आमना ...	२२९२
आरकूट ...	१९००	आलि ...	५८४	आशा ...	१४६	आसन्दी ...	२९१३
आरग्वध ...	६९५	„ ...	६५६	„ ...	२७६९	आसन्न ...	२१५७
आरनालक ...	१७८४	„ ...	१०९७	आशितंगवीन ...	१८२४	आसाव ...	२०१२
आरनि ...	२३२४	„ ...	२७३१	आशीविष ...	४५१	आसादित ...	२२३३
आरन्म ...	२३०२	आलिङ्ग्य ...	३७२	आशीम् ...	२७९२	आसार ...	१६७९
आरव ...	३५७	आलीढ ...	१६३८	आशु ...	१२९	„ ...	१६५९
आरा ...	१९९८	आलू ...	१७६८	„ ...	१७३७	आसुरी ...	१७४५
आरात् ...	२८२०	आलोक ...	२३४१	आशुग ...	१२३	आसेचनक ...	२१३०
आराधन ...	२५८५	आलोकन ...	२३११	„ ...	१६४०	आस्कन्दन ...	१६७५
आराम ...	६५२	आवपन ...	१७७३	„ ...	२३७३	आस्कन्दित ...	१५६४

शब्द	पक्ति	शब्द	पक्ति	शब्द	पक्ति	शब्द	पक्ति
आतरण	१५५२	इवाकु	९६०	इन्द्रारि	२३	ईर्म	११८१
आस्था	२५१०	इक्षु	२१७२	इन्द्रावरण	३९	ईर्ष्या	४१०
आस्थान	१३८३	"	२२७९	इन्द्रिय	२९२	इक्षित	२३४३
आस्थानी	१३८३	इक्षित	२२७९	"	११९७	इली	१६४९
आस्पद	२५२२	इक्षुदी	७४०	इन्द्रियार्थ	२९२	ईश	५९
आस्पाट	८०९	इक्षु	४१६	इक्षु	६७४	"	१५०
आस्कोटनी	१९९६	इक्षायती	१०९२	इक्षु	१५३७	ईशान	६०
आग्नेटा	७८८	इक्षायीक	१३६९	इक्षु	२०४५	ईशितु	२०४५
"	८५६	इक्षु	१८३१	इक्षु	१६४	ईशर	६०
आरय	१९५१	इक्षु	२४१९	इक्षु	२००८	"	२०४५
आरया	२२९२	इक्षु	१९६१	"	२६८७	ईशरा	७२
आसय	२३०८	"	२१८९	इक्षु	२४१९	ईशर	२८६५
आहत	३५२	इक्षु	२७१९	इक्षु	१९१	ईशरपाण्डु	३०३
"	२२०१	इक्षु	२८२६	इक्षु	२८६६	इक्षु	१७३५
आहमरक्षण	२०४४	इक्षु	१७७७	इक्षु	२४९	इक्षु	१५४३
आहय	१६७८	इक्षु	३१९	इक्षु	१६४१	"	१९९४
आहवनीय	१३९१	इक्षु	१०९४	इक्षु	१६४४	इक्षु	४१६
आहार	१८१८	इक्षु	२८९४	इक्षु	१७०८	इक्षु	१००२
आहार	५१८	इक्षु	६७४	"	१८२०	उ	
आहय	४५५	इक्षु	२५५७	इक्षु	९७८	उ	२८८४
आरो	२८५८	इक्षु	५४१	इक्षु	२९९	उक्त	२२४९
आरोपुषिका	१६६९	इक्षु	१७१	इक्षु	२०४२	उक्ति	३१३
आहय	३२५	इक्षु	८४९	इक्षु	२४१२	उक्त	२९५४
आहय	३२६	इक्षु	८१	इक्षु	१६३४	उक्त	१८२५
आहय	३२७	"	१४९	इक्षु	३	उक्त	१७६९
इ		इक्षु	७३८	इक्षु	१२५९	"	१८२५
इक्षु	२७५	इक्षु	७८२	"	२३११	उक्त	१७९६
इक्षु	८४५	इक्षु	९६१	इक्षु	१११३	उक्त	६३
"	८५७	इक्षु	७८५	इक्षु	२२४४	"	४०२
"	८६८	इक्षु	७८५	इक्षु	२४३१	"	१०३३
"	९७४	इक्षु	८९	इक्षु	२४४८	उक्त	८५३
इक्षु	८५७	इक्षु	१६५	इक्षु	२१९९	"	९३८

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
उद्य	... २१६४	उत्तंस	... २३००	उत्साह	... १५०५	उदुम्बर	... १९०१
उद्यटा	... ९६८	उत्त	... २२३५	उत्साहपूर्ण	... ३९७	उदुम्बरपर्णी	... ९३७
उद्यण्ट	... २१९०	उत्तत	... १२००	उत्सुक	... २०४२	उदुम्बर	... १७५७
उद्यार	... १२०८	उत्तम	... २१३८	उत्सृष्ट	... २२३८	उद्गत	... २२१८
उद्यावत्	... २१९०	उत्तमर्ण	... १७१६	उत्सेध	... ६६८	उद्गमनीय	... १२०८
उद्यै श्रवम्	९०	उत्तमा	... १०८२	,,	... २५२६	उद्गाढ	... १३२
उद्यैर्षुष्ट	... ३३४	उत्तमान्न	... १२६३	उद्यकू	... २८९५	उद्गातृ	... १३८६
उद्यैस्	... २८८२	उत्तार	... ३३०	उद्यता	... ४७४	उद्गार	... २३२३
उद्यम्य	... ६६८	,,	... २७१६	,,	... २९३८	उद्गीर्ण	... २९३२
उद्यम्य	... ६६८	उत्तारा	... १४८	उद्यया	... १११५	उद्गृह्य	... २२०३
उद्यिन्	... २१६४	उत्तरासन्न	... १३०८	उद्यय	... २१६४	उद्ग्राह	... २३२३
,,	... २५०४	उत्तरीय	... १३०९	उद्यज	... २७	उद्य	... २६८
उज्जासन	... १६९७	उत्तान	... ४९६	उद्यधि	... ४६९	उद्यन	... २३१९
उज्ज्वल	... ३९६	उत्तानशया	११५६	उद्यन्त	... ३२५	उद्घाटन	... १९८३
उज्ज्वल	... १७११	उत्थान	... २५७०	उद्यन्या	... १८१७	उद्धान	... २३०२
उज्ज	... ६०५	उत्थिन	... २५०४	उद्यवत्	... ४६९	उद्धान	... १५२०
उहु	... १८६	उत्थानिन्	... २०८२	उद्यपान	... ५१९	उद्दाल	... ७१७
उहुप	... ४८८	उत्पत्ति	... २७४	उद्यय	... ६३७	उद्दित	... २२१४
उहुनि	... १०६१	उत्पत्तिष्यु	... २०८२	उद्दर	... १२२७	उद्द्वार	... १६८९
उन	... २०२६	उत्पन्न	... २५०५	उद्दक	... १५२६	उद्दप	... ४३८
,,	... २८२१	उत्पल	... ५४०	उद्दक्षित	... ६०१	उद्भव	... ४३८
,,	... २८५८	,,	... ९००	उद्दक्षित	... १८१३	उद्धान	... १७१४
उनाहो	... २८५८	उत्पलशारिवा	८७२	उद्दान	... १२६	उद्धार	... १७६४
उत्का	... २०४०	उत्पान	... १६८५	उद्दार	... २०४१	उद्गत	... २२०४
उत्काट	... ९१७	उत्फुल्ल	... ६६३	,,	... २७१९	उद्भव	... २७४
,,	... २०७१	उत्स	... ६४३	उद्दासीन	... १४८७	उद्भिज्ज	... २१२७
उत्काण्ठा	... ४१९	उत्सर्जन	... १४१०	उद्दाहार	... ३२९	उद्भिद्	... २१२७
उत्कार	... १०७७	उत्सव	... ४३८	उद्दित	... २२३९	उद्भिद्	... २१२७
उत्कार्य	... २२७१	,,	... २७५३	उद्दीची	... १४८	उद्भ्रम	... २२७४
उत्कालिका	... ४१९	उत्सादन	... १३१६	उद्दीच्य	... ५७०	उद्यन	... २२०३
उत्कार	... २३२२	उत्साह	... ४२०	,,	... ८९२	उद्यन	... २२७२
उत्क्रोश	... १०३३	,,	... १३१६	उदुम्बर	... ६९२	उद्यान	... ६५४

शब्दः	पङ्क्तिः	शब्दः	पङ्क्तिः	शब्दः	पङ्क्तिः	शब्दः	पङ्क्तिः
उघा	२५६८	उपनम	२३०१	उपमा	२००४	उपरध	१२३४
उघोम	२९६१	"	२६१३	उपमा	२००१	उपसर्ग	१४२४
उद्	५०७	उपमोय	३३७	उपमम	१४६४	उपहार	१५२३
उद्धर्तन	१३१६	उपगत	२२४२	उपयाम	१४६४	उपहार	२७०१
उद्भात	१५३९	उपगहन	२३१०	उपरत्त	२३४	उपांशु	१५१३
,	२२१८	उपमह	१७०५	,	२३११	उपाकरण	१४३३
उद्भासन	१६९७	उपमात्र	१५२३	उपरधन	१५३३	उपाकृत	१४०६
उद्भाह	१४६५	उपगत	२२८८	उपराग	२३३	उपाख्य	१४२६
उद्भेग	९८७	उपपरित	२२२८	उपराम	२३२४	,	२३१६
"	२२७४	उपकारय	१३९३	उपरि	२७०२	उपादान	२३८२
उद्धु	१०११	उपधिन	२२०२	उपर	६४०	उपाधि	४१८
उगत	२१६४	उपविना	८२३	उपरध्वार्थ	३२१	"	२४४८
उद्गतानत	२१६३	उपमाय	१५१०	उपरध्वि	२७९	उपाध्याय	१४६६
उद्गद	२५०४	उपका	१३७८	उपरध्व	२३०४	उपा पाया	११०२
उद्गय	२२७३	उपगत	२२७८	उपर्य	२७३४	उपध्यायानी	११०४
उगाय	२२०३	उपगाय	११७५	उपरन	६५२	उपध्यायी	११०२
उमत्त	८०३	उपस्यका	६४७	उपवर्तन	५७३	"	११०४
	११९४	उपद	१५२३	उपवाह	१४२८	उपानह	१९९
उमदिष्णु	२०७०	उपधा	१५१	उपविना	८४७	उपाया	१५२३
उमनर	२०४०	"	२६१३	उपवीन	१४५१	उपाकृत	१५६८
उमाध	१६९८	उपयान	१३४८	उपवस्थ	६३२	उपासज्ञ	१६४४
,	१९८१	उपधि	४२१	उपधाव	२३१३	उपासन	१६३९
उमाद	४१४	उपगाह	३७६	उपधुत	२२४२	उपासना	१४३२
,	२०७०	उपनिधि	१८६८	उपसम्बान	१३०७	उपासित	२०१८
उमादिवत्	११९४	उपनिपद्	२५२०	उपमपन	१४०५	उपाहित	२३४
उपकण्ठ	२१५९	उपनिष्कार	५९३	"	१४९७	,	२२०८
उपनिर्वा	६१२	उपपास	३२८	उपसर	२२९९	उपेक्ष	३९
उपवाया	६१२	उपपति	११४४	उपसर्ग	१६८५	उपोदिका	९६३
उपवुधिका	८९९	उपवर्ह	१३४८	उपसर्गा	२१४४	उपोद्भात	३२९
"	१७८०	उपमृत्	१४०२	उपसया	१८३६	उपयधुम्	२८९१
उपवृत्त्या	८४१	उपमोम	२२८९	उपसूयक	२०९	उपयधुम्	२८९१
उपवन	१३७८	उपमा	२००१	उपसर	१७७६	उमा	७२

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
उना	... १७४६	उद्यगम्	... १९३	ऊर्ध्वगत	... १६१८	हृत्	... ३५४
उमापति	... ६८	उशीर	... ४७६	ऊर्ध्वगम्	... १६१८	"	... १३११
उर-ग्रीका	१२८३	उपगा	... ८३२	ऊर्ध्वगत	... १७१३	हृत्पिपा	... २३१४
उग	... ४५४	उपशुष	... १०७	ऊर्ध्व	... २४३४	हृत्	... २४०
उरण	... १८५९	उपम्	... २१७	ऊर्ध्वानु	... १८५९	"	... २५४
उरणाम्य	... ९४३	उपा	... २८८५	"	... १९२०	"	... २४५७
उरभ	... १८५९	उपापति	... ५३	ऊर्ध्वक	... ४७२	हृत्पुमनी	... १११५
उररी	... २८४३	उपिन	... २३२३	ऊर्ध्वजानु	... ११६८	हृत्	... २८५४
उररीकृत	... २३४१	उद्ग	... १८५६	ऊर्ध्वानु	... ११६८	हृत्पिर	... १४८७
उरदष्टद	... १५९६	उद्य	... २५३	ऊर्ध्व	... ४७७	हृत्	... १७५३
उरस्	... १२२९	"	... १९६६	"	... २९००	हृदि	... ८३७
उरसिल	... १६१९	"	... २९३९	ऊर्ध्वता	... १३८८	हृत्	... १६
उरस्य	... ११३०	उद्यगदिम	... २०२	ऊर्ध्वमत्	... २१६६	हृत्पुक्षित	... ८८
उरम्बत्	... १६१९	उद्यिका	... १८०६	ऊर्ध्व	... ५६५	हृत्	... १००८
उरु	... २१४६	उद्यीय	... २७७६	ऊर्ध्वण	... १७७८	हृत्प	... १६३
उरधूक	... ७५०	उद्योपगम	... २५२	ऊर्ध्व	... ५६६	"	... ८८१
उर्वरा	... ५६५	उद्यम	... २५१	ऊर्ध्वत्	... ७६६	हृत्पम	... १८३५
उर्वशी	... १०३	उद्य	... २१०	ऊर्ध्वगम	... २५२	हृत्पि	... १४३८
उर्वह	... ९५९	उद्या	... १८३९	ऊर्ध्व	... २८३	हृत्प्यमोक्षा	... ८२२
उर्वी	... ५६२	ऊ.		ऊ.		"	... ८५०
उलप	... ६६७	ऊत	... २२२६	ऊ.		ए.	
उल्ल	... १०१७	ऊवस्	... १८५२	ऊदध	... १८८६	एक	... २१८८
उल्लल	... १७५७	ऊम्	... २८८४	ऊक्ष	... १८६	"	... २१८९
उल्ललल	... ७१६	ऊररी	... २८४३	"	... ७६२	"	... २३६७
उल्लपित्	... ५०२	ऊरव्य	... १७०८	"	... ९९५	एकक	... २१८८
उल्ला	... २९१०	ऊरी	... २८४३	ऊक्षगन्वा	... ८६९	एकतात	... २३६३
उल्ल	... ११५०	ऊरीकृत	... ८२५	"	... ९२२	एकताल	... ३६७
उल्लण	... २१८७	"	... २३४१	ऊच्	... ३१७	एकदन्त	... ७६
उल्लुका	... १७६६	ऊर	... १२१९	ऊजीप	... १७७१	एकदा	... २८९३
उल्लाघ	... ११८८	ऊरुज	... १७०८	ऊजु	... २१६८	एकधुर्	... १८३७
उल्लोच	... १३१३	ऊरुपर्वन्	... १२१८	ऊजुरोहित	... १६५	एकधुरावह	... १८३७
उल्लोल	... ४७८	ऊर्ज	... २५०	ऊण	... १७१३		

शब्द	पंक्ति	शब्दः	पंक्ति	शब्द	पंक्ति	शब्दः	पंक्ति
एकपुरीण	१८३७	एकवायुव	८९०	ओदन	१८०३	वसाराणि	३३
एकपदी	५८७	एकम्	२८३६	ओम्	२८७३	वसुद	२७१८
एकत्रिंश	१३८	"	२८६६	ओष	२२६७	वसुघनी	१२२१
एकवष्टिका	१२८५	"	२८७३	ओषधी	६६१	वसुम्	१४६
एकसर्ग	२१८४	"	२८७९	"	९१९	वकुभ	२७५
एकहायनी	१८४२	"	२८८१	ओषधीश	१७२	"	७३८
एकान्ति	२१८८	एकान्ति	१९९३	ओष्ठ	१३५३	ककुभ	१०५७
एकादश	२१८३	ये		"	२९१८	वकुलक	१३३३
"	२७१५	ऐवागारिक	१९७७	औ		वध	१२३१
एकान्य	२१८४	ऐह्युद	६८५	औधर	१८२६	"	२७७४
एकान्त	१३३	ऐण	१००७	औचिती	२९७३	वध्या	१५५१
एकान्त	२१८३	ऐण्य	१००४	औचिष्य	२९७३	कल्या	२६७१
एकान्तगत	२१८४	ऐतिष्ठ	१३७७	औतानपादि	१८४	वहु	१०१०
एकान्ती	१२८५	ऐद्रियक	२१८२	औदमिर	१७६३	वहुटक	१५९६
एकान्ती	८११	ऐरायण	९२	औदमिर	२०६६	कहुण	१२८९
एकान्ती	८१८	ऐरायण	९२	औपपञ्चादिक	२३२८	वहुतिरा	१३५२
एक	११६५	"	१५१	औपयिष	१५१६	वहुतान	१२११
एकक	१८५२	"	७२४	औपरस्त	१७२८	कहु	१७४६
एकग	९४२	ऐरायणी	१६२	औमीन	१७२१	कथ	१२६४
एकमू	२१०१	ऐरविल	१३८	औरभक	१८६०	वसर	२१३४
एकम्	६०	ऐरेव	८९०	औरन	११३०	कथिर	२८७६
एण	१००८	ऐशय	७१	और्ध्वदहि	१४१३	कथ	५७७
एत	३१०	ऐमस	२८८८	औ	११२	"	९४
एतर्हि	२१२४	औ		औगीर	२७०६	कथय	७०८
एव	६७४	औवम्	२८०१	औषव	९१९	कच्छयो	२५२८
एवा	२२६९	औष	१०६६	"	११७४	कच्छू	११७९
ऐवम्	६७४	"	२३८८	औष्टक	१८६०	कच्छुर	११९०
यधिन	२१७७	औकार	३१८	क		कच्छुरा	८३२
यगम्	२६१	औषम्	२८०२	"	२३३४	कथन	४५६
यरण्ड	७५०	औषधपुष्प	८००	"	२८३५	"	१५९३
एरा	८९८	औषु	९९९	व	१७७१		
एलायणी	९२८						

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
कचुकिन्	... १४८४	कणा	... १७७९	कनकालय	... ८०३	कापिला	... ८८९
कट	... १२२१	कणिका	... ७७९	कनिष्ठ	... ११६०	कापिवह्नी	... ८४३
"	... १५४१	"	... २९११	"	... २४१७	कापिश	... ३०८
"	... १७५९	कणिश	... १७४८	कनिष्ठा	... १२३८	कापीतन	... ७०२
"	... २४०२	कण्टक	... २९५९	कनीयिका	... १२५८	"	... ७३४
कटका	... ६४२	कण्टकारिका	... ८३५	कनीयस्	... २१४९	"	... ७७४
"	... १२८७	कण्टकिफल	... ७७०	"	... २८०५	कापीत	... १०१६
कटंभरा	... ८१९	कण्ठ	... १२४९	कन्था	... २९१३	कापीतपालिका	... ६२३
"	... ९५४	कण्ठभूपा	... १२८१	"	... २९५१	कापीतात्रि	... ९०७
कटमी	... ९४८	कण्डूरा	... ८७१	कन्द	... ९६२	कापोल	... १२५४
कटाक्ष	... १२६१	कण्डू	... ११८०	"	... २९६४	काफ	... ११९८
कटाट	... २९३७	कण्डूया	... ११८०	कन्दर	... ६४४	काफिन्	... ११९४
कटी	... २९७१	कण्डोल	... १७५०	कन्दराल	... ७०६	काफोणि	... १२३३
कटिप्रोथ	... १२२४	कण्डोलव्रीणा	... १९९२	"	... ७३४	कावन्ध	... ४७४
कटी	... १२२१	कन्तृण	... ९८०	कन्दर्प	... ५०	"	... १७०३
कटु	... २९४	कथा	... ३०२	कन्दली	... १००५	कावरी	... ९२७
"	... ८१९	कदध्वन्	... ५८९	कन्दु	... १७६७	"	... १२६७
"	... २४०५	कदम्ब	... ७३२	कन्दुका	... १३५०	"	... १७८७
कटुनुम्बी	... ९६०	"	... १०३३	कधरा	... १०४९	कास्	... २८३५
कटुरोहिणी	... ८१९	कदम्बक	... १०६८	कन्या	... १०८९	कमट	... ५०८
कदफल	... ७२९	"	... १७४१	कपट	... ४२१	कमठी	... ५१५
कदवङ्ग	... ७६१	कदर	... ७४८	कपर्द	... ६९	कमण्डलु	... १४४४
कठिञ्जर	... ८०७	कदर्य	... २१२१	कपर्दिन्	... ६३	कमन	... २०७२
कठिन	... २१७६	कदली	... ८७४	कपाट	... ६२७	कमल	... ४७२
कठिलक	... ९५७	"	... १००५	कपाल	... १२१०	"	... ५४६
कठोर	... २१७६	कदाचित्	... २८५६	कपालभृत्	... ६३	"	... २७०४
कडङ्गर	... १७५१	कदुष्ण	... २१४	कापि	... ९९३	कमला	... ५४
कडन्य	... १७७६	कदु	... ३०९	कापिकच्छु	... ८२२	कमलासन	... ३३
कडार	... ३०९	कद्वद	... २०९८	कापित्थ	... ६९०	कमलोत्तर	... १९१८
कर्ण	... २१४८	कनक	... १८९४	कापिल	... ३०९	कामिन्	... २०७१
"	... २४२६	कनकाव्यक्ष	... १४८२	कापिला	... १५३	कम्प	... ४३८
कणा	... ८४१	कनकालुका	... १५३२	"	... ७७४	कम्पन	... २१७३

शब्दः	पतिः	शब्दः	पतिः	शब्दः	पतिः	शब्दः	पतिः
कपित	२१९८	करवाल	१६४६	कचुरव	९१८	कर्मद्रिय	२९१
कम्प	२१७३	करवागिका	१६४९	कण	१२६६	कप	१८७८
कम्बल	१३०६	करवीर	८०२	कर्णजलाकम्	१०१४	कपक	१०१८
"	१६४१	करशाखा	१२३७	कर्णमार	४९०	कपक	७६५
"	२४२४	करशीकर	१५४५	कर्णमृग	१२८०	कपू	२७८०
कम्प	१७७४	करहाट	५५	कर्णका	१२८०	कल	३६६
कम्पु	५१२	करहाटक	७५३	"	२३६५	कलक	३६१
"	२६०१	कराल	२७४५	कर्णिकार	७६९	कलक	१७८
कम्पुमीषा	१२५०	करिणी	१५४०	कर्णारथ	१५७१	"	२३४२
कम्प	२०७२	करिन्	१५३६	कर्णमय	२११८	कलम	२६९२
कर	२११	करिपिण्डी	८४२	कर्तरी	१९९६	कलपीत	२४८७
"	१५२१	करिगानक	१५३८	कदम्ब	४८५	कलम	१५३८
"	२६६३	करीर	८०२	कदम्ब	१२०३	कलम	१७५५
करव	१६८	"	२६८२	"	२९६०	कलम्ब	१६४१
"	७७७	करिष	१८०८	कपर	१२१	"	१७७६
"	२३४७	करुणा	३९५	कर्परी	१९०९	कलम्बी	९६३
करव	७४३	"	३९७	कर्पास	२९६४	कलरा	१०१६
"	२०६	करेडु	१०२५	कर्पूर	१३३३	कलल	११५०
करलोक	७४३	करेणु	२४३९	कर्पूर	११९	कलविद्ध	१०२३
करट	१०२७	करोटि	१२१२	"	३१०	कलश	१७६९
"	२४०३	कक	१५५९	"	१८९५	कलशि	८३४
करण	१९३२	ककक	५०८	कर्मकर	१९५८	कलहम	१२३
"	२४४३	कर्कटी	९५९	"	२०६३	कलह	१६७६
करण्ड	२९३१	ककधू	७२१	कमदार	२०६२	कला	१७३
करलीया	५३२	"	२९७१	कमशम	२०६०	"	२३६
करपत्र	१९९८	कर्करी	१७६८	कर्मठ	२०६१	"	२७३१
करभ	१२३५	ककरेटु	१०२५	कर्मव्या	२००५	कलादि	१९४४
"	१८५६	करश	९४१	कर्मादि	१४३५	कलानिधि	१७४
करभूपण	१२८९	"	२१७६	कमधील	२०६१	कलाप	२५९२
करमदव	७८३	"	२७७०	कर्मदूर	२०६१	कलाप	१७३८
करम्म	१८०२	कर्कस	९५९	कर्मभवि	१४७६	कलि	१६७७
कररट	१२३९	कर्कूर	९५७	कर्मार	९६९	"	२७२३

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
कलिका ...	६८०	कल्प ...	१४०१	कालेन्दु ...	७२६	काला ...	१०८३
कलिङ्ग ...	७८२	कला ...	१९९१	कालोदुम्बरिका ...	७७१	काल्पा ...	५९३
„ ...	१०२०	कलार्ह ...	२११३	कालोदर ...	४५२	„ ...	२६७५
कलिद्रुम ...	७६५	कलशियु ...	२५९५	कालोक ...	४५७	कालारक ...	९७५
कलिमारका ...	७४४	कलशे ...	२९२१	„ ...	१०२९	कालि ...	१७९
कलिल ...	२१९४	कलशरगा ...	१२११	काली ...	९१०	„ ...	२२६५
कलुप ...	२६१	कलमल ...	१६८६	काल ...	१९०५	कालप्रथित ...	१७६३
„ ...	४९५	कश्य ...	१५६२	„ ...	१९८९	कालिद्वीत ...	२१०९
कलेवर ...	१२१३	„ ...	२००९	„ ...	२२९०	कालभ ...	५८९
कल्का ...	२३६२	„ ...	२११३	कालचधाली ...	७५७	कालोच ...	१०३३
कल ...	२५७	कप ...	१९९३	कालित ...	२२०३	„ ...	१९२४
„ ...	२५९	कपाय ...	२९८	कालधन ...	१८९६	कालोतावन ...	१९०७
„ ...	१४३२	„ ...	२६४१	कालधनालय ...	७७८	काल ...	५०
„ ...	१५१५	काष्ठ ...	४६७	कालधनी ...	१७८८	„ ...	४१७
कल्पना ...	१५५१	„ ...	२४१३	काली ...	१२९०	„ ...	१४६७
कल्पवृक्ष ...	१००	कलरूरी ...	१३२२	कालिक ...	१७८५	„ ...	१८२०
कल्पान्त ...	२५९	कलहार ...	५३९	काण्ड ...	२४२१	„ ...	२६११
कल्मष ...	२६०	कल ...	१०३१	काण्डपृष्ठ ...	१६०२	कालन ...	२०७२
कल्माष ...	३१०	कालक्षा ...	४१६	काण्डवत् ...	१६०६	कालपाल ...	४६
कल्य ...	२१९	काक ...	१०२७	काण्डीर ...	१६०६	कालान् ...	२८७५
„ ...	११८८	काकचित्री ...	८४४	काण्डेशु ...	८५७	कालमिथु ...	२०७२
„ ...	२६५४	काकतिन्दुक ...	७२६	कातर ...	२०७७	कालिनी ...	१०७९
कल्या ...	३४६	काकनासिका ...	८८५	कालायनी ...	७२	„ ...	२५५९
कल्याण ...	२६५	काकपक्ष ...	१२६६	„ ...	११०८	कालुका ...	२०७१
कल्लोल ...	४७८	काकपीलुक ...	७२६	कादम्ब ...	१०३३	कालुका ...	१०९२
कवच ...	१५९६	काकमाची ...	९५१	कादम्बरी ...	२००८	कालुकी ...	१०९२
कवल ...	१८१५	काकमुद्रा ...	८७५	कादम्बिनी ...	१६०	काल्मिपत्य ...	९४१
कवि ...	१९४	काकली ...	३६५	काद्वेय ...	४४५	काल्मल ...	१५७६
„ ...	१३६३	काकाङ्गी ...	८८५	कानन ...	६५०	काल्मविक ...	१९४५
कविका ...	१५६६	काकिणी ...	२९१२	कानीन ...	११२१	काल्मोज ...	१५५७
कविय ...	२९६४	काकु ...	३३५	कान्त ...	२१२९	काल्मोजी ...	९२५
कवोष्ण ...	२१४	काकुद ...	१२५५	कान्तलक ...	९०४	काय ...	१२१५

शब्दः	पतिः	शब्दः	पतिः	शब्दः	पतिः	शब्दः	पतिः
वाय(तीर्थ)	१४५३	काठ	११७	वावचिव	१५९९	किण	२९३१
वायवधा	७६६	"	२१६	वावेरी	५३६	किणिही	८२६
वायण	२७१	"	३०४	वाय	१९४	किण्व	२०१३
कारणा -	४६५	"	२७२३	काय	९७३	कितव	८०३
कारणिक	२०३८	काटक	११७२	कायमरी	७१९	"	२०१६
कारण्य	१०५६	वालकण्डक	१०२९	कायमर्थ	७२०	किनर	३१
कारन्मा	७६०	वालपूट	४५७	कायमीर	७३९	"	१४१
कारवी	८७१	वाग्लण्ड	१२०६	कायमीरमन्त्र	१८२१	किरेद्य	१३७
"	९५३	कालधर्म	१६९९	कायवशि	३०८	किण्व	२८३७
"	१७८०	कालपूट	१६३४	कायवपी	५६१	"	२८५८
"	१७८७	कालमेपिरा	८२९	काठ	६७४	किमु	२८५८
कारवेद्य	९५७	"	८६६	काठकुहा	४९३	किमुत	२८५३
कास	१७०५	कालमेपी	८४०	काण्ठ	१९४६	"	२८५८
कासिका	२३६५	काण्ठेय	१८१३	काष्ठा	१४६	किपचा	२१२१
कासी	२३३५	कालमूत्र	४६३	"	२३६	किपुण्य	१४१
कास	१९३८	काठकण्ड	७२५	"	२४१६	किवदनी	३२४
कासणिक	२०५४	"	७८४	काठीला	८७१	किर	९९१
कासण्य	२९७	काळा	८३७	काय	११७७	किरण	२१०
कासोत्तर	२०१४	"	८६६	कायमर्द	२९३३	किरात	१९६९
कासस्वर	१८९७	"	१७८०	कायर	९९६	किरातनिक	२३४
कासांति	१४९६	कासागुह	१३२७	काधार	५२३	किरीट	११७७
कासिक	२४९	कासागुहार्थ	८९३	किगह	१७४८	"	२९५५
कासिकि	२५०	"	१३२५	"	२६६१	किमीर	३१०
कासिकेय	७७	कासायस	१९०२	किगुह	७७७	किन्	२८४४
कासाय	१२९५	कासिका	२३६४	किनीदिनि	११९	किलाय	११७९
कासाही	८८	कासिदी	५३०	किर	१९६३	किरायिन्	११९६
कासा	२०६१	कासिदीदा	४८	किनिनी	१२९३	किनिन	१७५९
कासण	२२५७	काळी	७३	किनिन्	२८६५	किनिन	२६०
कासुन	१६३३	कासीय	८५१	किनुन	५१०	"	२७८२
कास्य	७३७	"	१३२५	किन्	५५२	किरीर	१५६०
कासायन	१८८२	कास्य	९१८	किटि	९९१	किधु	२१४८
कासिक	१८८२	कासा	१८४६	किट	१२०४	किपल्य	६७७

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
कीकस ...	१२१०	कुञ्ज ...	२३९६	कुण्डल ...	१२८०	कुमारी ...	७९५
कीचक ...	९७१	कुञ्जर ...	१५३६	कुण्डलित् ...	४५२	" ...	१०८९
कीनाश ...	२७६६	कुञ्जराशन ...	६८९	कुण्डी ...	१४४४	कुमुद ...	१५१
कीर ...	१०३०	कुञ्जल ...	१७८५	कुतप ...	१४१५	" ...	५४१
कीर्ति ...	३३३	कुट ...	६५९	कुतुक ...	४२३	कुमुदवान्धव ...	१७१
कील ...	११३	" ...	१७७०	कुतुप ...	१७७२	कुमुदिका ...	७२९
" ...	२७३१	कुटक ...	१७३३	कुतू ...	१७७२	कुमुदिनी ...	५४४
कीलक ...	१८५२	कुटज ...	७८१	कुतूहल ...	४२३	कुमुद्वत् ...	५७५
कीलाल ...	४७३	कुटजट ...	७६२	कुत्सा ...	३३७	कुमुद्वती ...	५४३
" ...	२७३५	" ...	९११	कुत्सित ...	२१३३	कुन्या ...	१३७९
कीलित ...	२१०८	कुटिल ...	२१६७	कुथ ...	९८०	कुन्म ...	७१६
कीश ...	९९४	कुटी ...	६०४	" ...	१५५२	" ...	१५४२
कु ...	७६३	" ...	२९७१	ऊदाल ...	६९३	" ...	२६०३
" ...	२८१६	" ...	२९७८	कुनटी ...	१९२३	कुन्मकार ...	१९४०
कुकर ...	११६९	कुदुन्व्यापृत ...	२०४७	कुनाशक ...	८३१	कुन्मसंनव ...	१८४
कुकुन्दर ...	१२२३	कुटम्बिनी ...	१०८५	कुन्त ...	१६५४	कुन्मिका ...	५४३
कुकूल ...	२७४१	कुट्टनी ...	१११२	कुन्तल ...	१२६५	कुन्मी ...	७२९
कुकुट ...	१०२२	कुट्टिम ...	२९६७	कुन्द ...	७९४	कुन्मीर ...	५०९
कुकुम्भ ...	१०५७	कुदमल ...	६८१	" ...	८९१	कुरङ्ग ...	१००३
कुकुर ...	९१३	कुटर ...	१८५५	" ...	२९३३	कुरण्टक ...	७९६
" ...	१९७१	कुठार ...	१६५१	कुन्दुर ...	८९१	" ...	७९८
कुक्षि ...	१२२८	कुटेरक ...	८०७	कुन्दुरकी ...	८९६	कुरवक ...	७९६
कुक्षिमरि ...	२०६७	कुडव ...	१८८४	कुपूय ...	२१३३	कुरर ...	७९८
कुङ्कुम ...	१३२०	कुडङ्गक ...	२९२८	कुप्य ...	१८८९	" ...	१०३३
कुच ...	१२२७	कुज्य ...	६००	कुवेर ...	१३५	कुरण्टक ...	७९६
कुचन्दन ...	१३३८	कुणप ...	१७०४	" ...	१५०	कुरविन्द ...	९६७
कुचर ...	२०९९	" ...	२९३४	कुवेरक ...	९०३	कुरविस्त ...	१८७९
कुचाग्र ...	१२२८	कुणि ...	९०४	कुवेराक्षी ...	७५८	कुल ...	१८७७
कुज ...	१९५	" ...	११६९	कुवज ...	११६९	" ...	१३५४
कुक्षित ...	२१६६	कुण्ट ...	२०५९	कुमार ...	८०	कुलक ...	७०६
कुञ्ज ...	६४९	कुण्ट ...	११४५	" ...	३८६	" ...	९५८
		" ...	१७६९	कुमारक ...	६९८	" ...	१९३९

शब्दः	पक्तिः	शब्दः	पक्तिः	शब्दः	पक्तिः	शब्दः	पक्तिः
कुलटा	१०९४	कुष्ठ	९००	कृषिसव	१३०९	कृषीटयोनि	१०६
कुलसिक्का	१९११	कुष्ठ	११८२	कृर्म	५०८	कृमि	१०१४
कुलपानिका	१०८८	"	२९६२	कृन्	४८१	कृमिघ्न	८६
कुलभेष्टिन	१९३९	कुसीद	१७१४	कृष्माण्डक	०५९	कृमिन	१३२६
कुलसमर	१३५७	कुसीदिक	१७१७	कृत्तव्य	१०२५	कृन्ध	२१४७
कुलघ्नी	१०८८	कुसुम	६८२	कृत्तरास	१०१२	कृशातु	१०८
कुलाय	१०६२	कुसुमाञ्जन	१९१२	कृत्तचक्र	१०२३	कृशातुरेतस्	६५
कुलाक	१९४०	कुसुमेपु	५१	कृत्ताटिरा	१२५०	कृशाश्विन्	१०५३
कुलाली	१९११	कुसुम्भ	१९१९	कृत्त	४६७	कृत्तक	१७१३
कुलिश	९३	"	२६०७	"	१४५६	कृत्ति	१७१०
कुली	८३६	कुचति	४२२	कृत्त	२४८८	कृत्तिव	१७१८
कुलीट	१३५८	कुत्तम्बक	१७८२	कृत्तपुद्ग	१६०३	"	१७३३
कुलीर	५०८	कुत्ता	१४५८	कृत्तमाल	६९६	कृत्तायक	१७१८
कुमाय	१७४३	कुत्तर	४४०	कृत्तमुख	२०३३	कृत्त	१७२३
"	२९१७	कुट्ट	२३२	कृत्तलक्षण	२०४४	कृत्ति	१३६४
कुमागिपुन	१७८४	कुट्टद	२०५०	कृत्तपापलिका	१०८७	कृत्त	३५
कुम्भ	१२१०	कुट्ट	६४१	कृत्तद्वत	१६०३	"	२३८
कुम्भा	५३४	"	१०७२	कृत्तान्न	११६	"	३०४
कुम्भ	७२१	"	२४०८	"	२४६३	"	१७७८
"	२९७८	कुम्भान्न	१९८१	कृत्तिर	१३६४	कृष्णपावक	७८३
कुम्भस्य	५४०	कृत्तशर्मलि	७४२	"	२०३३	कृष्णपत्रा	८४०
कुम्वाद	२०९९	कृत्तरथ	२१७१	कृत्त	२२३१	कृष्णमेदी	८९०
कुम्बिद	१९४१	कृत्त	५१९	कृत्ति	१४४५	कृष्णका	८४४
कुम्बेणी	४९९	कृत्तक	४८६	कृत्तिवासस्	६२	कृष्णलोहित	३८
कुम्भ	९८०	"	४९१	कृत्ता	२६५२	कृष्णवर्त्मन्	१०७
"	२७६७	"	१३२३	कृत्तिमधुपत्र	१३२९	कृष्णवृन्ता	७५८
कुम्भ	२६६	कृत्तर	१५८१	कृत्तक	२१५४	कृष्णघार	१००७
"	२०३३	कृत्त	१२५८	कृत्तव्य	२१२१	कृष्णा	८४१
"	२७४३	कृत्तेशीर्ष	९३३	कृत्ता	३९८	कृत्तिव	१७४५
कुम्भी	१९०४	कृत्तिव	१७९४	कृत्ताण	१६६६	कृत्त	११७१
कुम्भीन्य	१९५३	कृत्तिन	४२७	कृत्तापी	१९९६	कृत्ता	१०४९
कुम्भेय	५४६	कृत्तर	१२३३	कृत्तातु	२०५४	कृत्तिव	१०४८

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
केनकी ...	९८८	केनय ...	५४१	कोरकी ...	८९९	कौस्तिक ...	१६०८
केनन ...	१६६६	केलान ...	१४०	कोरदुप ...	१७३५	कौन्ती ...	८८९
" ...	२५६२	केयर्ष ...	४९७	कोर ...	४८८	कौपीन ...	२५७८
केतु ...	२४२५	केयर्षागुम्बक ...	९१७	" ...	७२१	कौमुदी ...	१७७
केदार ...	२९३४	केयस्य ...	२८९	" ...	९९१	कौमोदकी ...	५६
केदार ...	१७२८	केयिका ...	१७६५	कोरक ...	१३३२	कौमोदिय ...	११२७
केनिपानक ...	४९२	केयिक ...	१२६५	" ...	१७७८	कौमोदय ...	११२६
केयूर ...	१२८८	कोक ...	१००२	कोरकद ...	९०९	" ...	११२७
केलि ...	४२६	" ...	१०३२	कोरकन ...	३७६	कौमोद ...	११२६
केवल ...	२७४२	कोकनद ...	५५०	कोरकवर्दी ...	८४३	कौमीन ...	२५६७
केश ...	१७६४	कोकनदच्छवि ...	३०६	कोरक ...	८४२	कौमियक ...	१९७१
केशपर्णी ...	८२६	कोकिल ...	१०२६	कोरकद ...	३६१	कौमिक ...	७१६
केशपाशी ...	१२६८	कोकिलाक्ष ...	८५७	कोलि ...	७२१	" ...	२३५४
केशय ...	३६	कोटर ...	६७५	कोविद ...	१३६२	कौशेय ...	१२९६
" ...	११६४	कोटवी ...	११०७	कोविदार ...	६९३	कौमुभ ...	७४
केशवेश ...	१२६७	कोटि ...	१६३६	" ...	१५०२	केशय ...	१९९८
केशाम्बुनाम ...	८९२	" ...	१६५४	कोश ...	१८८८	केशर ...	८०२
केशिक ...	११६४	" ...	२४१०	" ...	२७७२	" ...	१०२५
केशिन् ...	११६४	कोटिनर्पा ...	९१५	कोशफल ...	१३३३	कतु ...	१३७९
केशिनी ...	९०१	कोटिश ...	१७३०	कोशगतकी ...	२३५१	कतुभंसिन् ...	६७
कसर ...	५५२	कोट्ट ...	२९३०	कोप ...	१०६२	कतुमुज ...	१७
" ...	६९९	कोठ ...	११८२	कोष्ठ ...	२४१५	कथन ...	१६९७
" ...	७७६	कोण ...	३७४	कोष्ण ...	२१४	कन्दन ...	१६८२
" ...	७७८	" ...	१६५४	कौकुटिक ...	२३६८	" ...	२५८१
कसरिन् ...	९८९	कोट्टण्ड ...	१६३३	कौक्षेयक ...	१६४६	कान्दित ...	४३२
कैटभजित् ...	४३	कोद्रव ...	१७३९	कौतक ...	१९४७	कम ...	१४३१
कैडर्य ...	७२९	कोप ...	४१३	कौटिक ...	१९५७	कामुक ...	७३०
कैतव ...	४२१	कोपना ...	१०८१	कौणप ...	११८	" ...	७३५
" ...	२०१८	कोपिन् ...	२०८८	कौतुक ...	४२३	" ...	९८६
कैदारक ...	१७२९	कोमल ...	२१८०	कौतूहल ...	४२३	कमेलक ...	१८५६
कैदारिक ...	१७२९	कोयष्टिक ...	१०५८	कौतूहल ...	४२३	कयविक्रयिक ...	१८६३
कैदार्य ...	१७२९	कोरक ...	६८०	कौद्रवीण ...	१७२२	कयिक ...	१८६४

शब्दः	पङ्क्तिः	शब्दः	पङ्क्तिः	शब्दः	पङ्क्तिः	शब्दः	पङ्क्तिः
क्रय	१८६९	किञ्चि	२२२१	धमा	२६२०	धीराजी	८४८
मध्य	११९९	किष्ट	१४९	धमिष्ट	२०८७	धीरिका	७३९
कल्याद्	११८	"	२२२१	धमिन्	२०८७	धीरोद	४७१
कल्याद्	११८	कृतक	८६७	धृ	२०८७	धुत्	११७७
नामक	१८६४	कृतविका	८३७	धय	२५९	धुत	११७७
किया	४१५	हीय	११५३	"	११७६	धुनाभिजना	१७४७
"	२६४९	"	२७६२	"	१५०६	धुद्र	२१२१
दियावत्	२०६०	केश	२३०९	"	२२६४	"	२६९०
कीर्ण	४२६	कौम	१२०४	"	२६२६	धुद्रघण्टिका	१२९३
"	४२७	कण	३५९	ख	११७७	धुद्रगत्	५१३
कु	१०३१	"	२२६५	"	१७४५	धुद्रा	८३६
कु	४१३	कण	३५९	खगु	११७७	"	२२४७
कुष्ट	४१२	कथित	२२१५	खात	२२१८	"	२६८९
"	२११९	काण	३५९	खाति	४०९	धुष्ट	१८१५
"	२१७६	क्षण	२३७	धार	१९०५	धुधिन	२०६४
मूर	२७१८	"	४३८	धारक	६८०	धुप	६६५
मेय	१८६९	"	२७२९	धारयुक्ता	५६५	धुमा	१७४६
मोड	९९२	क्षणदा	२२२	धारित	२११०	धुर	८७७
"	१२२८	क्षणन	१६९५	धिति	५६१	"	२९३५
मौष	४१३	क्षणमना	१६२	"	२४७५	धुरा	७२८
मौन	२०८८	क्षतज	१२०१	धिपा	२२७२	धुरम	२९३५
मोष्ट	९९८	क्षतमत	१४६०	धित	२१९९	धुरिन्	१९४८
मोष्टविका	८३४	धृ	१५८६	धिन्यु	२०८४	धुत्तक	१९६१
मोष्टी	८६८	"	१९३४	धिम	१२८	"	२१४७
मौष	१०३१	"	२४६०	"	२२४८	"	२३५५
मौषदारण	८०	धर्मि	१४६९	धिमा	२२६४	धेय	१७२८
रुम	२२४०	धर्मिवा	११०१	धीव	२०७१	"	१७२९
रुमध	२२४०	धर्मिवा	११०३	धीर	४७५	"	२६९५
रुम	२२३५	धर्मियाणी	११०१	"	१८०८	धेयश	२७२
रुम	११९३	धपा	२२३	"	२६९९	"	२४००
		धपाकर	१७४	धीरविदारी	८६९	धेयपात	१७१८
		धम	२६२०	धीरगृहा	८६८	धेयव	२२७२

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
शुभिन ...	२२०१	शुभान ...	९४५	शोचर ...	२९२	शोपुर ...	२७००
शुष्ठिन ...	२२०२	शुष्मु ...	२०६८	शोभिला ...	८८७	शोचक ...	१९६२
शुद ...	१२२०	शुभ ...	१०६०	शोभुन्ता ...	९६१	शोचार् ...	१८२७
शुद्र ...	९७२	शुभसी ...	२९१५	शोभ ...	२९३०	शोभय ...	१८०७
शुन्द्रा ...	७५९	शुष्टि ...	९५०	शोभ ...	६३५	शोभायु ...	९९७
" ...	९६८	शुष्ट ...	६०१	" ...	१३५४	शोभिर् ...	१८२३
शुत ...	२२०२	" ...	६०२	" ...	२६९६	शोरम ...	१८१२
" ...	२२३६	" ...	२८११	शोभिर् ...	८४	शोर्द ...	१२०४
शुति ...	२४८३	शुहभोषिका ...	१०१७	शोभा ...	५६३	शोल् ...	१९३५
शुरण ...	२२७२	शुहपनि ...	१४९७	" ...	१८२७	शोल्ता ...	११४५
शुरु ...	१९२	शुह्यालु ...	२०७८	शोदारण ...	१७३४	शोभा ...	१९२३
" ...	१३६६	शुह्यभूष ...	२९५५	शोदुर् ...	१८२१	शोलीड ...	७२७
" ...	२६५९	शुह्यगत ...	१४२०	शोपन ...	१८२३	शोगोमी ...	८५३
शुर्विणी ...	१११७	शुहाराम ...	६५१	शोत्रा ...	१६३६	" ...	९६६
शुक्क ...	१२१७	शुहावन्तणी ...	६१८	शोधापदी ...	८८६	" ...	१९२४
शुलम ...	६६६	शुहिन ...	१३५९	शोभि ...	१२५७	शोदन्दनी ...	७५९
" ...	१२०५	शुयक्त ...	१०७४	शोधिक्ता ...	५१०	शोभिन्द ...	३७
" ...	१६२९	" ...	२०५७	शोधूम ...	१७४२	" ...	२५१७
" ...	२६१९	शेन्दुका ...	१३५०	शोर्द ...	९१२	शोपिर् ...	१८०७
शुस्मिनी ...	६६७	शेह ...	६०१	शोमस ...	४४६	शोयाल ...	२९७५
शुवाक ...	९८६	शेरिक ...	६४८	शोप ...	१४८१	शोशीर्ष ...	१३३६
शुह ...	७८	" ...	२३५८	" ...	१८२१	शोष्ठ ...	५८३
शुहा ...	६४४	शेरेय ...	१९१४	" ...	२५९४	शोष्ठी ...	१३८२
" ...	८३४	शो ...	१८३९	शोपति ...	१८३१	शोषपद ...	२५२२
शुध ...	२६४३	" ...	२३८५	शोपरस ...	१९१५	शोसरय ...	१८२१
शुधक ...	२२	शोकण्टक ...	८४६	शोपानसी ...	६२२	शोस्तन ...	१२८४
शुल्लेश्वर ...	१३५	शोकर्ण ...	१००८	शोपाधित ...	२२३६	शोस्तनी ...	८६३
शुल्ल ...	२२०२	" ...	१२४०	शोपाल ...	१८२१	शोन्धानक ...	५८३
शुल्लपाद् ...	४५२	शोकर्णी ...	८१६	शोपी ...	८७२	शो ...	१८२६
शुल्लपुरुष ...	१४९४	शोकुल ...	१८२३	शोपी ...	६२५	" ...	१८३९
शुय ...	१२०९	शोशुरक ...	८४६	शोपुर ...	९१२	शौतम ...	३०
शुय ...	२२१७			" ...		शौधार ...	१०००

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
गौधेय	१०००	मावन्	२५४६	धरमर	२०६५	च	
गौधेर	१०००	माय	१८१५	धस	२१८	च	२८१८
गौ	१०२	माह	५०९	धापा	१२५०	"	२८५९
"	२०५	"	२२६५	धाण्डव	१६६१	चकीरक	१०५७
"	२७१३	मादिन्	६९०	धात	१६९८	चक्र	१०३२
गौरी	७२	मीमा	१२४९	धातुव	२०८१	"	१५७९
"	१०८९	माप्म	२५१	"	२११९	"	१६२४
गौडी	५८३	मिषेयक	१२८१	धास	९८३	"	२६९९
माध	९७३	मल्ल	२२४६	धुगिवा	१२१७	चक्रकारव	९०६
माधक	१९२७	मल्ल	२०१९	धुग	२९३१	चक्रपाणि	३९
माधिन	२१९६	मल्ल	११८९	धूर्णिन	२०८९	चक्रमद्रक	९४२
माधिपर्ण	९१३	मल्ल	११८९	धृणा	२९७	चक्रला	९६८
माधिक	७३३	मली	१७३	"	२३१४	चक्रवर्तिन्	१४७३
"	८०२			"	२४३७	चक्रवर्तिनी	९५५
मल्ल	३५०	घ		धृणि	२१०	चक्रवार	१०३२
"	२२४६	घट	१७७०	धृण	१८१०	चक्रवाल	१५६
मह	५३३	घटा	१६८१	धृ		"	६३६
"	२२६५	घटीवन्	१९८३	"	२४८६	चक्राङ्ग	१०३४
मह	२८०७	घण्टाशाठलि	७२७	धृष्टि	९९१	चक्राङ्गी	८२०
महणीरज्ज्	११८३	घण्टापथ	५९३	घोटव	१५५४	चक्राणि	४८०
महपति	२०५	घण्टारना	८६२	घोणा	१२५२	चक्रिन्	४५१
महीरु	२०७८	घा	१५९	घोणिन्	९९३	चक्रोन्नत्	१८६१
माम	६३१	"	३७०	घोण्डा	७२२	चक्रु भनस्	४५२
"	२६१६	"	३७९	"	९८६	चक्रु	१२७९
मामणी	२४३३	"	१६४९	घोर	३०१	चक्रुष्या	१९११
मामतथ	१९४७	"	२१५६	घोष	६३३	चक्रल	२१७४
माता	२३३४	"	२५५६	घोषक	८८३	चक्रला	१६३
मामिणा	८३७	घारव	४७६	घोषण	३३४	चक्रु	७५१
माम्य	३४८	घासार	१३३४	घ्राण	१२५२	"	१०६०
माम्यधर्म	१४६६	घनावन	२५५४	"	२२०४	घाव	१०२३
मावन्	६३५	धम	४२८	घ्राणतर्पण	२९८	घाका	१०२३
"	६४०	"	२६१८	जान	२२०४	"	१०२४

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
चटकाशिरम्	१९२७	चन्द्रहास ...	१६४५	चर्मकार ...	१९४३	चार ...	२२७८
चणक ...	१७४३	चन्द्रिका ...	१७७	चर्मन् ...	१४४५	चारटी ...	९४०
चण्ड ...	२०८८	चपल ...	१२९	,, ...	१६४८	चारण ...	१९५३
चण्डा ...	९०५	,, ...	१९०५	चर्मप्रभेदिका	१९९८	चारु ...	२१२८
चण्डात ...	८०१	,, ...	२११६	चर्मप्रसेविका	१९९५	चारिचमय ...	१३१७
चण्डातक ...	१३११	चपला ...	१६३	चार्मिन् ...	७४०	चालनी ...	१७५८
चण्डाल ...	१९३७	,, ...	८४१	,, ...	१६०९	चाप ...	१०१९
,, ...	१९६७	चपेट ...	१२४२	चर्या ...	१४२३	चिकित्सक ...	११८७
चण्डालवल्लकी	१९९२	चमर ...	१००८	चारिन् ...	२२४५	चिकित्सा ...	११७३
चण्डिका ...	७४	चनरिक ...	६९३	चल ...	२१७३	चिकुर ...	१२६४
चतुःशाल ...	६०५	चमस ...	२९६५	चलदल ...	६८९	,, ...	२११६
चतुर ...	१९६६	चमसी ...	२९१५	चलन ...	२१७३	चिक्रण ...	१७९९
चतुरङ्गुल ...	६९५	चमू ...	१६२३	चलाचल ...	२१७३	चिक्रास ...	२९६५
चतुराग्न ...	३२	,, ...	१६२९	चलित ...	१६५९	चिक्षा ...	७३५
चतुर्भद्र ...	१४६८	चमूरु ...	१००५	,, ...	२१९८	चित् ...	२७९
चतुर्भुज ...	३९	चम्पक ...	७७५	चविका ...	८४४	,, ...	२८५५
चतुर्वर्ग ...	१४६७	चय ...	५९८	चव्य ...	८४४	चिता ...	१७०२
चतुष्पथ ...	५९०	,, ...	१०६७	चपक ...	२०१५	चिति ...	१७०२
चतुर्हायणी	१८४३	चर ...	१४९३	चपाल ...	१३८९	चित्त ...	२७७
चत्वर ...	६१८	,, ...	२१७२	चाक्रिक ...	१६६१	चित्तविभ्रम	४१४
,, ...	१३८८	चरक ...	२९६१	चाक्षिरी ...	९२९	चित्ताभोग ...	२८१
चन ...	२८५५	चरण ...	१२१६	चाक्षैर ...	१०२४	चित्या ...	१७०२
चन्दन ...	१३३५	चरणायुध ...	१०२२	चाण्डाल ...	१९६८	चित्र ...	३१७
चन्द्र ...	१७१	चरम ...	११८६	चाण्डालिका	१९९२	,, ...	४००
,, ...	९४१	चरमक्ष्माभृत्	६३७	चातक ...	१०२१	,, ...	२६९२
,, ...	१३३४	चराचर ...	२१७२	चातुर्वर्ण्य ...	१३५६	चित्रक ...	७५१
,, ...	२७००	चरिष्णु ...	२१७२	चाप ...	१६३३	,, ...	८०८
चन्द्रक ...	१०४९	चरु ...	१३९७	चामर ...	१५२९	,, ...	१३१९
चन्द्रभागा ...	५३५	चर्चरी ...	२९१४	चामीकर ...	१८९६	चित्रकर ...	१९४२
चन्द्रमस ...	१७१	चर्चा ...	२८१	चान्पेय ...	७७५	चित्रकृत् ...	७०२
चन्द्रवाला ...	८९८	,, ...	१२१७	,, ...	७७८	चित्रतण्डुला	८६०
चन्द्रशेखर ...	६०	चर्मकपा ...	९३५	चार ...	१४९४	चित्रपर्णी ...	८३३

शब्दः	पङ्क्तिः	शब्दः	पङ्क्तिः	शब्दः	पङ्क्तिः	शब्दः	पङ्क्तिः
चित्रमात्र	१११	चुकिता	९२९	चौरिना	१९७९	छादस	१३६५
"	२०४	चुल्ल	११९३	चौय	१९७९	छाया	२६५०
"	२५४४	चुलि	१७६४	च्युत	२२३२	"	२९७४
चित्रशिल्पिडन	१९३	चूतुक	१२२८	छ		चित्त	२२३१
चित्रशिल्पिडन	१९८	चूडा	१०५०			छिद्र	४४१
चिया	८२३	"	१२६८	छगलर	१८५८	छिद्रित	२२२३
"	९६१	चूनामणि	१२७८	छालात्री	९२२	छिन्ना	१५१२
चिता	४१९	चूडाटा	९६८	छन्न	१५३१	"	२२३१
चिपिदरा	१८०१	चूत	७१५	छन्ना	८५८	छिन्नरुहा	८१३
चिपुन	१२७४	चूर्ण	१३४१	"	९८२	छुरिका	१६५२
चिर	२८५०	"	१६६५	"	१७८१	छेद	१०७४
चिरनिय	२०५८	चूर्णकुन्तल	१२६५	छन्नाकी	८७८	छेदा	२२६३
चिरणी	१०९१	चूर्ण	२९१२	छद्	६७६	ज	
चिरता	२१७८	चूर्णिका	१५४४	"	१०५९		
चिरमिता	१८४८	चूर्ण	१९६२	छदन	६७६	जगत्	५६८
चिररात्राय	२८५०	चिर	२८७२	छदि	६२१	"	२४९४
चिररव	२८५०	चिरनी	७६७	छद्या	४२१	जगती	५६८
चिराय	२८५०	चिरत	२७५	छद्	१३९७	"	२४७७
चिरिण्टी	१०९१	चिरमा	२७९	"	२३९०	जगमाण	१२४
चिरिविन्ध	७४३	चिरम्	२७७	"	२७९९	जगर	१५९६
चिरिविन्ध	५३	चिर	१३०४	छन्ना	२५११	जगज	२०१२
चिर	१०९३	"	२७४०	छन	२२२०	जगध	२३४६
"	१०३०	चिर	६०६	"	१५१२	जगिध	१८७७
"	११९३	चिर	२४५	छल	१६८४	जपा	१२२२
चिद्र	१७८	चिररथ	१३९	छि	१७९	जपयोगला	७७१
चीरा	१००५	चिरिव	२४५	"	२१२	जगन्ध	२१८६
चीरा	२९५७	चिर	२७४०	छग	१८५८	"	२६५३
चिरि	१०४३	चिर	९१७	छागी	१८५८	जगन्धन	११६०
चिर	२९५७	"	२९५५	छाज	११६१	"	१९३०
चुन	९३०	चोरुपथी	९०१	"	२२३१	जगन्ध	२१०२
"	१७७७	चोर	१३०९	छन्न	१३७४	जगन्धन	२१७१
चुन	२९३५	चोर	१९७७	छदिन	२९२०	जगन्ध	१२१८

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
त.		तनुय ...	१५९५	तमिष ...	४४३	तमंग ...	१४९०
तक्र ...	१८१३	तनू ...	१२१५	तमिषा ...	२२४	तर्ग ...	४१७
तक्षक ...	२३४३	तनूकृत ...	२२२७	तमी ...	२२३	" ...	१८१७
तक्षन् ...	१९४६	तनूनपात् ...	१०६	तमोगुद् ...	२५१३	तल ...	१६३६
तट ...	४८१	तनूकृ ...	१०५९	तमोपा ...	२८१२	" ...	२७३९
तटिनी ...	५२६	" ...	१२७१	तरधु ...	९९०	तग्नि ...	२५८८
तडाग ...	५२२	तगु ...	१९८४	तरङ्ग ...	४७७	तद्व ...	२५९६
तटित् ...	१६३	तन्मुभ ...	१७४१	तरङ्गिणी ...	५२६	तद्वन ...	२६८
तडित्वत् ...	१५८	तन्मुवाय ...	१०१३	तरणि ...	२०४	तष्ट ...	२२२२
तण्डक ...	२९६०	" ...	१९४१	" ...	४८७	तम्कर ...	१९७७
तण्डुल ...	८६१	तन्त्र ...	२७०५	" ...	७९५	तापय ...	३८१
तण्डुलीय ...	९२०	तन्त्रक ...	१२९७	तरपण्य ...	४८९	" ...	२९६३
तत ...	३६९	तन्त्रिका ...	८१३	तरल ...	१२७८	तात ...	११३०
" ...	२१९६	तन्द्री ...	४३५	" ...	२१७४	ताम्रिक ...	१४९७
ततस् ...	२८५४	" ...	२६८७	तरला ...	१८०६	तापस ...	१४२७
तत्काल ...	१५२५	तप ...	२५२	तरस् ...	१२७	तापसतर ...	७४०
तत्त्व ...	३७९	तपन ...	२०६	" ...	१६७१	तापिच्छ ...	७८४
तत्पर ...	२०४२	" ...	४६२	तरस ...	११९९	तामरस ...	५४७
तथा ...	२८६६	तपनीय ...	१८९५	तरखिन् ...	१६१४	तामलकी ...	९०२
" ...	२८९४	तपस् ...	२४४	" ...	२५९०	ताम्बूलवल्ली ...	८८८
तथागत ...	२५	" ...	२७९९	तरि ...	४८७	ताम्बूली ...	८८८
तथ्य ...	३५४	तपस्य ...	२४५	तरु ...	६५८	ताम्रक ...	१९००
तद् ...	२८५५	तपसिन् ...	१४३६	तरुण ...	११५७	ताम्रकर्णा ...	१५४
तदा ...	२८९३	तपसिनी ...	९१६	तरुणी ...	१०९०	ताम्रकुट्टक ...	१९४५
तदात्व ...	१५२५	तम ...	१९७	तर्क ...	२८७	ताम्रवृड ...	१०२२
तदानीम् ...	२८९३	तमस् ...	२७३	तर्कारी ...	७७९	तार ...	३६६
तनय ...	११२८	" ...	४४३	तर्जनी ...	१२३६	" ...	२६६७
तनु ...	१२१५	" ...	२७९८	तर्णक ...	१८२९	तारकजित् ...	७९
" ...	२१४७	तमस्विनी ...	२२३	तर्दू ...	१७७४	तारका ...	१८६
" ...	२१५६	तमाल ...	७८४	तर्पण ...	१३८०	" ...	१२५८
" ...	२५६०	" ...	२९६१	" ...	१८१९	तारा ...	१८६
		तमालपत्र ...	१३१९	" ...	२३५८	तारुण्य ...	११५३

शब्दः	पङ्क्तिः	शब्दः	पङ्क्तिः	शब्दः	पङ्क्तिः	शब्दः	पङ्क्तिः
तादृश	५३	निमित्त	२२३५	ताम्र	१३३	तुरासाह	८७
"	२६२६	निमित्त	३३३	तीक्ष्णवेदा	३६५	तुराय	१३२०
तादृशधील	१९१०	निरम्	२८३८	तु	२८१९	तुरङ्ग	१३३०
ताले	१८०	तिरम्	२८६१	"	२८५९	तुला	१८०
"	९८५	तिरम्परिणी	१३१३	"	२८७९	तुलाकोणि	१३९२
"	१३३०	तिरम्भिया	३०६	तुङ्ग	६९९	तुल्य	२००३
"	१९१३	तिरिङ्ग	७१३	"	२१६३	तुल्यपा	१८१६
ताजपत्र	१३८०	"	२९५५	तुङ्गी	९२७	तुर	२९३
ताजपत्री	८९३	तिरोधा	१७०	तुल्य	२१३७	तुवरिका	९१०
ताजमूलिका	८८६	तिराहिल	१६९१	तुण्ड	१३५१	तु	७६५
ताजपत्रक	१३५३	तिरय	२०९३	तुङ्गिकेरी	८८०	"	१७५१
ताजद	३७	तिरु	७२८	"	९२६	तुयार	१८०
ताजी	९०२	"	११७२	तुय	१९०९	"	१८३
"	९८८	"	१३०३	तुय्या	८३८	तुपिन	१९
ताजु	१३७५	"	१३१९	"	८९९	तुपिन	१८०
ताजु	२८९८	"	१७९२	तुय्याञ्ज	१९०८	तुण	१६३३
ताज	२९५	तिरवाञ्ज	११७२	तुद	१३२७	तुणी	१६३३
तिरय	९५८	तिरपण	१३३७	तुदपरिमृ	१९६५	तुणीर	१६३४
तिरयान	६९८	तिरपिञ्ज	१७३३	तुदिम	११६३	तुद	७३१
तिरग	२१५	तिरपेय	१७३३	"	११९५	तुवर	२६६५
तिरुड	१७५८	तिरिस्त्र	३३७	तुदिल	११६३	तुण	१२९
तिरिथा	३०९	तिरय	१७२१	"	११९५	तुल	७३२
तिरिथु	२०८७	तिरय	७१३	तुदा	११६३	"	१९१८
तिरिथि	१०५७	तिरय	१८८	तु	९०३	तुलिका	१९९३
तिरिथि	२१७	"	२६२९	तुवाव	१९३१	तुल्लिधील	२१०२
तिरिथि	७०१	तिरयफला	७६३	तुमुल	१६८०	तुल्लान	२१०२
तिरिथि	७३५	तिरय	२१५	तुम्बी	९६०	तुल्लिकाम	२८६७
तिरिथि	१७७७	"	१९०२	तुरा	१५५३	तुल्लिम्	२८६७
तिरुड	७२५	"	२३३१	तुरा	१५५३	तुद	३१६
तिरुड	१९११	तीक्ष्णपत्र	७१०	तुरक्षम	१५५३	तुण	९८३
तिरि	५०५	तीर	३८१	तुरक्षवदा	१३१	तुणधान्य	१७५६
तिरिडिल	५०६	तीथ	२५०७	तुरायण	२३५३	तुणवन	९६९

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
चुणराज ...	९८५	तोमर ...	१६५३	मिदमा ...	१३	गर्ग ...	१२९४
चुणशय्य ...	७८७	तौम ...	४७५	मिदगालय ...	११	त्यम्हीनी ...	१९२५
चुण्या ...	९८४	तोयविम्पली ...	८७०	मिदिव ...	११	त्यम्प ...	९१०
चुतीयाकृत ...	१७२४	तोरण ...	६२५	मिदिवंश ...	१४	त्यम्मार ...	९६९
चुनीयामृनि ...	११५२	तौर्ययिका ...	३८२	मिपधगा ...	५२९	त्य ...	२१८९
चूम ...	२२३०	त्यक्त ...	२२३८	मिपुडा ...	८६४	त्यम् ...	६७३
चुप्ति ...	१८१९	त्याग ...	१४१०	” ...	८९९	” ...	११९८
चुप् ...	४१६	त्रया ...	४०८	मिपुगान्तका ...	६६	त्यच ...	९१७
” ...	१८१७	त्रपु ...	१९१७	मिफला ...	१९२९	त्यचिसार ...	९६९
चुष्णश् ...	२०६९	त्रयी ...	३१६	मिगण्डी ...	८६५	त्यरा ...	२३०२
चुष्णा ...	२४६७	” ...	३१७	मिगामा ...	२२२	त्यरित ...	१७८
तेजन ...	९७०	त्रम ...	२१७२	मिलोचन ...	६४	” ...	१६१४
तेजनक ...	९७२	त्रसर ...	२२९८	मिगर्ग ...	१४६७	त्यष्ट ...	२२२२
तेजनी ...	८१५	त्रस्तु ...	२०७७	मिगिक्रम ...	४०	त्यष्ट ...	१९४६
तेजस् ...	११९७	त्राण ...	२२३६	मिगिष्टप ...	१२	” ...	२४०४
” ...	२८०३	” ...	२२६५	मिगृत् ...	८६४	मिगृत् ...	२१२
तेजित ...	२२०६	त्रात ...	२२३६	मिगृता ...	८६४	” ...	२७८५
तेम ...	२३०७	त्रापुप ...	१९८७	मिसध्य ...	२२१	मिगपापति ...	२०५
तेमन ...	१७२५	त्रायन्ती ...	९४९	मिसीत्स ...	१७२४	त्यर ...	१६४७
तैत्तिर ...	१०७३	त्रायमाणा ...	९४९	मिस्रोतस् ...	५२९	द.	
तैलपणिक ...	१३३६	त्रास ...	४०३	मिहल्य ...	१७२४	दश ...	१०४१
तैलपाता ...	२९०७	त्रिक ...	१२२६	मिहायणी ...	१८४३	दगन ...	१५९५
तैलपायिका ...	१०३९	त्रिकुट ...	६३६	त्रुटि ...	८९९	दंशित ...	१५९८
तैलीन ...	१७२१	त्रिकुट ...	१९२९	” ...	२१४८	दशी ...	१०४२
तैप ...	२४४	त्रिका ...	५२०	त्रुटि ...	२४०९	दंष्ट्र ...	९९२
तौक ...	११२९	त्रिकूट ...	६३६	त्रेता ...	१३९२	दक्ष ...	१९६६
तौकक ...	१०२१	त्रिखट्ट ...	२९७७	” ...	२४७२	दक्षिण ...	२०४३
तौनम ...	१७३८	त्रिखट्टी ...	२९७७	त्रोटि ...	१०६०	दक्षिणन्ध ...	१५८७
तौटक ...	२९५४	त्रिगुणाकृत ...	१७२४	त्र्यन्वक ...	६६	दक्षिणाभि ...	१३९१
तौन ...	१५४९	त्रितक्ष ...	२९७७	त्र्यन्वकसख ...	१३५	दक्षिणार्ह ...	२०३५
” ...	१७३१	त्रिनक्षी ...	२९७७	त्र्युपण ...	१९२९	दक्षिणीय ...	२०३५
तौदन ...	१७३१						

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
दक्षिणमर्ग	१९४६	दमय	२०५०	दगडिग	११५९	दारा	१०८५
दक्षिण्य	२०३५	दमिन	२०१०	दद्यमीम	२५०९	दाग्द	४५०
दग्द	२२३२	दमुनग	१११	दद्या	१३०१	दागित	२२७५
दग्दिना	१८०४	दग्गनी	११४९	"	२०६८	दाक	६७४
दग्ग	२०३	दग्म	४२१	दद्यानीतिनी	१६३०	"	७५५
"	१५०८	दग्गेति	९४	दद्यु	१४८९	दागण	४०१
"	१५०९	दग्ग	१८३०	"	१९४७	दागहुरिद्रा	८५३
"	२४१८	दद्या	३९८	दद्य	१०२	दागहुरात	१७७४
दग्गधर	११७	दद्याउ	२०७४	दरन	११०	दागीपाट	१०२१
दग्गनीति	३१०	दयित	२१३१	दाधावणी	१८७	दागीपा	८८७
दग्गशिणम्भ	१८५५	दर	४०३	दागादर	१०३०	दाभा	८५२
दग्गहृत	१८१३	"	२७०४	दागिस	७७७	दाग	२७४७
दग्ग	०४२	दरर	७९१३	"	२९७८	दावित	५३८
दग्ग	११९३	दरिड	२१२३	दागिगपुग्ग	७४६	दाध	४०३
दुयोगिर	११९१	दरी	६४४	दागपागा	२९०६	दागपुर	९२१
दविरध	६९०	दर्यक	५०	दात	२२३१	दाग	१९६७
दमिग	६९१	दपण	१३५३	दायू	१०३९	दायी	७९७
दग्ग	२३	दर्भ	९८०	दाग	१०१०	दागागग	२९४९
दग्ग	१२५०	दर्भि	१७७४	"	१५०८	दासय	१९६३
दग्गधाम	७४७	दर्धीवर	४५३	"	१५४१	दावेर	१९६३
दग्गगाग	१५४७	दग्ग	२३१	दाग	७	दिगम्बर	२१०२
दग्गगठ	६९१	"	१४४८	दागवारि	१७	दिग्ध	१६४३
"	६९७	दर्धन	१४७९	दागवागि	२०३६	दित	२१३१
दग्गगठा	९२९	दर्धी	२३११	दाग	१४३७	दितिष्ठत	२३
दग्गावण	१५३५	दग्ग	६७६	"	२२१९	दिविपु	१११०
दग्गिग	९३७	दद्य	२७४७	दागि	२२५५	दिविप	१११९
दग्गिग -	१५३५	दग्गि	२१६२	दागित	२१०४	दिन	२१८
दग्गदरक	४५३	दग्गीग	२१६७	दाग	१८५३	दिगान	२२०
दग्ग	७१४७	दग्गन	१०५५	दागगी	१८३	दिग्	१२
दग्ग	१५०९	दग्गावाग	१०५३	दागोदर	३६	"	१४३
"	२२५५	दग्गवण	२७	दागद	२५१२	दिवध	२१८

[illegible]

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
देय	२७०	द्रविण	२४३९	द्रौहचिन्ता	२८४	द्रेण	१४८८
देय (सीध)	१४५३	"	२९३९	द्रौणिष	१७२६	द्रेष्ण	२११४
देवश	१४९५	द्रव्य	१८८६	द्रुद्र	१०६४	द्रैष	१५०४
देवशा	१११३	"	२६७४	"	२७६०	द्रैय	१५७४
देवन	१८	द्राज	२८५२	द्रुवानिग	१४४१	द्रैमापुर	७५
"	२५६	द्राधा	८६६	द्रादरात्मन्	२००	द्रुपट	१९०१
देवन (अहोरात्र)	२५६	द्राधिष्ठ	२२४९	द्रापर	२८३	ध	
दोला	८३८	द्राभिष्ठ	२१८	"	२६५९	धट	२९२९
"	१५७३	द्रु	६५९	डार्	६२४	धत्तर	८०३
दोनक्ष	१३६२	द्रुनिरिग	७५५	डार	६२४	धा	१८८६
दोषा	२८६०	द्रुघण	१६४९	डारपा	१४७९	धाजय	१०५
दोषिकार	२११७	द्रुण	१०१५	डा रथ	१४७९	धनद	१३६
दोम्	१२३३	द्रुणी	१०१५	डाम्भिन	१४७९	धनदरी	९०५
दोहद	४१५	"	२९१२	द्रिगुणाट्टन	१७२५	धनाधिप	१३६
दोहदरनी	१११६	द्रुन	१२८	डिम	१०५२	धनिर्	२०४५
नि	१७९	"	२२०३	डिजराज	१७४	धनिष्ठा	१८९
"	२१९	"	२२०३	डिजा	८८८	धनुर्धर	१६०५
धुमणि	२०४	"	२२२४	दिनाति	१३६०	धनुषट	७१८
धुम	१८८७	द्रुम	६५९	दिनिष्ठ	२६०१	धनुष्मत्	१६०५
धा	२०१८	द्रुमानय	१३२३	डिनीया	१०८४	धनुर्	१६३३
धनकारक	२०१७	द्रुमौत्पल	७६८	डिप	१५३५	धन्य	२०३
धनकृत्	२०१६	द्रुवय	१८७६	डिपाय	१७२१	धन्य	५६७
यो	१२	द्रुविण	२३	डिरद	१५३५	"	१६३३
"	१३३	द्रोण	१८८३	डिरेफ	१०४६	धनयात्र	८३१
धोल	२१३	"	२४३२	डिर्	१४८९	धन्विर्	१६०५
द्रुष	१८०९	द्रोणराज	१०२९	डिणत्	१४८८	धमन	९७३
ध	४२६	द्रोणधीरा	१८५०	द्रिहायनी	१८४२	धमति	१२०३
"	१६८९	द्रोणदुग्धा	१८५०	द्रिही	६८४	धमनी	९०८
द्रवन्ती	८२३	द्रोणी	४८९	द्रौय	४८३	"	१२०३
द्रविण	१६७१	"	८३८	द्रौयन्ती	५२७	धम्मिह	१२६७
"	१८८७	"		द्रौयिन्	९९०	धर	६३४

शब्दः	पङ्क्तिः	शब्दः	पङ्क्तिः	शब्दः	पङ्क्तिः	शब्दः	पङ्क्तिः
मट	१९५३	ममस्या	१४२१	नतिन	१८३३	मादवी	७०९
मटा	३८१	ममभियन	२२२७	नस्योत	१८३३	"	७२४
मटी	९०७	ममुचिमुदा	८६	नरि	२८७१	"	७४९
मट-८	९७३	मय	२२६७	नाथ	११	"	८८४
"	२०६१	मयन	१२५९	"	२३३८	माना	२८३०
मण्या	९८४	मर	१०७५	माकु	५८५	"	२८५४
महवार	५७४	मरव	४६१	माकुली	८७७	मानाक्य	२२११
महवण	५७४	मरवाहन	१३७	माग	४४५	मान्दीवर	२१००
मत	२१६६	मनकी	२७८	"	१५३६	माडीनादिर	२१००
मतनासिक	११६३	मर्ता	३८१	"	१९१७	मापित	१९४८
मदी	५२५	ममदा	५३१	"	२१४३	मानि	१५८०
मदीमानुष	५८१	मर्मर	४०६	"	२३३७	"	२६०८
मदीमन	७३८	महगुवर	१३९	मागकेसर	७७८	"	२९१३
मानी	१९९१	महद	९७७	मागजिहिरा	१९२२	मान	२८४८
मानी	११३३	महमीन	५०३	मायवरा	८८३	मानरय	३२६
"	२८३२	मलिन	५४५	मायमानुष	२३७७	मानर	३२६
"	२८७६	मलिनी	५४४	मागर	१७८३	माय	२९६७
मादक	५६	मली	९०७	"	२७११	मायक	२०४६
मादक	९०	मल	५९७	मागरक	७२४	मारक	४६१
मादिकृष	९४	मन	२१७९	मागन्वीक	४४०	माराथ	१६४२
माधान	६१३	मनदल	५५३	मागगुही	८८८	माराथी	१९९३
मपुसक	११५२	मननीत	१८१०	मागसनव	१९१६	मारायण	३५
मावी	११३७	मनमानिना	७९३	मागातक	५८	मारायणी	८५०
मागसू	१४४	मनमनिका	१८४८	माथ	३८१	मारी	१०७७
"	२४७	मनमवर	१२९७	माडिना	१७७५	माथ	५५०
"	२८००	मनीन	२१७९	माडिघम	१९४४	"	१७५०
मनमगम	१०५५	मनोद्वत	१८१०	मानी	१२०३	माग	५७०
मनस्य	२४८	मन्य	२१७९	"	१७५	माडिनेर	९८५
मनस्वत्	१३५	मन	१६९१	मार्गमण	११८१	मानिक	४९०
मनस	२८८५	मनचेपना	४०८	माधनत्	२०५६	माथ	४८७
मनसित	२२२७	मन्यापि	१४५८	माद	३५६	माउ	१७००
मनस्थारी	९३१					मास्य	१०३

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
नासा ...	६१९	निकृष्ट ...	२२३२	निद्राण ...	२०९०	निमुन ...	२९४२
„ ...	१२५२	निकेतन ...	६०१	निद्रानु ...	२०९०	निमुक्त ...	१६८०
नासिका ...	१२५२	निकोचक ...	७०६	निद्रा ...	१७००	निमोच्य ...	१२६३
नास्तिरुता ...	२८४	निकण ...	३५९	„ ...	२५८०	निर् ...	२८४१
नि शलाक ...	१५१२	निकाण ...	३५९	निधि ...	१४२	निरन्तर ...	२१५६
नि शेष ...	२१५४	निखिल ...	२१५४	निधुवन ...	१४६६	निरय ...	४६१
नि शोध्य ...	२१३६	निगड ...	१५५०	निद्रान ...	२३११	निरर्गत ...	२१०१
नि श्रेणि ...	६२८	निगद ...	२२७४	निनद ...	३५५	निरर्थक ...	२१२७
नि श्रेयस ...	२८९	निगम ...	५९५	निनाद ...	३५५	निरयमा ...	२०५५
निःपमम् ...	२८७७	„ ...	२६१४	निन्दा ...	३३७	निरसन ...	२३१२
नि मरण ...	६३०	निगाद ...	२२७४	निप ...	१७७०	निरन्त ...	३५०
नि न्व ...	२१२२	निगार ...	२३२३	निपठ ...	२३०७	„ ...	१६४३
निकाट ...	२१५७	निगाल ...	१५६३	निपाठ ...	२३०७	„ ...	२१०५
निकार ...	१०६६	निग्रह ...	२२७६	निपातन ...	२३०३	निराकरिण्यु	२०८४
निकार्षण ...	६३०	निघ ...	२३२१	निपान ...	५१८	निराकृत ...	२१०५
निकप ...	१९९३	निघास ...	१८१८	निपुण ...	२०३२	निराकृति ...	१४५९
निकपा ...	२८६२	निघ्न ...	२०५७	निबन्ध ...	११८३	„ ...	२३१२
„ ...	२८८७	निघुल ...	७७०	निवर्हण ...	१६९२	निरामय ...	११८८
निकपात्मज ...	११९	निचौल ...	१३०६	निभ ...	२००४	निरीश ...	१७३३
निकाम ...	१८२०	निज ...	२३९९	निभृत ...	२०७४	निर्धृति ...	४६४
निकाय ...	१०७२	नितन्व ...	१२२२	निमय ...	१८६७	निर्गुण्डी ...	७८५
निकाय्य ...	६०३	नितस्विनी ...	१०८०	निमेष ...	२३६	„ ...	७८२
निकार ...	२२७९	नितान्त ...	१३३	निमेष ...	२३६	निर्ग्रन्थन ...	१६९४
„ ...	२३२२	नित्य ...	१३१	निमेष ...	२३६	निर्घोष ...	३५६
निकारण ...	१६९२	„ ...	२१६९	निमेष ...	२३६	निर्जर ...	१३
निकुक्षक ...	१८८३	निदाघ ...	२५२	निमेष ...	२३६	निर्जर ...	६४३
निकुञ्ज ...	६४९	„ ...	४२८	निमेष ...	२३६	निर्णय ...	२८६
निकुम्भ ...	९३७	निदान ...	२७१	निमेष ...	२३६	निर्णोजक ...	१९४९
निकुरन्व ...	१०६८	निदिग्ध ...	२२०२	निमेष ...	२३६	निर्देश ...	१५१८
निवृत्त ...	२१०६	निदिग्धिका ...	८३५	निमेष ...	२३६	निर्भर ...	१३२
„ ...	२११७	निदेश ...	१५१८	„ ...	१४२७	निर्भर ...	१५३९
निकृति ...	४२२	निद्रा ...	४३४	„ ...	१४५०		
				नियानक ...	४९१		

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
निमुक्त	४४९	निवेश	१५३३	निष्ठुर	३४८	नीलोद्भव	१०५४
निर्माव	४५६	निशा	२२२	"	३१७६	नम्र	६३१
निर्माण	१५४४	"	१७८८	निष्ठेव	२३२४	नीर	७३२
नियान्त	२५७४	"	२९५४	निष्ठेवन	२३२७	नीर	४७५
निर्वपण	१४१२	निशान्त	६०२	निष्ठपत	२१९९	नील	३०४
निर्वाण	३३११	निधायनि	१७२	निष्ठपति	२३२५	नीलवण्ट	१०४७
निर्वहण	३९१	निधायका	१७८८	निष्ठात	२०३२	"	२४१४
निर्वाण	२८९	निजित	२२०६	निष्ठात	२०३२	नीलकु	१०१४
"	१४१२	निशीघ्र	२२६	निष्ठाव	२२१५	नीलोहित	६५
"	२२१६	निशीबिनी	२२२	निष्ठाव	२२२५	नीला	१०४०
निर्वाण	२२१६	निक्षय	२८६	निष्ठाव	२२९७	नीलग्वर	३३
निर्वाण	३३६	निक्षेणी	६२८	निष्ठाव	२२२४	नालाकुपमन्	५४०
"	२५१४	निष्क	१६४४	निष्ठाव	१२९७	नीलिफा	७८९
निष्ठाव	१६०६	निष्कन्	१६०५	निष्ठाव	३३७	नीलिनी	८३८
निष्ठाव	२०५	निष्ठाव	५२७	निष्ठाव	२२०१	नीलिनी	८३७
निष्ठाव	१६९४	निष्ठाव	४८५	निष्ठाव	२१६३	नीलाव	२२९६
निष्ठाव	२२२५	निष्ठाव	६३८	निष्ठाव	१६९५	नीलाव	१७५६
निष्ठाव	२००६	निष्ठाव	३६३	निष्ठाव	१६४५	नीली	१८६६
"	२२८९	"	१९६८	निष्ठाव	१८०५	"	२४५९
"	२४६५	निष्ठाव	१५८५	निष्ठाव	३५६	नीलाव	५७३
निष्ठाव	४४१	निष्ठाव	१५९३	निष्ठाव	३५६	नीलाव	१३१०
निष्ठाव	२८०८	निष्ठाव	२३६३	निष्ठाव	१६९५	नीलाव	१८०
निष्ठाव	२२८३	निष्ठाव	१११६	निष्ठाव	५१०	उ	२८३१
निष्ठाव	२९८	निष्ठाव	२१०३	निष्ठाव	१६९३	उति	३३३
निष्ठाव	३५६	निष्ठाव	६५१	निष्ठाव	१९६१	उच	२१९९
निष्ठाव	६०३	निष्ठाव	८९८	निष्ठाव	३४४	उच	२१९९
निष्ठाव	१०६५	निष्ठाव	६७५	"	२७५२	उच	२१७९
निष्ठाव	२५०३	निष्ठाव	२३००	नीलाव	२००४	नू	२१८०
निष्ठाव	१४१४	निष्ठाव	३९१	नीच	१९६०	नू	२८३६
निष्ठाव	१३००	"	२४१६	"	२१६५	"	२८८०
"	१४५२	निष्ठाव	१४९५	निष्ठाव	२८८२	नू	१२९२
निष्ठाव	२२००	निष्ठाव	२३२५	नीच	१०६२	नू	१०७५

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
नृत्य	... ३८१	न्यग्रोध	... २५२६	पट्ट	... २६०	पट्ट	... २९२९
नृप	... १४७०	न्यग्रोधी	... ८०३	”	... ४८५	पट्टिका	... ७२०
नृपलक्ष्मन्	... १५३१	न्यग्र	... २१६५	पट्टिल	... ५७६	पट्टिन्	... ७२०
नृपसभ	... २९४९	न्यग्रु	... १००७	पट्टेका	... ५४७	पट्टिग्र	... २९३६
नृपासन	... १५३०	न्यग्रत	... २२०१	पट्टकि	... ६५६	पण	... १८८२
नृशंस	.. २११९	न्याद	... १८६८	”	... २४७८	”	... २००६
नृसेन	... २९७५	न्याय	... १५१५	पट्टु	... ११७०	”	... २०१८
नेतृ	... २०४६	न्याय्य	... १५१७	पचपचा	... ८५२	”	... २४२७
नेत्र	... १२५९	न्यास	... १८१८	पचा	... २२६६	पणव	... ३४८
”	... २६९५	न्यास	... १८१८	पधजन	... १०७६	पणाविन	... २२४३
नैत्रास्तु	... १२६०	न्यास	... १८१८	पधता	... १६९९	पणित	... २२४३
नैदिष्ट	... २१६१	न्यास	... १८१८	पधदशी	... २२९	पणितव्य	... १८७०
नैपव्य	... १२७२	न्यास	... १८१८	पधन	... ३६४	पण्य	... ११५२
नैमि	... ५२०	प.	...	पधशर	... ५०	पण्डित	... १३६३
”	... १५७९	पक्ष	... ६३३	पधशास	... १२३६	पण्य	... १८७०
नैमी	... ७०१	पक्ष	... २२०७	पधाङ्गुल	... ७५१	पण्यवीधिका	... ५९७
नैकभेद	... २१९०	”	... २२१७	पधान्य	... ९८९	पण्या	... ९४८
नैगम	... १८६२	पक्ष	... २३८	पक्षिका	... २९०९	पण्याजीव	... १८६३
”	... २६१५	”	... १०५९	पट	... १३०५	पतग	... १०५३
नैचिकी	... १८४०	”	... १२७०	पटचर	... १३०३	पतद्ग	... १०४४
नैपाली	... १९०३	”	... १६४२	पटल	... ६२१	”	... २३७४
नैमेय	१८६७	”	... २७७६	”	... २७३८	पतङ्गिका	... १०४१
नैयग्रोध	... ६८५	पक्षक	... ६२०	पटवामन	... १३५२	पतत्	... १०५३
नैर्ऋत	... १२०	पक्षति	... २१६	पटह	... ३७४	पतय	... १०५९
”	... १४९	”	... १०६०	”	... १६८३	पतत्रिन्	... १०५३
नैर्ऋक	... १४८२	”	... २४७९	पटु	... ९५८	”	... १०५४
नैर्ऋशिक	... १६०८	पक्षद्वार	... ६२०	”	... १९६६	पतद्ग्रह	... १३५१
नो	... २८७१	पक्षभाग	... १५४७	”	... २४१४	”	... २९३७
नौ	... ४८७	पक्षान्त	... २२९	पटुपर्णी	... ९२४	पतयालु	... २०७९
नौकादण्ड	... ४९२	पक्षिन्	... १०५२	पटोल	... ९५८	पताका	... १६६६
न्यक्ष	... २७८५	पक्षिणी	... २०५	पटोलिका	... ८८४	पताकिन्	... १६०९
न्यग्रोध	... ७१३	पक्षमन्	... २५७६				

शब्दः	पङ्क्तिः	शब्दः	पङ्क्तिः	शब्दः	पङ्क्तिः	शब्दः	पङ्क्तिः
पति	११४४	पदा	१६००	पद्यम्	२८०२	परारि	२८८८
पतिवरा	२०४५	पदवी	५८६	पद्यस्य	१८०९	पराध्य	२१४०
पतिवती	१०८८	पदाजि	१६००	पयोधर	२६६२	परासन	१६९३
पतिवती	१०९७	पदाति	१६००	पर	१४९०	परासु	१७०१
पतिवती	१०८६	पदिक	१६०१	॥	२७१७	परारवन्दिम्	१९७८
पसा	५९४	पद्म	१६०१	परजान	१९६४	परिकर	२६६६
पति	१६००	पद्मि	५८७	परतत्र	२०५६	परिवमम्	१३१५
॥	१६२७	पद्म	१४२	परनिष्ठाद	२०६५	परिक्रम	२२८३
	२४७९	॥	५४५	परभुक्	१०२८	परिक्रिया	२२८९
पञ्च	१०८४	पद्मम्	१७४६	परभुन	१०२६	परिहित	२२००
पद्म	६७६	पद्मचारिणी	९४०	परमम्	२८७३	परिता	५२४
॥	१०५९	पद्मनाभ	४०	परमा	१४००	परिमह	८१०
॥	१५८३	पद्मपद्म	९९९	परमेष्ठिन्	३१	परिग	१६५०
	२६९३	पद्मराग	१८९१	परम्पराग	१४०४	॥	२३८८
	१९९४	पद्मा	५४	परयत्	२०५६	परिवाता	१६५०
पद्म	१२७९	॥	८२७	पर्यु	१६५१	परिचय	२२९५
पद्म	१०५३	॥	९४०	पर्यथ	१६५१	परिचर	१७९३
पद्मेया	१३१८	पद्माचर	५५२	परभम्	२८९२	परिचर्या	१४२२
पद्म	१३३७	पद्माट	९४३	परभृत	२१५२	परिचाय्य	१३९३
॥	१९२८	पद्माष्टमा	५४	पराक्रम	१६७२	परिचारण	१९६३
पद्माष्टमि	१३१८	पद्मिन्	१५३७	॥	२६११	परिणत	३२१७
पद्मिन्	१०१७	पद्मिनी	५४४	पराग	६८३	परिणय	१४६५
॥	१०५३	पद्म	२९५६	॥	२३७६	परिणाम	२२८०
॥	१६४१	पद्मा	५८७	पराङ्मुन	२०९१	परिणाय	२०२०
॥	२५४८	पद्म	७७०	परावि	१९६३	परिणाह	१९०२
पद्मार्ण	७६१	पद्मावित	२२४३	पराचीन	२०२१	परितम्	२८७४
॥	१२९०	पद्मि	२२४३	पराचय	१६९०	परित्राण	२३५९
पद्मिक	१५०१	पद्म	२२३२	पराजित	१६९१	परिदान	१८६७
पद्मिन्	५८६	पद्म	४७४	पराजित	१६९१	परिदेवा	३४२
पद्मा	७६६	पद्ममागुन	५८	पराजित	२०५६	परिदेव	१३०७
पद्म	१२१६	पद्मम्	४७३	पराच	२०६५	परिदि	२०९
पद्म	२५२३	॥	१८०८	पराजित	१६९१	॥	२७२८

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
परिविन्ध्य ...	१५९२	परिभनोन ...	१५५७	पर्यङ्क ...	१३४९	पर्यन्त ...	७२१
परिपण ...	१८६६	परिस्वन्द ...	१३४७	पर्यङ्ग ...	१४२३	पर्य ...	२२९७
परिपन्थिन् ...	१४९०	परिभ्रुत् ...	२००७	पर्यन्तगू ...	५८४	पर्यन्त ...	१२५
परिपाटी ...	१४२५	परिभ्रुना ...	२००८	पर्यय ...	१४२६	" ...	२२९७
परिपूर्णता ...	१३४७	परीक्षका ...	२०३८	" ...	२३१६	पर्यनाशन ...	४५४
परिपेलम् ...	९११	परीक्षा ...	२०३८	पर्यवन्त्या ...	२२९१	पर्यना ...	१२५
परिप्लव ...	२१७४	परीक्षा ...	४०६	पर्यात ...	१८२०	परि ...	९३
परिवर्ह ...	२८१३	परीक्षण ...	१८६७	पर्याति ...	२२५९	परिप ...	२८०
परिमव ...	४०६	परीक्षाद ...	३३६	पर्याय ...	१४२६	" ...	१४४२
परिभाषण ...	३३९	परीक्षाप ...	२५९३	" ...	२६२९	" ...	२१३५
परिभूत ...	२२३७	परीक्षा ...	२६७३	पर्युद्धान ...	१७१३	परिपक्ष ...	४९८
परिमल ...	२९६	परीक्षा ...	४८६	पर्येषणा ...	१४१६	पर्युपनि ...	५९
" ...	२२७५	परीष्टि ...	१४१६	पर्यन्त ...	६३४	पर्युन्त ...	१८५२
परिरम्म ...	२३१०	परीमार ...	२२९२	पर्यन् ...	९७२	पर्यात् ...	२८२१
परिवर्जन ...	१६९५	परीक्षा ...	४२६	" ...	२५७७	पर्यात्ताप ...	४१६
परिवादिनी ...	३६८	पर्यात् ...	२८८८	पर्य ...	२२८	पर्याम ...	२१०८
परिवायिन ...	२१९५	पर्य ...	३४८	पर्युक्ता ...	१२१२	पाशु ...	१६६४
परिविधि ...	१४६४	पर्यु ...	९७२	पर्य ...	१८७८	पाशुला ...	१०९५
परिवृष्ट ...	२०४६	पर्येत ...	१७०१	" ...	२७३९	पाग ...	१०६३
परिनु ...	१४६३	पर्येतराज ...	११५	पर्यणष्ट ...	१९४०	" ...	२२६६
परिवेष ...	२०९	पर्येद्यधि ...	२८९१	पर्येताया ...	८७५	पाकाल ...	९००
परिव्याध ...	७०९	पर्येष्टुका ...	१८४७	पर्यल ...	११९९	पाकशामन ...	८१
" ...	७६९	पर्येष्टित ...	१९६४	पर्याण्डु ...	९४३	पाकशामि ...	९१
परिश्राज् ...	१४३५	पर्येष्णी ...	१०३९	पर्याल ...	१७५०	पाकरधान ...	१७६०
परिपद् ...	१३८२	पर्येष्टी ...	७१३	पर्याश ...	६७६	पाक्य ...	१७९१
परिष्कार ...	१२७६	पर्येष्टी ...	८५२	" ...	७०७	" ...	१९२४
परिप्लुत ...	१२७४	पर्येष्ट्य ...	२६२८	" ...	९५७	पाधजन्य ...	५५
परिप्लव ...	२३१०	पर्येष्ट्य ...	६७६	पर्याशिन ...	६५९	पाधालिका ...	१९८६
परिसर ...	५८४	" ...	७०७	पर्याशिन ...	१०९८	पाद् ...	२८६२
परिसर्प ...	२२८९	" ...	२९३८	पर्याशिन ...	११५५	पाटचार ...	१९७८
परिमर्था ...	२२९२	पर्येष्टाला ...	६०५	पर्याशिन ...	१३४९	पाटल ...	३०७
परिस्फन्द ...	१९६४	पर्याम ...	८०७	पर्याशिन ...	६७७	" ...	१७३७

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
पाटला	७५७	पाद	२५१३	पाय्य	१८७६	पाणि	१२१७
पाटलि	७७७	पादकटव	१२९३	पाय	४८२	पाणिमाह	१४८७
"	७५७	पादमहण	१४३४	पायद	१९०५	पायम	२८२
पाठ	१३८०	पादप	६५८	पायग	२७५६	पायुही	८९९
"	२३०७	पादवधन	१८२०	पायशधिक	१६०७	पालाश	३०५
पाठा	८१७	पादस्फोट	११७८	पायसी	१५५७	पाति	१६५४
पाटिन्	८०८	पादाम	१२१६	पायसिनेय	११२२	"	३७३०
पाटी	५०२	पादाङ्गद	१२९२	पायवण	३२५३	पातिन्दी	८६५
पाणि	१२३६	पादान	१६०१	पायवण	२०१६	पायवा	२९०५
पाणिगृहीती	१०७४	पादानिव	१६००	पायवण	२०१६	पायव	१०८
पाणिघ	१९५४	पादुवा	१९८९	पायवण	२०१६	पाय	१२७०
पाणिपी	१४६५	पादू	१९९०	पायवण	२०१६	पाय	२०१९
पाणिनाद	१९५४	पादुङ्ग	१९४३	पायवण	२०१६	पायि	१२१
पाण्डर	३०१	पाय	१४१८	पायवण	२०१६	पायुपन	८११
पाणिष्ठना	१५७९	पागोपिना	२०१४	पायवण	२०१६	पायुवाटव	१७१०
पाण्डु	३०३	पागपाय	२०१५	पायवण	२०१६	पायवा	२३३४
पाण्डुवन्धित	१५७५	पागपाय	१७७१	पायवण	२०१६	पायवा	२१८६
पाण्डुर	३०३	पागिध	३७५	पायवण	२०१६	पायव	१४४३
पाण्डु	२९६१	पाणीयशालिका	६५७	पायवण	२०१६	पायव	६४०
पाण्डु	४३९	पाय	१७०१	पायवण	२०१६	पायवदारण	१९९७
"	२७४०	पाय	२६०	पायवण	२०१६	पाय	१२६
पाण्डु	२०७९	"	२११९	पायवण	२०१६	पाय	३०९
पाय	४८२	पायवेष्टी	८१८	पायवण	२०१६	पाय	३०७
"	१४०१	पायम	२६०	पायवण	२०१६	पाय	३०९
"	१४७३	पायम	११७९	पायवण	२०१६	पाय	१५३
"	२७९३	पायम	११९०	पायवण	२०१६	पाय	१२३७
पाणी	२९७८	पायम	१९६०	पायवण	२०१६	पाय	२९३०
पाणीय	२९६५	पाय	११७९	पायवण	२०१६	पाय	११६३
पाय	४७४	पाय	११७९	पायवण	२०१६	पाय	१९१८
पाद	६४६	पाय	१२३०	पायवण	२०१६	पाय	७७३
"	१२१६	"	१४००	पायवण	२०१६	पाय	७२८
"	१८८५	पाय	१२३०	पायवण	२०१६	पाय	१९१७

शब्दः	पङ्क्तिः	शब्दः	पङ्क्तिः	शब्दः	पङ्क्तिः	शब्दः	पङ्क्तिः
पुर'घर	१६११	पुरिन्	४८४	पूजा	१७२१	पुमि	२२६८
पुरनम	२८६३	पुरिन्द	१९६९	पूजित	२२२०	पूच्छा	४३०
पुरद्वार	६२५	पुरोमजा	८९	पूय	२०३४	पूतना	१६२३
पुरदर	८२	पुरित	२२१८	"	२६३६	"	१६२०
पुरभी	१०८६	पुष्कर	१४३	पूत	१४४२	पूथर	२८५४
पुरम्	२८६२	"	४७४	"	१७५३	पूथकर्णा	८३२
पुररुत	२५०३	"	७४८	"	२१३७	पूथगाहमना	२७६
पुरन्तात्	२८२७	"	९३९	पूता	७६६	"	१४२८
पुरा	२८४३	"	२७०७	पूतिहरज	७४४	पूथाना	१२६०
पुराण	४२१	पुराणह	१०३१	पूतिशठ	७५६	"	२५४५
"	२१७८	पुष्करिणी	५२१	"	७६८	पूथगिष्य	२२११
पुरातन	२१७८	पुरा	२१४१	पूतिगधि	३००	पूथिनी	५६३
पुरावृत्त	४१९	पुष्ट	२२१८	पूतिहरी	८४०	पूथु	१७८०
पुरी	५९४	पुष्ट	६८२	पूताक्त	७४४	"	१७८७
पुरीनत्	१७०५	"	९१३	पूय	१८०२	"	२१४५
पुरीर	१२०९	"	१११५	पूर	२९३५	"	२२४८
पुर	२१५१	पूयक	१४०	पूरणी	७४१	पूथक	१०६३
पुरा	२७७	"	१९१२	पूरित	२२२१	"	१८०१
"	६९९	पुष्पकेतु	१९१२	पूय	१०७६	पूथक	२३४०
"	१०७६	पुष्पदन्त	१५२	पूय	२१५५	पूथुरोमन्	५००
"	२७७३	पु पञ्चम	५२	पूय	२२२१	पूथु	२१४५
पुरोत्तम	४१	पुष्पकल	६९१	पूयद्रुम्भ	१५३२	पूथी	५६३
पुरा	२१५१	पुरास	६८३	पूथिमा	२२९	"	१७८०
पुररुत	८२	पुष्पसिंह	१०४६	पूत	१४०८	"	१७८७
पुरोग	१६११	पुरावनी	१११४	पूत	२१८५	पूथीरा	८९८
पुरोगम	१६१२	पुरावत्	२३५	"	२७०३	पूदातु	४५७
पुरोगामिन्	१६१२	पुरावसमय	२५२	पूवज	११५९	पूथि	२१०
पुरोडाश	२९३६	पूय	१८८	पूवदव	२४	"	११७०
पुरोधत्	१४७७	पुरावध	१५७	पूवपवन	६३७	पूथिपर्णी	८३३
पुरोगामिन्	२११७	पूय	१९८५	पूर्वा	१४७	पूथत्	४७९
पुरोहित	१४७७	पूय	९८६	पूयन्तुम्	२८९०	पूथन	४७९
पुरा	२३३५	"	२३७४	पूयन्	२०३	"	१००८

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
पृषत्क ...	१६४०	पौर ...	९८१	प्रगल्भ ...	२०७५	प्रणय ...	३१८
पृषदश्च ...	१२३	पौरस्त्व ...	२१८५	प्रगाढ ...	२४२३	प्रणाद ...	३३२
पृषदाज्य ...	१४००	पौरय ...	१२४८	प्रगुण ...	२१६८	प्रणानी ...	५३७
पृष्ठ ...	१२२९	„ ...	२७८१	प्रगे ...	२८८७	प्रणिधि ...	१४९३
पृष्ठय ...	१५५९	पौरोगय ...	१७६१	प्रग्रह ...	१७०५	„ ...	२५३४
„ ...	२३३२	पौर्णमान ...	१४४८	„ ...	२८०९	प्रणिहित ...	२१९७
पेचक ...	१०१७	पौर्णमासी ...	२२९	प्रग्राह ...	२८०९	प्रणीत ...	१३९२
„ ...	२३४६	पोलस्य ...	१३७	प्रग्रीव ...	२९६५	„ ...	१७९७
पेटक ...	१९८८	पौलि ...	१८००	प्रवण ...	६१७	प्रगुन ...	२२४३
पेट्टी ...	२९७८	पौप ...	२४४	प्रघाण ...	६१७	प्रणय ...	२०७४
पेटा ...	१९८८	पौष्यक ...	१९१२	प्रचक्र ...	१६५९	प्रनन ...	२१७८
पेलव ...	२१५६	प्याद् .	२८६२	प्रचलायित	२०८९	प्रतल ...	१२४२
पेशल ...	१०६६	प्रकाण्ट ...	२६८	प्रचुर ...	८३६	„ ...	१२४३
„ ...	२७४५	„ ...	६६९	„ ...	२१५०	प्रताप ...	१५०७
पेशी ...	१०६२	प्रकाम ...	१८२०	प्रचेतस् ...	१०१	प्रतापम ...	८१७
पैठर ...	१७९६	प्रकार ...	२६६०	प्रचोदनी ...	१८६	प्रति ...	२८२५
पैतृष्वमेव ..	११२३	प्रकाश ...	२१३	प्रच्छदपट...	१३०६	प्रतिरुर्नन् ...	१२७२
पैतृष्वन्वीय...	११०३	„ ...	२७७१	प्रच्छन्न ...	६२०	प्रतिकूल ...	२१९२
पैत्र (अहोरात्र)	२५६	प्रकीर्णक ...	१५२९	प्रच्छदिका...	११८४	प्रतिकृति ...	२००१
पौण्ड ...	११६५	प्रकीर्थ ...	७४४	प्रजन ...	२०९९	प्रतिकृष्ट ...	२१३२
पोटगल ..	९७३	प्रकृति ...	२७२	प्रजयिन् ...	१६१४	प्रतिक्षिप्त ...	२१०८
„ ...	५७४	„ ...	४३६	प्रजा ...	२३९८	प्रतिख्याति...	२३०६
पोटा ...	११०४	„ ...	१५०३	प्रजाता ...	११०६	प्रतिग्रह ...	१६२६
पोत ...	१०६३	„ ...	२४८०	प्रजापति ...	३४	प्रतिग्राह ...	१३५१
„ ...	२४५८	प्रकोष्ठ ...	१२३४	प्रजावती ...	११३४	प्रतिघा ...	४१३
पोतवाणिज्...	४९०	प्रक्रम ..	२३०१	प्रज्ञा ...	२७८	प्रतिघातन...	१६९६
पोतवाह ...	४९१	प्रक्रिया ...	१५२९	„ ...	१८९८	प्रतिच्छाया...	२०००
पोताधान ...	१०४	प्रक्षण ...	३६०	प्रज्ञान ...	२५७९	प्रतिजागर ...	२३०६
पोत्र ...	२६९६	प्रकाण ...	३६०	प्रज्ञु ...	११६७	प्रतिज्ञात ...	२२४१
पोत्रिन् ...	९९१	प्रवेडन ...	१६४२	प्रडीन ...	१०६१	प्रतिज्ञान ...	२८६
पौण्डर्य ...	९०३	प्रगण्ड ...	१२३४	प्रणय ...	२२९९	प्रतिदान ...	१८६८
पौनी ...	११३२	प्रगतजालुक	११६७	„ ...	२३३८	प्रतिध्वान ..	३६२

शब्दः	पङ्क्तिः	शब्दः	पङ्क्तिः	शब्दः	पङ्क्तिः	शब्दः	पङ्क्तिः
प्रतिनिधि	२००१	मनीर	२३४९	मत्यागार	१६२६	मयुक्त	६६३
प्रतिपत्	२१७	मतीकार	१६८८	मत्याहार	२२८२	मयोधन	१३१७
॥	२७९	मतीकाश	२००४	मत्युत्तम	२३०१	ममज्ञा	१२५
प्रतिपक्ष	२२४०	मतीक्ष्ण	२०३४	मत्युत्तम्	२१०	ममव	२७७५
प्रतिपादन	१४११	मतीची	१४७	मयूष	२१९	मगा	२१२
प्रतिपद	२१०७	मतीत	२०४३	मयूह	२२८८	मगारु	२०१
प्रतिपद	२३०३	मतीत	२४९८	मयम	२१८५	मगान	२२०
प्रतिविम्ब	२००	मतीपदार्थिनी	१०७८	,,	२६२२	मगान	१५०५
प्रतिमध	४०२	मतीर	४८१	मया	२२६८	,,	१५०७
प्रतिगम्यन	२७५	मतीहार	६२४	मयि	२०४३	मगि	१५३९
प्रतिभू	२१७	,,	१४७९	मदर	२६६४	ममु	२०४६
प्रतिमा	२०००	,,	२६७५	मदाय	१३५०	ममूत	२१५०
प्रतिमान	१५४५	मतीहारी	२६७५	मदीपन	४५८	ममृष्ट	१३४४
॥	२००	मतीली	५९८	मदीया	१५२२	ममथ	७०
प्रतिमुक्त	१७९४	मती	२१७८	मदीशनी	१२३६	ममधन	१६९७
प्रतिपक्ष	२५४८	मत्यक्	२८९५	,,	१७३७	ममधाधिप	६७
प्रतिपातना	२०००	मत्यरपणा	८२६	मदीय	२२६	ममद्	२६३
प्रतिरोधि	१९७८	मत्यरभेणी	८२४	मद्युग	४९	ममद्वारा	६५५
प्रतिपक्ष	३३०	,,	९३७	मद्रान	१६८९	ममदा	१०८०
प्रतिपिषा	८४७	मत्यथ	२१८२	मधन	१६७४	ममनम्	२०४९
प्रतिपावन	२३१७	मत्यम	२१७९	मधान	२७२	ममा	२२६९
प्रतिपाय	११७६	मत्यत	५७१	,,	१४७७	ममाण	२४४२
प्रतिपद	२६४१	मत्यन्तपत्रा	६४६	,,	२१३८	ममाद	४२२
प्रतिपक्ष	२८७	मत्यव	२६३०	,,	२५७९	ममापन	१६९२
प्रतिपुत्र	३६९	मत्यवित	१४९४	प्रधि	१५७९	प्रगिति	२२५९
प्रतिपक्ष	२३०३	मत्याधिग	१४९०	प्रपक्ष	२३९१	प्रमीत	१४०५
प्रतिपक्ष	२६८३	मत्यवहित	२२४५	प्रपद्	१२१६	,,	१७०३
प्रतिपिषा	१३१४	मत्याध्या	२१०५	प्रपा	६०७	प्रमाला	४३५
प्रतिपक्ष	२१७	मत्याध्या	२३१२	प्रपान	६४१	प्रमुप	२१३८
प्रतिहार	१९५१	मत्यादिष्ट	२१०५	प्रपितामह	१३३९	प्रमुदित	२२३०
प्रतिहार	८१	मत्यादश	२३१२	प्रपुत्र	९४२	प्रमोद	२६०
प्रतीक	१३१३	मत्यालीढ	१६३८	प्रपीण्डरीक	९०३	प्रथ	१४४२

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
प्रयत्न	... १७९७	प्रवेष्ट	... १२३३	प्रमृत्तिका	... ११०६	प्राच्य	... २१४०
प्रयान	... २२९६	प्रव्यक्त	... २१८७	प्रमृत्तिज	... ४६६	प्रातार	... २७७॥
प्रयोगार्थ	... २३०१	प्रश्व	... ३३०	प्रमृत्त	... ६८२	प्रातः	... २८८०
प्रलम्ब्य	... ४५	प्रश्रय	... २२९९	„	... २५८०	„	... २८९५
प्रलय	... २५९	प्रश्रित	... २०७४	प्रमृत्तजनिवृ	११४७	प्राचिका	... १२१०
„	... ४२८	प्रष्ट	... १६११	प्रमृत्त	... २२०१	प्राची	... १४७
„	... १६९९	प्रष्टवाह	... १८३३	प्रमृत्ता	... १२१८	प्राचीन	... ५९९
प्रलाप	... ३४१	प्रष्टोदी	... १८४६	प्रमृत्ति	... १२४४	प्राचीना	... ८१८
प्रवण	... २४४७	प्रसन्न	... ४९५	प्रस्र	... १७५९	प्राचीनातीत	१४५२
प्रवयस्	... ११५८	प्रसन्नता	... १७७	प्रसेवक	... ३७५	प्राच्य	... ५६९
प्रवर्ह	... २१३९	प्रसजा	... २००८	प्रस्तर	... ६४०	प्राजग	... १७३१
प्रवह	... २२८५	प्रसभ	... १६८४	प्रस्ताव	... २२९८	प्राजिगृ	... १५८६
प्रवहण	... १५७१	प्रसर	... २२९५	प्रस्थ	... ६४२	प्राज्ञ	... १३६३
प्रवहिका	... ३२२	प्रसरण	... १६५९	„	... १८८४	प्राज्ञा	... १०९८
प्रवारण	... २२५६	प्रसव	... २२७०	„	... २५१०	प्राज्ञी	... १०९८
प्रवाल	... ३७५	„	... २७५१	प्रस्थपुष्प	... ८०६	प्राज्ञ्य	... २१५९
„	... १८९२	प्रनव्य	... २१९२	प्रस्थान	... १६५८	प्राज्ञिवाक	... १४७८
„	... २७४४	प्रनरा	... २८६९	„	... २५६९	प्राण	... १२६
प्रवाह	... २०८५	प्रसाद	... १७७	प्रस्फोटन	... १७५८	„	... १६७२
प्रवासन	... १६९३	„	... २५१६	प्रस्रवण	... ६४३	„	... १७०६
प्रवाहिका	... ११८३	प्रसाधन	... १२७२	प्रन्वाव	... १२०८	„	... १९१५
प्रविरयाति	... २३०६	प्रसाधनी	... १३५२	प्रहर	... २२६	प्राणिगृ	... २७५
प्रविदारण	... १६७४	प्रसाधित	... १२७४	प्रहरण	... १६३२	प्रानर्	... २८८७
प्रविश्लेष	... २२९०	प्रसारिन्	... २०८६	प्रहस्त	... १२४२	प्रातिहारिक	१९५१
प्रवीण	... २०३०	प्रसारिणी	... ९५३	प्रहि	... ५१०	प्राथम्यलक्षण	१३७४
प्रवृत्ति	... ३२५	प्रमित	... २०४०	प्रहेलिका	... ३०२	प्राहुम्	... २८४७
„	... २२८५	प्रसिति	... २२७८	प्रहृज	... २२३०	„	... २८७३
प्रवृद्ध	... २१७७	प्रसिद्ध	... २५४३	प्राशु	... २१६४	प्रादेश	... १२४८
„	... २२०१	प्रमू	... ११३१	प्राकार	... ५९९	प्रादेशन	... १४१२
प्रवेक	... २१३८	„	... २७९४	प्राकृत	... १९६०	प्राच्यम्	... २८५७
प्रवेणी	... १२६९	प्रसृता	... ११०६	प्राग्वंश	... १३८४	प्रान्तर	... ५९१
„	... १५५२	प्रवृत्ति	... २२७०	प्राग्रहर	... २१४०	प्रात	... २१९७

शब्दः	पतिः	शब्दः	पतिः	शब्दः	पतिः	शब्दः	पतिः
मात	२२३३	मिययद्	२०९७	पृथ	१९६७	पत्नी	७५९
मातपथत्त	१७०१	मियाल	१७८	पुवग	९९३	पत्निमहि	६६१
मातरूप	२५९७	मीणा	२२७८	"	२३८३	पत्निहा	७७७
मोति	२४७७	मीत	२२३०	पुवह	९९३	पत्नु	७७१
माप्य	२२०९	मीनि	२६३	पुनदम	२६१०	"	२१३७
मापृन	१५२२	मुष्ट	२२२२	प्राध	६८५	पागिन	१९९३
माय	१४५७	मेक्षा	२७९	प्रीहण	१००५	पापट	२११३
"	५८८२	"	२७८४	प्रीहण	७४६	पाप	१२९५
मायस्	२६४२	मेक्षा	१५७३	पुन	१५६४	"	१७३३
मायित	२२१९	मेक्षित	२१९८	पुष्ट	२२२२	पाप्युन	२४४
माय्य	१३४५	मेन	१७०१	पुष्ट	२२६७	पाप्युनिका	२४५
मालमिका	१२८२	"	२४५४	पुष्ट	२२४५	पाप्युनी	७९०६
माय्य	१८१	मेना	४६४	पुष्ट	२२४५	फुल	६६४
मायार	१३०८	मेन	२८६५	फ		वेन	१९१६
मायित	१३००	मेमस्	४१५	फणा	४५५	"	२९३३
माय्य	२५३	"	४१५	फणिचर	८०६	फेनिल	७११
माय्यावणी	८२१	मेष्ठ	२२४७	फनिर	४५२	"	७२१
माय	१६५४	मेव	२७७५	फल	१२९४	वेर	९९८
माय्य	१५८२	मेव्य	१९६३	फल	१६४८	वेर	९९८
माय्य	१८३४	मोखण	१३०४	"	१७३३	वेर	९९८
मानाद	६११	मोखित	१३०५	"	२३३७	वेर	१८१९
मायिक	१६८	मोय	१५६५	"	२९४०	य	
माय	२२१	मोष्ठपदा	१८९	फलक	१६४८	य	१०३१
मिद	११४४	मोठी	५०८	फलकपाणि	१६०९	य	७७७
"	२१३१	मोष्ठपद	२४८	फलक	१९२९	य	४९९
मिद	७३२	मोठ	२१७७	फलक	८०५	य	२८३३
"	७३६	मोठ	७१३	फलक	६६२	य	७०२
"	७६०	मोठ	७३५	फलक	७३९	य	८८७
"	१००५	मोठ	४८८	फलक	६६२	य	९५०
मिद	७५९	"	५१४	फलक	६६२	य	७२१
"	१७४६	"	९१२	फलक	७५९	य	१६६२
मिद	४१५	"	१०५६	"	९२१	य	१७०५
							२२१४

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
चदिर ...	११६९	चरुवत् ...	११६१	चरुत् ...	२१५०	चाथिका ...	१७८७
चन्वकी ...	१०९४	” ...	२८५३	चरुला ...	८९८	चासु ...	१०३३
चन्धन ...	१५२०	चला ...	८६२	” ...	२७३३	चरुन ...	१४६९
” ...	२२७८	चलाता ...	१०३७	चरुनीकृत ...	१७७३	चासुदा ...	५३२
चन्नु ...	११४२	चलात्कार ...	१६८४	चरुवारक ...	७१७	चासुनूल ...	१०३१
चन्नुजीवक ...	७९४	चलाराति ...	८५	चरुधि ...	२२११	चासुपुड ...	१६८०
चन्नुता ...	११४३	चलाहक ...	१५७	चरुसुना ...	८४९	चासुल ...	२५०
चन्धुर ...	२१६३	चलि ...	१३८०	चरुमूति ...	१८४७	चासुलेय ...	७९
चन्धुल ...	११२५	” ...	१५२१	चारुची ...	८४०	चासुल ...	१५५३
चन्धूक ...	७९४	” ...	२७२५	चाउ ...	१३३	” ...	२३५३
चन्धूकपुष्प ...	७३६	चलिवंसिन् ...	४७	चाड ...	२४२३	” ...	३९५८
चन्धु ...	२६७६	चलिन ...	११६४	चाण ...	१६४०	चाहलीक ...	१२२१
चन्धुर ...	८२८	चलिपुष्ट ...	१०२७	” ...	२४२५	” ...	१७८६
चन्धरा ...	९२७	चलिभ ...	११६४	चाणा ...	७९७	” ...	२३५३
चर्ह ...	९१३	चलिभुज ...	१०२८	चादर ...	१२९५	विड ...	१९९१
” ...	१०५०	चलिर ...	११७१	चाधा ...	४६६	चिडाल ...	१९०
” ...	२८०७	चलिसद्वान् ...	४३९	चान्धकिनेय ...	११२५	चिन्नु ...	४७९
चाहिण ...	१०४७	चलीवर्द ...	१८३५	चान्यव ...	११४२	चिन्वोक ...	४२४
चाहिन् ...	१०४७	चल्लव ...	१७६१	चाहत्त ...	६८६	चिन्व ...	१७५
चाहिंसुख ...	१७	” ...	१८२१	चाल ...	८९२	चिन्विका ...	९२६
चाहिस् ...	१०७	चल्वज ...	९७४	” ...	११५७	चिल ...	४४०
” ...	१०४७	चल्वयणी ...	१८४८	” ...	२७४६	चिलेशय ...	४५३
चाहिष्ठ ...	८९०	चल्व ...	१८५८	चालतनय ...	७४७	चिन्व ...	७१२
चल ...	४८	चाहिर्द्वार ...	६२५	चालतृण ...	९८३	चिसप्रसून ...	५४८
” ...	१५०२	चाहिष्ठ ...	२२४७	चालमूपिका ...	१०११	चिसिनी ...	५४४
” ...	१६७४	चाहिस् ...	२८८३	चाला ...	३९०	चिस ...	५५१
” ...	१६७१	चहु ...	२१५०	चालिश ...	२१२०	चिसकणिका ...	१०३७
” ...	२७२६	चहुकर ...	२०५८	” ...	२७७१	चिस्त ...	१८७३
” ...	२९३९	चहुगर्लवाच् ...	२०९६	चालेय ...	१८६१	चीज ...	२७१
चल्देव ...	४५	चहुपाद् ...	७१३	चालेयशाक ...	८२८	” ...	११९७
चलभट्ट ...	४५	चहुप्रद ...	२०३६	चाल्य ...	११५३	चीजकोश ...	५५३
चलमट्टिका ...	९४९	चहुरूप ...	१३२९	चाष्ण ...	२५९५	चीजपूर ...	८०५

शब्द	पतिः	शब्दः	पतिः	शब्दः	पतिः	शब्दः	पतिः
वीणाकृत	१७२३	मदधारिन्	१३५५	मदधकार	१७३३	मयानव	४०१
वीथ	१३५७	"	१३३७	मग	१२२५	भर	१३१
वीथ	३९६	मदधण्य	७३१	"	२३८७	भरण	२००६
"	२८०४	मदधत्य	१३५५	मान्दर	११८५	भरण्य	२००६
बुध	८११	मदधर्मी	९३८	मगनर	२६	भरण्यभुज	२०६२
बुध	१२०२	मदधार	७३१	मगिनी	११३१	भरत	१९५३
बुध	२५	मदधर	३१	मग्न	४७७	भरतान	१०१८
"	२२४०	"	२६६३	मग्न	१७४७	भर्ग	६६
बुध	२७८	मदधपुत्र	४५८	मग्नि	२९११	भर्ग	११४४
बुध	२९६२	मदधपुत्र	२५४३	मग्नमान	१५१६	"	२४५३
बुध	१९६	मदधविन्दु	१३३०	मग्न	१५८९	भर्गुदारका	३८६
"	१३६२	मदधभूय	१३५५	मग्नि	१७९६	भर्गुदागिका	३८७
"	२५३५	मदधवचस	१३२९	मदधारक	३८७	भर्गुन	३३८
भुवि	२२४०	मदधसायुध	१३५५	मदधिनी	३८८	भर्गुन	१८९५
"	६७३	मदधगू	५३	मदधाली	८७६	"	२००५
भुवि	१८१५	मदधालि	१३३०	मदधिल	७७५	भद	२९३६
भुवि	२०६३	मदधामन	१३३१	मदधी	८३०	मदधाली	७३३
भुन	१७५१	मदध	१३५३	मदधीरी	८३०	भदुन	९९४
भुन	२९६२	मदध (महोरात्र)	२५०	भद	२६५	भदक	९९५
भृहती	८३५	मदधण	१३६१	"	१८२५	भद	६८
"	२४८४	मदधणवटिका	८२७	भदधुना	१५३३	"	२७४७
भृहत्	२१४५	मदधणी	८२७	भदधार	७५५	भदन	६०३
भृहदिका	१३०८	मदधण्य	२३३१	भदधणी	७३०	भदानी	७३
भृहदुग्धि	११६३	मदधनी	७०	भदधन	९५४	भदिक	२६६
भृहदना	१०८	"	३१३	भदधुन्यक	९६८	भदिक	२०८३
भृहदपति	१९२	"	९३३	भदधय	७८२	भदिक	२०८३
भृहित	१६८३	भ	भ	भदधी	१३३५	भदिक	२०८३
भोधवर	१६६१	भ	१८६	भदधन	१५३०	भदय	२६६
भोधिद्रुम	६८९	भक्त	१८०३	भय	४०३	भय	१९७३
भो	१९१५	भय	२०६५	भयवर	४०२	भय	१९९५
भय	२०१	भयिन	२२४५	भयदुन	२१०९	भयमगिनी	८८९
				भयान	३९५	भयमगनी	७७४

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
भा ...	२१२	भात ...	२७५०	भीरुक ...	२०७७	भूदेव ...	१२६०
भाग ...	१८८५	भाविन ...	१३४१	भीमक ...	२०७७	भूनिव ...	९३४
भागधेय ...	२७०	" ...	१७९९	भीषण ...	४०१	भूप ...	१४००
" ...	१५२१	" ...	२०३३	भीष्म ...	४०१	भूपदी ...	७८८
भागिनेय ...	११३८	भातुक ...	२६६	भीष्मम् ...	५२९	भूमल ...	२४५६
भागीरथी ...	५२९	भापा ...	३१२	भुक्त ...	२२४६	भूमि ...	५६०
भाग्य ...	२७०	भापित ...	३१३	भुक्तानमुद्दिन ...	५४१	भूमिगुणा ...	७२८
" ...	२६४५	" ...	२२३९	भुस ...	२१६७	" ...	८८४
भाजन ...	१७७३	भाष्य ...	२९५७	" ...	२००६	भूमिगुण ...	१७०८
भाण्ड ...	१७७३	भाम् ...	२१२	भुज ...	१२३३	भूमर ...	२१५१
" ...	२४२२	भास्कर ...	२०१	भुजग ...	४७०	भूविष्ट ...	२१५१
भाद्र ...	२४८	भास्वत् ...	२०२	भुजाग ...	४५०	भूरि ...	२१५१
भाद्रपद ...	२४८	भिष्ठा ...	२२६२	भुजङ्गमुज्ज ...	१०४७	" ...	२७००
भाद्रपदा ...	१८९	" ...	२७८४	भुजंगम ...	४५०	भूरिकेना ...	९३५
भालु ...	२०६	भिष्ठु ...	१२५९	भुजङ्गाक्षी ...	८२०	भूरिमाय ...	९९७
" ...	२११	" ...	१४३५	भुजशिरस् ...	१२३०	भूरण्डी ...	७८७
" ...	२५४४	भित्त ...	१७६	भुजान्तर ...	१०२८	भूर्ज ...	७४०
भामिनी ...	१०८१	भित्ति ...	६००	भुजिष्य ...	१९६३	भूपण ...	१२७५
भार ...	१८८०	भिदा ...	२२६०	भुवन ...	४७२	भूषित ...	१२७४
भारत ...	५६९	भिदुर ...	९३	" ...	५६८	भूषण ...	२०८३
भारती ...	३१२	भिन्दिपाल ...	१६५०	भू ...	५६०	भूस्वृण ...	९८२
भारद्वाजी ...	८८१	भिन्न ...	२१८९	भूत ...	२२	भृगु ...	६४१
भारवाष्टि ...	१९८९	" ...	२२२५	" ...	२२३३	भृज ...	९१७
भारवाह ...	१९५९	भिपज् ...	११८७	" ...	२४९०	" ...	१०२०
भारिक ...	१९५९	भिस्सटा ...	१८०४	भूतकेश ...	१९२८	भृङ्ग ...	१०४६
भार्गव ...	१९४	भिस्सा ...	१८०३	भूतवेशी ...	७९०	भृङ्गराज ...	९५१
भार्गवी ...	९६५	भी ...	४०३	भूतावास ...	७६५	भृङ्गार ...	१५३२
भार्गी ...	८३७	भीति ...	४०३	भूति ...	७१	भृङ्गारी ...	१०४३
भार्वा ...	१०८५	भीम ...	६८	" ...	२४७३	भृतक ...	१९५८
भार्यापति ...	११४९	" ...	४०१	भूतिक ...	२३५०	भृति ...	२००५
भान ...	३८५	भीरु ...	१०७९	भूतिश ...	६१	भृतिमुज्ज ...	१९५८
" ...	४०४	" ...	२०७७	भूदार ...	९९२	भृत्य ...	१९६२

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
श्रुत्या	२००५	मातृभाषा	१११४	मचचिका	२६८	मण्डर	१९०३
श्रुय	१३२	आवृष्य	२६२७	मध	१३४९	मगलज	१५३६
मेक	५१४	आवीय	११४६	मजा	६७३	मतस्त्रिका	३६८
मेका	५१५	आति	२८५	मञ्जरि	६७५	मति	२७८
मेद	१५०८	आण	१७६७	मञ्जिष्ठा	८७९	मत्त	१५१९
"	१५१०	भुजुघ	३८३	मञ्जीर	१२९२	"	२०७१
मेदित	२२२५	भुजुटि	४९५	मञ्जु	२१२९	"	२२३०
मेरी	३६६	भ	१२५७	मञ्जुल	२१३०	मत्तकाशिमि	१०८२
मेपल	११७४	भृ	३८३	मन्वपा	१९८८	मत्तर	१६८०
मीश	१४४५	भृम	४३५	मन्	६०८	मत्तय	५००
मेरव	४००	भृटि	४३५	मन्हु	२३७	मत्तवर्ग	१७९३
मेरव	११७४	भण	११५१	मनि	१८९१	मन्वपिष्ठा	८२०
मेरव	२३८०	"	२४२५	मनिक	१०६८	मत्तवधेयम	४९९
मेरव	२३८०	भेग	१५१४	मनिप	१२१५	मत्तपा	९३३
मेरवमी	२४०४			मनिगम	१७९०	मत्तपापानी	४९९
मेरवमी	४५४			मण्ड	७५१	ममिन	१८१३
मेरवमी	१०८१			"	१८०४	ममिग	१८५४
मेरव	१८१६			मण्डन	१२७०	मद	२२७४
मेरु	२८६२			"	२०८३	"	२२७४
मेरु	१९५			मण्डन	६१०	मदग	१५६८
मेरु	१४८२			मण्डल	१५६	"	७५४
मेरु	३८३			"	१७५	"	८०४
मेरु	४३५			"	२०९	मदमग	२०१०
मेरु	२८५			मदमग	११८२	मदिरा	२००९
"	४८०			मदमग	११८६	मदिरागृह	६०८
"	२३६७			मदमग	१३७२	मदिरा	१५३८
मेरु	१०४६			मदमग	१३७२	मदिरा	१०५६
मेरु	१२६६			मदमग	१३७२	मदिरा	५०५
मेरु	२२६७			मदमग	१३७२	"	१६९९
मेरु	२३१३			मदमग	१३७२	"	२००९
मेरु	१२७५			मदमग	१३७२		
मेरु	११४६			मदमग	१३७२		
मेरु	११४६			मदमग	१३७२		

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
नधु	... २४५	मधुक	... ७०३	मनोह्ला	... १९२२	मयूख	... २१०
"	... ९३२	मधुच्छिष्ट	... १९२१	मन्तु	... १५२०	"	... २३७०
"	... १९२१	मधूलक	... ७०४	मन्त्र	... २६६९	मयूर	... ८७१
"	... २०११	मधुलिका	... ८१६	मन्त्रज	... १५०५	"	... १०४७
"	... २५४०	नध्य	... १२३२	मन्त्रिन्	... १४७६	मयूरक	... ८२५
मधुक	... ८६७	"	... २६५७	मन्त्र	... १८५४	"	... १९०८
"	... १६६२	नध्यदेश	... ५७१	मन्त्रदण्डक	१८५४	मरकत	... १९००
मधुकर	... १०४५	नध्यम	... ३६३	मन्धनी	... १८५५	मरण	... १७००
मधुकन	... २०१०	"	... ५७१	मन्थर	... १६१२	मरीच	... १७७८
मधुद्रुन	... ७०३	"	... १२३२	मन्थान	... १८५४	मरीचि	... १९८
मधुप	... १०४५	मन्थना	... १०९०	मन्द	... १९६५	"	... ७११
मधुपणिका	७१९	"	... १२३८	"	... १५२४	मरीचिका	... २१५
"	... ८३७	मन्थाह	... २२१	मन्दगामिन्	१६१२	मरु	... ५६७
मधुपणी	... ८१४	मन्थास्रव	... २०११	मन्दकिन्ती	९७	"	... २६६१
मधुमक्षिका	१०४०	मन शिला	१९२२	मन्दाक्ष	... ४०८	मरुत्	... १४९
मधुमक्षिका...	८६७	मनम्	... २७७	मन्दार	... ९९	"	... २४५२
मधुर	... २९४	मनसिज	... ५१	"	... ७००	मरुत्वत्	... ८१
"	... २७१८	मनस्कार	... २८१	"	... ८१०	मरुन्माला	... ९१४
मधुरक	... ९३३	मनार्	... २८६५	मन्दिर	... ६०२	मरुवक	... ७५३
मधुरका	... ८१५	मनित	... २२४०	"	... २७०३	"	... ८०६
"	... ८६३	मनीषा	... २७८	मन्दुरा	... ६०६	मर्कट	... ५९४
मधुरा	... ९५२	मनीषिन्	... १२६३	मन्दोष्ण	... २१४	मर्कटका	... १०१७
मधुरिणा	... ८५८	मनु	... २९७०	मन्द्र	... ३६६	मर्कटी	... ७४५
मधुरिषु	... ४०	मनुज	... १०७५	मन्त्र	... ४९	"	... ८०२
मधुरि	... १०३५	मनुष्य	... १०७५	"	... ६९१	मर्त्य	... १००५
मधुरा	... २०१०	मनुष्यमैर्	१३६	मन्था	... १२०३	मर्दन	... २२९४
मनुष्य	... १०७५	मनुष्यता	... १९२२	मन्थ	... ४११	मर्दन	... ३७८
मनुष्यि	... ७११	मनुष्यता	... २०५१	"	... २६४७	मर्त्य	... २५५७
मनुष्यी	... ८१६	मनुष्यता	... २१२९	मन्थनर	... २५८	मर्त्य	... ३५०
मनुष्यता	... २०१०	मनुष्यता	... ४१६	मन्थ	... १८५६	मर्त्यगृह	... २१०१
मनुष्यता	... ३३०	मनुष्यता	... २१२९	मन्थ	... १६१	मर्त्या	... १५१९
		मनुष्यता	... २१०४	मन्थक	... १७४०	मन्थ	... १२०४

शब्दः	पङ्क्तिः	शब्दः	पङ्क्तिः	शब्दः	पङ्क्तिः	शब्दः	पङ्क्तिः
मण्ड	२७२९	महानस	१७६०	महोपग	९४४	मातुल्याहि	४४९
मण्डूविन	२१३४	महामान	१४७७	॥	१७८२	मातुली	११३४
मन्त्र	७७१	महारजन	१८९६	मा	२८७१	मातुउक्त	७२
मन्त्रयन	११३५	महारजन	१८६९	मान	११९९	मातृ	७०
मन्त्रिन	२१३४	"	१९१९	"	२९३९	॥	३९०
मन्त्रिनी	१११४	महारण्य	६५१	मासक	११६१	"	११३१
मन्त्रिस्तुष	१९०८	महारणिक	२०	मासिक	१९५७	॥	१८३९
मन्त्रिमण	२१३४	महारौरव	४६२	मासिक	१९२१	मान	२६९१
मन्त्र	२९३६	महाद्यय	२०३०	मास्य	१६६२	माया	२१४८
मन्त्र	२९६०	महासूरी	११००	"	१९३३	॥	२६९०
मन्त्रिवा	७८७	महाभेना	८६९	मायधी	७९०	माद	२२७४
मन्त्रिकाध	१०३६	महासहा	७९५	"	८४१	मायव	३६
मन्त्री	२९१५	"	९२५	माय	२४४	॥	२४६
मन्त्र	१७४०	मायधेन	७७	माय	७९४	मायवक	२०११
मन्त्रादिदल	८६६	महिला	१०७८	माय	२०७	मायरी	७९२
मन्त्र	१७९०	महिलाकृपा	७५८	मायि	३९१३	मायवीक	२०११
मन्त्र	९७०	महिष	९९६	मायवक	११५७	मान	४०५
मन्त्ररिण	१४३५	महिषी	१०८३	"	१२८५	"	८४४
मन्त्र	१२६३	मरी	५६३	माणव्य	२३३०	मानव	१०७५
मन्त्रिका	१२०४	महीधिर	१४७०	माणिक्य	२९५७	मानस	२७७
मन्त्र	१८१४	महीध	६३४	माणिमन्त्र	१७९०	मानवीव्यथा	४१८
मन्त्र	४३८	महीदर	६५८	मानक	१९३७	मानवीवस्तु	१०३४
मन्त्र	२१४५	महीदता	५०९	मानरिण	११४७	मानिनी	१०८०
"	२४९२	महीधुत	१९५	मागिरिधर	१२२	मानुष	१०७५
मन्त्री	२४७३	महेष्ट	२०३०	मातिरि	९०	मानुष्य	२२३३
मन्त्र	२७९७	महेष्टा	८९६	मानाविण	११४७	माया	१९५१
महावन्द	९४५	महेष्टर	५९	मातामह	११४०	मायाकार	१९५१
महोष्ठ	१३५८	महोष्ठ	१८२८	मातुल	८०४	मायादेवीगुण	३०
महादे	१८५६	महोत्तर	५४५	"	११३६	माय	११९८
महालागी	८८३	महोत्ताह	२०३१	मातुपुत्र	८४	मायूर	१०७३
महादेव	६४	महोद्यम	२०३१	मातुली	११३४	माय	४२
महाधन	१२९९	महोपग	८४४	"	१७४७	मायवित्त	२६

[illegible]

शब्दः	पङ्क्तिः	शब्दः	पङ्क्तिः	शब्दः	पङ्क्तिः	शब्दः	पङ्क्तिः
मूल्य	२००६	गुण	१७१२	मेढ्र	१२२५	मोह	१६८६
मृग	१०११	मृगाला	२०६३	मेढ्र	१८७२	मीलिक	१८९१
मृग	१९९५	मृगालव	९१०	मेदव	२०१२	मीशान	१७२२
मृग	२९७१	मृगिका	५६४	मेदव	१२०२	मीन	१४२४
मृगिकपर्ण	८२४	मृग्यु	१३००	मेदिनी	५६३	मीरजि	१९५४
मृगिन	२२००	मृग्युग	६२	मेदुर	२०८४	मीर्षा	१६६३
मृग	१००२	मृग्या	५६४	मेघा	२८०	मीति	२०२१
मृग	२३०९	मृग्या	५६४	मेघि	१७३६	मीष्ट	२९०५
मृग	२३७५	मृग्या	९१०	मेघ्य	२१३५	मीर्षा	१४९६
मृग्या	२३०९	मृग्यु	३७२	मेघ	९८	मीर्षा	१४९६
मृग्या	२१५	मृग्यु	२१८०	मेघ	२३०८	मीष्ट	३५३
मृग्यु	१९७१	मृग्यु	२५२३	मेघ	१८५९	मीष्ट	५७१
मृग्यु	९०७	मृग्यु	७४०	मेघ	१९२०	मीष्ट	१९०१
मृग्या	१३३२	मृग्यु	२१८०	मेघ	११८५	मीष्ट	३५३
मृग्या	१९७०	मृग्या	८६३	मेघ	१३२५	मीष्ट	३५३
मृग्या	१९८१	मृग्या	१६७५	मेघ	१८५	मीष्ट	३५३
मृग्या	१३३२	मृग्या	२८०८	मेघ	२९७३	मीष्ट	३५३
मृग्या	१९७५	मृग्या	३५२	मेघ	२९७३	मीष्ट	३५३
मृग्या	१९७०	मृग्या	२१३६	मेघ	१४६६	मीष्ट	३५३
मृग्या	१९७५	मृग्या	५३१	मेघ	२५२८	मीष्ट	३५३
मृग्या	१९०	मृग्या	१२९०	मेघ	२०१२	मीष्ट	३५३
मृग्या	१९०	मृग्या	१६४०	मेघ	२९०	मीष्ट	३५३
मृग्या	१७३	मृग्या	१५७	मेघ	७२७	मीष्ट	३५३
मृग्या	९००	मृग्या	१६४	मेघ	२१८७	मीष्ट	३५३
मृग्या	२३३४	मृग्या	१०७	मेघ	७५७	मीष्ट	३५३
मृग्या	९८९	मृग्या	०६७	मेघ	७१०	मीष्ट	३५३
मृग्या	१३१५	मृग्या	१६१	मेघ	७३१	मीष्ट	३५३
मृग्या	६१	मृग्या	७७६	मेघ	८७४	मीष्ट	३५३
मृग्या	७४	मृग्या	१६०	मेघ	२९६०	मीष्ट	३५३
मृग्या	५५१	मृग्या	८०	मेघ	१९६६	मीष्ट	३५३
मृग्या	५६६	मृग्या	३०४	मेघ	८१५	मीष्ट	३५३
मृग्या	१७०२	मृग्या	१०४९	मेघ	१९७७	मीष्ट	३५३

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
यतिन् ...	१४३९	यव्य ...	१७२०	याम ...	२२६	यूथय ...	१५३७
यथा ...	२८६६	यश पटह ...	३७३	” ...	२२८६	यूथिका ...	७९१
यथाजात ...	२१२०	यशस् ...	३३३	यामिनी ...	२२३	यूप ...	७३१
यथातथम् ...	२८७८	यष्टि ...	२९७१	यामुन ...	१९०७	” ...	२९३३
यथायथम् ...	२८७७	यष्टीमुख ...	८६७	यायजूक ...	१३६९	” ...	२९६५
यथार्थम् ...	२८७८	यष्ट ...	१३६८	याव ...	१३२३	यूपाग्र ...	१३९०
यथार्हवर्ण ...	१४९३	याग ...	१३७१	यावक ...	१७४२	यूप ...	२९६५
यथास्वम् ...	२८७७	” ...	१३७९	यावत् ...	२८२८	योजन ...	१७३२
यथेप्सित ...	१८२०	” ...	२९१७	यावन ...	१३३०	योग ...	२३७९
यदि ...	२८७२	याचक ...	२१२३	याष्टीक ...	१६०७	योगेष्ट ...	१९१७
यदृच्छा ...	२२५४	याचनक ...	२१२३	यास ...	८३१	योग्य ...	८७३
यन्तु ...	१५८६	याचना ...	१४१७	युक्त ...	१५१६	योजन ...	२९५५
” ...	२४५३	याचित ...	१७११	युक्तरसा ...	९९८	योजनवह्नी ...	८३०
यत्न ...	२५५३	याचितक ...	१७१५	युग ...	१०६४	योध ...	१७३३
यम ...	११६	याश्वा ...	१४१७	” ...	२३८३	योद्धृ ...	१५८९
” ...	१४४९	” ...	२२६२	युगकीलक ...	१८४४	योध ...	१५८९
” ...	२२८६	यानक ...	१३८७	युगन्धर ...	१५८१	योनि ...	१२२५
यमराज ...	११६	यातना ...	४६५	” ...	२९६४	योषा ...	१०७७
यमुना ...	५३०	यातयाम ...	२६२५	युगपद् ...	२८९३	योषित् ...	१०७७
यमुनाभ्रातृ ...	११६	यातु ...	१२०	युगपन्नक ...	६९३	यौतक ...	१८७६
ययु ...	१५५८	यातुधान ...	१२०	युगपार्श्वग ...	१८३३	यौतव ...	१८७६
यव ...	१७३७	यातृ ...	११३३	युगल ...	१०६४	यौवत ...	१११८
यवक्षय ...	१७२०	यात्रा ...	१६५८	युग्म ...	१०६४	यौवन ...	११५३
यवक्षार ...	१९२३	” ...	२६८६	युग्य ...	१५८३	र.	
यवफल ...	९७०	याद पति ...	४७०	” ...	१८३४	रंहम् ...	१२७
यवस ...	९८३	यादस् ...	५०६	युद्ध ...	१६७४	रक्त ...	३०६
यवाग्न ...	१८०६	यादसापति ...	१२१	युप् ...	१६७९	” ...	१२०१
यवात्रज ...	१९२३	यान ...	१५०४	युवति ...	१०९०	” ...	१३२२
यवादि ...	१७५४	” ...	१५८३	युवन् ...	११५७	” ...	२४९४
यवानिका ...	९३८	यानमुख ...	१५७८	युवराज ...	३८६	रक्तक ...	७९४
यवास ...	८३१	याप्य ...	२१३२	यूथ ...	१०७०	रक्तचन्दन ...	१३३७
यवीयम् ...	११६०	याप्ययान ...	१५७३	यूथनाथ ...	१५३७		

शब्दः	पङ्क्तिः	शब्दः	पङ्क्तिः	शब्दः	पङ्क्तिः	शब्दः	पङ्क्तिः
राजचन्दन	१९२८	रण	२२६५	रक्षा	८७४	राधा	१३२३
राजपा	५४१	"	२४३२	रख	१२७	राहुय	१२९६
राजकला	९२६	रणडा	८२४	रखव	१३०६	राखू	१४७०
राजसुध्वज	५३९	रत	१४६६	"	२९३८	"	२२५७
राजसरोज	५४९	रतिपति	५३	रज	३५५	राजव	१४७४
राजकु	९११	रत	१८९३	रखण	२१००	राजखू	१४७०
राजोदय	५५०	"	२७८७	रति	२०६	राजय	१४६९
राजसम	२९९९	राजसल	९८	रथना	१२९०	राजम्वर	१४७५
राजसू	३१	राजारर	४७०	रदिम	२६१०	राजम्वर	५८३
"	१२०	रति	१२४६	रख	२९१	राजम्वर	९५४
राहित	२२३६	रथ	७०८	"	१९०५	राजम्वर	१३५७
राजिनग	१४८०	"	१५६९	"	२७८९	राजराज	१३६
राक्षण	२३६५	राजराज	१५८७	राजग	१९१०	राजराज	१३५७
राहु	१००७	राजराज	१९३६	रमना	१२५६	राजराज	५८३
राहु	१९१८	"	१९४६	रचना	१२५६	राजराज	६०५
राहुजीय	१९४२	राजराज	१५८७	राजवनी	१४६०	राजराज	६१२
राजा	१३४७	राजराज	७०१	राज	५६०	राजराज	२९१४
राजक	१९४९	राजराज	१०४२	"	८१७	राजराज	२९५६
राजत	१८९९	"	१५८९	"	८९५	राजराज	१०३५
"	२४९३	राजराज	१६१९	राजराज	१९	राजराज	७१८
राजगी	२३३	राजराज	१७५८	राजराज	४३९	"	७३९
"	९५५	"	१६१९	राजराज	७१५	राजराज	१३६६
राजगीशुभ	२२६	राजराज	१६१९	"	९०५	राजराज	६५६
राजसू	२४३	राजराज	१५५९	राजराज	१०९४	राजराज	१०४५
"	१११५	राजराज	५९८	राजराज	१६१	राजराज	४४८
"	१६६४	"	१५८७	राजराज	९४५	राजराज	५५
"	२०९८	राजराज	१२५५	राजराज	१५१२	"	५४८
राजराज	१११३	राजराज	१२५५	"	१५१३	राजराज	२२३
राजराज	१९८३	राजराज	१२५३	राजराज	१५१३	राजराज	११९
राजराज	१२३७	राजराज	४४१	राजराज	२३०	राजराज	११९
राजराज	८३८	राजराज	२९३७	राजराज	११८	राजराज	२८५
राजराज	१६७६	राजराज	१०८१	राजराज	९०४	राजराज	२४६

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
राश्रा	... १८८	रन्ध्र	... २२०६	रुचि	... २२०२	रोहित	... ४०६
राम	... ४६	रन्ध्र	... २१२	रुचिम्	... १५६४	"	... ५०५
"	... २६१५	"	... ११७५	रुचि	... १६६४	"	... १००८
"	... १००९	रन्ध्र	... ७५०	रुचिम्	... ८८९	रोहिता	... ७७६
रामठ	... १७८६	"	... ८०५	रुचिम्	... ११९७	रोहिताम्	... १०९
रामा	... १०८१	"	... १७९२	रुचि	... २१३२	रोहिताम्	... ७४६
राम्भ	... १४४३	"	... १०२५	"	... २१९९	रोहि	... २०६
रान्ध	... १३२८	रुचि	... २१२	रुचिम्	... ४१	"	... ४०३
राशि	... १०७२	"	... २३९३	रुचि	... ५३१	रुचि	... १०९१
"	... २७६४	रुचि	... २१२९	रुचि	... १८८७	रुचि	... ४६२
राष्ट्र	... १५०२	रुचि	... २१२९	"	... २६६६	रुचि	... ४७
"	... २७०३	रुचि	... ११७५	रुचि	... ४४१	"	... १९६
राष्ट्रिका	... ८३६	रुचि	... ११७५	रुचि	... ११७५	रुचि	... ९८१
राष्ट्रिय	... २८९	रुचि	... ३६१	रुचि	... ११८७	"	... १००७
रात्म	... १८६१	रुचि	... ४३२	रुचि	... ७१२	ल.	
रास्त्रा	... ८७७	रुचि	... २२०५	रुचि	... ८६५	रुचि	... ७६२
"	... ९२८	रुचि	... २०	"	... ९४१	रुचि	... १६३९
राहु	... १९७	"	... ६८	रुचि	... १२७५	रुचि	... १७८
रुचि	... २१३७	रुचि	... ७३	रुचि	... २१३	रुचि	... २०५३
रुचि	... १८८६	रुचि	... १२०१	रुचि	... १२६०	रुचि	... १०३८
रुचि	... ४३३	"	... २९३९	रुचि	... ८३७	रुचि	... १७८
रुचि	... १४८८	रुचि	... १००७	रुचि	... २७९४	रुचि	... २५८३
रुचि	... २४०६	रुचि	... ३४६	रुचि	... २७९४	रुचि	... ५४
रुचि	... १६४५	रुचि	... ४१३	रुचि	... ४८१	"	... ८७३
रुचि	... ४०७	रुचि	... ९६५	रुचि	... १६४१	"	... १६३१
रुचि	... २२०९	रुचि	... २७८६	रुचि	... १२७१	रुचि	... २०५३
रुचि	... १९००	रुचि	... २९१	"	... १२९४	रुचि	... ४२७
रुचि	... २४७१	रुचि	... ११११	रुचि	... २९३७	"	... १६३९
रुचि	... १९१२	रुचि	... १८८९	रुचि	... ४३१	रुचि	... २९३१
रुचि	... ११७३	"	... १८९९	रुचि	... ४३१	रुचि	... १९९
रुचि	... १८९७	"	... २६५६	रुचि	... ४१३	रुचि	... २०१७
रुचि	... १९४४	रुचि	... १४८२	रुचि	... १८४०	रुचि	... १२८

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
रघु	९१४	उव	२१४८	त्रि	२३८५	ह्येकय	३२
"	२३०१	"	२२९७	त्रिभूति	१४६०	गेचा	१२५९
रघुलय	९७८	रघु	१३२३	लि	१४९९	लावममर	८७१
रघु	२९०९	रघु	२९४	विपार	१४९८	लोच	१९७९
रघुपिता	९१५	"	२९४१	लि	२२०४	लोच	७१४
रजा	४०८	रघुपद	४७१	लि	१६४३	लोचामुद्रा	१८५
रजाधील	२०८०	रघु	२२९७	लि	४१६	लोचान्	१२७१
रजिन	२२०७	रघु	१७३२	लि	१४९९	लोचया	९१६
रघु	२२१४	रघु	९४५	री	२२४५	लो	२१७३
रता	६६६	रघु	१६३७	री	४२५	"	२७४६
"	६७०	रघु	१३२३	"	४२६	लोच	२०६९
"	७५९	"	२९१५	"	७७३४	लोच	२०६९
"	७९२	रघुप्रमादन	७३०	लोच	१५६८	लोच	१७३०
"	९१६	रघु	१७३६	लोच	२०६९	लोचभेदन	१७०
"	९४८	रघुलिरी	८८५	लोच	१९७०	लोच	१३६६
रघुनाक	९४४	रघुली	८७०	लोच	९९६	"	१९०४
रघु	१२५१	"	९८५	लोच	१०१३	"	१९०४
रघु	२१३	रघु	१५६७	लोच	२२३१	"	२९४०
"	२२३९	रघु	१८०	लोच	१५६७	लोचारक	१९४३
रघु	२२३३	रघु	१७८	लोच	१५	लोच	१०१९
रघुवर्ण	१३६४	रघु	१८६६	लोच	१४९८	लोच	२०९८
रघु	१७१६	रघु	९७८	लोच	८३	लोचानिमार	१६५६
रघु	१२८१	रघु	४१७	लोच	६५६	लोचिन	३०६
रघु	७६	"	२७९३	लोच	१९४०	"	१२०१
रघु	३८०	रघु	१२०७	लोच	२१४८	लोचिन	१८९१
रघु	१०८०	रघु	२३६०	लोच	१७३०	लोचिनचदन	१३१३
रघुति	१२८१	रघु	१०५७	लोच	१८१८	लोचिग	१९५
रघु	१०५७	रघु	३७८	लोच	५६८	च	
रघु	१२७९	रघु	३८१	"	२३३८	च	२८६६
रघु	२६३३	रघु	७६९	लोच	२६	च	९६९
रघु	१३४४	रघु	२९१५	लोच	२९५८	"	१३५५
रघु	४३४	रघु	१४९९	लोच	६३६	"	२०६४

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
वंशिक ...	१३२६	वणिज् ...	१८६२	वनसुहृत् ...	१७४१	वरटा ...	१०३८
वंशिरोचना ...	१९२५	वणिज्या ...	१८६५	वनशृङ्गाट ...	८४६	" ...	१०४२
वक्तव्य ...	२६५४	वण्टक ...	१८८५	वनस्पति ...	६६०	वरण ...	५९९
वक्र ...	२१६७	वत्स ...	१२२९	वनयुज ...	१५५७	" ...	६९८
वक्र ...	२०९४	" ...	१८३०	वनिता ...	१०७८	वरण्ड ...	२९३१
वक्र ...	१२५१	" ...	२७८८	" ...	२४८२	वरश्वा ...	१५५१
वक्षस् ...	१२२९	वत्सक ...	७८६	वनीयका ...	२१२३	" ...	१९९१
वद्वक्षण ...	१२१९	वत्सतर ...	१८३०	वनौकस् ...	९९४	वरद ...	२०३८
वह्न ...	१९१८	वत्सनाभ ...	४६९	वन्दा ...	८१२	वरवर्णिनी ...	१०८८
वचन ...	३१३	वत्सर ...	२४१	वन्दार ...	२०८०	" ...	१७८८
वचनेस्थित ...	२०७३	" ...	२५५	वन्ध्य ...	६६२	वराज्ञ ...	२३८६
वचन् ...	३१३	वत्सल ...	२०५३	वन्ध्या ...	१८४४	वराज्ञक ...	९११
वचा ...	८५३	वत्सादनी ...	८१३	वन्ध्या ...	६५७	वराटक ...	५५१
वज्र ...	९३	वद ...	२०९४	वपा ...	४४१	" ...	१९८१
" ...	८५९	वदन ...	१२५१	" ...	१२०२	" ...	२९७
" ...	२७०४	वदान्य ...	२०३६	वपुस् ...	१२१४	वरारोहा ...	१०८१
वज्रनिर्घोष ...	१६४	" ...	२६५६	वप्न ...	५९८	वराशि ...	१३०१
वज्रपुष्प ...	८००	वदावद ...	२०९४	" ...	१७२८	वराह ...	९९१
वज्रिन् ...	८४	वध ...	१६९८	" ...	१९१७	वरिवसित ...	२२२८
वधक ...	९९८	वधू ...	९१५	वमयु ...	११८४	वरिवस्या ...	१४२२
" ...	२११९	" ...	१०७७	" ...	१५४१	वरिवस्थित ...	२२२८
वधित ...	२१०६	" ...	१०९१	वमि ...	११८४	वरिष्ठ ...	१९०१
वधु ...	७००	" ...	२५३८	वयम् ...	२७९६	वरिष्ठ ...	२२४७
" ...	७०८	वध्य ...	२११४	वयस्थ ...	११५७	वरी ...	८४९
" ...	७७७	वद्री ...	१९९१	वयस्था ...	७६४	वरीयस् ...	२८०६
वट ...	७१३	वन ...	४७३	" ...	९२३	वरुण ...	१२१
वटक ...	२००८	" ...	६५०	" ...	९३६	" ...	१४९
वटी ...	१९८०	" ...	२५८७	वयस्य ...	१४९१	" ...	६९८८
वटी ...	१५६०	वननितिक्रिया ...	८१८	वयस्या ...	१०९७	वरुणात्मजा ...	२००७
वटी ...	११०	वनप्रिय ...	१०२६	वर ...	१३२१	वरुथ ...	१५८१
वटी ...	२१४६	वनमक्षिका ...	१०४१	" ...	२२६६	वरुथिनी ...	१६२४
		वनमालिन् ...	४२	" ...	२६८१	वरुथ ...	२१३९

शब्दः	पङ्क्तिः	शब्दः	पङ्क्तिः	शब्दः	पङ्क्तिः	शब्दः	पङ्क्तिः
यर्जर	१९०४	यर्जित	१५९८	यत्नी	६६६	यत्र	१८६५
यग	१०६९	यर्ष	२१३९	यहुर	१२००	यज्ञज्ञा	१२०५
यज्जग	२७९७	यर्षा	१०८८	यग	२२६५	यद	१८३२
यज्जग	१२०९	यज्ञा	१०४०	यज्ञिका	२२५७	यद्वि	१०५५
यज	१३५५	यज	१६६	यज्ञ	१५४१	"	१४९
"	१५५२	"	२७८३	"	१८४४	यद्विधित	१९१९
"	२४३०	यज्ञर	१४८५	"	२७६९	यद्विज्ञा	८०८
यज्जग	१३४०	यज्ञा	२५३	यज्ञि	२१३७	या	२८३४
"	२९४०	यज्ञा	५१४	यज्ञि	८४३	"	२८६६
यर्जित	२२४४	यज्ञा	५१५	"	१७८९	"	२८७९
यर्जित	१४३७	यज्ञा	११५९	यज्ञ	२०७४	याजगति	२०९४
यर्जित	१०५८	यज्ञा	१६८	यज्ञ	२८६४	याज	३१५
"	२३५६	यज्ञा	१२१४	यज्ञ	१४०६	याजि	२०९४
यर्जित	१७०९	"	२५८१	यज्ञ	२४६८	याजि	१९८१
"	२०८३	यज्ञ	३०३	यज्ञ	१३०४	याजि	१९५६
यज्जग	५८७	यज्ञ	२३९७	यज्ञ	२०१	याजि	२०९५
यर्जित	१३४०	यज्ञा	२३९७	यज्ञ	१२०२	याजि	३२८
यज्ञ	१०५८	यज्ञा	६२२	यज्ञ	८४३	याज	३१३
यज्ञ	२०८३	यज्ञ	१२८७	यज्ञ	१९	याजगति	१४३६
यज्ञ	२१६३	यज्ञ	२२०५	"	८११	याजगति	१९३
यज्ञ	५८६	यज्ञ	११६४	"	१८८६	याजगति	२०९६
"	१५२५	यज्ञ	११६४	"	२७९१	याजगति	२०९६
"	२५४७	यज्ञ	६२१	यज्ञ	८०९	यज्ञ	३४५
यज्ञ	८३८	यज्ञ	२९३	"	१७९१	यज्ञ	२०९५
यज्ञ	१९४६	यज्ञ	६७३	यज्ञ	४४	यज्ञ	१६३३
यज्ञ	२०८१	यज्ञ	६७३	यज्ञ	५६३	यज्ञ	२९५६
"	२३६३	यज्ञ	१५६४	यज्ञ	५६३	यज्ञ	८५५
यज्ञ	७५१	यज्ञ	५८५	यज्ञ	५६३	यज्ञ	१०५४
यज्ञ	१७७०	यज्ञ	३६७	यज्ञ	१३३०	"	१५५५
यज्ञ	२०८१	यज्ञ	३३३१	यज्ञ	२९३१	"	२५४९
यज्ञ	१९९१	यज्ञ	२६०९	यज्ञ	६३	यज्ञ	६०६
यज्ञ	१५२५	यज्ञ	६८५	यज्ञ	१३०४	यज्ञ	३१६

शब्दानुक्रमिका ।

३६

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
गङ्गा ...	२९७८	गान ...	९००	गार्भी ...	२४२८	वाधिता ...	२४८५
गङ्गापत्नी ...	८६७	गम ...	२६२४	गार्भ ...	११८८	वायुक्ति ...	४४६
गङ्गा ...	११२	गान्धेय ...	६४	" ...	२४८२	वायुदेव ...	४७
" ...	१३६०	गानन ...	१५१	गार्भा ...	३२५	वायु ...	३५
" ...	१५६०	" ...	११६५	" ...	१७०९	वायु ...	६३१
गङ्गाधर ...	२२२१	" ...	२१६४	" ...	२४८२	वायुक ...	०६६
गङ्गा ...	१९८५	गामल ...	२८५	गार्भाकी ...	८७६	वायुपति ...	८५
गङ्गाध ...	१८६२	गामलोचना ...	१००९	गार्भाव ...	१९५९	वाद्य ...	१५७१
गङ्गाध ...	१७१७	वासा ...	१०७८	गार्भक ...	११५४	वाह ...	१५५५
" ...	१८६५	वासी ...	१५६०	गार्भुनि ...	१७१७	" ...	१८८२
गङ्गाध ...	२५५८	वायुध ...	१०८४	गार्भुनिक ...	१७१७	वाहयितृ ...	९९६
गङ्गा ...	३५२	वायस ...	१०२८	गार्भेण ...	२३२५	वायस ...	१४७
गङ्गा ...	१३५	वायसकरिणी ...	१०१०	गार्भिक ...	९४९	वाहित ...	१५१५
गङ्गा ...	९४७	वायसी ...	९५१	गार्भ ...	१२६४	वाहिनी ...	१८२३
गङ्गाध ...	११२३	वायसीर्मा ...	९३६	कासधि ...	१५६७	" ...	१६२९
गङ्गाध ...	३०७	का ...	१२२	कासकरवा ...	१२७९	" ...	३५५८
गङ्गाध ...	१००२	कायुग ...	१०९	कासहम ...	१५६७	कासिनीपति ...	१५५२
गङ्गाध ...	१००२	काह ...	४७२	कायुग ...	८९१	नि ...	१०५५
गङ्गाध ...	६१७	काह ...	१०६६	कास ...	१२२५	विहृत ...	७३२
गङ्गाध ...	१००३	" ...	२६५८	कासदुत ...	२०९५	विहृत ...	६६४
गङ्गाध ...	३३३३	कास ...	१५३६	कासिनी ...	८५४	विहृत ...	२०३
गङ्गाध ...	१८२३	कासकुला ...	८७३	कासिनी ...	४६१	विहृत ...	११६५
गङ्गाध ...	१७१	कासकुला ...	१११०	कास ...	६०४	विहृत ...	८२९
गङ्गाध ...	२६५	कासकुला ...	१५२३	कासक ...	८५५	विहृत ...	२०८५
गङ्गाध ...	६३७	कासकुला ...	११११	कासक ...	६०९	विहृत ...	२२८७
गङ्गाध ...	६३७	कासकुला ...	१५७०	कासक ...	७९२	विहृत ...	२०८५
गङ्गाध ...	१००३	कासकुला ...	६७३	कासक ...	१३७१	विहृत ...	१०५५
गङ्गाध ...	१००३	कासकुला ...	१५८८	कासक ...	२१८	विहृत ...	१०५५
गङ्गाध ...	६६५	कासकुला ...	५४२	कासक ...	८४	विहृत ...	२०३१
गङ्गाध ...	१०८	कासकुला ...	६४३	कासक ...	१३०४	विहृत ...	४१५
गङ्गाध ...	१११	कासकुला ...	१५७	कासक ...	१३७१	विहृत ...	१०५५
गङ्गाध ...	१५७३	कासकुला ...	१५७३	कासक ...	१३७१	विहृत ...	१०५५

शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः	शब्दः	पंक्तिः
विद्यम	१६०२	विज्ञान	२०३३	विदित	१५५	विदुवन	२२५८
विद्य	१६१६	विज्ञा	२८८	विदु	१५४२	विदुतग	२२५८
विद्यय	१८७२	विज्ञ	२१२९	विदुर	७०८	विद्य	२०७३
विद्यविद्य	१८६४	विज्ञ	६२३	"	२०८५	विद्यमादि	२०७३
विद्यान	१६२१	विद्य	६७७	विदुल	७०९	विद्या	२८५४
विद्यिया	२२८०	विद्य	२५९६	विद्य	२२३३	विद्या	२७
विद्येय	१८६४	विद्यविद्य	६५८	विद्यरत्न	८१७	"	७५
विद्येय	१८७०	विद्यविद्य	७४८	विद्या	२१	"	२२४२
विद्येय	२११२	विद्यार	१९७४	विद्य	१६३	विद्या	२२९४
विद्या	२३२३	विद्य	८६१	विद्य	१९८५	विद्या	१५५६
विद्य	२२२४	विद्य	८१	विद्य	१६८९	"	२०७४
विद्यावशा	१११६	विद्य	२९१२	विद्य	२२२४	विद्य	२०८५
विद्य	११६६	विद्य	१५७	विद्य	१८९२	विद्य	६३८
विद्य	१०१४	विद्य	१४११	विद्य	१८९२	विद्य	२२९३
"	१५०४	विद्य	६२३	विद्य	२०७	"	२२९३
"	१६७६	विद्य	१२४१	विद्य	१६६२	विद्य	१४८९
"	२२९३	विद्या	१२१३	"	२८०४	विद्य	२६८
विद्य	१४०९	"	२५६१	विद्य	४११	विद्य	१८०२
विद्य	२२८८	विद्य	२४६	विद्य	१०९६	विद्य	५१७
विद्या	७५	विद्य	२०१	विद्या	२००५	"	२४४८
विद्य	१२६४	"	१७८१	"	२५३७	विद्य	१६३१
विद्य	२२०९	"	१२०८	विद्य	३४	विद्य	५८४
विद्य	११०९	विद्य	१८८६	विद्य	३४	विद्य	१६३१
विद्या	२८१	"	२०४३	"	२७०	विद्य	२४१५
विद्य	२२२३	"	२२२३	"	१४३१	विद्य	२४१५
विद्य	२८२	विद्य	२२६०	"	२५३४	विद्य	१६६३
विद्य	६१४	विद्य	२५८	विद्य	४३	विद्य	५३३
विद्य	२२४०	विद्य	४८६	"	१३३	विद्य	११०८
विद्य	१५१३	विद्य	८६८	"	२५३३	विद्य	५३३
विद्य	१६८७	विद्य	८७९	विद्य	२२३८	विद्य	६५०
विद्य	१४९८	विद्य	२२४०	विद्य	१९७	विद्य	२१४६
विद्य	२०३२	"	२२४१	विद्य	२२९०	विद्य	१३६३